

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Domažlice v době Petra Hany

Domažlice in the times of Petr Hana

Autorka práce: **Bc. Tereza Macháčková**

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.**

2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Domažlice v době Petra Hany“ vypracovala samostatně pod vedením prof. PhDr. Jiřího Pokorného a s pomocí literatury a pramenů, které jsem uvedla v seznamu použitých a prostudovaných zdrojů.

V Postřekově dne 18. 6. 2014

Tereza Macháčková

Chtěla bych zde poděkovat prof. PhDr. Jiřímu Pokornému za vedení práce a připomínky k ní, Mgr. Kristýně Pinkrové, která mi umožnila bádání v Archivu muzea Chodska, a Mgr. Marii Johánkové a Mgr. Šárce Tomanové, které mi zkontrolovaly text po jazykové a gramatické stránce. Na závěr bych chtěla vzdát své díky všem, kteří si mou práci přečetli a vyjádřili svoje připomínky, a také těm, kteří mi při studiích poskytovali podporu, obzvlášť rodině a partnerovi.

Anotace

Ve své diplomové práci se zabývám dějinami města Domažlice v době Petra Hany, tj. v letech 1861 až 1905, kdy zde trvale pobýval. Práce je členěna do dvou kapitol. V první se věnuji období do roku 1889, kdy se stal Petr Hana purkmistrem, v druhé éře, kdy vykonával funkci starosty města. V obou částech se zabývám politickým, hospodářským, kulturním a společenským děním, které dávám do souvislosti s aktivitami Petra Hany tak, aby se ukázal význam tohoto muže v souvislosti s rozvojem města a jeho podíl na událostech, které se ve vymezeném období v Domažlicích odehrávaly. Konkrétně se v obou kapitolách zabývám volbami, správou a vedením města, spolky a jejich aktivitami, vývojem školství, hospodářstvím a průmyslem, městskými institucemi, různými projekty ad. Ze získaných informací se snažím odhalit charakter dané doby. Hlavním zdrojem jsou, kromě archivních pramenů dostupných v Archivu muzea Chodska a Státním okresním archivu v Domažlicích, dobové výtisky místních novin – *Posla od Čerchova* a *Domažlických listů*, které umožňují nejlépe zachytit atmosféru sledovaného období.

Klíčová slova: dějiny Domažlic v letech 1861 - 1905, Petr Hana, komunální politika, společnost, školství, kultura, hospodářství a průmysl

The Annotation

This master thesis deals with history of the city Domažlice in the times of Petr Hana. It means from 1861 to 1905 when he permanently resided there. The thesis is divided into two chapters. The first one is devoted to the period up to 1889 when Petr Hana became a burgomaster. The second one is devoted to the period when he became a mayor. Both parts deal with the political, economic, cultural and social events and point to connection with activities of Petr Hana. It shows importance of this man in their connection with a development of the city and his share on events which took place in the defined period. Specifically in both chapters, I examine elections, a governance and city management, unions and their activities, a development of education, an economy and an industry, city institutions and different projects. I try to reveal the character of this period from gathered information. The main sources are, in addition to archival resources available in the Archival of Muzeum of Chodsko and the State Regional Archive in Domažlice, period copies of the local newspaper "Posel od Čerchova" and "Domažlické listy" which enable to capture the atmosphere of the period in this thesis the best.

Keywords: history of Domažlice 1861- 1905; Petr Hana; municipal politics; society; education; culture; economy; industry

ÚVOD	5
OBDOBÍ DO NÁSTUPU PETRA HANY DO FUNKCE PURKMISTRA MĚSTA	7
Šedesátá léta v Domažlicích a první funkční období zastupitele Petra Hany	7
Obecní samospráva.....	7
Spolkové záležitosti.....	10
Nové projekty v městě Domažlice	15
Průmysl, živnosti, řemesla a obchod	20
Domažlická společnost na přelomu šedesátých a sedmdesátých let	21
Sedmdesátá léta v Domažlicích a v životě Petra Hany.....	22
Samospráva města a okresu	22
Nové projekty v městě Domažlice	27
Spolkové záležitosti.....	28
Školství	31
Průmysl, živnosti, řemesla a podnikání	36
Osmdesátá léta v Domažlicích do nástupu Petra Hany do funkce purkmistra.....	41
Obecní volby a samospráva	41
Okresní samospráva	43
Obchodní a živnostenská komora v Plzni.....	44
Nové vlakové spojení	45
Školství	47
Spolkové záležitosti.....	48
Nové spolky	54
Nové projekty v městě Domažlice	66
Městský pivovar	70
Budova gymnázia	72
DOMAŽLICE V DOBĚ PURKMISTRA PETRA HANY.....	74
Volby do městského zastupitelstva	74
Politické a jiné funkce purkmistra Petra Hany.....	83
Obecní samospráva (finanční záležitosti města)	85
Spolkové záležitosti.....	88
Spolky založené do roku 1880	88
Spolky založené do nástupu Petra Hany do čela města	92
Nové spolky	98
Nové projekty v městě Domažlice	103
Městské muzeum.....	109
Budova nové městské radnice.....	112

Nový městský hřbitov.....	116
Městská knihovna.....	120
Veřejná jatka	124
Městská čítárna	127
Školství.....	129
Budova obecné, měšťanské a průmyslové školy.....	132
Městský sirotčinec.....	136
Budova dívčích škol	138
Purkmistr Petr Hana	141
ZÁVĚR.....	145
SEZNAM POUŽITÝCH A PROSTUDOVANÝCH ZDROJŮ.....	149
SEZNAM PŘÍLOH	153

Úvod

Dějinám Domažlic jsem se věnovala již ve své bakalářské práci *Kulturní aktivity v městě Domažlice*.¹ Při své badatelské práci jsem se setkala s mnoha různými osobnostmi, jež se na vývoji a dění ve městě velkou měrou podílely. Nejčastěji se mezi nimi objevovalo jméno obchodníka Petra Hany, který byl v letech 1889 až 1905 také purkmistrem. Při bližším zkoumání jsem zjistila, že se mu připisuje velké množství zásluh na rozvoji města a že se touto problematikou doposud nikdo podrobněji nezabýval. Z toho důvodu jsem se rozhodla, že se ve své diplomové práci budu věnovat právě tomuto muži, jeho životu a vlivu na události ve městě.

Svou práci rozdělím do dvou velkých kapitol: V první se budu zabývat politickým, hospodářským, společenským a kulturním vývojem Domažlic v období, kdy se zde Petr Hana usadil (v roce 1861) až do jeho nástupu do čela Domažlic, ve druhé rozvojem města v době, kdy působil ve funkci purkmistra (tj. v letech 1889 až 1905). Zároveň chci sledovat do jaké míry na tomto dění participoval.

Při výběru témat bude směřovat především to, zda je lze dát do souvislosti s osobou Petra Hany. V opačném případě se budu věnovat pouze těm skutečnostem, které budou pro vytváření komplexní představy o městě v dané době nejdůležitější. Vedle toho se v mé práci objeví také informace, které se budou vztahovat pouze k Hanovu osobnímu a profesnímu životu.

V obou kapitolách se budu zabývat – dle jejich časového vymezení – politickými záležitostmi, správou a vedením města, vývojem školství, spolky a jejich aktivitami, institucemi, jejichž existence byla pro vývoj Domažlic zásadní, projekty, které se v daném období realizovaly atp. Kromě toho bych chtěla poukázat také na to, jaká byla tehdejší společnost, a na lidi, kteří s Hanou spolupracovali a kteří měli na rozvoji města největší podíl.

Zdrojem poznání aktivit Petra Hany a dění ve městě budou, vedle pramenů dostupných v Archivu muzea Chodska a ve Státním okresním archivu v Domažlicích, sídlícím v Horšovském Týně, hlavně výtisky místních novin: *Posla od Čerchova, Týdeníku pro zájmy politické, obecné a spolkové* (od roku 1898 s podtitulem *Domažlický týdeník*) a *Domažlických listů, týdeníku pro zábavu a poučení* (od roku 1894 s podtitulem *Týdeník pro zábavu a poučení, jakož i pro*

¹ MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice*. Postřekov, 2011. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/95850/?lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

zájmy politické). Jejich prostřednictvím se mi podaří lépe proniknout do událostí ve městě a zároveň charakterizovat Petra Hanu, o němž se příliš mnoho informací v uvedených archivech nevyskytuje.

Hlavním cílem mé práce je jednak popsat dějiny Domažlic v druhé polovině devatenáctého a na začátku dvacátého století, podhalit charakter dané doby, a také doplnit stávající publikace, které se historii města věnovaly, ale období Petra Hany a význam této osobnosti doposud neprávem opomíjely.

Období do nástupu Petra Hany do funkce purkmistra města

Šedesátá léta v Domažlicích a první funkční období zastupitele Petra Hany

Petr Pavel Hana se narodil 10. června 1836 do rodiny domažlického měšťana Petra Hany a jeho ženy Anny, rozené Johánkové.² V té době žili ve Spálené ulici č. p. 165 v Domažlicích.³ Přes původní záměr otce, který chtěl, aby se syn věnoval tkaničkářství, jež bylo tradičním domažlickým řemeslem, se Hana vyučil kupectví v Českých Budějovicích „a odtamtud přinesl si lásku ke knihám a k směrům kulturním.“⁴ Podle dostupných informací vynikal mimořádným rozhledem, rád četl knihy i časopisy a naučil se také francouzsky.⁵

V roce 1861 si Petr Hana v Domažlicích na náměstí v domě č. p. 137 otevřel obchod s koloniálním zbožím.⁶ „(...) vlastní silou, svým obchodním nadáním a pilnou a stálou prací brzy domohl se značného jmění, které mu dovolilo, aby kromě obchodu ještě jiných veřejných záležitostí si všímal. Tak stalo se, že brzy pronikl do domažlické společnosti a osvědčil se býti nejen dobrým pracovníkem ve svém obchodě, nýbrž spolehlivým a vydatným dělníkem na poli veřejnosti.“⁷

Pravdou však je, že se Hana do komunální politiky zapojil až sedm let poté, co se v Domažlicích usadil. Zřejmě se musel v dané době naplno věnovat získávání potřebných kontaktů na místní elity a rozvoji svého vlastního obchodu, aby si tím zajistil dostatečný a stabilní příjem. To mu dozajista ztížily také události spojené s válkou mezi Pruskem a Rakouskem. Kvůli nedostatku drobných peněz si zdejší kupci museli vypomoct vlastními deseti nebo dvaceti krejcarovými peněžními poukázkami. Obchod stagnoval i kvůli vysoké nezaměstnanosti.⁸ Z uvedených důvodů zasedl Petr Hana do vedení obce až v roce 1868.⁹

Obecní samospráva

Obecní výbor (tj. zastupitelstvo) byl volen na tříleté funkční období. V Domažlicích jej tvořilo třicet šest zastupitelů a osmnáct náhradníků, kteří měli za úkol nahradit nepřítomné nebo odstoupilé členy. Představitelé města vybíraly tři voličské sbory,

² Státní oblastní archiv Plzeň, sign. Domažlice 35, Matrika narozených, Město Domažlice 1828 – 1837 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/plzen/prohlizec/1329/?strana=112>

³ HANA, Otomar. Ještě k opomenutým výročím minulého roku. *Domažlický deník*. 1999, roč. 8, č. 12, s. 16.

⁴ Petr Hana. *Posel od Čerchova*. 22. 4. 1933, roč. 62, č. 16, nestr.

⁵ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁶ Tamtéž.

⁷ Petr Hana. *Domažlické listy*. 27. 6. 1908, roč. 29, č. 26, nestr.

⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁹ Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Domažlice, fond Archiv města (dále jen AM) Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892.

viz také: Petr Hana. *Posel od Čerchova*. 22. 4. 1933, roč. 62, č. 16, nestr.

do nichž byli oprávnění voliči zařazeni od největšího berního plátce až po toho, který platil nejméně.¹⁰ První skupinu zastupitelů vybírali ti, kteří platili nejvyšší daně, a proto se také skládala z bohatších lidí, druhou především měšťané a třetí ostatní daňoví poplatníci splňující podmínku spočívající ve výši placených daní.¹¹

Před samotným hlasováním se seznamy voličů pro jednotlivé třídy nejprve předložily veřejnosti ke kontrole. Pokud proti nim nevznikly žádné námitky, tak se mohlo přistoupit k volbám.¹² Každý oprávněný volič si na svůj lístek napsal jména osob (jen výše uvedený počet výborů a náhradníků), jimž dal svůj hlas bez ohledu na to, ke které volební skupině ten který kandidát patřil. V době hlasování třídy, jíž byl volič součástí, se dostavil na radnici a vyčkal, až bude při čtení seznamu vyvoláno jeho jméno. Následně předal svůj hlas volební komisi. I kdyby přišel pozdě, měl stále šanci svůj lístek odevzdat, neboť se zmiňovaný soupis voličů četl nadvakrát.¹³

Po vyhlášení výsledků hlasování se proti nim mohla veřejnost ohradit podáním námitek, jejichž vyřízení mělo na starosti místodržitelství. V případě, že žádné nebyly, se konala první schůze nově zvoleného zastupitelstva.¹⁴ Jeho představitelé na ní ze svého středu vybrali starostu a obecní představenstvo. To se skládalo z purkmistra a obecních radních. Počet členů rady nesměl přesáhnout třetinu členů obecního zastupitelstva ale ani klesnout pod dvě osoby. „*Obecní výbor měl usnášecí a dozírací moc a byl sekundárním orgánem, který vyřizoval zvláště důležité záležitosti. (...) Obecní představenstvo vyřizovalo jako primární orgán bezprostřední a běžné záležitosti (...)*“¹⁵

Kompetence obcí se dělily do dvou skupin – samostatnou a přenesenou působnost. Do té první spadala například správa obecního jmění (movitého i nemovitého), záležitosti místní policie nebo udělování domovského a měšťanského práva či čestného občanství.¹⁶ Domovské právo umožňovalo „*v obci té se nerušeně zdržovati a chudinské opatření v ní žádati. Jen příslušníku může uděleno býti v městech a městysech právo měšťanské.*“¹⁷ Toto právo bylo ryze osobní a nepatřilo ani manželce ani dětem. Zanikalo úmrtím svého nositele. Vlastníka opravňovalo k

¹⁰ Hledíková, Janák, Dobeš, 2005, 301.

¹¹ Před volbami IV. *Posel od Čerchova*. 26. 2. 1881, roč. 10, č. 9, nestr.

¹² Voličové, rodáci. *Posel od Čerchova*. 10. 3. 1888, roč. 17, č. 11, nestr.

¹³ Vyhláška. *Posel od Čerchova*. 3. 3. 1888, roč. 17, č. 10, nestr.

¹⁴ Obecní volby vyřízeny. *Posel od Čerchova*. 6. 4. 1889, roč. 18, č. 14, nestr.

¹⁵ Hledíková, Janák, Dobeš, 2005, 301.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A1/5f. O právu domovském.

volbě obecního zastupitelstva nehledě na to, jestli platil daň nebo zda v daném městě bydlel. Měl také nárok na užívání institucí, nadací či ústavů vytvořených pro měšťany.¹⁸ Za tuto výsadu se městu odváděla určitá finanční částka. Na schůzi zastupitelstva dne 16. března 1868 byla schválena žádost o udělení měšťanství také Petru Hanovi.¹⁹

Do druhé oblasti, tj. přenesené působnosti, spadaly ty záležitosti, které byly na město přeneseny zákonem. Stát této možnosti využíval ve velké míře. V oblasti politické správy byly obce povinny vymáhat peněžní pokuty, školní platy a rozličné finanční příspěvky na fary, školy, kostely apod. Ve volebních záležitostech se také zapojovaly, a to při volbách místních a okresních školních rad, okresních zastupitelstev (v Domažlicích), do zemského sněmu a říšské rady. Kromě toho musely pečovat o státní silnice, spolupůsobily při občanských sňatcích, sčítání lidu, při některých zemědělských a lesních záležitostech, dále v oblasti sociální péče a při řešení živnostenských či zdravotních otázek. Jejich činnost zahrnovala také vojenské záležitosti, problematiku přímých a nepřímých daní, cel, kolků, poplatků atd.²⁰ Z uvedeného vyplývá, že pokud byl někdo členem městského zastupitelstva, mohl zasahovat do mnoha oblastí života města a jeho obyvatel.

Petra Hanu v roce 1867 zvolili do zastupitelstva představitelé prvního voličského sboru, což poukazuje na to, že dosáhl jak bohatství, tak také potřebných kontaktů na místní elity (viz výše).²¹ Jeho působení v obecním výboru souviselo především s prací v nejrůznějších kontrolních komisích.²² Kromě toho podával také své vlastní návrhy. Již na první schůzi nově zvoleného vedení Domažlic roku 1868 se podílel na řešení otázek spojených s podobou jednacího řádu. Jeho myšlenka, aby se vytvořily správní odbory a aby měl každý radní na starost jeden z nich, byla prozatím zamítnuta.²³ Na konci svého prvního funkčního období navrhl, „*aby podána byla žádost k ředitelství železné dráhy, aby rozšířen byl magacín (skladiště pozn. aut.) na nádraží, aby pro město dána byla výhoda zpátečních lístků (...) a aby se z povozů, kterejž vezou obyčejné potřeby zboží z nádraží, mejto neplatilo.*“ Všechny body byly zastupitelstvem přijaty a předány k projednání vyšším správním

¹⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A1/5f. O právu domovském.

¹⁹ SOkA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1864 – 1868, s. 96.

²⁰ Hledíková, Janák, Dobeš, 2005, 302.

²¹ SOkA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892.

²² viz: SOkA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1864 – 1868, s. 86 – 87, 106, 108.

²³ Tamtéž, s. 86 – 87.

úřadům.²⁴ Okresní hejtmanství však návrh na zrušení poplatků zamítlo²⁵ a místo toho poskytlo 500 zlatých (dále jen zl.) na nákup místa pro budku mýtného.²⁶ Veškeré uvedené návrhy měly pomoci především místním obchodníkům. To, že se Petr Hana snažil podporovat hlavně jejich zájmy, je logické; jednak byl jedním z nich a jednak prosperita města do jisté míry souvisela s blahobytem jeho obyvatel.

Spolkové záležitosti

Po pádu „Bachova absolutismu“ se na veřejném životě nejvíce podílela Měšťanská beseda a její členové.²⁷ Počátky tohoto spolku spadají na konec roku 1860, kdy bylo obyvatelům města rozesláno vyzvání (autor Arnošt Jícha), v němž bylo napsáno: „*Nutná jistě toho potřeba, aby v nynější době pokroku i také naše měšťanstvo ze svého letargického spánku povstalo. Abychom proti jiným městům zpátky neostali, jest zapotřebí u nás ústavu poučovacího, kterýž by nezapudivše od sebe přátelské sjednocení občanstvo v stálé vědomosti veřejných zájmů, jakož i v pospolitém obcování udržoval. Zkrátka, míníme obnoviti již před lety stávavší spolek čtenářský,*⁽²⁸⁾ *pod názvem Měšťanská beseda.*“ Na toto vyzvání svým podpisem odpovědělo v prosinci téhož roku celkem dvacet sedm lidí. Následně se ustavil přípravný výbor, který v lednu roku 1861 uspořádal společenský večer s tancem – zřejmě aby nalákal nové členy. Výnos ze vstupného putoval na podporu chudých dětí ve městě. V únoru byly stanovy nového sdružení schváleny místodržitelstvím.²⁹ Záhy poté se konalo ustanovující valné shromáždění. Za předsedu byl zvolen Jakub Schnábl (továrník), jednatelem Arnošt Jícha (úředník) a do vedení Antonín Wieninger, Josef Kresl (purkmistr), Jan Čapek (učitel), Jan Bittner (učitel), Jan Forejt (učitel).³⁰ Během prvního roku fungování si spolek získal na 282 členů.³¹ Mezi nimi se objevila jména některých předních představitelů města Domažlice, P. (pátera – pozn. aut.) Karla Hájka, učitele Jakuba Martínka, Petra Hany st. i jeho

²⁴ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 20 – 21.

²⁵ K přeložení mýta, které se nacházelo na trase mezi nádražím a městem, došlo až na přelomu let 1885 a 1886 – viz: Mimořádná schůze obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 4. 1885, roč. 6, č. 18, s. 139 - 140.

Úplné zrušení poplatků spojených s průjezdem Domažlicemi proběhlo v roce 1903 – viz: Schůze obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 6. 9. 1902, roč. 23, č. 36, nestr.

²⁶ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 47.

²⁷ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

²⁸ více viz: MLNARÍKOVÁ, Hana. Výročí čtenářského spolku Slovanská lípa. In: *Město Domažlice* [online]. 2005 [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <http://mekbn.domazlice.info/sdeleni/vyroci-ctenarskeho-spolku-slovanska-lipa.html>

²⁹ Výročí čtenářského spolku Měšťanská beseda. In: *Město DOMAŽLICE* [online]. 2005 [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <http://mekbn.domazlice.info/sdeleni/vyroci-ctenarskeho-spolku-mestanska-beseda.html&tisk=ano>

³⁰ „Paměti Měšťanské Besedy v Domažlicích“. *Posel od Čerchova*. 24. 10. 1908, roč. 37, č. 43, nestr.

³¹ Výročí čtenářského spolku Měšťanská beseda. In: *Město DOMAŽLICE* [online]. 2005 [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <http://mekbn.domazlice.info/sdeleni/vyroci-ctenarskeho-spolku-mestanska-beseda.html&tisk=ano>

syna. Jejími zakladateli byli převážně učitelé, ale i duchovní, úředníci, obchodníci a živnostníci.³²

Měšťanská beseda si jako svůj úkol stanovila rozvíjet duševní vzdělání lidí a zajišťovat společenskou zábavu. Toho chtěla dosáhnout odebráním dovolených časopisů, vytvořením spolkové knihovny, přednáškami a diskuzemi a pořádáním společenských zábav.³³ *Členové spolku se ve spolkové místnosti museli oslovovat českým „vy“ místo tehdy běžného „oni“.* *Za každé nesprávné oslovení nebo užití germanismu se platila krejcarová pokuta.*³⁴ *„(...) zde pěstována společná zábava, rozprávěno o záležitostech vlasteneckých; zde uvědomovali se (členové) vespolek, učili se vážiti a ctíti svůj jazyk mateřský; poznávali svou vlast a slávu předků práva svá a povinnosti, zkrátka učili se býti uvědomělými Čechy.*³⁵ V době po svém vzniku se stala důležitým centrem společenského dění ve městě.

V roce 1865 se v Domažlicích ustavila Hedvábnická jednota.³⁶ Zprvu se starala o morušové hájky, protože měla v úmyslu zavést v obci hedvábnickou živnost, a o obnovení kalounkářského (tkalcovského pozn. aut.) řemesla.³⁷ V roce 1867 se z ní vyvinula Sadařská a okrašlovací jednota v Domažlicích. U jejího vzniku stál i Petr Hana. Po celé čtyři roky od jeho založení vykonával funkci pokladníka, následně místopředsedy a mezi lety 1878 a 1905 zastával post předsedy.³⁸ Hlavním úkolem jednoty bylo pečovat o přírodu ve městě a jeho okolí. Podporu jí v tomto ohledu poskytovali sami zastupitelé Domažlic, kteří zdarma dodávali stromky.³⁹ Spolek je poté vysazoval a také o ně i nadále pečoval.⁴⁰

V roce 1863 byla z podnětu P. Karla Hájka vytvořena hospodářská jednota jakožto místní odbor krajské hospodářské jednoty. Od počátku měla téměř sto příznivců. Patřili mezi ně lidé z města i z venkova. V roce 1869 se jednota přeměnila z odboru na samostatný Hospodářsko-průmyslový spolek v Domažlicích.⁴¹ Předsedou nově konstituovaného společenství se stal Dr. Antonín Steidl (statkář), místopředsedou P. Karel Hájek a do výboru Petr Jakubše (továrník), Josef Ludvík (mlynář), Jakub

³² „Paměti Měšťanské Besedy v Domažlicích“. *Posel od Čerchova*. 24. 10. 1908, roč. 37, č. 43, nestr. viz také: SOKA Domažlice, fond Měšťanská beseda v Domažlicích 1861 - 1899.

³³ Archiv muzea Chodska. Fond A4/2d. Stanovy.

³⁴ Výročí čtenářského spolku Měšťanská beseda. In: *Město DOMAŽLICE* [online]. 2005 [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <http://mekbn.domazlice.info/sdeleni/vyroci-ctenarskeho-spolku-mestanska-beseda.html&tisk=ano>

³⁵ Jubilejní koncert „Měšť. besedy“. *Posel od Čerchova*. 10. 4. 1886, roč. 15, č. 15, nestr.

³⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

³⁷ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

³⁸ Zpráva o řádné valné hromadě Sadařské Jednoty v Domažlicích. *Domažlické listy*. 27. 3. 1909, roč. 30, č. 13, nestr.

³⁹ více: SOKA Domažlice, fond AM Domažlic. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 184.

⁴⁰ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

⁴¹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

Florian (továrník), Arnošt Jícha (úředník) a Antonín Hájek (řezník).⁴² Vytvoření hospodářského spolku i sadařské jednoty souviselo dozajista s tím, že v Domažlicích a jeho okolí nacházelo přibližně 60% obyvatel obživu v zemědělství. To jim mohlo zajistit velké množství potencionálních členů.⁴³

Účelem spolku bylo „*pěstování a rozšiřování vědomostí národo-hospodářských, podporování mravního i hmotného blahobytu k zvelebení a ku povznesení stavu rolnického a průmyslného v krajině domažlické.*“ K dosažení vytyčeného cíle sloužily přednášky a rozmluvy, společné návštěvy hospodářsko-průmyslových závodů v okolí, pořádání výstav, zakládání knihoven, kupování hospodářských strojů, vzdělávání mládeže „*pro stav rolnický neb průmyslový*“ atp.⁴⁴

Kromě péče o rozvoj hospodářství a průmyslu se spolek staral také o rozkvet místních řemesel.⁴⁵ Mezi nejúspěšnější řemeslníky patřili tkaničkáři, barvíři, hrnčíři, kamnáři, punčocháři, řezníci a uzenáři, což se ukázalo také na hospodářsko-průmyslové výstavě, kterou spolek uspořádal již v prvním roce své existence.⁴⁶ Poté však svou činnost úplně utlumil. Příčinou mohl být úpadek zájmu veřejnosti o podobná společenství anebo skutečnost, že jej zakládali lidé, kteří byli zaměstnáváni mnoha dalšími aktivitami, jímž se věnovali ve stejnou chvíli. K jeho znovuoobnovení došlo až v roce 1876, kdy uspořádal další hospodářsko-průmyslovou výstavu.⁴⁷

V roce 1864 byl založen spolek vojenských vysloužilců. Na úvod se přihlásilo 257 osob. Většinou se jednalo o bývalé vojáky. Cílem spolku bylo „*pěstovati ctnosti pravého vojína, úctu k Bohu, věrnost a oddanost k císaři a králi, lásku k vlasti, bratrství a podporu vzájemnou, pravou mužnost a charakternost.*“ Jeho členové se proto účastnili všech církevních oslav, akcí souvisejících s panovnickým dvorem, národních slavností i oficiálních událostí (např. jmenování nového zastupitelstva). Hlavním úkolem bylo zajišťování peněz na pohřby svých stoupenců.⁴⁸ Spolek svým členům nabízel pomoc i v případě jejich nemoci.⁴⁹ Finance na svou činnost získával především z příspěvků svých příznivců a podporovatelů.⁵⁰

⁴² Archiv muzea Chodska. Fond A4/1e. Stanovy.

⁴³ SOkA Domažlice, fond Historie spolků na Domažlicku.

⁴⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A4/1e. Stanovy.

⁴⁵ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

⁴⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁴⁷ Schůze hospodářů. *Posel od Čerchova*. 19. 2. 1876, roč. 4, č. 8, nestr.

⁴⁸ SOkA Domažlice, fond Spolek vojenských vysloužilců v Domažlicích, inventární číslo 1. Řeč pronesená dne 24. července 1904.

⁴⁹ SOkA Domažlice, fond Historie spolků na Domažlicku.

⁵⁰ SOkA Domažlice, fond AM Domažlice. K 332. Pamětní kniha.

V roce 1867 byl založen⁵¹ spolek sdružující mužské zpěváky, nesoucí pojmenování „Břetislav“.⁵² Název měl připomínat českého knížete, který v roce 1040 v bitvě u Brůdku porazil vojska krále Jindřicha III. K novému sdružení se hned na úvod přihlásilo padesát tři mužů – všichni byli zároveň členy Měšťanské besedy. Sbormistrem nového uskupení se stal učitel Severin Blätterbauer, který působil na stejné pozici také v Besedě.⁵³ Již od roku 1860 zde působilo volné (tj. úřady oficiálně neschválené) sdružení nazvané „Jitka“, které bylo určeno výhradně ženám. Oba zpěvácké spolky „*rozněcovaly společně i samostatně každého uvědomělého Čecha českou písní sborovou, šířily lásku k českému zpěvu a hudbě (...). Při každé příležitosti burcovaly svým zpěvem posluchače k lásce k vlasti a českému jazyku.*“⁵⁴ Česká píseň byla chápána jako zdroj národního probuzení, vlasteneckého citění a uvědomění. Bylo tedy logické, že se obě společenství vytvořila právě v šedesátých letech, které můžeme chápat jako dobu národního vzepětí.⁵⁵

*„Vůbec nejdůležitější funkci ve vzdělávání našeho národa (...) sehrály spolky divadelních ochotníků. Divadlo (...) vzdělávalo příslušníky našeho národa již v době, kdy byl ještě z poloviny negramotný.“*⁵⁶ Zřejmě z těchto důvodů vznikl spolek divadelních ochotníků i v Domažlicích.⁵⁷ Jeho úkolem bylo vzdělávat místní obyvatele prostřednictvím divadelních her představujících historii českého národa. Podobnou funkci plnily i divadelní společnosti, které do města pravidelně jezdily a o jejichž vystoupení byl mezi měšťany velký zájem.

V září roku 1868 se díky setkání s plzeňskými sokoly vytvořila tělocvičná jednota Sokol i v Domažlicích. Hlavním iniciátorem byl policejní komisař Martin März.⁵⁸ Ustanovující valné hromady se účastnilo čtyřicet sedm měšťanů. Prvním starostou byl zvolen Petr Jakubše (továrník), místostarostou Petr Hana (obchodník) a jednatelem Martin März. Hlavním účelem jednoty bylo posilování těla a vlasteneckého uvědomění. S cvičením se začalo na podzim roku 1868. Městský výbor k tomuto účelu poskytl místnosti v tzv. „panském domě“, později prostory

⁵¹ Pod žádostí o povolení vytvoření spolku „Břetislav“ v Domažlicích se kromě jiných nachází i jméno Petra Hany. On sám však zpěvákem nebyl a nezastával ani žádnou vedoucí funkci – viz: Archiv muzea Chodska. Fond A4/2b. HANA, Jan. Historie českého sborového zpěvu v Domažlicích 1867 – 1937.

⁵² SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. K 332. Pamětní kniha.

⁵³ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁵⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A4/2b. 70 let sborového zpěvu v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 2. 4. 1938, roč. 67, č. 13, nestr.

⁵⁵ Archiv muzea Chodska. Fond A4/2b. HANA, Jan. Historie českého sborového zpěvu v Domažlicích 1867 – 1937.

⁵⁶ Janák, Kvaček, Hledíková, 1994, s. 24.

⁵⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁵⁸ Tamtéž.

v pivovaře a v obecní kůlně. Vedení Domažlic aktivy nové jednoty podpořilo i nákupem cvičebního nářadí.⁵⁹

Chybně bychom se však domnívali, že byli novému uskupení nakloněni všichni zastupitelé města. Nacházeli se mezi nimi i tací, „kteří tajným i zjevným hněvem soptí proti straně na dráze pokroku se pohybující. Jedni nazývají pěstování tělocviku ve veřejné schůzi tatrmanstvím, druzí zase svou mstivou zpupností překážejí všemu, co se do jejich krámu nehodí.“⁶⁰ Tento postoj mohl souviset jednak s konzervativním přístupem veřejnosti k podobným aktivitám anebo s negativním vztahem c. k. úřadů k Sokolu. Jeho členové totiž nechyběli na žádné národní slavnosti ani na táborech lidu.⁶¹

Vedle výše uvedených nových uskupení zde existovala i starší sdružení. Ještě před rokem 1860 vznikl spolek kostelních „Literátů“, který působil při děkanském chrámu Páně Narození Panny Marie v Domažlicích. V roce 1834 byl založen spolek „Sv. Cecílie“. Oba se zprvu omezovaly pouze na kostelní zpěv. Později začal druhý zmíněný pořádat různá hudební a pěvecká vystoupení, „aby ukázal své pokroky širší veřejnosti.“⁶²

Dlouhou tradici sahající podle dostupných informací až do čtrnáctého století měl spolek městských střelců. Privilegovaný ostrostřelecký sbor však vznikl až na počátku devatenáctého století. Původním účelem sdružení bylo hájení města proti nepříteli a stavění zemských opevnění. Od druhé poloviny devatenáctého století se jeho členové zaměřovali i na organizaci zábav a vítání slavných osobností ve městě. Kromě toho se účastnili veškerých světských a církevních slavností a koncertů spojených s promenádou.⁶³ Pro město byli přínosem hlavně proto, že vytvořili a pečovali o veřejný sad v prostorách spolkové Střelnice, který se stal centem veškerého společenského života v Domažlicích.⁶⁴ O členství Petra Hany v tomto uskupení víme díky jeho jmenování poručíkem v roce 1871.⁶⁵

⁵⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281, s. 16.

⁶⁰ Archiv muzea Chodska. Fond A1/3i. BLAŽEK, Felix. Domažlice před 70 lety. *Posel z Domažlic*. 7. 9. 1940, roč. 69, č. 36, nestr.

⁶¹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁶² Archiv muzea Chodska. Fond A4/2b. 70 let sborového zpěvu v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 2. 4. 1938, roč. 67, č. 13, nestr.

⁶³ SOKA Domažlice, fond Historie spolků na Domažlicku.

⁶⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A4/4c. Ostrostřelci a Střelnice v Domažlicích. *Domažlicko*. 22. 1. 1997, roč. 7, č. 4, s. 4.

⁶⁵ Archiv muzea Chodska. Fond E1/4g. H77/722.

Nové projekty v městě Domažlice

Domažlice prošly v šedesátých letech mnoha změnami. Zbouraly se některé pozůstatky starého městského opevnění a místo nich se vytvořily nové ulice.⁶⁶ Pokládaly se nové chodníky.⁶⁷ Stavěly se nové kašny⁶⁸ nebo se renovovaly ty staré.⁶⁹ Dláždily se hlavní třídy v centru města i obě náměstí. Na různých místech obce se instalovaly petrolejové lampy kvůli nočnímu osvětlení.⁷⁰ Některé budovy jako například dolní brána, věž děkanského kostela nebo radnice prošly opravou.⁷¹ V městské Střelnici (viz výše) byly vysázeny veřejné sady, které od té doby sloužily jako okrasa a místo k odpočinku. Sázením stromků se zkrášlovalo také okolí města.⁷² Další významnou úpravou podoby Domažlic bylo spojení centra dříve uzavřeného v hradbách s předměstími. Tato událost se stala impulzem k jejich vlastnímu rozvoji (především v případě Týnského předměstí). Za tímto vývojem zaostával pouze Bezděkov, kde bydlela většinou chudina.⁷³

V šedesátých letech byly vybudovány mnohé pro obyvatele města důležité instituce. Jejich úkolem bylo většinou zpříjemnit nebo lépe řečeno vylepšit život v Domažlicích. Příkladem takového ústavu je nemocnice, která byla slavnostně otevřena v roce 1860.⁷⁴ Hlavní rozhodnutí o jejím vytvoření padla již v období mezi lety 1857 a 1858. O rok později byl k nové budově slavnostně položen základní kámen. Přítomen této události byl purkmistr města Jakub Florian, krajský hejtman, místní obyvatelé i hosté z Bavorska a Horní Falce. Do základů byla vložena krabice z měděného plechu, do níž byla umístěna zakládající listina a některé další drobnosti jako peníze nebo noviny. Stavitelem byl Bedřich Feder a o výzdobu nemocniční kaple se postaral akademický malíř Petr Wimmer. Celá stavba (bez vybavení) stála 16 000 zl.⁷⁵

Zprvu byla nová instituce pouze městským zařízením. V roce 1862 získala práva a působnost nemocnice veřejné. Z toho pro ni mimo jiné vyplýval další příjem, který

⁶⁶ Stržení hořejší brány – viz: SOkA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 191.

⁶⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁶⁸ V dubnu roku 1868 byly rozbourány domky na Chodském náměstí a místo nich byla postavena kašna – viz: Archiv muzea Chodska. Fond A1/3i. Paměti Václava Rádlá.

⁶⁹ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

⁷⁰ Petrolej město kupovalo od Petra Hany – viz: SOkA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1864 – 1868, s. 97.

⁷¹ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

⁷² V květnu roku 1863 byla osázena rokle u sv. Vavřince – viz: Archiv muzea Chodska. Fond A1/3i. Paměti Václava Rádlá.

⁷³ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁷⁴ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

⁷⁵ HOLÝ, Jan P. Domažlické nemocnici je sto čtyřicet let. *Domažlický zpravodaj*. 1999, roč. 21, č. 2, s. 5.

mohla používat na krytí léčebných a stravovacích výloh pacientů. Prvním nemocničním lékařem byl Dr. Josef Rattay.⁷⁶ Od jeho odchodu v roce 1869 se na jeho místě vystřídal několik městských doktorů. Až na konci roku 1870 tuto tradici ukončil Dr. Michal Halík, který na této pozici vytrval až do poloviny osmdesátých let.⁷⁷

Co se podoby nové nemocnice týče, tak se v jejím přízemí nacházely tyto místnosti: pitevna (která sloužila také jako umrlčí komora, což bylo proti stávajícím předpisům), spižirna a nemocniční kuchyně, kancelář, skladiště, prádelna s mandlovnou a dva pokoje o deseti lůžkách. V prvním poschodí se v místnostech pro pacienty mohlo najednou ubytovat až třicet pět lidí. Chodby byly připraveny na přistýlku pro dalších patnáct až dvacet nemocných. Na témže patře se nacházelo také oddělení pro choromyslné se dvěma postelemi.⁷⁸ Celkem mohla domažlická nemocnice přijmout na šedesát pět osob. Přínos této instituce byl značný. Místní obyvatelé a lidé z blízkého okolí mohli podstoupit složité lékařské zákroky přímo ve městě, a to v podmínkách pro ně určené.

Na modernizaci Domažlic se společně s nemocnicí podílely také další ústavy, například spořitelna. Podnět k jejímu založení byl dán starostou města Jakubem Florianem⁷⁹ již na konci padesátých let devatenáctého století. Svůj návrh přednesl na schůzi obecního zastupitelstva 4. prosince 1858 s tím, že by tento ústav měl mít za úkol „*spořivost v lidu povzbuzovati a zvláště chudším třídám obyvatelstva příležitost poskytovati, moci bezpečně ukládati i nepatrné úspory při úplné jistotě.*“ Výbor jeho návrh schválil a přislíbil, že město převezme za „*spořitelnu všeobecné ručení*“. Uběhly však ještě další čtyři roky, než se tato instituce konečně ustanovila. Příčinou byly průtahy spojené se schválením stanov místodržitelstvím a „*vlažný přístup*“ místních k výkonu dalších přípravných prací. První spořitelní výbor byl kvůli tomu zvolen až v roce 1862. Jeho součástí se stal Ondřej Ibscher (starosta města), Václav Burget, Karel Held, Karel Kaplický, Hynek Picel, Tomáš Pitzker, Gotthard Schnábl, P. Karel Hájek, Matěj Jakubše, P. Jakub Jankovský, Arnošt Jícha a hrabě František Reigersberg. Teprve poté započal nový finanční ústav ve svých

⁷⁶ HOLÝ, Jan P. Domažlické nemocnici je sto čtyřicet let. *Domažlický zpravodaj*. 1999, roč. 21, č. 4, s. 7.

⁷⁷ HOLÝ, Jan P. Domažlické nemocnici je sto čtyřicet let. *Domažlický zpravodaj*. 1999, roč. 21, č. 5, s. 3.

⁷⁸ HOLÝ, Jan P. Domažlické nemocnici je sto čtyřicet let. *Domažlický zpravodaj*. 1999, roč. 21, č. 3, s. 3.

⁷⁹ Ve funkci purkmistra byl od prvních obecních voleb konajících se v roce 1851.

úředních místnostech na městské radnici svou činnost. V dané době byl 84. fungující spořitelnou ze všech podobných rakouských institucí.⁸⁰

Jeho správou byly pověřeny dva orgány. Výbor, který měl za úkol vytvářet základní rámec fungování, a ředitelstvo, které zajišťovalo běžný provoz této instituce. První zmíněný byl složen z dvanácti osob (vybraných zastupitelů města), kteří ze svého středu následně zvolili vlastního předsedu a vedle něj ještě dalších šest lidí, již poté vytvořili druhý zmíněný úřad, tedy ředitelstvo. I to si pak ze svých řad vybralo svého předsedu. Členství starosty bylo v obou správních orgánech povinné, nikoliv však nutně v pozici předsedajících.⁸¹

Hana se stal členem výboru v roce 1868. Vystřídal v této funkci jiného zastupitele – Karla Helda, který se stal dlužníkem spořitelny, což se s působením v jejím čele vylučovalo.⁸² Na svojí původní pozici se už nikdy nevrátil, zatímco Petr Hana zde vytrval téměř až do konce svého života.⁸³

Začátky domažlické spořitelny příliš jednoduché nebyly. Pět let po svém založení si do ní lidé uložili pouhých 76 779 zl. Důvodem byla nedůvěra k novému ústavu, neznalost jeho fungování a malá aktivita jeho vedení.⁸⁴ Dále také skutečnost, že se správa spořitelny spojovala s městským důchodem.⁸⁵ Změna přišla až s nástupem purkmistra Josefa Ludvíka (1867 – 1871) do pozice předsedy výboru i ředitelství. Ten totiž odloučil správu spořitelny od městského důchodu a předal ji zvláštnímu úřednictvu v čele s účetním Janem Regálem. Od roku 1868 se začaly vypracovávat spořitelní účty a o tři roky později byly poprvé předloženy veřejnosti tiskem, aby byla o její činnosti lépe informována. O změně vztahu místních obyvatel ke spořitelně svědčil následný růst vkladů.⁸⁶

První částka, která byla do spořitelny uložena, činila 80 zl. a byla vybrána při plese pořádaném ve prospěch vytvoření další důležité finanční instituce, tj. záložny. Myšlenka na její založení vzešla z prostředí Měšťanské besedy a jejím hlavním iniciátorem byl Arnošt Jícha (městský tajemník), který sepsal provolání vyzývající občany Domažlic k zapojení se do projektu. Reagovalo na něj čtyřicet tři místních obyvatel, kteří se přihlásili za členy a složili celkový obnos 470 zl.⁸⁷ Mezi ně patřili

⁸⁰ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁸¹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. 1294/Ha.

⁸² SOkA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1864 – 1868, s. 91.

⁸³ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Slavnost vysvěcení. *Domažlické listy*. 22. 7. 1893, roč. 14, č. 29, nestr.

⁸⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁸⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

učitelé Jan Čapek, Severin Blätterbauer, Jan Bittner, Antonín Srna, Alois Petržík a Antonín Hruška, dále P. Karel Hájek, Maxmilián Duffek, Jan Halík, Matěj a Petr Jakubšovi, Karel Held, Jiří a Josef Kratochvíle, Josef Kresl, Dr. Jan Rattay, Karel Doubek, Jiří Prunar, Jakub Schnábl a samozřejmě také Petr Hana.⁸⁸ Jednalo se o učitele, obchodníky, živnostníky, řemeslníky i duchovní. Bylo mezi nimi také mnoho zastupitelů města.

Po schválení stanov se v lednu roku 1863 konala ustanovující valná hromada v místnostech Měšťanské besedy. Při prvním zasedání byl za předsedu zvolen pan Karel Held, průmyslník a obecní radní.⁸⁹ Místopředsedou se stal pan Maxmilián Duffek a do výboru zasedl: Petr Jakubše, Alexander Votýpka, Jan Halík, Ondřej Ibscher, Antonín Wieninger, Petr Hana, P. Karel Hájek ad. Jelikož byla valná většina členů záložny také součástí Měšťanské besedy, tak se lidé domnívali, že se jedná o totožný spolek a že záložna půjčuje jen členům Besedy. Výbor tento omyl prostřednictvím letáků vyvrátil a své úřední místnosti, které se původně nacházely v sídle spolku, přestěhoval jinam.⁹⁰

Záložna měla „malými peněžními vklady údů svých sjednati prostředků, aby potřebným spoluúďům z nich mohly proti levnému úroku peníze půjčované býti.“⁹¹

Dalším úkolem bylo „*pozvednout stav řemeslnický a obchodnický (...): protož hledí poskytováním laciného kapitálu řemeslníky a průmyslníky ze středu svého podporovati.*“⁹² Ani to jí však nezajistilo dostatečnou podporu veřejnosti. V první zprávě občanské záložny v Domažlicích se objevilo, že o ni bohatí a vzdělaní lidé nemají zájem a že nemá takové příjmy, jaké by usnadňovaly dosažení vytknutých cílů.⁹³ Zřejmě se jednalo o pravdivé tvrzení, vezmeme-li v potaz, že měla v prvním roce na vkladech pouze 3 793 zl.⁹⁴ Vzpomeňme ale, že určité problémy řešila ve svých začátcích i spořitelna. Dozajista to souviselo s všeobecnou nedůvěrou k novým institucím. V případě záložny se lidé navíc domnívali, že je nadbytečná. Nakonec si však našli cestu i k ní, což bylo patrné z rostoucích vkladů.⁹⁵ Důležitost obou finančních institucí pro město a jeho obyvatele se ukázal především v následujících desetiletích.

⁸⁸ Něco z padesátileté činnosti záložny v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 10. 5. 1913, roč. 42, č. 19, nestr.

⁸⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

⁹⁰ Něco z padesátileté činnosti záložny v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 17. 5. 1913, roč. 42, č. 20, nestr.

⁹¹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. K 332. Pamětní kniha.

⁹² Něco z padesátileté činnosti záložny v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 17. 5. 1913, roč. 42, č. 20, nestr.

⁹³ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9b. Č. 4923.

⁹⁴ Přehled činnosti záložny v Domažlicích za čas jejího trvání od 2. února 1863 do 31. prosince 1882.

Domažlické listy. 28. 4. 1883, roč. 4, č. 17, s. 136.

⁹⁵ Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

Svůj význam mělo pro Domažlice také vybudování železničního spojení z Plzně do německého města Furth im Wald. Slavnostnímu otevření této trati předcházelo jmenování Dr. Františka Ladislava Riegera, Františka Palackého a Dr. Františka Augusta Braunera čestnými občany města Domažlice za jejich zásluhy o národ (podobně tomu bylo i v jiných městech). Všichni tři zmínění pánové a společně s nimi ještě Josef Wenzig, autor libret Smetanových oper Dalibor a Libuše, Dr. Julius Grégr, redaktor Národních listů, a mnozí další byli prvními cestujícími ve vlaku na trase Plzeň – Furth im Wald, který přijel do Domažlic po zahájení pravidelného provozu na trati dne 14. října 1861. Při této příležitosti se konala velká národní slavnost. Železniční trať kromě toho, že byla důležitým komunikačním prostředkem a že se podílela na rozvoji obchodu, průmyslu a řemesel v obci, usnadňovala také vytváření kulturních, politických a společenských kontaktů.⁹⁶ Od té doby, co měli Domažličané přímé spojení s Plzní a později s Prahou,⁹⁷ k nim stále častěji jezdili mnohé významné osobnosti a také lidé, kteří by se do města kvůli velké vzdálenosti dříve nevydali.

Důkazem může být druhá návštěva Palackého a Braunera v Domažlicích již následujícího roku v srpnu, kdy se trať prodloužila až na Smíchov. Opět se při té příležitosti konala velká oslava, jejíž součástí byl také lampionový průvod. Jelikož však nebyl příslušnými úřady povolen, využil této skutečnosti okresní hejtman Eckert, aby si jako už dříve stěžoval na Měšťanskou besedu a na to, že vyvíjí politickou činnost. Příslušné úřady za to potrestali nejvýraznější aktéry, tj. Arnošta Jíchu a Jana Čapka (otce Karla Matěje Čapka-Choda), udělením důtky krajského hejtmána. Jelikož to však s Jíchou „nic neudělalo“, byl coby státní úředník za trest přeložen do Karlových Varů. Do Domažlic se ale vrátil hned v roce 1864, kdy byl zvolen městským tajemníkem. Následně se postaral o to, aby dosud využívanou němčinu v rámci městské správy plně nahradila čeština, což bylo určitým projevem vlastenectví.⁹⁸ Podobným způsobem lze chápat také změnu vyučovacího jazyka na zdejší podreálné škole v roce 1861.⁹⁹

Tato vzdělávací instituce zde fungovala již od roku 1848. Učilo se však pouze ve dvou ročnících. Třetí byl otevřen až o třináct let později. Za touto časovou

⁹⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A2/1a. BOLOMSKÝ, Karel. Má sto deset let. *Nové Domažlicko*. 1971, č. 51.

⁹⁷ Dne 14. července 1862 byl zprovozněn traťový úsek Praha Smíchov – Plzeň – viz: NAVRÁTIL, Martin. Před stoletím a půl propojila Česká západní dráha Prahu s Plzní. In: *Železničář* [online]. 6. 12. 2012 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: <https://zeleznicar.cd.cz/zeleznicar/historie/pred-stoletim-a-pul-propojila-ceska-zapadni-draha-prahu-s-plzni/-1583/>

⁹⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A1/6b. R2/295 Ha.

⁹⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A2/4a. RÁDL, František. Počeštění domažlických škol.

prodlevou stál „vševládající vliv byrokratických orgánů vládních“, které si kladly takové podmínky na vytvoření a provoz místní reálky, že jej nebylo možné otevřít dřív. Jeho zprovoznění předcházelo položení základního kamene k budově, ve které pak místní reálné školy od 1. října roku 1861 sídlily. Díky rychlému průběhu stavby a její předání patřil především hraběti Františku Reigersbergovi a Gotthardu Schnáblovi, obecním zastupitelům.¹⁰⁰ K dalším změnám v oblasti vzdělávání místních dětí došlo v polovině šedesátých let. Při jednání zastupitelstva obce bylo rozhodnuto o otevření nižšího reálného gymnázia, jež mělo vystřídat dosavadní podreálku,¹⁰¹ a vyšší dívčí školy.¹⁰²

Průmysl, živnosti, řemesla a obchod

Největší podíl na politickém, společenském a kulturním dění v Domažlicích měli především průmyslníci, živnostníci, obchodníci a také někteří řemeslníci. V šedesátých letech ve městě fungovalo celkem třináct továren. Většinou se zaměřovaly na výrobu tkalounů a stužek. Mezi nejstarší a největší, jejichž počátky spadaly ještě do období padesátých let, patřil podnik Karla Helda, Michala a Adama Floriánových a Jakuba Schnábla. V polovině šedesátých let otevřel podobný závod i Petr Jakubše. Vojtěch Hüber zde provozoval továrnu na zápalky. Velký rozvoj zaznamenalo v daném desetiletí také domažlické mlynářství. Nejvíce prosperující mlýny patřili Josefu Ludvíkovi, Vilibaldu Ebenstreitovi, Antonínu Pavlíkovi a Jiřímu Fürtschovi.¹⁰³

Obchodní živnosti se v Domažlicích také dařilo. Důvodem bylo jednak vybudování zmiňovaného železničního spojení do Prahy a do Německa, dále pak otevření telegrafní stanice¹⁰⁴ a nového poštovního úřadu.¹⁰⁵ Obchod vzkvétal také díky „týdenním“ (tzv. „obilním“), „dobyčím“ a „výročním“ trhům. Poslední zmiňované byly celkem čtyři a vynikal mezi nimi ten, jenž se konal na den sv. Martina.¹⁰⁶ Do Domažlic za nimi dojížděli lidé ze Kdyně, Klatov, Poběžovic i Hostouně.¹⁰⁷ Z těchto důvodů ve městě v roce 1869 působilo více než sto obchodníků. Mezi

¹⁰⁰ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. K 332. Pamětní kniha.

¹⁰¹ Vedení města se v souvislosti s přijetím nových školských zákonů v druhé polovině šedesátých let rozhodovalo, zda ji změnit v měšťanskou či ve střední školu a zvolilo druhou možnost – viz: Archiv muzea Chodska. Fond A1/5a. Královské město Domažlice.

¹⁰² Archiv muzea Chodska. Fond A1/6b. R2/295 Ha.

¹⁰³ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

¹⁰⁴ Na zřízení telegrafní stanice přispěli domažličtí obchodníci, včetně Petra Hany – viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 80.

¹⁰⁵ Bývalé domažlické expedienství se svým povýšením na poštovní úřad stalo rovnocenným poštovnímu úřadu v Klenčí pod Čerchovem, kam dříve svou agendou spadalo – viz: Hana, 1971 - 1972 (b), 19 - 20.

¹⁰⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

¹⁰⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A1/2h. R10/5244.

nejúspěšnější patřil Ondřej Ibscher, Václav Ludvík, Gotthard a Jakub Schnáblovi, Augustin Adamovič, Jan Holý a samozřejmě i Petr Hana. Své výjimečné místo mezi nimi zaujímal Jiří Prunar, spoluzakladatel Měšťanské besedy a záložny, který si při své živnosti knihtiskaře – vědoma si významu české knihy – otevřel také knihkupectví.

Většina z výše uvedených byla součástí městského zastupitelstva, což potvrzuje mou domněnku, že pro vstup do komunální politiky byl dostatečný finanční příjem nutným předpokladem. Tvrzení o tom, že se na veškerém dění v Domažlicích podíleli hlavně živnostníci a také někteří řemeslníci, potvrzují i další členové městského výboru např.: Jan Halík (cukrář), Antonín Adamovič (hostinský), Václav Wágner (cukrář a perníkář), Josef Kratochvíle (barvíř), Josef Sladký (koželuh) a další.

Domažlická společnost na přelomu šedesátých a sedmdesátých let

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let došlo v Domažlicích k útlumu společenského dění: „*Při první naší masopustní zábavě konané dne 8. ledna t. r. přesvědčili jsme se – bohužel – opětně, jak lhostejné jsou našemu měšťanstvu podniky zdejších vlasteneckých spolků. Necht' se konají hospodářské schůze, akademie, divadelní představení, výlety (...) marně byste se ohlíželi po větším počtu přítomných měšťanů. I jiné podpory se dostává jen spoře našim spolkům od měšťanstva, takže jsou odkázány jen na několik rázných jednotlivců. Podobně má se to i s našimi obecními zástupci.*“¹⁰⁸ Počet členů Měšťanské besedy do roku 1871 poklesl o polovinu. V pěveckém spolku „Břetislav“ zbylo pouze pár členů, kteří veřejně vystupovali jen velmi zřídka. Sdružení „Jitka“ zaniklo úplně. Divadelní ochotníci se odmlčeli až do roku 1878. „*(...) český národní život po svém velkém rozmachu na konci šedesátých let upadal.*“¹⁰⁹ Jednak to bylo dáno celkovou politickou situací a jednak také nedostatečným zapojením místních obyvatel do dění ve městě.

Snad až pod vlivem celospolečenských událostí se nejvýraznější osobnosti Domažlic opět aktivně projeví. V roce 1871 udělili po vzoru další českých měst čestné občanství rakouskému ministerskému předsedovi Karlu Hohenwartovi a profesorovi Albertu Schäfflemu, a to „*pro výtečné zásluhy, které si odstuplé*

¹⁰⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A1/3i. BLAŽEK, Felix. Domažlice před 70 lety. *Posel z Domažlic*. 14. 9. 1940, roč. 69, č. 37, nestr.

¹⁰⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

ministerstvo Hohenwartovo o sjednání míru v Rakousku uspokojením veškerých v něm přebývajících národností vydobylo.“ Později podpořili petici proti zákonu o přímých volbách do říšské rady. Tábor lidu, který se při té příležitosti rozhodli uspořádat, byl ze strany úřadů zakázán. Hlavními organizátory byli: Dr. Michal Halík, Petr Hana, Arnošt Jícha, Dr. Rudolf Rubeš a Josef Klíma.¹¹⁰

Sedmdesátá léta v Domažlicích a v životě Petra Hany

Samospráva města a okresu

V sedmdesátých letech se v Domažlicích konaly troje obecní volby (nová zastupitelstva se ustavila v letech 1871, 1874 a 1877). Ve všech byl Hana zvolen představitelem prvního voličského sboru.¹¹¹ Jeho úspěchy jsou ale překvapivé, zaměříme-li se na jeho docházku na jednání výboru města: Do roku 1874 se konalo od šestnácti po dvacet dva schůzí ročně. Jeho účast se pohybovala od šesti po třináct zasedání. Nejhorší byl v tomto ohledu rok 1872, kdy se z dvaceti schůzí účastnil pouze šesti.¹¹² Domnívám se, že to mohlo souviset s výkonem funkce městského radního, kterým se stal po volbách v roce 1871, neboť se musel účastnit pravidelných týdenních zasedání.¹¹³ Další příčinu bychom mohli hledat v jeho profesním vytížení. V říjnu roku 1872 totiž v *Poslu od Čerchova* uveřejnil inzerát, v němž oznamoval, že přijme do svého „koloniálního a obstaratelského“ obchodu učně.¹¹⁴

Častou absencí Petra Hany na jednání vedení Domažlic mohlo zapříčinit také jeho zvolení do okresního zastupitelstva v roce 1872 (za skupinu „města a městyse“).¹¹⁵ Správu domažlického okresu mělo na starosti celkem dvacet čtyři mužů:¹¹⁶ tři reprezentovali velkostatky, jeden průmysl a obchod, osm města a městyse (jednoho vybíralo Klenčí, zbývajících sedm Domažlice) a zbylých dvanáct venkovské obce.¹¹⁷

¹¹⁰ Tábor lidu. *Posel od Čerchova*. 1. 2. 1873, roč. 2, č. 5, nestr.

¹¹¹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892.

¹¹² viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892.

¹¹³ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1864 – 1868, s. 86 – 87.

SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 59.

¹¹⁴ Hana Petr. *Posel od Čerchova*. 5. 10. 1872, roč. 1, č. 28, nestr.

¹¹⁵ Volba 7 zástupců. *Posel od Čerchova*. 27. 9. 1872, roč. 1, č. 27, nestr.

¹¹⁶ Složení zastupitelstva se v průběhu jeho existence v počtech lišilo. Například v roce 1895 vypadalo následovně: Za velkostatky byli voleni čtyři zástupci, dva za skupinu největších poplatníků v oblasti průmyslu a obchodu, osm za města a městyse (v poměru sedm ku jednomu ve prospěch Domažlic) a deset představitelů za venkovské obce – viz: Volby do domažlického okresního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 12. 1895, roč. 16, č. 50, nestr.

¹¹⁷ Okresní zastupitelstvo. *Posel od Čerchova*. 1. 8. 1877, roč. 6, č. 12, nestr.

Okresní zastupitelé byli voleni na tři roky. Ze svého středu vybírali starostu, jehož musel potvrdit císař, a výbor, který se skládal ze starosty a dalších šesti členů zvolených podle předem stanoveného klíče. Činnost těchto orgánů se také – jako v případě města Domažlice – rozlišovala na samostatnou a přenesenou působnost. První zmíněná oblast se dále dělila na všeobecnou působnost v obecních záležitostech (zjednodušeně šlo o dohled nad obcemi) a na působnost v okresních záležitostech. Zastupitelské okresy zřizovaly pro zajišťování výkonu samostatné působnosti celou řadu fondů a ústavů (např. sirotčince, chorobince, nemocnice ad.). Měly svůj vlastní majetek a snažily se jej také rozvíjet účastí v akciových společnostech nebo i vlastním podnikáním. Zakládaly také okresní spořitelny, pojišťovny a záložny. Do jejich kompetencí patřilo i zřizování a udržování okresních silnic, péče o zdravotnictví, o chudinství, o výchovu zanedbané mládeže atd.¹¹⁸ To, že byl Petr Hana členem výboru města i okresního zastupitelstva, nebylo ničím ojedinělým. I mnozí další z jeho kolegů byli příslušníky obou uvedených orgánů. Příčinou mohla být snaha o dosažení většího vlivu na dění ve městě a jeho okolí, nedostatek vhodných kandidátů anebo neschopnost nových osob prosadit se. Ke zlepšení Hanovy docházky na jednání městského výboru došlo až před volbami v roce 1874, kdy se účastnil více než poloviny schůzí. Mohlo to souviset s tím, že se mu podařilo získat nové pracovníky do svého obchodu anebo se snahou o znovuzvolení do čela Domažlic. Ačkoliv už po těchto volbách nebyl součástí městské rady, jeho přítomnost na jednání zastupitelstva se příliš nezměnila. Příčinou mohla být opět určitá pracovní vyčerpání, vezmeme-li v potaz, že v městě působilo na 140 dalších obchodníků (z nejúspěšnějších jmenujme Františka Kitzbergra a Antonína Peroutku). Velká konkurence jej nutila, aby se i nadále věnoval především rozvoji svého vlastního podnikání.¹¹⁹ Jen díky tomu se o něm dalo říct, že „*neměl daleko široko sobě rovna*“¹²⁰ a že se mu neúspěšně pokoušely konkurovat i židovské firmy.¹²¹ Další příčinu vidím v nespočtu funkcí, které Hana zastával – ať už v samosprávných orgánech, ve spolcích nebo v městských komisích. Zřejmě si tuto skutečnost připouštěl i on sám, neboť v následujících volbách nekandidoval ani

¹¹⁸ Hledíková, Janák, Dobeš, 2005, 304 – 305.

¹¹⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

¹²⁰ „Sobě rovného“, jak uvádí pamětník, našel později ve svém švagrovi Karlu Trnkovi, který prodával smíšené zboží, stavební materiál a uhlí a původně pracoval právě v obchodě Petra Hany, kde nabyl veškeré své obchodní znalosti – viz: Do Domažlic a okolí. *Domažlické listy*. 15. 7. 1882, roč. 3, č. 28, s. 224.

¹²¹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/2h. R10/5244.

do okresního zastupitelstva¹²² a ani do místní školní rady, již byl členem od roku 1873.¹²³

Volby v roce 1877 byly, více než ty předchozí, ve znamení sporu mezi mladočechy a staročechy. Největší „boj“ se strhl ve třetí volební třídě, ve které se mladočeši pokoušeli porazit dosavadní zastupitele tím, že veřejně apelovali na své příznivce, aby jim vyjádřili podporu. Oproti zvyklostem museli za své znovuzvolení agitovat i staročechy. Heslem těchto voleb bylo: „*Kdo jest na jedné, nesmí být na druhé straně.*“ Odkazovalo při tom na existenci dvou hlasovacích listin. Výsledkem těchto voleb bylo opětovné vítězství staročechů.¹²⁴

Novým starostou se stal Jan Halík. Do městské rady zasedl Dr. Antonín Steidl, Gotthard Schnábl, Alexander Votýpka, Jan Holý, Václav Ludvík a Dr. Michal Halík. Petr Hana také kandidoval, ale neúspěšně.¹²⁵ Se zvolením nového zastupitelstva se Hanova docházka na schůze vedení města zlepšila natrvalo – v roce 1878 vynechal ze čtrnácti schůzí pouze tři a podobně tomu bylo i v letech následujících. Z celkových čtyřiceti osmi schůzí tohoto zastupitelstva byl přítomen třiceti devíti, což ho řadí mezi lepší průměr.¹²⁶

Co se podnětů ze strany Petra Hany na jednání výboru týče, měly různý obsah: (...) *navrhuje pan Petr Hana, aby den volby (poslance do zemského sněmu pozn. aut.) byl oslaven hudbou a střelbou.*¹²⁷ Na schůzi dne 5. března 1873 podal společně s panem Kratochvílem návrh na udělení podpory učitelům k návštěvě vídeňské výstavy. Zastupitelé na to však nepřistoupili.¹²⁸ Školským záležitostí se Hana věnoval i nadále: „*Radní p. Hana navrhuje přijetí subvence 20 000 zl. pro postavení měšťanské školy a přikázání pro školu tu místa stavebního.*“¹²⁹ Jeho zájem o tuto problematiku zřejmě souvisel s tím, že byl od roku 1873 součástí pětičlenné místní školní rady (viz již výše).¹³⁰ Na zasedání 23. srpna 1875 doporučil Petr Hana, „*aby zdejší synkové platili též školné na gymnásiu.*“ Návrh byl na následující schůzi zamítnut „*velkou většinou*“.¹³¹ Hana si zřejmě na rozdíl od oné „*velké většiny*“ zastupitelů, jejichž jména bohužel nelze zjistit, uvědomoval, jak

¹²² Při volbě do zastupitelstva okresu zdejšího. *Posel od Čerchova*. 28. 4. 1877, roč. 6, č. 17, nestr.

¹²³ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 182.

¹²⁴ O volbách. *Posel od Čerchova*. 29. 12. 1877, roč. 6, č. 52, nestr.

¹²⁵ Volba purkmistra a rady města zdejšího. *Posel od Čerchova*. 12. 1. 1878, roč. 7, č. 2, nestr.

¹²⁶ Činnost obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 25. 6. 1881, roč. 2, č. 26, s. 206.

¹²⁷ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 40.

¹²⁸ Tamtéž, s. 103.

¹²⁹ Tamtéž, s. 130.

¹³⁰ Tamtéž, s. 109, 117.

¹³¹ Tamtéž, s. 154 – 155.

nákladné je pro Domažlice vydržovat vlastní gymnázium, obzvlášť v době, kdy se sami potýkají s nedostatkem peněz. I další z toho mála návrhů, které Hana v daném desetiletí přednesl, sledovaly především finanční prospěchy města: „(...) *silnice ta ve správu okresu přijata byla, k čemuž dodal p. Petr Hana, aby se věc řádně prozkoumala, a kdyby pro obec z toho nějaká výhoda vyplývala, aby další zpráva zastupitelstvu s vhodnými návrhy podána byla. (...) při vydání na cihelnu učiněna k návrhu p. Petra Hany resoluce, by se hledělo k tomu, aby v cihelně byly zařízené vhodné reformy, aby se úsporami a řádnou dohlídkou hledělo k většímu vytěžení z tohoto obecného podniknutí.*“¹³² Po zamítnutí žádosti Josefa Kalouse, místního hrnčíře, o prodej obecních pozemků za hřbitovem „U Svatých“ učinil Petr Hana „*návrh, aby ležící tam komposty byly odstraněny a místo aby bylo stromovím osazeno, k čemuž se i pan Jan Kitzberger přidal.*“¹³³ Tady vidíme, že kromě toho, že se Hana snažil svou činností napomáhat obecnímu rozpočtu, pečoval také o vzhled města (připomeňme, že byl členem sadařské jednoty). Zřejmě také proto navrhl „*postavení krytých stok podél silnice na Dol. předměstí a dostavení věže „U Svatých*“.“¹³⁴ Dále chtěl prosadit, „*aby se hledělo k tomu, by registratura nyní upravena byla a ohledně přeložení záchodů se sousedem p. Gibianem vyjednávání zavedeno bylo.*“¹³⁵

Další aktivity Petra Hany v zastupitelstvu souvisely s různými obecními komisemi. Nejčastěji spolupracoval s Vojtěchem Hübrem, Jakubem Schnáblem, Jiřím Prunarem, Maxmiliánem Ledvinou, Arnoštem Jíchou a Janem Kitzbergrem. Nejvíce komisí, jichž byl součástí, vzniklo po roce 1877, kdy se začal na jednání zastupitelstva objevovat s větší pravidelností.¹³⁶ Domnívám se, že se od té doby snažil na správě města podílet větší měrou než doposud (připomeňme jeho neúspěšnou kandidaturu na post radního v roce 1877).

Některé výše zmíněné komise vznikly proto, aby dohlížely na účty související s městským rozpočtem. Bylo to dáno především špatnou finanční situací, ve které se Domažlice v sedmdesátých letech ocitly. Další opatření, které mělo nepříznivý stav města vyřešit, představovalo vytvoření odborů v rámci zastupitelstva (v roce 1871):

¹³² SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 206.

¹³³ Tamtéž, s. 208.

¹³⁴ Tamtéž, s. 216.

¹³⁵ Schůze obecních starších. *Domažlické listy*. 24. 7. 1880, roč. 1, č. 23, s. 180.

Tato záležitost zůstala nevyřešená. Vyjednávání s panem Gibianem k žádnému výsledku nedospělo – viz:

Schůze obecních starších. *Domažlické listy*. 25. 9. 1880, roč. 1, č. 32, s. 251 - 252.

¹³⁶ viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 12, 48, 211 – 217, 226.

„pro patronát a školství“, „hospodářský“, „lesnický“, „stavitelský“, „pro všeobecnou nemocnici“ (jehož součástí byl vedle Jana Adamoviče, Ondřeje Ibschera, Josefa Kratochvíle a Martina Märze také Petr Hana), „úřední“, „chudinský“, „pro pivovar“ a „finanční“.¹³⁷ Jejich představitelé měli na starosti veškeré záležitosti, které s nimi souvisely, tedy i finance. Aby se lépe dařilo udržovat výdaje v rámci příjmů, byl od roku 1873 pravidelně stanovován obecní rozpočet.¹³⁸ Trvalo však ještě dlouho, než se městu začalo dařit. Dokazuje to rovněž prohlášení purkmistra z listopadu 1877, že „na peníze, které si pro obec vypůjčiti měl v částce 3000 zl., se směnku nikdo podepsati nechtěl.“¹³⁹

Finanční problémy obce však nesouvisely pouze s vlastním hospodařením města, ale také s dluhy,¹⁴⁰ které u něj někteří lidé měli. Hostinští neplatili za pivo z pivovaru, hospodáři za cihly a tašky z cihelny a za dřevo z městských lesů. Někteří lidé si dokonce přivlastnili obecní pole, aniž by za ně zaplatili anebo odváděli daně (šlo o tzv. příorky).¹⁴¹ Kvůli těmto skutečnostem se představitelé města rozhodli pro radikální krok: Dlužníci byli nuceni platit svoje peněžní závazky pod pohrůžkou soudní žaloby.¹⁴² Ze strany města bylo zamezeno machinacím s majetkem pivovaru. Zakázalo se rozdávání piva zadarmo nebo jeho prodávání na úvěr, protože se stávalo, že nebyl splácen.¹⁴³ Zrušily se úpravy cen za dřevo (například ve prospěch měšťanů), které byly vždy ke škodě městského rozpočtu.¹⁴⁴ Jen díky tomu se zastupitelstvu podařilo vyhnout bankrotu, který městu hrozil. Stále však zůstávalo zadlužené. Na uhrazení jeho pohledávek se mnohokrát podílela i městská spořitelna.¹⁴⁵ V této době se poprvé ukázaly výhody její existence pro město a nejen pro něj: Přispívala i „tam, kde viděla nezaviněnou bídu a neštěstí“, lidem postiženým přírodními katastrofami, kteří proti nim nebyli pojištěni. Podle dostupných informací tak mohla činit jen proto, že se jí vyhnula krize počínající v roce 1873, neboť neměla „v oné kritické době prazádných obchodů, které by jí

¹³⁷ viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 63 – 64, 138 – 139, 141.

¹³⁸ Ve schůzi. *Posel od Čerchova*. 12. 4. 1873, roč. 2, č. 15, nestr.

Před volbami I. *Posel od Čerchova*. 5. 2. 1881, roč. 10, č. 6, nestr.

¹³⁹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 197.

¹⁴⁰ viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 184.

¹⁴¹ Na sklonku lhůty. *Posel od Čerchova*. 30. 5. 1874, roč. 3, č. 22, nestr.

Problém „příorků“ se nepodařilo vyřešit ani do konce Hanova působení v čele města. Některé případy se ocitly dokonce u soudu – viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 11. 1902, roč. 23, č. 45, nestr.

¹⁴² SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 197.

¹⁴³ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 168.

Před volbami II. *Posel od Čerchova*. 12. 2. 1881, roč. 10, č. 7, nestr.

¹⁴⁴ Před volbami I. *Posel od Čerchova*. 5. 2. 1881, roč. 10, č. 6, nestr.

¹⁴⁵ viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 87, 89 a 98.

byly ztrátu vkladů přivodily.“¹⁴⁶ Jinak tomu bylo v případě záložny, která v té době zaznamenala velké ztráty, a to především kvůli nákupu nejrůznějších ztrátových akcií.¹⁴⁷

Nové projekty v městě Domažlice

Pivovar, o kterém jsem se již výše zmínila, patřil právovárečným měšťanům. Obec si jejich majetek pouze pronajímala.¹⁴⁸ Svůj vlastní podnik si začala budovat až na počátku sedmdesátých let, kdy si do města pozvala odborníky na stavbu pivovarů. V roce 1870 byla výstavba zahájena a již v tom následujícím byla vybudována sladovna. Poté se však další práce zastavily. Chyběly peníze i přesvědčení o správnosti celého projektu.¹⁴⁹ S další realizací se pokračovalo až po dvouleté odmlce.¹⁵⁰ Město si na další výstavbu vypůjčilo 80 000 zl. Tím se však opět víc zadlužovalo.¹⁵¹ V roce 1877 byla položena silnice vedoucí od pivovaru ke sklepům a od náměstí kolem pivovaru až k Týnskému předměstí, která měla usnadňovat přístup a přesuny piva.¹⁵² Jelikož bylo hlavním záměrem obce mít jediný pivovar v Domažlicích, a to ve vlastní režii, vyjednávali její zástupci od roku 1877 s měšťany o odkupu jejich várečného práva. Výsledek však nebyl takový, jaký očekávali. Právovárečníci požadovali více peněz, než by jim obec mohla dát. Nakonec došlo pouze k opětovnému uzavření smlouvy o pronájmu měšťanského majetku na dalších devět let.¹⁵³

O poznání hůře dopadla kvůli špatné finanční situaci obce občanská knihovna. V říjnu roku 1870 byla slavnostně otevřena. Největší zásluhu na tom měli místní učitelé: Antonín Rádl, Maxmilián Ledvina a Jan Bittner. Od začátku v ní bylo k dispozici na 150 knih, po půl roce dokonce 276. Jelikož se však počet nově zakoupených děl, kvůli nedostatku peněžité podpory ze strany města, nijak výrazně neměnil, přestali o ni mít lidé zájem, takže po pěti letech od svého zprovoznění zanikla.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

¹⁴⁷ více viz: Druhá řádná valná hromada záložny v Domažlicích. *Domažlické listy*. 7. 7. 1888, roč. 9, č. 28, s. 222 - 223.

¹⁴⁸ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 174.

¹⁴⁹ V tisku byla zahájena kampaň za jeho dostavění – viz: Důchodenský pivovar. *Posel od Čerchova*. 18. 5. 1872, roč. 1, č. 8, nestr.

¹⁵⁰ Jirák, 2012, 48 – 49.

¹⁵¹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 120 - 122

¹⁵² Tamtéž, s. 198.

¹⁵³ Jirák, 2012, 48 – 49.

¹⁵⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 - 1948.

Neblahou finanční situaci obce mělo pomoci vyřešit přesunutí hřebčína z Klatov do Domažlic, protože se stát zavázal, že bude za prostory určené k tomuto účelu platit pravidelný roční nájem. Zastupitelstvo věc schválilo a předalo dohled nad celou záležitostí purkmistru Josefu Kreslovi. Finanční záležitosti a další otázky spojené se stavbou maštale dostala na starost komise ve složení: Jakub Florian, Jan Holý, Vojtěch Hüber a Jan Královec. Na základě jimi získaných informací bylo navrženo zakoupit zkrachovalou továrnu pana Jakuba Schnábla, aby se na jejím místě mohla postavit maštala a ubytování pro oddělení erárních hřebců. Pro návrh hlasovala většina zastupitelů, i Petr Hana. Ten dále navrhnul, „*aby se nestavělo dříve, dokud nebude rozpočet i od stavitele Martínka předložen.*“ Městský výbor jeho myšlenku přijal a schválil i to, že pokud se stát nezaváže k placení ročního nájmu 2000 zl., nebude možné hřebčinec do Domažlic přesunout.¹⁵⁵ Zástupci státu nakonec přistoupili na všechny podmínky města, tj. placení ročního pronájmu v částce stanovené obcí, vytvoření jídelny, dodávání mrvy a furáže a chleba pro koně za výhodné ceny. Obec se zase zavázala instalovat do maštale světlo a potřebné náčiní. Následně zakoupila Schnáblovu továrnu a celou věc předala na starost stavebnímu odboru.¹⁵⁶ Na zaplacení továrny a realizaci projektu měla od Hypoteční banky království Českého vypůjčeno 40 000 zl.¹⁵⁷ Celkový náklad na stavbu hřebčince byl městským stavitelem stanoven na 12 186 zl.¹⁵⁸ Pro obec to sice představovalo velký náklad, ale na druhou stranu také roční příjem 2000 zl. Mylně se její představitelé domnívali, že městu pomůže vyřešit špatnou finanční situaci, ba naopak.

Spolkové záležitosti

Největší změny zaznamenali v sedmdesátých letech hlavně domažličtí sokolové. V květnu roku 1870 slavnostně otevřeli novou letní tělocvičnu za přítomnosti novokdyňské jednoty.¹⁵⁹ Ve stejném roce poprvé rozvinuli spolkový prapor,¹⁶⁰ jehož prvním praporečníkem se stal cukrář Jan Halík. Poté si na dva měsíce pozvali trenéra z pražské jednoty, aby „*zde zavedl řádné Tyršovo cvičení.*“¹⁶¹

¹⁵⁵ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 130 - 136.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 143, 145.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 146 – 147.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 163.

¹⁵⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/3i. BLAŽEK, Felix. Domažlice před 70 lety. *Posel z Domažlic*. 7. 9. 1940, roč. 69, č. 36, nestr.

¹⁶⁰ Spolkový prapor vznikl zásluhou starosty Petra Jakubše a místostarosty Petra Hany – viz: Slavnost. *Domažlické listy*. 2. 9. 1893, roč. 14, č. 35, nestr.

¹⁶¹ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281.

V roce 1872 se v Domažlicích konalo velké veřejné cvičení.¹⁶² Účastnily se ho jednoty z Hořovic, ze Žebráku, Rokycan, Horažďovic, Klatov, Nové Kdyně, Merklína i Plzně.¹⁶³ Účelem bylo získat pro spolek nové stoupence a podporovat vzájemnost mezi sokoly. Při této příležitosti se mělo na návrh náčelníka domažlického Sokola Martina Märze jednat i o vytvoření sokolské župy, která by sdružovala všechny jednoty z bývalého plzeňského kraje: „*Cíle toho však tehdy nedosaženo, poněvadž již rokování o předmětu tomto bylo zakázáno.*“¹⁶⁴

Uveďme zde jednu událost předcházející tomuto „sletu“ a související s Petrem Hanou: Na valné hromadě Sokola navrhoval, jakožto jeho předseda, najmout pro tuto příležitost ostrostřeleckou kapelu místo klatovských hudebníků. Jelikož si však ostrostřelci účtovali příliš velkou částku, byla jejich účast na akci zamítnuta. Poté, co se mu nepodařilo prosadit svou vůli, rezignoval Hana na svůj post ve vedení spolku.¹⁶⁵ Zřejmě proto, aby se podobným situacím jednota do budoucna vyvarovala, založila v první polovině sedmdesátých let spolkovou kapelu,¹⁶⁶ která se později stala součástí nejedné velké akce odehrávající se ve městě i jeho okolí.¹⁶⁷

V roce 1872 došlo ze strany úřadů k potlačení Sokola vytvořením hasičského odboru.¹⁶⁸ Zřejmě i z toho důvodu o něj místní veřejnost nejevila zájem.¹⁶⁹ Aby se to však změnilo, bylo sepsáno „Provolání“,¹⁷⁰ které mělo za úkol nalákat nové členy. Podepsali se pod něj jednak představitelé Sokola a také významné osobnosti Domažlic: Petr Hana, Arnošt Jícha, Josef Křištof, Martin März ad.¹⁷¹ Tato agitace zřejmě zapůsobila. Do nového hasičského odboru se přihlásilo šedesát lidí (za přispívajícího přistoupil i Petr Hana), většina z nich byla součástí Sokola.¹⁷² Peníze na podporu hasičského odboru věnovala místní spořitelna, záložna a okresní zastupitelstvo. Za účelem vycvičení zdejších hasičů byl vyslán požárník z Prahy.¹⁷³

¹⁶² viz také: Druhý výlet česko-západních jednot sokolských spojený s cvičením veřejným o závod s cenami. *Posel od Čerchova*. 21. 9. 1872, roč. 1, č. 26, nestr.

Druhý výlet česko-západních jednot sokolských spojený s cvičením veřejným o závod s cenami. *Posel od Čerchova*. 27. 9. 1872, roč. 1, č. 27, nestr.

¹⁶³ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281.

¹⁶⁴ Před župním sjezdem sokolským. *Domažlické listy*. 20. 8. 1887, roč. 8, č. 34, s. 267 - 268.

¹⁶⁵ Valná schůze Sokola. *Posel od Čerchova*. 31. 8. 1872, roč. 1, č. 23, nestr.

¹⁶⁶ Slavnost vzkříšení Páně. *Posel od Čerchova*. 19. 4. 1873, roč. 2, č. 16, nestr.

¹⁶⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

¹⁶⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281.

¹⁶⁹ K založení hasičské jednoty dosud nepřišel žádný občan Domažlický. *Posel od Čerchova*. 27. 4. 1872, roč. 1, č. 5, nestr.

¹⁷⁰ Archiv muzea Chodska. Fond A4/5c. Provolání.

¹⁷¹ Podobná agitace viz: Důležitost hasičského sboru. *Posel od Čerchova*. 11. 5. 1872, roč. 1, č. 7, nestr.

¹⁷² K hasičskému sboru přistoupili. *Posel od Čerchova*. 15. 6. 1872, roč. 1, č. 12, nestr.

¹⁷³ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 87, 89 a 91.

Hasičskému odboru se však i nadále příliš nedařilo.¹⁷⁴ Poprvé se informace o ukončení jeho činnosti objevila na jednání zastupitelstva v červnu roku 1874.¹⁷⁵ Podle dostupných informací to bylo z důvodu nepřízně ze strany některých členů zastupitelstva (odmítali spolku poskytnout finanční podporu)¹⁷⁶ a nespravedlivého napadání ze strany „neuvědomělých jednotlivců“, kteří jej považovali za zbytečný.¹⁷⁷ Patrné to bylo například při prvním velkém zásahu v roce 1873. Hasiči byli přihlížejícími lidmi fyzicky napadáni, vyháněni od ohně a slovně uráženi.¹⁷⁸ Z těchto důvodů se vedení odboru rozhodlo ukončit jeho činnosti.¹⁷⁹

Obecní zastupitelstvo však na své schůzi dne 15. června 1874 jeho rozhodnutí zavrhl a navrhl, aby tento krok ještě zvážili. Na následující valné hromadě se nakonec rozhodli existenci hasičského odboru ještě zachovat s tím, že je důležité získat peníze na fungování, stejnokroj, který by nalákal mladé lidi, a morální podporu od vedení města. Do čela jednoty byl v dané chvíli zvolen Dr. Steidl, Petr Hana, Dr. Rudolf Rubeš, Martin März, Tomáš Duffek, Jiří Prunar ad.¹⁸⁰ Město hasiče podpořilo i tím, že se ke sboru přihlásilo za člena. Purkmistr coby protektor jednoty vyzval všechny ostatní místní spolky, aby jej také podpořily „*k dosažení společného cíle*“. Přestože se vedení obce snažilo získat odboru přízeň veřejnosti a dostatek, neuspělo.¹⁸¹ Nepomohly mu ani příspěvky spořitelny a nákup stříkačky (nazvané od té doby „spořitelní“).¹⁸² Členů stále ubývalo.¹⁸³ Spolek si tedy odhlasoval ukončení své činnosti na neurčito.¹⁸⁴

V roce 1875 se v zápisech z jednání zastupitelstva objevilo následující: „*Petr Hana, místostarosta jednoty tělocvično- hasičské, oznamuje, že jednota zastavila činnost svou v odboru hasičském.*“¹⁸⁵ A právě Hana,¹⁸⁶ spolu s ním Martin März a deset dalších členů drželi stále pohromadě a nechtěli nechat tento Sokol úplně zaniknout.

¹⁷⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281.

¹⁷⁵ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 128.

¹⁷⁶ O finanční podporu u zastupitelů žádal především Petr Hana – vždy s neúspěchem.

¹⁷⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A4/5c. BERÁNEK, Vladimír, Zdeněk JINDŘICH, Josef DECKER a Václav KONOPÍK. *Sbor dobrovolných hasičů Domažlice*. Domažlice, 2000.

¹⁷⁸ Zdejšího hasičského sboru první výkon. *Posel od Čerchova*. 2. 8. 1873, roč. 3, č. 31, nestr.

¹⁷⁹ Hasičský sbor. *Posel od Čerchova*. 23. 5. 1874, roč. 3, č. 21, nestr.

¹⁸⁰ Valná schůze těl. -hasičského spolku. *Posel od Čerchova*. 27. 2. 1974, roč. 3, č. 26, nestr.

¹⁸¹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 144, 148.

¹⁸² Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

¹⁸³ Hasičský sbor. *Posel od Čerchova*. 29. 5. 1875, roč. 4, č. 22, nestr.

¹⁸⁴ Zdejší tělocvično-hasičská jednota Sokol. *Posel od Čerchova*. 9. 10. 1875, roč. 4, č. 41, nestr.

¹⁸⁵ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 155.

¹⁸⁶ Ve stejné době navrhl Petr Hana na jednání okresního zastupitelstva, jehož byl členem, aby jedna, dvě či tři obce dohromady vlastnily hasičskou stříkačku. Zřejmě tím chtěl zajistit, aby se proti ohni dokázaly bránit samy, když už byl hasičský sbor zrušen. Jeho návrh paradoxně kvůli odmítavé reakci zástupců vesnic neprošel – viz: Okresní zastupitelstvo zdejší. *Posel od Čerchova*. 13. 6. 1874, roč. 3, č. 24, nestr.

S vydání zákona na ochranu proti ohni vznikl tlak na znovuoobnovení hasičského odboru.¹⁸⁷ První se o to pokusil výbor města. Ve svém snažení však selhal. Za členy se přihlásili pouze zastupitelé. S podobným výsledkem skončila i snaha ostrostřelců, kteří dostali za úkol vytvořit hasičský sbor pod svým vedením. Nakonec byla vyzvána Tělocvično-hasičská jednota Sokol, aby svou činnost v hasičském odboru obnovila. Její představitelé souhlasili jen s tou podmínkou, že bude mít od města stejnou finanční a morální podporu jako ostrostřelci.¹⁸⁸ Jelikož na to vedení obce přistoupilo, svolala se na den 5. srpna 1877 mimořádná valná hromada, při níž byl hasičský odbor Sokola obnoven. Hned na úvod se přihlásilo padesát členů.¹⁸⁹ Slavnostní zahájení fungování staronového spolku se konalo 21. října téhož roku za přítomnosti purkmistra, městské rady, starosty okresního zastupitelstva, ostrostřelců a hasičstva (již v počtu sedmdesáti pěti osob).¹⁹⁰ Velitel ostrostřelců Alexander Votýpka při svém přípitku přislíbil hasičům podporu od svého sboru (do té doby mezi střelci a hasiči panovala vzájemná rivalita).¹⁹¹

V říjnu roku 1877 předložila Tělocvično-hasičská jednota Sokol městskému výboru návrh hasičského řádu. V květnu následujícího roku byla daná předloha schválena a hned na následující schůzi byla přijata závěrečná podoba stanov a instrukcí pro obnovený hasičský odbor.¹⁹² Zastupitelé spolku poskytli finanční podporu (2084 zl.) na vytvoření hasičské kapely a na nákup potřebného náčiní. Starostou se stal opět Dr. Antonín Steidl, místostarostou Petr Hana a náčelníkem pan Martin März, který jakožto profesor místního gymnázia zapojil do cvičení i studenty.¹⁹³

Školství

Sedmdesátá léta byla co do výchovy a vzdělávání dětí a dospívajících z Domažlic a okolí velmi významná. V této době byla zprovozněna opatrovna¹⁹⁴ pro nejmenší děti. S myšlenkou na její vytvoření přišel tehdejší starosta Josef Ludvík. Zastupitelé jeho návrh schválili a rozhodli, aby byl vypracován plán, jak danou instituci

¹⁸⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A4/5c. BERÁNEK, Vladimír, Zdeněk JINDŘICH, Josef DECKER a Václav KONOPÍK. *Sbor dobrovolných hasičů Domažlice*. Domažlice, 2000.

¹⁸⁸ Hasičská schůze. *Posel od Čerchova*. 4. 8. 1877, roč. 6, č. 31, nestr.

¹⁸⁹ Tělocvično-hasičská jednota zdejší. *Posel od Čerchova*. 11. 8. 1877, roč. 6, č. 32, nestr.

¹⁹⁰ více viz: Slavnost a skládání slibu hasičského spolku zdejšího. *Posel od Čerchova*. 27. 10. 1877, roč. 6, č. 43, nestr.

Veřejné cvičení zdejšího sboru hasičského. *Posel od Čerchova*. 27. 10. 1877, roč. 6, č. 43, nestr.

¹⁹¹ Hasičská zábava. *Posel od Čerchova*. 27. 10. 1877, roč. 6, č. 43, nestr.

¹⁹² SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 195, 209, 210.

¹⁹³ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281.

¹⁹⁴ V opatrovnách se děti učily základním dovednostem a návykům, měly jim usnadnit vstup do školního prostředí. Matkám tyto ústavy umožňovaly dřívější nástup do práce – viz: Naše opatrovna. *Posel od Čerchova*. 27. 7. 1872, roč. 1, č. 18, nestr.

vybudovat a hlavně jak ji financovat. Za tímto účelem vznikla obecní komise, do níž byli zvoleni Antonín Kostlivý, Josef Kresl, Alexander Doubek, Václav Wágner a Petr Hana.¹⁹⁵ Uvedení pánové na základě svých zjištění doporučili přistoupit k realizaci projektu. Purkmistr Josef Ludvík začal v červenci roku 1870 vyjednávat s řádem školských sester Notre Dame z Horažďovic. Ty měly zajišťovat jak personální, tak obsahovou stránku nové instituce. Na začátku října byla smlouva se ctihodnými sestrami podepsána (starostou Ludvíkem, radními Kostlivým a Adamovičem a výborem Petrem Hanou). Dne 7. listopadu byla opatrovna slavnostně otevřena. Mezi místními byl o její služby velký zájem. Na úvod se přihlásilo více než sto dětí¹⁹⁶ – zřejmě i díky tomu, že byla pro nemajetné občany zcela zdarma.¹⁹⁷ O Štědrém dnu se v opatrovně konalo první vánoční vystoupení místních chovanců. Při této příležitosti se vybrala finanční částka, která se použila na nákup vánočního stromu a oblečení pro chudé děti.¹⁹⁸ Z této události se stala tradice opakující se i v následujících letech, nazvaná „Slavnost vánočního stromku“. Plán na zřízení opatrovny zahrnoval také návrh na zprovoznění reálného gymnázia. Pod vlivem nových školských zákonů a podle záměru zastupitelů vzniklo z místní podreálky v roce 1871 nižší reálné gymnázium,¹⁹⁹ které se v následujících čtyřech letech nadále rozšiřovalo tak, že se vytvořilo i vyšší reálné gymnázium. O další čtyři roky později se na tomto institutu odehrály první maturity.²⁰⁰ Aby se mohl celý projekt zrealizovat, muselo se vedení Domažlic zavázat, „že nebude Slavná obec (prosazovat pozn. aut.) převzetí této střední školy do státní správy.“²⁰¹ Městský výbor na tuto podmínku samozřejmě přistoupil. Znamenalo to však pro obecní rozpočet velký finanční náklad. Uvádí se, že v období od roku 1872 až do roku 1896 činily výlohy obce na provoz gymnázia 354 770 zl. Na pokrytí byl velkou měrou použit pivní krejcar (poplatek z piva), který se na podporu školství zavedl už v roce 1867.²⁰² Na výdaje gymnázia se z něj použilo celých 208 438 zl.²⁰³ Svým

¹⁹⁵ viz také: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 41 - 42

¹⁹⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A2/2e. L592.

¹⁹⁷ Naše opatrovna. *Posel od Čerchova*. 27. 7. 1872, roč. 1, č. 18, nestr.

¹⁹⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A2/2e. L592.

¹⁹⁹ Čtvrt stoleté jubileum měšťanské školy chlapecké. *Posel od Čerchova*. 11. 7. 1896, roč. 25, č. 28, nestr.

²⁰⁰ Hana, 1971 - 1972 (a), 23 - 24.

²⁰¹ Archiv muzea Chodska. Fond E1/8b. Dopis Josefu Kreslovi.

²⁰² Kovář a kol, 1901, 86.

²⁰³ Archiv muzea Chodska. Fond A1/6b. R2/295 Ha.

způsobem ústavu pomáhali i místní obyvatelé. Mezi nimi i Petr Hana, který daroval zvonek s elektromagnetem s příslušnou baterií a šest Meidingrových článků.²⁰⁴

Další změnou v oblasti domažlického školství bylo nahrazení hlavní školy, bývalého klášterního gymnázia, pětiletou školou obecnou a dvěma tříletými měšťankami (chlapeckou a dívčí).²⁰⁵ V následujících letech se obě měšťanské školy s obecnými spojily, takže vznikly dva osmileté ústavy (pro chlapce v roce 1878 a pro dívky o čtyři roky později). Toto spojení však netrvalo příliš dlouho, protože se již roku 1883 opět rozdělily a přijaly nový název „škola obecná (pětiletá) a měšťanská (tříletá)“, což mělo vyjádřit, že jsou oddělené, ale že spadají pod jedno ředitelství.²⁰⁶

Vedle těchto škol ve městě fungovala ještě dvoutřídní venkovská obecná škola nazývaná také „selská“.²⁰⁷ Zprvu šlo pouze o jednotřídku, jejímž úkolem bylo odlehčit přeplněným městerským školám.²⁰⁸ Chodily do ní děti chudých lidí, kteří neměli domažlickou příslušnost,²⁰⁹ potomci čeledínů, nádeníků, nemanželské děti²¹⁰ a spolu s nimi také dítky z okolních vesnic:²¹¹ z Bořic, z Havlovic, z Petrovic a později i z Chrastavic.²¹²

Vyučování v takové škole nebylo nijak zvlášť jednoduché. Počet dětí v jedné třídě dosahoval čísla 150. V době, kdy bylo nutné spojit obě třídy v jednu, jich tam bylo až 281.²¹³ Jelikož se v tomto stavu nedalo pracovat, bylo nutné vyučování ve dvou třídách opět obnovit. Situace byla však i nadále neúnosná, proto byli v roce 1883 žáci, kteří bydleli v Domažlicích, přiděleni do městerských škol. Tím se „selské“ škole do jisté míry odlehčilo, protože ji od té doby navštěvovaly pouze děti z výše uvedených obcí.²¹⁴

Veškeré školní instituce, které v Domažlicích fungovaly, umožňovaly místním obyvatelům lepší vzdělání, obzvlášť těm, kteří si nemohli dovolit dojíždět za ním do vzdálených míst. Samo vzdělání bylo důležitou součástí rozvoje Domažlic a jeho obyvatel. Potvrzuje to také Profesor Kvaček: „*Je nutno si uvědomit i ekonomický*

²⁰⁴ Dar. *Posel od Čerchova*. 10. 4. 1875, roč. 4, č. 15, nestr.

²⁰⁵ Čtvrt stoleté jubileum měšťanské školy chlapecké. *Posel od Čerchova*. 11. 7. 1896, roč. 25, č. 28, nestr.

²⁰⁶ SOKA Domažlice, Kronika obecné, hlavní, podreálné a měšťanské školy chlapecké 1838 – 1917. [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: http://www.portafontium.cz/iipimage/30160021/soap-do_00049_skola-domazlice-1838-1917_0720

²⁰⁷ Sedláček, 1999, 799 - 800.

²⁰⁸ Kovář a kol, 1901, 77 – 79.

²⁰⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

²¹⁰ Kovář a kol, 1901, 84.

²¹¹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

²¹² Kovář a kol, 1901, 77 – 79.

²¹³ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

²¹⁴ Kovář a kol, 1901, 77 – 79.

důsledek gramotnosti – povyšuje totiž schopnost individua a znamená, že člověk, který si ji osvojil, je zdatnější ve svém oboru.“²¹⁵

Učitelé,²¹⁶ kteří na místních školách působili, patřili bezesporu mezi nejvýraznější osobnosti společenského dění v Domažlicích. Kromě svého povolání se mnozí z nich věnovali i dalším aktivitám, což je patrné už z toho, co bylo řečeno výše. Mezi ty nejvýznamnější patřili učitelé Blätterbauer a Bittner, kteří se vedle vzdělávání dětí věnovali také hudbě. Společně s dalšími pedagogy, například s Jakubem Martínkem, Janem Forejtem, Václavem Burgetem, Janem Čapkem a jinými, stál u zrodu Měšťanské besedy. Poslední zmíněný (otec Karla Matěje Čapka-Choda) zasedal také v obecním zastupitelstvu a zakládal spolek „Břetislav“ a místní záložnu. Mezi všemi vynikal Antonín Srna, který stál u zrodu průmyslové školy (viz níže) a byl také jejím prvním ředitelem v letech 1880 až 1883. Kromě jiného byl hlavním iniciátorem vzniku domažlicko-kdyňské učitelské jednoty „Budeč“²¹⁷ v roce 1875 a také jejím prvním předsedou. V období jeho působení v čele tohoto spolku byla za Srnova spoluautorství vypracována monografie o domažlickém okrese nesoucí název „Místopis královského města Domažlic“, která byla veřejnosti k dispozici jak na jubilejní zemské výstavě v roce 1891, tak i na krajinské výstavě v Domažlicích o dva roky později. Z dalších významných pedagogů jmenujme Františka Kováře, jenž byl autorem mapy zdejšího okresu. Dále pak Františka Drbohlava, hudebníka, který se ujal řízení znovuoobnověného spolku „Břetislav“ pod názvem pěvecká jednota. Mezi profesory místního gymnázia vynikal především Antonín Škoda, který mimo to, že byl členem Měšťanské besedy a městského zastupitelstva, přeložil Homérova Odyssea (1883), Iliadu (1886) a Vergiliovu Aeneidu (1889–1890), za což byl zvolen dopisujícím členem České akademie věd a umění. Další výraznou osobností z řad pedagogů byl Antonín Tůma, jenž kromě dalších činností založil místní odbor Ústřední matice školské (viz níže). P. Jakub Janda, profesor domažlického gymnázia, pro změnu inicioval vznik spolku nesoucího název „Sv. Ludmila“, jehož úkolem bylo pečovat o chudé studenty.²¹⁸ Janda se jím pokoušel nahradit zaniklý spolek nazvaný „sv. Mikuláš“,

²¹⁵ Janák, Kvaček, Hledíková, 1994, s. 23.

²¹⁶ Dějinám domažlických škol a kantorům, kteří na nich vyučovali, se věnuje spis: KOVÁŘ, František a kol. *Zpráva o školství v král. městě Domažlicích*. Domažlice: Knihárna Emanuela Prunara, 1901. Svým osobitým způsobem na některé zavzpomínal také pamětník Ludvík Kulháněk – více viz: Archiv muzea Chodska. Fond A1/2g. Ludvík Kulháněk: Vzpomínky.

²¹⁷ Ve spolku se probíraly různé pedagogické otázky, četly učitelské časopisy nebo se jednalo o problémech kantorů a o zlepšení jejich životních a profesních podmínek.

²¹⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

kteřý podporoval nemajetné žáky měšťanských a obecných škol. Vedle Jandy se do projektu zapojil například děkan Karel Hájek, purkmistr Josef Kresl, Antonín Srna, Jakub Martínek, Antonín Hruška a místní dámy: Jindřiška Eckertová, Marie Hrušková, Anna Kovářová, Anna Ludvíková, Marie Schnáblová, Marie Kratochvílová, Marie Martínková, Vilma Srnová ad.²¹⁹

Poprvé nový spolek vystoupil na veřejnosti v den svatého Mikuláše v roce 1875, kdy obdaroval 105 dívek a 92 hochů botami a šatstvem. Peníze na svou činnost získával z koncertů a věnečků, ze sbírek, z příspěvků od členů, dobrodinců a od spořitelny.²²⁰ Protože se mu však nedostalo finanční podpory ze strany města,²²¹ ukončil svou činnost již dva roky po svém založení. Poté byl nahrazen svatomikulášskou sbírkou.²²²

V roce 1876 vznikl další podobný spolek jako „sv. Ludmila“.²²³ Tento měl za úkol „*podporovati chudé, hodné žáky reálného gymnázia bez rozdílu národnosti a náboženství.*“ Pomoc spočívala v poskytování školních knih, v zajišťování bezplatného vyšetření, obědů, ošacení, obuvi atp. Členem zřizujícího komitétu byl Antonín Srna, v té době ředitel gymnázia, Karel Prášil, Martin März, Jiří Prunar a Rudolf Rubeš.²²⁴ Na rozdíl od předchozího spolku však toto sdružení nezaniklo – zřejmě díky přístupu veřejnosti ke gymnáziu, které bylo chápáno jako prestižní ústav.

Ještě na konci sedmdesátých let se učitelé z podnětu Dr. Steidla pokoušeli založit literární spolek, avšak neúspěšně. Podobně dopadl i první pokus vytvořit v Domažlicích v sedmdesátých letech průmyslovou školu, kde by se řemeslníci mohli dále vzdělávat.²²⁵ „*Návrh pana Petra Hány, aby se postarala obec o to, by zde zřízena byla na útraty státní škola odborná, přijat 15 hlasy proti 14.*“²²⁶ Tento výsledek přičítám špatné finanční situaci obce. Škola byla sice otevřena, jelikož se však setkala s nezájmem veřejnosti, tak záhy po svém zrodu zanikla.

²¹⁹ Spanilomyslným dámám a pánům města i okolí. *Posel od Čerchova*. 2. 1. 1875, roč. 4, č. 1, nestr.

Zřizující schůze. *Posel od Čerchova*. 2. 1. 1875, roč. 4, č. 1, nestr.

²²⁰ Slavnost sv. Mikuláše dne 6. prosince 1875. *Posel od Čerchova*. 11. 12. 1875, roč. 4, č. 50, nestr.

²²¹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 157.

²²² Tamtéž, s. 177.

²²³ SOKA Domažlice, fond Historie spolků na Domažlicku.

²²⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A4/1g. Stanovy.

²²⁵ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

²²⁶ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 143.

Průmysl, živnosti, řemesla a podnikání

V sedmdesátých letech prožíval místní průmysl krizi. Mnohé z továren, které zde dříve prosperovaly, v daném období zanikly.²²⁷ Svůj provoz zastavila i strojnická truhlárna a továrna na dřevěné zboží Vojtěcha Hübra anebo podnik Jakuba Schnábla. Výjimku představoval závod na výrobu tkalounů a stužek Jiřího Královce, kterému se jej podařilo zachovat jen díky včasné modernizaci. Na druhou stranu zde byla nově zprovozněna strojnická dílna Karla Ladislava Hájka.

Nejhůře dopadl pokus o otevření místního cukrovaru.²²⁸ V lednu roku 1870 se konala první porada o jeho vytvoření. Podpořit se jej snažili mnozí, vedle redakce *Posla od Čerchova*²²⁹ to byl také učitel Antonín Srna, který napsal spisek nazvaný „Stavme cukrovar“. Vyzdvihoval v něm vhodnost místní půdy a podnebí pro pěstování cukrovky, dále existenci různých komunikačních prostředků, železnice i dostatku kamenného uhlí.²³⁰ Iničiátoři projektu lidem slibovali třicet až čtyřicet pět procent ročního výtěžku.²³¹ Hlavním cílem bylo získat pro myšlenku zprovoznění cukrovaru sedláky (kvůli dodávání řepy). Počítalo se s tím, že budou patřit mezi hlavní akcionáře. Někteří svou účast skutečně přislíbili, ale v momentě, kdy si měli cenné papíry nakoupit, odcházeli s jednou či s žádnou akcí,²³² což představovalo první zásadní problém.²³³

Úvodní valná hromada se konala dne 2. dubna 1872. Účastnit se jí a právo volit měli všichni akcionáři, mezi které patřili: Petr Hana, Maxmilián Duffek, Jakub Florian, Václav Ludvík, Antonín Hájek, Jan Bittner, Alexander Votýpka, Antonín Paroubek, Josef Adamovič ad. Svoje podíly zde měli i lidé z Prahy, Českých Budějovic, Berouna, také z Nové Kdyně, Trhanova, Kouta a dalších vesnic z okolí Domažlic. Hlavním iničiátorem projektu a největším akcionářem byl Dr. Antonín Steidl (vlastnil celkem 100 cenných papírů). Dohromady se odprodalo na 549 akcií v celkové hodnotě 109 800 zl.²³⁴ Tím se však nesplnila podmínka nutná k realizaci projektu, tj. prodej více než poloviny akcií, zbývalo odprodat ještě osmdesát pět

²²⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A1/2h. R10/5244.

²²⁸ Zřízení cukrovaru odpovídalo dobovému trendu. Cukrovarnictví bylo hlavním odvětvím českého průmyslu, hovořilo se o něm jako o „národním průmyslu“. Očekávalo se, že umožní ekonomický růst českých podnikatelů, což jim zajistí také politickou moc – viz: Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

²²⁹ viz: Důležitost zřízení cukrovaru pro krajinu naší. *Posel od Čerchova*. 6. 4. 1872, roč. 1, č. 2, nestr.

Výborná krmiva. *Posel od Čerchova*. 26. 10. 1872, roč. 1, č. 31.

²³⁰ Archiv muzea Chodska. Fond A1/3i. BLAŽEK, Felix. Domažlice před 70 lety. *Posel z Domažlic*. 1940, roč. 69, č. 38, nestr.

²³¹ Cukrovar zdejší. *Posel od Čerchova*. 14. 2. 1874, roč. 3, č. 7, nestr.

²³² více viz: Archiv muzea Chodska. Fond A3/3c. Seznam.

²³³ Ilustrace k cukrovarství. *Posel od Čerchova*. 21. 4. 1874, roč. 3, č. 12, nestr.

²³⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A3/3c. Seznam.

cenných papírů. Ty si na sebe nakonec nechali napsat někteří dobrovolníci, kteří za ně však nezaplatili a ani za ně neodváděli řepu, k čemuž se akcionáři nákupem podílů zavazovali (100 centů řepy za každou akcii).²³⁵ Dodejme, že ani za zbylé neprodané cenné papíry nebyla cukrovka nikým dodávána. Byl to jeden z mnoha problémů, který si v počátcích málokdo uvědomoval, ale který se později stal cukrovaru osudným.

Mnohým hospodářům vadila také podoba představenstva cukrovaru. Nesouhlasili s tím, že se na kandidátce neobjevili hospodáři, kteří nakoupili nejvíce akcií a kteří by dané problematice rozuměli lépe než zvolené osoby: Dr. Antonín Steidl (lékař), Josef Ludvík (mlynář, pět akcií), Václav Ludvík (obchodník, pět akcií), Josef Kratochvíle (barvíř, dvě akcie), Antonín Srna (učitel, tři akcie), Petr Hana (obchodník, pět akcií), Dr. Václav Klíma (právník, tři akcie) a Arnošt Jícha (městský úředník, jedna akcie).²³⁶ Zvolení lidé podle *Posla od Čerchova* zakoupili málo akcií, neměli kde řepu pěstovat a ani dané problematice příliš nerozuměli. Projevilo se to jak při nákupu strojů (bez znaleckých posudků), tak také při stavbě jednotlivých budov cukrovaru.²³⁷ Celková částka vydaná na jeho výstavbu činila 420 662 zl.²³⁸ Původní rozpočet se tím překročil o celých 128 860 zl.²³⁹

Podle dostupných informací se správní rada nikdy neobávala toho, že by jí došly peníze, počítala totiž s podporou místní spořitelny i záložny, která byla navíc s padesáti cennými papíry²⁴⁰ jedním z největších akcionářů. Jistotu radě dávala skutečnost, že většina členů představenstva cukrovaru byla také součástí vedení obou zmíněných institucí. Od záložny se jí na stavbu podařilo získat úvěr 30 000 zl. Dalším půjčkám však ostatní členové vedení zabránili, protože to ústavu zhoršovalo pověst u veřejnosti. Ve spořitelně byli správní radové v menšině, takže se jim půjčka pro cukrovar prosadit nepodařilo.²⁴¹ Petr Hana se sice ohrazoval, že žádné jednání o úvěru pro cukrovar neproběhlo. Gotthard Schnábl mu ale oponoval, že tomu byl přítomen a že se žádalo 20 000 zl.²⁴²

²³⁵ Ilustrace k cukrovarství. *Posel od Čerchova*. 21. 4. 1874, roč. 3, č. 12, nestr.

²³⁶ Při poslední valné hromadě. *Posel od Čerchova*. 5. 5. 1872, roč. 1, č. 6, nestr.

²³⁷ Ilustrace k cukrovarství. *Posel od Čerchova*. 21. 4. 1874, roč. 3, č. 12, nestr.

²³⁸ Prodej cukrovaru zdejšího. *Posel od Čerchova*. 23. 1. 1875, roč. 4, č. 4, nestr.

²³⁹ K záležitosti cukrovaru. *Posel od Čerchova*. 12. 4. 1873, roč. 2, č. 15, nestr.

²⁴⁰ Uvádí se, že kvůli nákupu akcií cukrovaru přišla v roce 1874 téměř o celý rezervní fond – viz: Druhá řádná valná hromada záložny v Domažlicích. *Domažlické listy*. 7. 7. 1888, roč. 9, č. 28, s. 222 - 223.

²⁴¹ Ilustrace k cukrovarství. *Posel od Čerchova*. 21. 4. 1874, roč. 3, č. 12, nestr.

²⁴² Výbor spořitelny. *Posel od Čerchova*. 28. 3. 1874, roč. 3, č. 13, nestr.

K slavnostnímu otevření²⁴³ cukrovaru došlo 21. října 1872. Hned od počátku jej zatěžovaly dva problémy. Za prvé to byl nedostatek řepy. Mnoho hospodářů se svých akcí z nedůvěry ke správní radě zbavilo, kvůli čemuž ubývali dodavatelé, jiní ji zase z různých důvodů pěstovat nechtěli. A připomeňme, že ji za více než polovinu cenných papírů nikdo neodvážel.²⁴⁴ Situaci spojenou s nedostatkem cukrovky se snažila řešit i domažlická spořitelna. Uvádí se, že rolníkům při povolování hypoték stanovovala podmínku, aby cukrovar podporovali pěstováním řepy, a že pokud by tak nečinili, měla jim být půjčka vypovězena.²⁴⁵ Druhým problémem byl nedostatek financí na první výrobu cukru. Hospodáři se uvolili dodat cukrovku na dluh. Ten jim však kvůli malým výnosům z prodeje splacen nebyl. Mnozí z nich se proto rozhodli řepu následující rok neposkytnout, což snížilo výrobu a také výnos, z něhož se stávající dluhy nedalo pokrýt.²⁴⁶

Dalšími problémy cukrovaru byly vysoké úroky na půjčky (30 000 zl. ročně) a dluhy čítající 300 000 zl. Jejich splácení bylo vzhledem k nastalé situaci velmi obtížné a komplikované.²⁴⁷ Zprvu se s věřiteli domluvit dalo, sami chtěli cukrovar udržet při životě.²⁴⁸ Jelikož však výnos z prodeje cukru v roce 1873 nebyl tak velký, jak se očekávalo, tak se rozhodli, že jej už nadále podporovat nebudou.²⁴⁹

Dluhy se mezi tím vyšplhaly k částce 485 056 zl., s úroky skoro k půl milionu. Dne 6. března 1874 se konala závěrečná valná hromada cukrovaru, na níž bylo rozhodnuto o jeho likvidaci.²⁵⁰ V prosinci téhož roku byl dán poprvé do veřejné aukce (nabízely se pozemky, budovy i stroje).²⁵¹ K první ani k druhé licitaci se žádní kupci nedostavili. Bylo tedy rozhodnuto prodat jej v následující dražbě za odhadní cenu.²⁵² Ta byla vyčíslena na pouhých 300 002 zl.²⁵³ Nakonec byl oproti očekávání vydražen jen za 56 115 zl., a to živnostenskou bankou.²⁵⁴

²⁴³ více k tématu: Slavnost svěcení akciového cukrovaru domažlického. *Posel od Čerchova*. 26. 10. 1872, roč. 1, č. 31, nestr.

Slavnost svěcení akciového cukrovaru domažlického. *Posel od Čerchova*. 2. 11. 1872, roč. 1, č. 33, nestr.

²⁴⁴ Ilustrace k cukrovarství. *Posel od Čerchova*. 21. 4. 1874, roč. 3, č. 12, nestr.

²⁴⁵ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

²⁴⁶ Ilustrace k cukrovarství. *Posel od Čerchova*. 21. 4. 1874, roč. 3, č. 12, nestr.

²⁴⁷ viz více: K záležitosti cukrovaru. *Posel od Čerchova*. 12. 4. 1873, roč. 2, č. 15, nestr.

Cukrovar zdejší. *Posel od Čerchova*. 31. 1. 1874, roč. 3, č. 5, nestr.

²⁴⁸ Valná hromada akcionářů. *Posel od Čerchova*. 12. 4. 1873, roč. 2, č. 15, nestr.

²⁴⁹ Valná hromada cukrovaru. *Posel od Čerchova*. 14. 2. 1874, roč. 3, č. 7, nestr.

²⁵⁰ Osud cukrovaru zdejšího. *Posel od Čerchova*. 11. 4. 1874, roč. 3, č. 15, nestr.

²⁵¹ Cukrovar zdejší. *Posel od Čerchova*. 26. 9. 1874, roč. 3, č. 39, nestr.

²⁵² K první dražbě. *Posel od Čerchova*. 14. 11. 1874, roč. 3, č. 46

Druhá dražba. *Posel od Čerchova*. 19. 12. 1874, roč. 3, č. 51.

²⁵³ Cukrovar zdejší. *Posel od Čerchova*. 14. 2. 1874, roč. 3, č. 7, nestr.

²⁵⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A3/3c. Domažlice 1875.

Okresní hejtman Eckert k této situaci svému nadřízenému napsal: „*Opět jest tedy nesen ke hrobu jeden tak zvaný nacionální podnik, toto dítě falešné ctižádosti, jež neslo již v kolébce zárodek smrti (...)*.“ Na účet pana Dr. Steidla prohlásil, že se stal obětí „*nacionální ješitnosti*“ a že málem přišel o celé své jmění, vzhledem k tomu, že byl nejen největším akcionářem a ručitelem²⁵⁵ za dluhy cukrovaru. Živnostenská banka v Praze cukrovar přeměnila v rafinérii cukru a v roce 1883 jej prodala České společnosti pro průmysl cukerní.²⁵⁶

Mnohem lépe se v Domažlicích dařilo řemeslníkům a živnostníkům, na jejichž úspěchy poukázala také průmyslová a hospodářská výstava v roce 1876.²⁵⁷ Ocenění za svou práci si z ní kromě jiných odnesl také knihkupec Jiří Prunar, který si v roce 1871 otevřel také knihtiskárnu.²⁵⁸ Rok nato požádal okresní hejtmanství v Domažlicích o povolení vydávat noviny pod názvem *Posel od Čerchova, týdeník pro zájmy politické, obecné a spolkové*.²⁵⁹

Prunar o svých novinách napsal: „*O národní jsoucnost naši, o hmotný blahobyt domácí bojujeme stále a bezpochyby ještě delší dobu bojovati budeme. (...) Že při tom budeme státi na stanovisku ryze českém a co do programu politického na stanovisku federalistickém, ani široce vykládati nebudeme. Hájiti samosprávu okresu i obce bude hlavní úlohou našeho listu.*“ Dále chtěl psát o spolcích, školství, o národohospodářských a sociálních tématech.²⁶⁰

Podle názoru Johana Pelnáře, dalšího domažlického knihkupce, *Posel* všem čtenářům nevyhovoval. V roce 1873 si proto podal žádost, aby mohl vydávat *Domažlické noviny, týdeník pro potřeby obecné a společenské, pro poučení i zábavu*. List vycházel pouhý rok a zanikl.²⁶¹ *Posel od Čerchova* tak zůstal jedinými novinami, které v Domažlicích v sedmdesátých letech vycházely.²⁶² Kvůli svému obsahu byly několikrát zkonfiskovány úřady. Jejich majitel se dostával do častých sporů s okresním hejtmanem Eckertem. Dané konflikty zapříčinily vznik konkurence, jež měla podle názoru Jiřího Prunara oblibu *Posla* u veřejnosti snížit (vznik nového týdeníku schválilo okresní hejtmanství).

²⁵⁵ Bolomský k tomu dodává, že i když přišel o mnoho peněz, tak dostal všem svým závazkům, což mu prý zajistilo přízeň i v momentě, kdy už vliv staročechů upadal.

²⁵⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

²⁵⁷ Schůze hospodářského spolku. *Posel od Čerchova*. 29. 4. 1876, roč. 5, č. 18, nestr.

²⁵⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 – 1948.

²⁵⁹ Bretlová, 2006, 97 – 96.

²⁶⁰ Náš list. *Posel od Čerchova*. 30. 3. 1872, roč. 1, č. 1, nestr.

²⁶¹ více k tématu: „Domažlické noviny“. *Posel od Čerchova*. 27. 2. 1974, roč. 3, č. 26, nestr.

²⁶² Bretlová, 2006, 97 – 96.

Dne 21. února 1880 začaly pod vedením Františka Nozara, bývalého pomocníka Prunarovy tiskárny, vycházet *Domažlické listy*.²⁶³ Podtitul zněl *Týdeník pro zábavu a poučení*. Více než na politiku se zaměřoval na společenské dění, hospodářství, spolkový život, školství, správu města, církevní záležitosti apod. Proti výše uvedenému tvrzení Jiřího Prunara se František Nozar na stránkách svého listu ohradil. Několikrát si oba pánové na toto téma vyměnili prostřednictvím svých listů názory. Při uvažování o tom, kdo měl pravdu, je nutné si uvědomit, že byli konkurenti a že se podle toho k sobě navzájem i chovali. Pravdivý mohl být jak Prunarův výrok, tak také fakt, že se Nozar chtěl osamostatnit a že sporu mezi Eckertem a svým bývalým zaměstnavatelem využil ve svůj prospěch.²⁶⁴

Také domažličtí občané ocenili existenci dvou místních týdeníků. Využívali toho kromě jiného při řešení vlastních sporů. Napsal-li někdo svůj názor do *Posla od Čerchova*, reakce se zpravidla objevila v *Domažlických listech*.²⁶⁵ Nejvýrazněji se jejich význam ukázal v následujících letech, kdy vrcholily spory mezi mladočechy a staročechy o vedení a správu městského zastupitelstva.

²⁶³ Nový časopis. *Posel od Čerchova*. 14. 2. 1880, roč. 9, č. 7, nestr.

²⁶⁴ viz: Otevřený list. *Domažlické listy*. 15. 1. 1881, roč. 2, č. 3, s. 30 - 31.

²⁶⁵ viz: Zasláno. *Domažlické listy*. 7. 5. 1881, roč. 2, č. 19, s. 155.

Osmdesátá léta v Domažlicích do nástupu Petra Hany do funkce purkmistra

Obecní volby a samospráva

První volby do městského zastupitelstva se v osmdesátých letech konaly v roce 1881. Jméno Petra Hany se nacházelo na seznamu voličů prvního voličského sboru díky přibližné částce 244 zl. placených na daních. Do tohoto soupisu patřilo ještě dalších třicet šest právnických a fyzických osob. V seznamu²⁶⁶ bylo zastoupeno nejvíce továrníků, obchodníků a mlynářů, také městská záložna a právovárečné obyvatelstvo. Jejich vliv na podobu zastupitelstva byl díky malému počtu voličů větší, než tomu bylo například ve druhém (189 voličů) nebo ve třetím (1316 osob) voličském sboru. „(...) první sbor volí delegáty jenom ze sebe (...). Ve 2. sboru, ve vlastním jádře měšťanstva, nebývá volba také nesnadná, neboť praktický rozum volí zde občany oblíbené (...) I zde si volí 2. sbor zástupce své ze svého středu.“²⁶⁷

V těchto volbách zvítězila podle *Posla od Čerchova* (dále jen PoČ) „rozhodnou většinou posavadní majorita proti tak zvané straně mladé (...).“ Jednalo se téměř o ty samé osoby, které stály v čele města od roku 1877. Mohlo to být dáno jejich zásluhami spočívajícími v odvrácení bankrotu města nebo také agitací,²⁶⁸ která se před volbami objevila právě v PoČ. Fakt, že byl Petr Hana zvolen druhým voličským sborem, u něhož vyhrála strana zvaná „stará“, poukazuje na to, že k ní také patřil. Skutečnost, že získal druhý nejvyšší počet hlasů, tj. 106, může znamenat, že byl mezi měšťany oblíben.²⁶⁹

Po volbách se Petr Hana ucházel také o křeslo městského radního.²⁷⁰ Obdržel dvacet pět hlasů z celkových třiceti pěti. Deset lístků bylo odevzdáno prázdných. Náležely představitelům „mladé“ strany, kteří se rozhodli tímto způsobem volbu městské rady bojkotovat. S podobným výsledkem jako Petr Hana dopadl i purkmistr Jan Halík a ostatní radní: Dr. Antonín Steidl, Dr. Václav Klíma, Gotthard Schnábl, Dr. Michal Halík a Václav Ludvík.²⁷¹ Toto zjištění opět potvrzuje, že se v daném období řadil mezi staročechy.

Jako pátý radní dostal na starost „hospodářský a stavitelský“ odbor.²⁷² Záhy poté, co tuto funkci přijal, provedl se svými spolupracovníky prohlídku města, aby mohl

²⁶⁶ více viz: Za příčinou volby nového zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 5. 2. 1881, roč. 10, č. 6, nestr.

²⁶⁷ Před volbami IV. *Posel od Čerchova*. 26. 2. 1881, roč. 10, č. 9, nestr.

²⁶⁸ Redaktorem PoČ byl staroček Jiří Prunar.

²⁶⁹ O volbách do zastupitelstva obce zdejší. *Posel od Čerchova*. 2. 7. 1881, roč. 10, č. 27, nestr.

²⁷⁰ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 263.

²⁷¹ K volbě purkmistra. *Posel od Čerchova*. 6. 8. 1881, roč. 10, č. 32, nestr.

²⁷² Schůze obecních starších. *Domažlické listy*. 27. 8. 1881, roč. 2, č. 2, s. 277 – 278.

zastupitelstvu předložit přehled nejnutnějších opravných prací. Především poukazoval na stav Dolejšího předměstí, kde doporučoval provést nivelizaci a regulaci terénu a vybudovat kanalizaci, dále jmenoval nutné opravy na Hořejším předměstí – úpravy mostů a veřejných prostranství.²⁷³ I přes to, že byl součástí městské rady, což jak víme, mohlo mít vliv na jeho docházku na jednání zastupitelstva, byl přítomen dvaceti osmi řádným schůzím z celkových třiceti tří konaných za celé tříleté funkční období.²⁷⁴

Následující volby se odehrály v roce 1884. Podobně jako při těch předchozích vyhráli staročeši, a to i u třetího voličského sboru, který si většinou vybíral kandidáty z řad mladočechů. PoČ psal o neklidné atmosféře při volbách prvního volebního sboru. Svě tvrzení dokládá přítomností četníka, kterého přivolal okresní hejtman, jenž se dle předvolební kampaně domníval, že jej bude potřeba. Původcem škodlivé agitace byl podle PoČ inženýr František Pek, který se měl obávat, že u třetího volebního sboru neuspěje, takže sestavil vlastní kandidátní listinu, pro niž se snažil získávat voliče prvního volebního sboru. Přivolaný četník dostal podle dostupných informací úkol starat se o to, aby na voliče nebyl vyvíjen tlak i při volbách a aby jim nebyly „trhány“ lístky z rukou a vyměňovány za jiné. K tomu však nakonec nedošlo a volba proběhla v klidu. Vedle přítomných staročechů tu byli „ze strany, kteráž se stávajícím pořádkem v obci nesouhlasí: Pan stavitel inž. Frant. Pek, p. Petr Hana velkoobchodník, ředitel cukrovaru p. Jos. Horský, továrník p. Michael Florian, p. J. Wolf, majitel parní pily (...)“.²⁷⁵ Tuto informaci uvádím proto, aby bylo jasné, od jaké doby se Petr Hana mezi staročechy s jistotou neřadil. Proti článku v PoČ se stavitel Pek ohradil prostřednictvím *Domažlických listů* (dále jen DL). Bránil se tím, že nebyl jediný, kdo za své zvolení agitoval. Staročeši si podle jeho slov zvali voliče dokonce na radnici, aby je přesvědčili. Za důkaz považoval to, že mu někteří odřekli svůj hlas. Zkritizoval také jejich vítězství, o kterém se v PoČ psalo jako o „slavném“. Uvedl, že ve druhém volebním sboru měli na šedesát plnomocenství. Dále si zajistily hlasy obecních zřízenců (např. pod pohrůzkou výpovědi z práce) a těch, jimž přislíbili post zastupitele nebo náhradníka. To podle Peka poukazovalo na ne tak „slavné vítězství“. Dále napsal následující: „Pan Petr Hana, jeden z nejobětavějších a nejnezištnějších mužů v našem rodišti, nemohl v zastupitelstvu zasedat, Vy jste potřebovali mužů, kteří

²⁷³ Odbor stavitelský. *Posel od Čerchova*. 15. 10. 1881, roč. 10, č. 42, nestr.

²⁷⁴ Činnost obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 27. 9. 1884, roč. 5, č. 38, nestr.

²⁷⁵ Volby. *Posel od Čerchova*. 18. 10. 1884, roč. 13, č. 42, nestr.

s Vámi souhlasí – nejsou rýpaly.“²⁷⁶ Do tohoto výboru se Hana sice nedostal, obdržel však „od mnoha voličů podepsanou“ tzv. „adresu důvěry“, v níž mu vyjádřili svou náklonnost a důvěru v jeho činnost.²⁷⁷ Potvrzuje to Pekovu domněnku, že by rádi volili někoho jiného, ale nemohli.²⁷⁸

Neshody mezi „starou“ a „mladou“ stranou postupně narůstaly (stejně jako počet příznivců dosavadní domažlické opozice). Důkazem je, že v červnu roku 1887, krátce poté, co mladočeští poslanci odešli z Českého klubu, neprošel na schůzi městské rady návrh Dr. Steidla na vyslovení důvěry Českému klubu za jeho dosavadní činnost.²⁷⁹ Dr. Steidl kvůli tomu dokonce rezignoval na post radního.²⁸⁰ Záhy byl však požádán, aby ve své funkci vytrval, což se i stalo.²⁸¹ Politická situace v Domažlicích zůstala i nadále napjatá, což se projevilo hlavně při následujících volbách.

Okresní samospráva

Volby do okresního zastupitelstva probíhaly v roce 1880. Petr Hana kandidoval za města a městyse. Byl zvolen společně s Dr. Antonínem Steidlem, Dr. Michalem Halíkem, Josefem Hájkem, Alexandrem Votýpkou, Janem Randou, Gotthardem Schnáblem a Josefem Ludvíkem.²⁸² Většina z uvedených pánů zasedala současně i ve vedení Domažlic, což znamenalo, že byli nadřízenými sami sobě a mohli tak některé obecní záležitosti ovlivňovat více než ostatní městští zastupitelé.

Při volbě do okresního výboru byl Hana vybrán, aby právě on zastupoval města a městyse.²⁸³ Okresní výbor představoval výkonný orgán, který pracoval dle instrukcí daných od okresního zastupitelstva, jemuž se ze své činnosti zodpovídal a pro jehož usnesení, která následně prováděl, konal přípravné práce. Do jisté míry působil samostatně, zejména v některých okresních záležitostech.²⁸⁴

Následující volby se konaly v roce 1884. Tentokrát byl Hana zvolen jako zástupce velkopřemyslu a velkoobchodu, což mohlo souviset jednak s jeho účastí v Obchodní a živnostenské komoře v Plzni a jednak také s celkovou politickou situací v Domažlicích.²⁸⁵ I v tomto funkčním období zasedl do výboru jako zástupce

²⁷⁶ Otevřený list pánům. *Domažlické listy*. 25. 10. 1884, roč. 5, č. 43, s. 343.

²⁷⁷ Adresa důvěry. *Domažlické listy*. 18. 10. 1884, roč. 5, č. 42, s. 332.

²⁷⁸ Připomeňme, že byl v minulosti zvolen právě druhým voličským sborem.

²⁷⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 - 1948.

²⁸⁰ Resignace. *Domažlické listy*. 11. 6. 1887, roč. 8, č. 24, s. 196.

²⁸¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 8. 1887, roč. 8, č. 33, s. 259.

²⁸² Volby do domažlického okresního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 11. 1880, roč. 1, č. 39, s. 323.

²⁸³ Skládání slibu. *Domažlické listy*. 26. 3. 1881, roč. 2, č. 13, s. 100.

²⁸⁴ Hledíková, Janák, Dobeš, 2005, 304.

²⁸⁵ V okresním zastupitelstvu domažlickém. *Domažlické listy*. 27. 9. 1884, roč. 5, č. 39, s. 307.

své voličské třídy.²⁸⁶ Z pozice obchodníka si byl vědom významu a důležitosti dopravní infrastruktury pro rozvoj obchodu a průmyslu v okrese, takže je logické, že se snažil prosazovat budování nových silnic a zlepšování těch stávajících: „(...) rozšířeno povolení to po návrhu člena p. Petra Hany na část silnice domažlicko-horšovskotýnské z Domažlic k městské cihelně a na část silnice trhanovsko-nepomucké v Chodově a nad Chodovem k Pavlíčkovi.“²⁸⁷ Tento okresní výbor získal za sestavování přesných rozpočtů vyznamenání.²⁸⁸

Obchodní a živnostenská komora v Plzni

V roce 1882 se Hana dostal také do obchodní a živnostenské komory, a to za skupinu „obchodnictva“.²⁸⁹ Vznik těchto sdružení je datován rokem 1850. Jednalo se o zájmové organizace, které sdružovaly všechny obchodníky, živnostníky a průmyslníky za účelem hájení jejich zájmů, zakládání nových živností a podniků, vytváření různých průmyslových a živnostenských organizací, rozšiřování železniční sítě atp. Komory zastávaly funkci poradních orgánů v ekonomických otázkách, předkládaly posudky týkající se průmyslu, obchodu a živností, podílely se na zřizování odborných učilišť, pořádaly přednášky, kurzy a výstavy atd. Od roku 1861 měly také politický vliv a od roku 1873 byly zastoupeny na říšském sněmu. Ta, již byl Petr Hana součástí, měla sídlo v Plzni a orientovala se na stejnojmenný kraj.²⁹⁰ O jeho vlastní aktivitě v komoře v daném období v novinách nic konkrétního není, přestože se zde zápisy ze schůzí pravidelně objevovaly.

I při následujících volbách byl Petr Hana zvolen za velký a střední obchod a stal se tak jedním z dvaceti pěti českých zástupců, zbylých jedenáct členů byli Němci.²⁹¹ Pro Čechy bylo zásadní získat v komoře většinu; připomeňme, že měla vliv na říšskou radu a vedle toho mohla finančně i jinak podporovat některé pro Čechy zásadní projekty – např. provedení českomoravské příčné dráhy, na kterém se jakožto zástupce komory podílel i Petr Hana.²⁹² Kromě toho komora finančně podporovala domažlickou průmyslovou školu.²⁹³

²⁸⁶ Volba okresního výboru. *Domažlické listy*. 17. 1. 1885, roč. 6, č. 3, s. 20.

²⁸⁷ Okresní zastupitelstvo. *Domažlické listy*. 8. 5. 1886, roč. 7, č. 19, s. 149.

²⁸⁸ Vyznamenaný okresní výbor. *Domažlické listy*. 4. 9. 1886, roč. 7, č. 36, s. 286.

²⁸⁹ Volby do obchodní a živnostenské komory. *Domažlické listy*. 27. 5. 1882, roč. 3, č. 21, s. 166.

Výsledek doplňovacích voleb do obchodní komory plzeňské. *Domažlické listy*. 24. 6. 1882, roč. 3, č. 25, s. 194.

²⁹⁰ Kocourek, 2007, 12 – 13.

²⁹¹ Výsledek volby do obchodní komory plzeňské. *Domažlické listy*. 28. 2. 1885, roč. 6, č. 9, s. 68.

²⁹² Z obchodní komory plzeňské. *Domažlické listy*. 28. 11. 1885, roč. 6, č. 48, s. 380.

²⁹³ více viz: Obchodní komora v Plzni. *Domažlické listy*. 17. 11. 1883, roč. 4, č. 46, s. 362.

Nové vlakové spojení

Úkolem výše zmíněné dráhy bylo dle pamětního spisu, sepsaného před jejím vznikem, spojit Pelhřimov, Tábor, Písek, Strakonice, Sušici, Kolinec, Klatovy a Domažlice. Jednalo se o města, „*kteřá vynikajíce lidnatostí značnou, průmyslem na nedostatečnou komunikací svou dosti pokročilým a obchodem čilým, postrádají posud jednak přiměřených drah železných, jednak veškerého spojení železničního vůbec.*“ Cílem bylo propojit co největší počet obcí a měst, které byly významné počtem obyvatel, průmyslem a obchodem, a přispět tak k jejich rozvoji. V případě Domažlic se uváděly následující důvody pro zapojení do projektu: přítomnost okresního soudu, okresního hejtmanství, berního úřadu, gymnázia, měšťanských a obecných škol a rozvinutého průmyslu zastupovaného pivovary, lihovarem, továrnou na stužky a podobné zboží z vlny a lnu, cukrovarem s rafinérií, továrnou na truhlářské zboží a stavební potřeby atd. Další výhodou bylo samozřejmě spojení s Plzní a německým Brodem.²⁹⁴

Myšlenka vybudovat tuto trať však vznikla ještě dříve, než k její realizaci došlo; na jednání zastupitelstva Domažlic se v květnu roku 1868 objevila informace, že se klatovští občané snaží dosáhnout vybočení dráhy před Domažlicemi. A byl to právě Petr Hana, který navrhl apelovat na akcionáře a zapojit do jednání Obchodní a živnostenskou komoru v Plzni a okresní zastupitelstvo, aby zájmy města podpořily.²⁹⁵ Dále doporučil, aby dráha končila v Domažlicích, a nikoliv v německém Brodu.²⁹⁶ Bylo to zřejmě ze strategických důvodů. Domažlice by se tak staly důležitým spojníkem na cestě do Prahy a do Německa a zřejmě i sídlem správy železnice. Dále byl Petr Hana členem deputace – společně s Dr. Antonínem Steidlem a městským tajemníkem Arnoštem Jíchou – která měla uvedené požadavky na schůzi zainteresovaných stran ve Strakonících prosadit.²⁹⁷ Kýženého výsledku se jim nakonec podařilo dosáhnout – trať měla směřovat i končit v Domažlicích.²⁹⁸ Trvalo však ještě více než deset let, než se k výstavbě nového železničního spojení přistoupilo. Příčinou byl nedostatek peněz.²⁹⁹ Nakonec se projekt realizoval především díky finanční podpoře státu.³⁰⁰ Příspěvek na provedení

²⁹⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A2/1a. H73/718.

²⁹⁵ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1864 – 1868, s. 98 – 100.

²⁹⁶ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 137.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 199.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 201.

²⁹⁹ Česko-moravská příční dráha. *Domažlické listy*. 12. 3. 1881, roč. 2, č. 11, s. 86.

³⁰⁰ V záležitosti česko-moravské příční dráhy. *Domažlické listy*. 10. 2. 1883, roč. 4, č. 6, s. 44.

však poskytovali i jiní než jen stát. Domažlická spořitelna věnovala 5000 zl., záložny 550 zl. a cukrovar a obec věnovaly potřebné pozemky.³⁰¹

Železnice, která měla propojit Domažlice s výše uvedenými městy, byla nazývána – jak už bylo řečeno – českomoravská transverzální/příčná dráha.³⁰² Skládala se z devíti tratí, které se z finančních důvodů budovaly postupně. Výstavbu v roce 1883 zahajovala spojení: Klatovy – Sušice – Horažďovice a Veselí – Hradec – Jihlava.³⁰³

Železniční trať Janovice – Kdyně – Domažlice se začala budovat až na podzim roku 1886 jakožto poslední úsek trasy.³⁰⁴ Měřila celkem 31,7 km.³⁰⁵ Veškeré nutné úpravy terénu a pokládání kolejí přinesly práci velkému množství lidí. Uvádí se, že zde v roce 1887 pracovalo na 1821 dělníků.³⁰⁶ Kromě místních na trati pracovali také odborníci z jižních Tyrol a ze severní Itálie, říkalo se jim „Vlachové“ a specializovali se na lámání kamene a trhání skal. Vedle těchto činností bylo dále nezbytné rozšířit všechny připojovací stanice a opatřit je novými budovami. Náklad na domažlické nádraží činil 207 000 zl.³⁰⁷ Za tuto částku se postavila nová přijímací budova, výtopy pro tři lokomotivy, točny, vodárny a další budovy.³⁰⁸ Stavbu nádraží provedl inženýr František Pek.³⁰⁹ Realizace celého projektu probíhala až do roku 1888. V září byla uskutečněna první zkušební jízda na celé trati a vykonány byly také zatěžkávací zkoušky. Slavnostní otevření proběhlo 30. září 1888. První vlak po nové trati dorazil do Domažlic v poledne téhož dne, šlo o parní stroj se šesti salónními vozy. Přijelo jím také velké množství významných hostů, kteří si prohlédli nové nádraží, vyslechli několik proslovů a poté odjeli zpět do Klatov, kde se konala slavnostní hostina.³¹⁰ První vlak v rámci pravidelného provozu vyjel z Domažlic dle platného jízdního řádu 1. října po půlnoci.³¹¹

Výhody tohoto spojení ocenili hlavně studenti navštěvující místní nebo tamní školy a vojáci, kteří už „*nekonali z dovolené pochodová cvičení do obou měst, aby byli*

³⁰¹ Příční dráha. *Posel od Čerchova*. 24. 2. 1883, roč. 12, č. 8, nestr.

³⁰² více k tématu: SCHREIER, Pavel. *Zrození železnic v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Baset, 2004.

³⁰³ Dráha českomoravská příčná. *Domažlické listy*. 3. 6. 1882, roč. 3, č. 22, s. 172 - 173.

³⁰⁴ BLAŽEK, Felix. Jubileum tratí Janovice - Domažlice. *Posel od Čerchova*. 24. 9. 1938, roč. 67, č. 38.

³⁰⁵ Archiv muzea Chodska. Fond A2/1a. Českomoravská transversálka 1888 – 1988.

³⁰⁶ Stavební práce na českomoravské příční dráze. *Domažlické listy*. 29. 10. 1887, roč. 8, č. 44, s. 348.

³⁰⁷ BLAŽEK, Felix. Jubileum tratí Janovice - Domažlice. *Posel od Čerchova*. 24. 9. 1938, roč. 67, č. 38.

³⁰⁸ KITZBERGER, Stanislav. Českomoravská transverzálka letos slaví jubileum. *Domažlický deník*. 10. 12. 1998, roč. 7, č. 289, s. 16.

³⁰⁹ Stavba transverzální. *Domažlické listy*. 3. 12. 1887, roč. 8, č. 49, s. 386.

³¹⁰ Slavnostní otevření dráhy Horažďovice – Klatovy – Domažlice. *Domažlické listy*. 29. 9. 1888, roč. 9, č. 40, s. 319.

³¹¹ Všeobecné zahájení jízdy. *Domažlické listy*. 29. 9. 1888, roč. 9, č. 40, s. 319.

Otevření tratě železniční Horažďovice – Klatovy – Domažlice. *Domažlické listy*. 6. 10. 1888, roč. 9, č. 41, s. 324 - 325.

*včas u pluku v Plzni.*³¹² Svůj význam mělo také pro spolky, jejichž členové se mohli snadněji potkávat, a krom rozvoje obchodu a průmyslu usnadňovalo také jednání představitelů jednotlivých měst, která volila společné zástupce do sněmů.

Školství

V roce 1880 v Domažlicích proběhlo sčítání obyvatelstva. Z něho se dá vyčíst například to, že zde žilo na 7364³¹³ osob (7136 Čechů a 200 Němců)³¹⁴ a že se valná většina z nich hlásila k římsko-katolickému vyznání víry. Nejvíce zarážející je však stupeň vzdělání obyvatelstva města, kde 785 mužů a 1073 žen neumělo číst ani psát.³¹⁵ Nelze se proto divit, že se na další vzdělávání kladl tak velký důraz.

Vzhledem k tomu, že zde největší počet lidí (včetně těch negramotných) pracoval v průmyslu (tj. v cukrovaru, pivovarech, městské cihelně atp.) anebo provozoval živnost, byla v roce 1880 opětovně otevřena průmyslová škola.³¹⁶ Jelikož jsem se jí věnovala již ve své předchozí práci,³¹⁷ uvedu je ty informace, o kterých jsem ještě nepsala, a dále ty, které souvisely s Petrem Hanou. Za zásadní se jeví zavedení povinné docházky pro všechny místní učedníky (na základě nového živnostenského řádu) a zrušení školného, což mělo za cíl ulehčit těm méně movitým.³¹⁸

V roce 1886 bylo fungování ústavu oslaveno velkou výstavou žákovských prací. Při této příležitosti se hlavní mluvčí, Alois Stadlmann, zmínil o významu školy. Podle jeho slov spočíval především ve vzdělávání, jež učňům zajišťovalo lepší uplatnění v oboru, a tedy i lepší existenční podmínky, a ve výchově, která měla vést k mravnosti.³¹⁹ K tématu promluvil také Petr Hana, jenž zde zastupoval místní školní radu,³²⁰ a „*poukázal na potřebu vzdělání řemeslnictva naší doby i na povinnosti, jimž jest žactvu dostáti, aby jednou byli platnými členy společnosti lidské. Hluboce procítěná slova tato vyplývající z ryzího přesvědčení a vedená*

³¹² BLAŽEK, Felix. Jubileum trati Janovice - Domažlice. *Posel od Čerchova*. 22. 10. 1938, roč. 67, č. 39 - 42.

³¹³ Pro srovnání: V roce 1968 žilo ve městě 6969 obyvatel.

³¹⁴ Za Němce se prohlásili vojáci místní jednotky a část židovského obyvatelstva.

³¹⁵ Výsledek sčítání v královském městě Domažlic v roce 1880. *Domažlické listy*. 19. 2. 1881, roč. 2, č. 8, s. 60 – 61.

³¹⁶ Výsledek sčítání v královském městě Domažlic v roce 1880. *Domažlické listy*. 26. 2. 1881, roč. 2, č. 9, s. 68. Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 - 1948.

³¹⁷ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

³¹⁸ Ohlášení. *Posel od Čerchova*. 22. 9. 1883, roč. 12, č. 38, nestr.

³¹⁹ Pokračovací průmyslová škola ve své důležitosti a úkolu. *Domažlické listy*. 5. 6. 1886, roč. 7, č. 23, s. 176 - 177.

³²⁰ Místní školní rady byly v Domažlicích dvě – jedna německá a druhá česká. Místní školní rada, v jejímž čele stál zpravidla starosta města, dohlížela na výstavbu nových a udržování starých školních budov. V hierarchii nad ní stála okresní školní rada, která měla na starosti platy učitelů a výlohy na fungování škol – viz: Školské. *Posel od Čerchova*. 8. 8. 1873, roč. 2, č. 10, nestr.

známou přichylností p. řečníka ku školství průmyslovému nezůstala zajisté bez účinku trvalého zvláště v srdcích napjatě poslouchajícího žactva, jemuž zvláště byla věnována.³²¹ Důkazem, že se podpoře průmyslového vzdělávání skutečně věnoval, je částka 400 zl., kterou se mu podařilo získat od místní spořitelny na zavedení výuky modelování.³²²

Od roku 1883 se obec snažila o to, aby bylo místní gymnázium převzato do státní správy. Důvodem byly především vysoké výdaje spojené s jeho vydržováním a schodkový rozpočet obce. Celou záležitost dostal na starost Dr. Antonín Steidl (městský zastupitel a zároveň říšský a zemský poslanec), který měl zajistit její kladné vyřízení.³²³ První petici požadující buďto zestátnění gymnázia, nebo zvýšení státní subvence ústavu podal na říšské radě v roce 1885.³²⁴ Další dva roky trvalo, než byla žádost vyřízena: Gymnázium nejen že nebylo převzato do státní správy, nedošlo ani k požadovanému zvýšení podpory ústavy.³²⁵ Tento výsledek byl pro obecní rozpočet velkým zásahem. Mohl také zapříčinit zánik ústavu. Z těchto důvodů se představitelé města rozhodli podat další žádost.³²⁶ Dr. Steidl v ní vysvětloval význam gymnázia pro celý kraj a zmiňoval jeho vysokou návštěvnost. Dále uváděl požadavky, jež stát na obec má (postavit jezdecké kasárny, věznici, úřední budovy, měšťanské školy, chorobinec atd.) a které nebude možné plnit vzhledem k vysokému nákladu na vydržování gymnázia.³²⁷ Podobných žádostí bylo sepsáno ještě mnoho, přesto k převzetí gymnázia do správy státu v daném desetiletí nedošlo a následky se projeví především na stavu obecních financí.³²⁸

Spolkové záležitosti

V osmdesátých letech vzniklo v Domažlicích velké množství nových spolků – ať už z vnějšího podnětu nebo z popudu městského obyvatelstva. Pravdou je, že to zde neměly příliš jednoduché. Své problémy však řešila i stávající společenství. Prošla si mnohými změnami, o nichž bych se nyní chtěla zmínit.

Největší zvraty zaznamenala Tělocvično-hasičská jednota Sokol. Dne 15. března 1880 byly přetvořeny stanovy hasičského odboru a pozměněn jeho název na

³²¹ Výstava. *Domažlické listy*. 5. 6. 1886, roč. 7, č. 23, s. 179 - 180.

³²² Výbor spořitelny zdejší. *Domažlické listy*. 21. 10. 1882, roč. 3, č. 42, s. 353.

³²³ Schůze obecních starších. *Posel od Čerchova*. 10. 2. 1883, roč. 12, č. 6, nestr.

³²⁴ Petici. *Domažlické listy*. 7. 2. 1885, roč. 6, č. 6, s. 44.

Petice. *Domažlické listy*. 21. 3. 1885, roč. 6, č. 12, s. 92.

³²⁵ Domažlické gymnasium. *Domažlické listy*. 6. 8. 1887, roč. 8, č. 32, s. 251.

³²⁶ Gymnázium domažlické. *Domažlické listy*. 17. 3. 1888, roč. 9, č. 12, s. 93.

³²⁷ Domažlické gymnasium. *Domažlické listy*. 31. 3. 1888, roč. 9, č. 14, s. 107 - 108.

³²⁸ viz: Z říšské rady. *Domažlické listy*. 22. 12. 1888, roč. 9, č. 52, s. 414.

„dobrovolný hasičský sbor“.³²⁹ Ve stejném roce byla založena okresní jednota západní Šumavy, která sdružovala hasičské spolky z okolí.³³⁰ Na první valné hromadě byli přítomni požárníci z Domažlic, Stanětic, Klenčí, Újezdu, Folmavy a Nemanic.³³¹ V následujícím roce se v Domažlicích konal první sjezd nově vytvořené jednoty spojený s výstavou hasičských strojů.³³² Cílem bylo obeznámit všech patnáct hasičských sborů z okolí o novinkách a nedostatcích v jejich vybavení.³³³ Sjezdu se účastnily jednoty z Kouta, Klenčí, Nemanic, Újezdu, Pocinovic, Folmavy a Domažlic, dále hasiči z Kouby (německého Chamu), Klatov, Nové Kdyně, Staňkova, Stanětic a Bělé. Součástí akce bylo veřejné cvičení všech hasičů a zkouška vystavených strojů a jejich hodnocení.³³⁴ Petr Hana při tom zasedl mezi porotce jakožto zástupce okresního výboru.³³⁵ „(...) *ač výsledek činnosti hasičstva našeho vůči jiným okresním jednotám nebyl méně blahodárným, nerozmnožila se u jeho spoluobčanů dosud žádná úcta a důvěra k hasičům našim*“, konstatoval v roce 1883 Martin März, místopředseda jednoty (předsedou byl Petr Hana).³³⁶ Vztah k hasičům byl podle jeho tvrzení podobný jako v předcházejícím desetiletí. Mohlo to být dáno náročností spolku na činné členy, domněnkou o zbytečnosti sboru nebo tím, že jej nezakládali ze své vlastní vůle, ale z nařízení vyšších orgánů, a že kvůli tomu přestali být aktivní sokolové.

Poslední myšlenku potvrzuje skutečnost, že v roce 1883 došlo k rozdělení Tělocvično-hasičské jednoty Sokol na dva spolky: tělocvičnou jednotu Sokol a samostatný hasičský spolek.³³⁷ Do čela požárníků se jakožto jejich předseda postavil Max. Ledvina, za místopředsedu byl zvolen Jan Kitzberger, jednatelem Antonín Srna, náčelníkem Martin März a místonáčelníkem Emanuel Holý. O tom, že by se do čela spolku nebo do výboru dostal také Petr Hana, žádné informace

³²⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A4/5c. BERÁNEK, Vladimír, Zdeněk JINDŘICH, Josef DECKER a Václav KONOPIK. *Sbor dobrovolných hasičů Domažlice*. Domažlice, 2000.

³³⁰ Stanovy okresní jednoty hasičské. *Posel od Čerchova*. 31. 7. 1880, roč. 9, č. 31, nestr.

³³¹ První valnou hromadu. *Posel od Čerchova*. 25. 9. 1880, roč. 9, č. 39, nestr.

³³² Výbor okresní hasičské jednoty. *Posel od Čerchova*. 29. 1. 1881, roč. 10, č. 5, nestr.

³³³ I. Sjezd okresní hasičské jednoty západní Šumavy a s tím spojené odborné výstavy hasičské. *Posel od Čerchova*. 26. 3. 1881, roč. 10, č. 13, nestr.

viz také: Pořádek I. sjezdu okresní hasičské jednoty západní Šumavy. *Posel od Čerchova*. 7. 5. 1881, roč. 10, č. 19, nestr.

³³⁴ Sjezd okresní hasičské jednoty západní Šumavy. *Posel od Čerchova*. 11. 6. 1881, roč. 10, č. 24, nestr.

³³⁵ První sjezd. *Domažlické listy*. 11. 6. 1881, roč. 2, č. 24, s. 188 – 189.

³³⁶ Mimořádná valná hromada. *Domažlické listy*. 15. 12. 1883, roč. 4, č. 50, s. 396 – 397.

³³⁷ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. *Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868*. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281.

viz také: Jednota tělocvično-hasičská. *Domažlické listy*. 3. 1. 1885, roč. 6, č. 1, s. 5.

nemáme.³³⁸ Od roku 1884 nebyl ani ve vedení okresní hasičské jednoty, kam byl za předsedu vybrán Max. Ledvina a za jednatele Eman. Holý.³³⁹

Stanovy nového domažlického Sokola byly schváleny v roce 1885.³⁴⁰ Zásadním podnětem k jeho obnovení byla sokolská slavnost v Plzni o dva roky dříve.³⁴¹ Záhy po ní se v novinách objevilo následující provolání uveřejněné Martinem Märzem: „*Myšlenka obnoviti v městě našem činnost Sokolskou ovládá již po delší dobu všecky přátele českého Sokolstva. Za tou příčinou zvu staré Sokolíky, zvlášt' pak omladinu Domažlickou k přátelské schůzi (...).*“³⁴² Zanedlouho měl spolek na třicet činných členů, kteří začali s pravidelným cvičením v gymnaziální tělocvičně.³⁴³ Znovuzaložení domažlického Sokola bylo oslaveno maškarním plesem (tzv. Šibřinkami)³⁴⁴ a slavností, na kterou se dostavili také sokolové z Plzně, Rokycan a Nové Kdyně.³⁴⁵ Velkou zásluhu na tom všem měl dozajista právě Martin März.³⁴⁶ Byl ostatně také předsedou spolku. Místopředsedou byl František Nozar a jednatelem Jakub Pelnář.³⁴⁷

Kromě cvičení se Sokol věnoval také vzdělávání, pořádal výlety, divadelní představení, koncerty apod. Jeho cílem bylo podporovat v lidech pozitivní vztah k národu a k tělocviku.³⁴⁸ O tom, že ne všichni byli novému Sokolu nakloněni, hovořil následující text uveřejněný v DL: „*Sokole“ pozor! Že's první svou krizi šťastně přestál, plíží se nyní za Tebou zrada a denunciacce!!*“³⁴⁹ Řekněme však, že to byli spíše hasiči, kteří prožívali od rozdělení spolku krizi spojenou s odlivem členstva, ale i jim se ji podařilo překonat a nezanikli.³⁵⁰ Bylo to zřejmě také proto, že jim kromě ostrostřelců³⁵¹ při zásazích začali pomáhat i místní veteráni.³⁵²

Ve stejném roce, v němž byly úředně potvrzeny stanovy domažlického Sokola, se začaly konat i přípravné práce k vytvoření Plzeňské sokolské župy. Mezi prvními

³³⁸ Zdejší jednota hasičská. *Domažlické listy*. 15. 5. 1885, roč. 6, č. 20, s. 156 - 157.

³³⁹ Čtvrtý sjezd okres. hasičské jednoty Domažlické. *Domažlické listy*. 4. 7. 1885, roč. 6, č. 27, s. 213.

³⁴⁰ Stanovy schváleny. *Domažlické listy*. 14. 3. 1885, roč. 6, č. 11, s. 85.

³⁴¹ Sokolský den v Domažlicích. *Domažlické listy*. 9. 8. 1884, roč. 5, č. 32, s. 251.

³⁴² Provolání. *Domažlické listy*. 6. 10. 1883, roč. 4, č. 40, s. 315.

³⁴³ Sokol. *Domažlické listy*. 10. 11. 1883, roč. 4, č. 45, s. 355.

³⁴⁴ Sokol domažlický. *Domažlické listy*. 2. 2. 1884, roč. 5, č. 5, s. 35 - 36.

³⁴⁵ více viz: Sokol plzeňský. *Posel od Čerchova*. 26. 7. 1884, roč. 13, č. 30, nestr.

Sjezd spolků sokolských. Posel od Čerchova. 9. 8. 1884, roč. 13, č. 32, nestr.

³⁴⁶ Po šibřinkách. *Domažlické listy*. 1. 3. 1884, roč. 5, č. 9, s. 69.

³⁴⁷ Sokol Domažlický. *Domažlické listy*. 27. 6. 1885, roč. 6, č. 26, s. 204 - 205.

³⁴⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. Domácí řád Sokola domažlického.

³⁴⁹ „Sokole“ pozor. *Domažlické listy*. 2. 2. 1884, roč. 5, č. 5, s. 39.

³⁵⁰ Spolek tělocvično-hasičský. *Domažlické listy*. 2. 2. 1884, roč. 5, č. 5, s. 36.

³⁵¹ Ostrostřelci spolku vypomáhali od roku 1882. Měl to být důkaz jejich dobrých vzájemných vztahů. Ostrostřelec Petr Hana měl v případě ohně na starosti velkou stříkačku – více viz: Instrukce. *Domažlické listy*. 11. 2. 1882, roč. 3, č. 6, s. 42.

³⁵² Ze spolku veteránského. *Domažlické listy*. 28. 2. 1885, roč. 6, č. 9, s. 68.

přihlášenými byla i jednota z Domažlic. Za hlavní úkol si župa stanovila podporovat vznik jednot ve městech, kde prozatím nebyly. Prostředkem k jeho naplňování byly župní slety, jež měly pro věc získávat nové příznivce.³⁵³ V roce 1887 se konal župní sjezd³⁵⁴ i v Domažlicích.³⁵⁵ Účast přislíbily jednoty: novokodyňská, klatovská, plzeňská, radnická, žebrácká, nepomucká, mýtská a kralovická. Součástí setkání bylo také veřejné cvičení a rozdělování medailí pro cvičence.³⁵⁶ PoČ akci hodnotil jako zdařilou, ale kritizoval malou účast hostů i cvičících.³⁵⁷ DL už dříve podotkly, že se měšťané o Sokol nezajímají, pouze mladí lidé.³⁵⁸ K události však takové výtky jako PoČ neměly, naopak tvrdily, že zde bylo „obecenstvo četně shromážděné“.³⁵⁹ Nakonec lze tedy konstatovat, že nejen hasiči, ale i Sokol měl se svým přijetím veřejností oproti očekávání problémy: „*Jednota naše nyní přes nepřízeň mnohou a přes mnohé překážky, jaké jí krátkozrací lidé v cestu kladou, prospívá utěšeně, tak že pevnou chováme naději, že v rozvoji jejím žádná více přestávka nenastane. Kéž jenom najde vždy mužů neúnavných, kteří by ji vedli na dráze nastoupení ke cti města našeho a pro slávu národa. Na zdar!*“³⁶⁰

Svou krizi prožívala také Měšťanská beseda: „*Za čas 21letého trvání besedy neviděli jsme tak skrovný počet členů, valných hromad se zúčastnivších, jako o této právě odbývané schůzi. Po celý rok jevila se posud nebývalá ochablost v navštěvování besedních místností a tím i poznenáhla z nich mizel život společenský, ano posléze jen praskrovný počet členů ukázal se tu a tam v místnostech spolkových. Příčiny jsou mnohé a rozličné a těžko o nich se zmíniti – výboru i při nejlepší vůli nebylo možno členstvo poněkud k četnější návštěvě přiměti.*“ Aby se situace změnila, byla Petrem Hanou, předsedou spolku,³⁶¹ navržena úprava stanov.³⁶² Uvažovalo se o přeměně Měšťanské besedy na řemeslnickou nebo živnostenskou, o snížení vstupního poplatku, což by přilákalo i chudší osoby, a také o povaze spolkových aktivit.³⁶³ K obnovení Besedy nakonec

³⁵³ Plzeňská župa sokolská. *Domažlické listy*. 14. 8. 1885, roč. 6, č. 33, s. 259 – 260.

³⁵⁴ více viz: Sjezd jednot župy Plzeňské. *Posel od Čerchova*. 28. 8. 1887, roč. 16, č. 35, nestr.

³⁵⁵ Archiv muzea Chodska. Fond A4/6b. VAŇKOVÁ, Alena. Práce Tělocvičné jednoty Sokol Domažlice začíná v roce 1868. *Domažlický deník*. 1. 12. 1988, roč. 7, č. 281.

³⁵⁶ Valná hromada sokolské župy plzeňské. *Domažlické listy*. 20. 11. 1886, roč. 7, č. 47, s. 374.

³⁵⁷ Sjezd sdružených jednot sokolských župy plzeňské. *Posel od Čerchova*. 17. 9. 1887, roč. 16, č. 38, nestr.

³⁵⁸ Skutečnost, že se o něj zajímali především mladí lidé, mohla souviset i s tím, že jeho členové vyučovali tělocvik na zdejší průmyslové škole – více viz: Tělocvik. *Domažlické listy*. 17. 4. 1886, roč. 7, č. 16, s. 123.

³⁵⁹ Sokolský sjezd plzeňské župy. *Domažlické listy*. 17. 9. 1887, roč. 8, č. 38, s. 298 – 300.

³⁶⁰ Dějiny tělocvičné jednoty Sokol v Domažlicích. *Domažlické listy*. 7. 9. 1887, roč. 8, č. 37, s. 290 – 292.

³⁶¹ Předsedou Měšťanské besedy byl Petr Hana po celá osmdesátá léta. Stálou funkci zastával také jednatel Martin März.

³⁶² Valná hromada Měšťanské besedy. *Domažlické listy*. 21. 1. 1882, roč. 3, č. 3, s. 20.

³⁶³ Slovo v čas. *Domažlické listy*. 30. 12. 1882, roč. 3, č. 52, s. 416.

prispěla pěvecká společnost, která se stala její součástí.³⁶⁴ Oživila veškeré zábavy³⁶⁵ a výlety,³⁶⁶ které Měšťanská beseda pořádala. Návrh, aby se snížilo zápisné, byl nakonec také přijat. Bývalí členové, pokud se chtěli vrátit, tento poplatek hradit nemuseli. Za cíl si Beseda dala sdružování měšťanů a inteligence bez ohledu na povolání.³⁶⁷ Přesto přese všechno k razantnímu nárůstu členů nedošlo.³⁶⁸ Příčiny mohly být různé: buďto nezájem o spolkový život, nebo celkově společenské dění, anebo osobní a politická rivalita mezi domažlickými obyvateli (viz výše).

Jelikož se vedení Besedy domnívalo, že je hlavní příčinnou nezájem, tak se v roce 1886 rozhodlo opět změnit stanovy.³⁶⁹ Těžištěm činnosti se stalo zajišťování zábav, pěstování zpěvu, rozšiřování spolkové knihovny a odebírání časopisů.³⁷⁰ O dva roky později se do spolkových aktivit zahrnují diskuze o literatuře a přednášky mající podobu literárních večírků. Lákalo se také na to, že jde o sdružení apolitické.³⁷¹ Ve stejném roce se jednota pro veřejnost uzavřela a začala pořádat činnosti jen pro své členy.³⁷² Lze říct, že si tím získala určitou exkluzivitu, která v té době lákala, takže si tím zajistila i dostatek členů. Žádný jiný spolek v Domažlicích takto organizován nebyl.

Mnohem lepší situace než u předchozích sdružení panovala v sadařské jednotě. Ta se nově přeorientovala z podporování hedvábné živnosti na sázení ovocných stromů. Jejich úrodu poté prodávala a z utržených peněz nadále zkrášlovala město i jeho okolí. Krom toho organizovala vycházky do spolkových stromovek a přednášky ze sadařství.³⁷³ Díky své záslužné činnosti měla podporu nejen od obce³⁷⁴ a okresního zastupitelstva,³⁷⁵ ale i domažlické spořitelny a Petra Hany.³⁷⁶ Hlavní význam vysazování nových stromů tkvěl podle představitelů spolku v tom, že chrání domy před ohněm, dává chlad, čistí vzduch, udržuje vlhkost okolí, že je

³⁶⁴ Valná hromada Měšťanské besedy. *Domažlické listy*. 24. 3. 1883, roč. 4, č. 12, s. 92.

³⁶⁵ Měšťanská beseda. *Domažlické listy*. 21. 4. 1883, roč. 4, č. 16, s. 124.

Dýchánek Měšťanské besedy. *Domažlické listy*. 28. 4. 1883, roč. 4, č. 17, s. 131.

První věneček Měšťanské besedy. *Domažlické listy*. 2. 2. 1884, roč. 5, č. 5, s. 33.

³⁶⁶ Společný výlet. *Domažlické listy*. 14. 7. 1883, roč. 4, č. 28, s. 220.

³⁶⁷ Měšťanská beseda. *Domažlické listy*. 6. 4. 1884, roč. 5, č. 14, s. 107 - 108.

³⁶⁸ Valná hromada „Měšťanské besedy“. *Domažlické listy*. 14. 3. 1885, roč. 6, č. 11, s. 84.

³⁶⁹ Měšťanská beseda. *Domažlické listy*. 5. 6. 1886, roč. 7, č. 23, s. 180.

³⁷⁰ Měšťanská beseda. *Domažlické listy*. 6. 11. 1886, roč. 7, č. 45, s. 359.

³⁷¹ Měšťanská beseda v Domažlicích. *Domažlické listy*. 14. 4. 1888, roč. 9, č. 16, s. 125.

³⁷² Měšťanská beseda. *Domažlické listy*. 10. 11. 1888, roč. 9, č. 46, s. 366 - 367.

³⁷³ Veřejnost o zmíněné přednášce nejevila zájem, takže byly za krátko zrušeny – viz: Valná hromada sadařské jednoty. *Domažlické listy*. 7. 6. 1884, roč. 5, č. 23, s. 179.

³⁷⁴ viz: Schůze obec. starších. *Domažlické listy*. 29. 3. 1884, roč. 5, č. 13, s. 99.

³⁷⁵ viz: Předchozí rozpočet okresního zastupitelstva Domažlického na rok 1876. *Posel od Čerchova*. 22. 1. 1876, roč. 5, č. 4, nestr.

³⁷⁶ Valná schůze hedvábnicko-sadařské jednoty. *Domažlické listy*. 1. 4. 1882, roč. 3, č. 13, s. 100.

Valná hromada zdejší sadařské jednoty. *Domažlické listy*. 2. 6. 1883, roč. 4, č. 22, s. 172 - 173.

regulátor sucha i vlhka a slouží jako okrasa. Kde je hodně stromů, tam jsou podle vyjádření členů jednoty „*lidé uvědomělí a vzdělaní*“.³⁷⁷

Vedle sadařské jednoty zde i nadále působil Hospodářsko-průmyslový spolek. Za jeho hlavní aktivitu v rámci osmdesátých let považují především obnovení trhů na dobytek. Návrh na jejich pořádání se v DL objevil již v roce 1885. Šlo o výzvu redaktora k obecnímu a okresnímu zastupitelstvu a právě i k hospodářskému spolku, aby se o jejich znovuzřízení postaraly s tím, že to prospěje jak místním rolníkům a hospodářům, tak také obchodníkům. Výhody Domažlic spočívaly dle DL v kvalitní síti cest a silnic (v roce 1883 byla vybudována silnice z Tlumačova skrz Domažlice až k hranicím horšovskotýnského okresu)³⁷⁸ a ve vlakovém spojení.³⁷⁹ Přesto uběhlo ještě několik let, než se spolek za podpory města k danému činu odhodlal.³⁸⁰

První prodej dobytka se ve městě odehrál v březnu roku 1889. DL projekt velmi vydatně podporovaly,³⁸¹ proto se na jejich stránkách objevilo následující: „*Občanstvu pak zdejšímu, zvláště pak oněm obchodníkům, již ještě před počátkem předpovídají špatnou budoucnost dobytčích trhů zdejších a pochybnostmi svými důvěru k nim viklají, a tak od návštěvy a podpory jich již nyní řečmi svými zrazují a tak věci ještě ani nepočaté škodí, radíme, aby vzhledem k dobré věci upustili od řečí podobných a dali věci volný průchod, chtějí-li totiž věci prospěti a ne jí škoditi!*“³⁸²

Z toho je patrné, že to v Domažlicích neměl jednoduché žádný městu prospěšný projekt. Na první trh bylo přihnáno 137 kusů dobytka a prodáno 57.³⁸³ Podle účastníciho se redaktora DL dopadl dobře.³⁸⁴ Ve skutečnosti však mohlo jít o další propagaci, srovnáme-li množství přihnaného a prodaného dobytka v Domažlicích (177 ku 54) a ve Kdyni³⁸⁵ (352 ku 194).³⁸⁶ O novokdyňské trhy byl větší zájem jak ze strany prodávajících, tak také nakupujících.³⁸⁷ Domažlickým trhům neprospívalo

³⁷⁷ Sázejme stromy. *Domažlické listy*. 4. 5. 1889, roč. 10, č. 18, nestr.

³⁷⁸ Stavba okres. silnice. *Domažlické listy*. 22. 12. 1884, roč. 5, č. 51, s. 404.

³⁷⁹ Dobytčí trhy. *Domažlické listy*. 29. 3. 1885, roč. 6, č. 13, s. 101 – 102.

³⁸⁰ Hospodářsko-průmyslový spolek. *Domažlické listy*. 19. 1. 1889, roč. 10, č. 3, nestr.

³⁸¹ viz: Obnovení dobytčích trhů v Domažlicích. *Domažlické listy*. 22. 3. 1889, roč. 10, č. 12, nestr.

³⁸² Trhy na dobytek. *Domažlické listy*. 2. 3. 1889, roč. 10, č. 9, nestr.

³⁸³ Na první zdejší trh na hovězí dobytek. *Domažlické listy*. 9. 3. 1889, roč. 10, č. 10, nestr.

³⁸⁴ Obnovení dobytčích trhů v Domažlicích. *Domažlické listy*. 22. 3. 1889, roč. 10, č. 12, nestr.

³⁸⁵ Doposud byly největší trhy na dobytek právě v Nové Kdyni. Dojždělo sem za nimi velké množství obchodníků, o což stáli představitelé Domažlic.

³⁸⁶ Na dobytčí trh. *Domažlické listy*. 30. 3. 1889, roč. 10, č. 13, nestr.

Na dobytčí trh v Nové Kdyni. *Domažlické listy*. 30. 3. 1889, roč. 10, č. 13, nestr.

³⁸⁷ viz: Na dobytčí trh. *Domažlické listy*. 6. 4. 1889, roč. 10, č. 14, nestr.

Na dobytčí trh v Nové Kdyni. *Domažlické listy*. 6. 4. 1889, roč. 10, č. 14, nestr.

Na dobytčí trh. *Domažlické listy*. 13. 4. 1889, roč. 10, č. 15, nestr.

Na dobytčí trh v Nové Kdyni. *Domažlické listy*. 13. 4. 1889, roč. 10, č. 15, nestr.

ani to, že byly záhy po svém otevření několikrát uzavřeny z důvodu vypuknutí nákazy slintavky a kulhavky v okolí.³⁸⁸

Poslední velká změna, ke které u stávajících spolků došlo, souvisela s místními ostrostřelci. V roce 1884 ohromili domažlickou veřejnost českým velením: „*První „pozor“ zrovna nás zarazilo a následující velení naladilo (...). Zavedením českého velení podali pp. ostrostřelci důkaz, že vlastenecký duch i u nich sídlo má a že sl. c. k. priv. ostrostřelecký sbor v královském městě Domažlicích věren jsa panovníků svému a celé říši, neméně věrným zůstati chce vlasti své české a svému jazyku českému. Budiž mu za to sláva!*“³⁸⁹

Nové spolky

Ústřední matice školská

V roce 1881 se v PoČ objevilo následující provolání: „*Tisíce a tisíce dětí našeho národa postrádají školního vychování v jazyce mateřském; tisíce našich dětí jsou nuceny navštěvovati školy německé, poněvadž v místě tam české školy není.*“ Autoři si stěžovali na to, že si děti v německé škole nevytváří vztah k vlastnímu národu, že dochází k jejich poněmčování a že ty, které by mohly podpořit národ jako úspěšní hospodáři, průmyslníci nebo umělci, jsou denacionalizovány, což je pro národ velká ztráta. Vyzývali proto k založení a podpoře Ústřední matice školské (dále jen ÚMŠ), jež by podobným situacím zabránila a zřizovala obecné a mateřské školy tam, kde se to veřejným nákladem nevyplatí.³⁹⁰ V podstatě šlo o reakci na vznik německého spolku Schulverein, jehož úkolem bylo vyvíjet podobnou činnost pro děti z německých menšin. Obě tyto organizace ve svém konání suplovaly úlohu státu a obce. Stát jim v tomto ohledu nekladl překážky. Věnovaly se podpoře vzdělání, což bylo v podstatě jeho úkolem. Na druhou stranu je ani nepodporoval, protože by to celistvosti národnostně smíšeného Rakouska- Uherska mohlo jen ublížit.

Domažlický odbor se začal formovat záhy poté, co se ÚMŠ v Praze ustanovila. U jeho zrodu stál gymnaziální profesor Hynek Tůma jakožto jednatel, dále ředitel dívčí školy Antonín Srna, městský zastupitel Dr. Michal Halík, městský radní František Kitzberger, P. Norbert Hraska³⁹¹ a ředitel chlapecké školy František

³⁸⁸ Nákaza. *Domažlické listy*. 20. 4. 1889, roč. 10, č. 16, nestr.

³⁸⁹ Výlet. *Domažlické listy*. 6. 7. 1884, roč. 5, č. 27, s. 236.

³⁹⁰ Čechům, Moravanům, Slezanům. *Posel od Čerchova*. 26. 3. 1881, roč. 10, č. 13, nestr.

³⁹¹ Ústřední Matice školská. *Posel od Čerchova*. 7. 1. 1882, roč. 11, č. 2, nestr.

Kovář.³⁹² Hlavním úkolem prozatímní pobočky bylo získávat nové členy a od nich příspěvky na činnost ústředí.³⁹³ V prvním výkazu o finanční podpoře ÚMŠ nacházíme mezi jmény skutečných členů, kteří přispěli sto zlatých, Dr. Michala Halíka, Dr. Antonína Steidla, Dr. Václava Klímu, Antonína Srnu, děkana Karla Hájka a také Petra Hanu.³⁹⁴

Definitivní ustanovení domažlického odboru ÚMŠ proběhlo až v roce 1884. Bývalý jednatel profesor Hynek Tůma „*poukázal k výsledkům jejím (ÚMŠ – pozn. aut.), které, ač byly vděčny, přece celkem jen od jednotlivců vycházely, do všeobecnosti nevniknuvše.*“ Z toho je patrné, že to na svém začátku neměl jednoduchý žádný spolek, ať už byl jeho účel jakkoliv ctnostný. Valná hromada nové pobočky zvolila za předsedu Dr. Antonína Steidla, za jeho náměstka a jednatele profesora Hynka Tůmu a do výboru například účetního spořitelny Jana Regála, gymnaziálního profesora Františka Hanzla ad.³⁹⁵ Kromě vybírání peněz se odbor na nic jiného nezaměřoval. Od roku 1886 se peníze vybíraly prostřednictvím tzv. Svatováclavské sbírky, která probíhala po celých Čechách.³⁹⁶ Poté, co Hana splatil celou částku 100 zl.³⁹⁷ nedával již více příspěvky ale dobrovolné dary.

Krejcarový spolek pro podporu chudé školní mládeže v Domažlicích
Od zániku „sv. Ludmily“ (viz výše) zde nebyl žádný spolek, který by se staral o chudé žáky obecných a měšťanských škol. O založení takového sdružení se v první řadě zasadil Antonín Srna, ředitel dívčí školy. Spolupracoval při tom například s katechetou chlapecké měšťanské školy Bedřichem Šlajsem, který zastával funkci jednatele, s ředitelem téže školy Františkem Kovářem, učitelem dívčí obecné školy Janem Forejtem a chlapecké školy Aloisem Petržíkem, řídícím učitelem venkovské školy Filipem Langem, katechetou téže školy P. Norbertem Hraskou, učitelkou dívčí obecné školy Annou Pitlovou ad.³⁹⁸ Záhy po uveřejněním svolání, ve kterém byli čtenáři obou místních listů³⁹⁹ přesvědčováni, aby se do spolku přihlásili, začali zájemci vstupovat po desítkách. Ani ne měsíc poté měl spolek více než 150

³⁹² Pobočný spolek. *Domažlické listy*. 31. 12. 1881, roč. 2, č. 53, s. 422.

³⁹³ Ústřední matice školská. *Posel od Čerchova*. 14. 1. 1882, roč. 11, č. 3, nestr.

³⁹⁴ I. výkaz. *Domažlické listy*. 4. 2. 1882, roč. 3, č. 5, s. 38.

³⁹⁵ Valná schůze odboru Ústřední Matice školské. *Domažlické listy*. 8. 3. 1884, roč. 5, č. 10, s. 76.

³⁹⁶ Místní odbor Ústřední Matice školské pro Domažlice a okolí. *Posel od Čerchova*. 13. 11. 1886, roč. 15, č. 46, nestr.

³⁹⁷ Zasláno. *Domažlické listy*. 13. 11. 1886, roč. 7, č. 46, s. 370.

³⁹⁸ Dobrodincům chudých dětí. *Domažlické listy*. 17. 2. 1883, roč. 4, č. 7, s. 55.

Kovář a kol, 1901, 58 – 80.

³⁹⁹ viz: Dobrodincům chudých dětí. *Domažlické listy*. 17. 2. 1883, roč. 4, č. 7, s. 55.

Dobrodincům chudých dětí. *Posel od Čerchova*. 17. 2. 1883, roč. 12, č. 7, nestr.

členů, mezi nimiž byl i Petr Hana.⁴⁰⁰ Svým příspěvkem 2 zl. jednorázově a 1 kr. týdně se zařadil mezi zakládající členy.⁴⁰¹

Na ustanovující schůzi spolku byl do čela zvolen děkan Karel Hájek, za místopředsedu ředitel gymnázia Antonín Škoda a za jednatele P. Bedřich Šlajs. Do výboru zasedl purkmistr Jan Halík, obchodník Petr Hana, ředitel dívčí školy Antonín Srna, ředitel chlapecké školy František Kovář, policejní komisař Martin März ad.⁴⁰² Úkolem spolku bylo získávat peníze na nákup oblečení, obuvi a školních potřeb pro chudé děti navštěvující obecné a měšťanské školy v Domažlicích.⁴⁰³ Přestože měl v době svého formálního založení téměř 300 členů,⁴⁰⁴ neomezoval svou činnost pouze na vybírání peněz a byl sám aktivní.⁴⁰⁵ Obdarovávání chudých dětí proběhlo ještě v témže roce a pokračovalo i v letech následujících.⁴⁰⁶

Stejně jako ÚMŠ reagoval krejcarový spolek na nějakou aktuální potřebu společnosti a suploval funkci obce, která měla chudinu na starosti. Příčiny tak velkého zájmu domažlických obyvatel vidím v tom, že jej zřizovali učitelé, kterým obyvatelé města důvěřovali (byli přece jen s dětmi v dennodenním kontaktu), dále pak v tom, že jej podporovaly oba místní týdeníky, příspěvek nebyl tak vysoký a že se jednalo o konkrétně mířenou pomoc.

Národní jednota pošumavská

Dříve než se zmíním o dalším novém spolku, se na krátko zastavím u jedné události, která jeho vzniku předcházela. Jedná se o sjezd studentů západních Čech ve dnech 15., 16. a 17. srpna roku 1884. Jeho pořadatelem byl akademický krajinský spolek „Radbuza“ a setkáním chtěl mimo jiné oslavit druhé desetiletí svého fungování.⁴⁰⁷ Protektorát nad celou akcí přijala obecní reprezentace. Za čestného předsedu byl zvolen Dr. Antonín Steidl, do čestného výboru děkan Karel Hájek, ředitel gymnázia Antonín Škoda, profesor gymnázia Hynek Tůma, ředitel

⁴⁰⁰ viz: I. Výkaz. *Domažlické listy*. 24. 2. 1883, roč. 4, č. 8, s. 63.

III. Výkaz. *Domažlické listy*. 10. 3. 1883, roč. 4, č. 10, s. 79.

⁴⁰¹ IV. seznam. *Domažlické listy*. 14. 4. 1883, roč. 4, č. 15, s. 118.

srov.: Stanovy spolku krejcarového pro školní mládež obecných a měšťanských škol v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 17. 2. 1883, roč. 12, č. 7, nestr.

⁴⁰² Valná ustavující schůze krejcarového spolku. *Posel od Čerchova*. 14. 4. 1883, roč. 12, č. 15, nestr.

Valná ustavující schůze krejcarového spolku. *Domažlické listy*. 14. 4. 1883, roč. 4, č. 15, s. 116.

⁴⁰³ Provolání. *Posel od Čerchova*. 13. 10. 1883, roč. 12, č. 41, nestr.

Stanovy spolku krejcarového pro školní mládež obecných a měšťanských škol v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 17. 2. 1883, roč. 12, č. 7, nestr.

⁴⁰⁴ Valná ustavující schůze krejcarového spolku. *Posel od Čerchova*. 14. 4. 1883, roč. 12, č. 15, nestr.

⁴⁰⁵ viz: Akademie. *Domažlické listy*. 24. 11. 1883, roč. 4, č. 47, s. 380.

⁴⁰⁶ Dobročinný krejcarový spolek. *Posel od Čerchova*. 17. 11. 1888, roč. 17, č. 47, nestr.

⁴⁰⁷ Sjezd studentstva západních Čech. *Posel od Čerchova*. 31. 5. 1884, roč. 13, č. 22, nestr.

dívčích škol Antonín Srna, velkoobchodník Petr Hana, ředitel cukrovaru Josef Horský, policejní komisař Martin März a právník Dr. Rudolf Rubeš.⁴⁰⁸

Průběhu samotné akce se věnovat nebudu. Nejdůležitější je totiž skutečnost, že zde zazněla výzva k založení místního odboru Národní jednoty pošumavské (dále jen NJP) a že byl přijat návrh na zvolení komitě, které by na jeho vytvoření pracovalo a nabíralo nové členy.⁴⁰⁹ Další co je v souvislosti s tímto sjezdem zajímavé, je jmenování Petra Hany, Dr. Rudolfa Rubeše a Josefa Horského zakládajícími členy spolku „Radbuza“ za uspořádání uvedeného studentského setkání a za jejich zásluhy o něj.⁴¹⁰ Zřejmě měli dobré organizační schopnosti a činnost „Radbuzy“ jim byla sympatická, byli jí nakloněni. Všimněme si také spolupráce mezi NJP a tímto krajinským spolkem, což svědčí o tom, že se jednotlivé spolky v dané době navzájem podporovaly.

Ústřední odbor NJP vznikl již v květnu roku 1884 v Praze.⁴¹¹ Jeho úkolem bylo podporovat a chránit české obyvatelstvo na západě a jihu Čech před německým spolkem Böhmerwaldbund, který je podle jeho názoru utlačoval a poněmčoval. Vhodné prostředky pro svou činnost viděl ve zřizování knihoven, vydávání knih (obzvlášť historických, které měly poukazovat na slavnou minulost národa) nebo v pořádání veřejných přednášek a schůzí. Dalším o co se spolek snažil, bylo zvelebení rolnictví, řemesel, obchodu a průmyslu v jižních a západních krajích, čehož chtěl dosáhnout zakládáním řemeslnických a průmyslových škol, zřizováním finančních institucí, které by dodaly potřebný kapitál atp.⁴¹² Prodlouženou rukou ústředí byly právě odbory, jejichž členové svůj kraj znali a nejlépe věděli, co je kde třeba udělat.⁴¹³

Domažlický odbor zaslal žádost o schválení stanov záhy po výše zmíněném studentském sjezdu.⁴¹⁴ Ustavující schůze se konala ještě téhož roku v listopadu. Za předsedu byl zvolen Petr Hana,⁴¹⁵ jednatelem učitel Jakub Martínek⁴¹⁶ a do výboru František Kovář a Max. Duffek. Přestože měl spolek v dané chvíli na 110 členů, tak se v DL objevila následující výtky: „*Tak zvaní vlastenci a přední měšťané nejsou v*

⁴⁰⁸ Sjezd studentstva západních Čech. *Posel od Čerchova*. 21. 6. 1884, roč. 13, č. 25, nestr.

⁴⁰⁹ Sjezd studentstva. *Domažlické listy*. 23. 8. 1884, roč. 5, č. 34, s. 266.

⁴¹⁰ Z „Radbuzy“. *Domažlické listy*. 27. 12. 1884, roč. 5, č. 52, s. 402.

⁴¹¹ Národní jednota pošumavská. *Domažlické listy*. 31. 5. 1884, roč. 5, č. 22, s. 171.

⁴¹² Archiv muzea Chodska. Fond A4/4a. Stanovy.

Archiv muzea Chodska. Fond A4/4a. Význam a působení Nár. jedn. pošumavské.

⁴¹³ O národní jednotě pošumavské. *Domažlické listy*. 30. 8. 1884, roč. 5, č. 35, s. 274 - 275.

⁴¹⁴ Národní jednota pošumavská. *Domažlické listy*. 13. 9. 1884, roč. 5, č. 37, s. 300.

⁴¹⁵ Petr Hana byl zakládajícím členem NJP - viz: Seznam. *Domažlické listy*. 24. 1. 1885, roč. 6, č. 4, s. 27.

⁴¹⁶ Pozice předsedy a jednatele byla do roku 1888 obsazena stále stejnými lidmi – tj. Petrem Hanou a Jakubem Martínkem.

odboru zastoupení.⁴¹⁷ Mohlo to být dáno tím, že se činnost odboru opět zaměřovala hlavně na vybírání peněz a o jejich využití nebylo vždy tak jasno jako v případě krejcarového spolku.⁴¹⁸ Ani místní řemeslníci o spolek nejevili příliš velký zájem.⁴¹⁹ Správní výbor se to v roce 1887 snažil změnit tím, že se postaral „za přispění rázného p. předsedy o zakoupení odborných děl, by z těchto zdejší pp. živnostníci dále se vzdělávati mohli. (...) „zůstala díla tato skoro nepovšimnuta.“⁴²⁰ Přestože jednota nezanikla, byla její činnost ve městě v osmdesátých letech velmi omezená. Domnívám se, že to bylo dáno tím, že jen vybírala příspěvky pro ústředí a neměla ve své činnosti volnější ruce.⁴²¹

Obchodní grémium a společenstvo hostinských a výčepníků

V roce 1884 zahájil činnost Klub českých obchodníků při Obchodní a živnostenské komoře v Plzni. Jeho záměrem bylo stát se střediskem českého obchodnictva na západě a jihozápadě Čech. Jeho úkolem bylo vzbuzovat v obchodnících národní uvědomělost, utužovat vlastenectví, šířit osvětu a vzdělání a učit je podílet se na veřejné moci. Dále pak poskytování rad, řešení otázek spojených s obchodem, pořádání přednášek a schůzí atp. Krom toho chtěl podporovat zakládání obchodních škol. Svou pozornost zaměřoval především na smíšené krajiny, na místa, kde docházelo ke střetům Čechů a Němců.⁴²²

V následujícím roce se v Domažlicích na vyzvání okresního hejtmanství a Obchodní a živnostenské komory v Plzni konala schůze obchodníků a hostinských celého okresu za účelem vytvoření společenství, které by hájilo jejich zájmy. Výsledkem jednání bylo usnesení o založení dvou oddělených společenstev. Vznikly dva prozatímní výbory, které měly za úkol vypracovat stanovy a svolat ustanovující valné hromady.⁴²³ Do přípravného výboru obchodního grémia byli vybráni pánové: Petr Hana, Tomáš Duffek, Moric Grünhut, František Kitzberger, Karel Trnka, Moric Glauber, Antonín Peroutka, Jakub Schnábl, Jakub Roubal a Jiří Prunar (všichni domažličtí obchodníci). Němečtí obchodníci do výboru zvoleni nebyli, před koncem jednání totiž odešli. Příčinou bylo vedení rozhovorů

⁴¹⁷ Ustavující schůze. *Domažlické listy*. 29. 11. 1884, roč. 5, č. 48, s. 379.

⁴¹⁸ Dvacet let činnosti. *Domažlické listy*. 16. 7. 1904, roč. 25, č. 29, nestr.

⁴¹⁹ Valná hromada. *Domažlické listy*. 27. 2. 1886, roč. 7, č. 9, s. 68 - 69.

⁴²⁰ Valná hromada. *Domažlické listy*. 21. 1. 1888, roč. 9, č. 4, s. 27.

⁴²¹ K decentralizaci NJP došlo až v roce 1895. Odbory přestaly být pouhými sběrnami peněz a dostaly na starost vlastní záležitosti – více viz: Dvacet let činnosti. *Domažlické listy*. 16. 7. 1904, roč. 25, č. 29, nestr.

⁴²² Klub českých obchodníků pro obvod obchod. a živnost. komory Plzeňské. *Domažlické listy*. 24. 1. 1885, roč. 6, č. 4, s. 29.

⁴²³ Společenství hostinských a výčepníků se ustanovilo až v roce 1889 – viz: Druhá valná hromada hostinských. *Posel od Čerchova*. 9. 3. 1889, roč. 18, č. 10, nestr.

v češtině.⁴²⁴ Stanovy byly vypracovány záhy po této schůzi.⁴²⁵ Důvodem vzniku obchodního grémia v Domažlicích byl jednak vysoký počet místních obchodníků a jednak také to, že měli hodně peněz, které mohli investovat do činností, které byly pro národ důležité – například do vzdělávání. Jejich nezájem a pasivita by znamenaly především ztrátu finančních zdrojů, kterých bylo v dané době potřeba co nejvíc.

Měšťanské ochotnické divadlo v Domažlicích

Roku 1886 zahájili činnost místní divadelní ochotníci.⁴²⁶ Navázali tím na aktivity Sokola⁴²⁷ a akademiků.⁴²⁸ V průběhu prvního roku své existence se hráli mnoho divadelních her a své výtěžky zpravidla věnovali na dobročinné účely.⁴²⁹ I přesto se však našli tací, kteří spolek krátce po jeho vzniku kritizovali: „*Opravdu těšiti se musí každý z dobrého tohoto úmyslu (obnovení činnosti ochotníků pozn. aut.), avšak s tím zcela nelze souhlasiti, že k prvému vystoupení chce se opět užiti otřepaného a neestetického „Vondry“.* (Podepsán Ypsilon).⁴³⁰ Mnoho lidí tento anonym rozzlobil natolik, že to Františka Nozara, redaktora DL, donutilo zveřejnit na svou obranu zdůvodnění, proč jej otisknul, a vyvracet tvrzení, že jej napsal.⁴³¹ Ani pořadatelé představení anonym nenechali bez odpovědi: „*Nedovedeme si ani vysvětliti tak ohromné brutální chování jakéhosi pisálka v „Domaž. listech“ vůči pořadatelstvu „Krále Vondry“, ostatně pro nedostatek místa neodpovíme tomu Ypsilon na tak drzé a sprosté napadání příště!*“⁴³² Nebyla to však jediná negativní reakce, se kterou se spolek setkal. Některé hry měly nouzi o diváky, paradoxně především ty, které se hrály v zimních měsících, kdy měli lidé nejvíce volného času.⁴³³ Zřejmě to bylo dáno tím, že si herci vybírali především komedie a frašky⁴³⁴ a že se jimi diváci tzv. „přesytili“. Faktem ale zůstává, že o představení vždycky nějaký zájem byl, jinak by zřejmě ochotníci zanikli a nezakládali by v následujícím desetiletí nový divadelní spolek nazvaný „Havlíček“. Hlavním záměrem společenství divadelních

⁴²⁴ Schůze. *Domažlické listy*. 1. 8. 1885, roč. 6, č. 31, s. 243 - 244.

⁴²⁵ Obchodní grémium. *Domažlické listy*. 8. 8. 1885, roč. 6, č. 32, s. 253.

⁴²⁶ Ochotnické divadlo v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 29. 5. 1886, roč. 15, č. 22, nestr.

⁴²⁷ Divadlo v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 28. 2. 1885, roč. 14, č. 9, nestr.

⁴²⁸ více viz: Divadlo. *Posel od Čerchova*. 27. 5. 1885, roč. 14, č. 30, nestr.

Divadlo. *Posel od Čerchova*. 22. 8. 1885, roč. 14, č. 34, nestr.

⁴²⁹ Ochotnické divadlo v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 29. 5. 1886, roč. 15, č. 22, nestr.

⁴³⁰ Hlasy z obecnosti. *Domažlické listy*. 4. 9. 1886, roč. 7, č. 36, s. 289.

⁴³¹ Na obranu poctivé žurnalistiky. *Domažlické listy*. 11. 9. 1886, roč. 7, č. 37, s. 292.

⁴³² NB. *Domažlické listy*. 11. 9. 1886, roč. 7, č. 37, s. 296.

⁴³³ Divadlo. *Posel od Čerchova*. 18. 12. 1886, roč. 15, č. 51, nestr.

⁴³⁴ viz: Ochotnické divadlo v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 7. 8. 1886, roč. 15, č. 32, nestr.

Ve prospěch „Národního domu“. *Posel od Čerchova*. 13. 11. 1886, roč. 15, č. 46, nestr.

Páté divadelní představení. *Posel od Čerchova*. 1. 1. 1887, roč. 16, č. 1, nestr.

ochotníků bylo vzdělávat veřejnost prostřednictvím českých divadelních inscenací a získávat další peníze na dobročinné účely (pomáhat např. ÚMŠ).

Včelařská jednota

Vzhledem k povaze domažlického okresu bylo logické, že se zde zřizovaly a ujímaly především hospodářské spolky (např. sadaři). Jedním z nich byla i Včelařská jednota ustanovená v roce 1886. Za jejím vznikem stál Petr Jakubše (továrník), jakožto předseda přípravného komitétu, a Josef Císler (správce školy ve Stráži), coby jeho jednatel.⁴³⁵ Stanovy byly schváleny v říjnu téhož roku.⁴³⁶ Z ustanovující valné hromady jsem vybrala informace hlavně z proslovu předsedy Jakubše o významu včelařství, kde přítomné upozornil, že v sobě zahrnuje jak zábavu, tak také přivýdělek: Vývozem medu a vosku se podle něj zvyšoval blahobyt a rozmnožovalo bohatství země, díky čemuž se člověk choval jako pravý vlastenec.⁴³⁷ Po této rozmluvě se odehrála volba představenstva spolku, do jehož čela byl zvolen Petr Jakubše, za místopředsedu Antonín Hájek (řezník) a jednatelem Jan Císler.⁴³⁸ Následovalo přijímání nových členů, kterých se nakonec přihlásilo na třicet.⁴³⁹ Jednota sdružovala včelaře z Postřekova, Dražanova, Klenčí, Havlovic, Mrákova (v té době ještě Mrdákova), Babylonu, Chodova či Stráže.⁴⁴⁰ Pořádala pro ně různé akce např. schůze, na nichž se probíraly otázky spojené s chovem včel, nebo vycházky k venkovským včelínům. Snažila se také spolupracovat s ostatními hospodářskými spolky – přistoupila za člena Hospodářsko-průmyslového spolku i Řemeslnicko-živnostenské jednoty. Sadařský spolek zase požádala o podporu v pěstování medonosných stromů a bylin.⁴⁴¹ To opět potvrzuje fakt, že spolu podobně zaměřená společenství v dané době spolupracovala – jako další příklad uveďme ještě NJP a ÚMŠ.

Řemeslnicko-živnostenská jednota

V roce 1886 vznikl ještě jeden hospodářský spolek, a to Řemeslnicko-živnostenská jednota. O jejím vytvoření se v DL spekovalo již v roce 1884.⁴⁴² Také sami

⁴³⁵ Oznámení. *Posel od Čerchova*. 18. 12. 1886, roč. 15, č. 51, nestr.

⁴³⁶ Stanovy včelařského spolku. *Posel od Čerchova*. 30. 10. 1886, roč. 15, č. 44, nestr.

⁴³⁷ Včelařská jednota pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 31. 12. 1886, roč. 8, č. 1, s. 5.

⁴³⁸ Ustanovující valná hromada jednoty včelařské pro Domažlice. *Posel od Čerchova*. 4. 12. 1886, roč. 15, č. 49, nestr.

⁴³⁹ Včelařská jednota pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 31. 12. 1886, roč. 8, č. 1, s. 5.

⁴⁴⁰ Nové podniky záslužné. *Domažlické listy*. 19. 6. 1886, roč. 7, č. 25, s. 199.

⁴⁴¹ Včelařská jednota pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 30. 4. 1887, roč. 8, č. 18, s. 141 - 142.

⁴⁴² více viz: Založme řemeslnickou besedu. *Domažlické listy*. 22. 3. 1884, roč. 5, č. 12, s. 93.

domažličtí řemeslníci a živnostníci⁴⁴³ vyzývali k jejímu založení, nikoliv však sebe navzájem, ale zastupitele Domažlic. Argumentovali tím, že zájmy a prospěch města souvisí vždy se zájmy a prospěchem jeho obyvatel. Požadovali, aby jim nová jednota nabízela vzdělání, pomohla upevňovat národní vědomí a aby z řemeslníků vytvářela podnikatele, „kteří by právem volebním a zámožností rozmnožovali síly naší národnosti a čest města našeho!“⁴⁴⁴

Jelikož však výbor obce na jejich žádost nereagoval, tak se rozhodli, že si svůj spolek vytvoří sami. Na první poradní schůzi hovořili především o důvodech založení jednoty, o podobných sdruženích v jiných městech a o účelech a činnosti budoucího společenství.⁴⁴⁵ Zároveň bylo rozhodnuto, že se jednota nebude omezovat pouze na řemeslníky, ale že do svých řad přijme i živnostníky a podle toho ponese název „řemeslnicko-živnostenská“.⁴⁴⁶ Schválení stanov proběhlo v září roku 1886.⁴⁴⁷ Na ustanovující schůzi byl za předsedu zvolen Karel Hájek (majitel strojírný), místopředsedou Hynek Amerling (malíř), jednatelem Antonín Martinovský (typograf) a do výboru například pánové Jan Halík (řezník), Antonín Červený (obuvník) ad.⁴⁴⁸ Minimální věková hranice pro vstup do spolku byla stanovena na dvacet let.⁴⁴⁹ Účelem jednoty bylo dle stanov hájení zájmů řemeslnictva a živnostenstva, vzdělávání obou zmíněných skupin a zakládání podnikatelských, vzdělávacích, podporovacích a zábavných odborů. Prostředkem k naplňování daných cílů bylo pořádání členských schůzí, porad, přednášek, zasílání petic veřejným úřadům, zřizování knihoven, pořádání výstav a zábav (plesů, divadel a výletů) a také udržování kontaktu s dalšími řemeslníky a živnostenskými společnostmi.⁴⁵⁰ To, co si jednota ve svých stanovách předsevzala, postupem času také naplňovala. Pořádala spolkové plesy, na kterých se vystavovaly výrobky členů.⁴⁵¹ Organizovala výlety a zábavy.⁴⁵² Vybuodovala spolkovou

⁴⁴³ Podepsaní žadatelé: koželuh a starosta společenstva koželuhů Jiří Pek, řezník a starosta společenstva řezníků Jan Halík, kovář a starosta společenstva kovářů a kolářů Matouš Císlar, obuvník a starosta společnosti obuvníků Josef Lang, Josef Kratochvíle, vozka, Václav Paroubek, sklenář, Norbert Kresl, jirchář, Václav Waldeger, rukavičkář, Tomáš Randa, zámečník, Jan Weichart, kamnář, Augustýn Šilhavý, mukař, Jan Bauc, hostinský, Václav Halík, mydlář, Antonín Pavlík, mlynář, Jan Regál, punčochář, František Michl, kartáčník, Jakub Svačina, krejčí, Jan Paroubek, truhlář, Jan Kresl, kloboučník, Vít Sloup ml., hodinář, Antonín Kitzberger, cukrář ad.

⁴⁴⁴ Spoluobčané řemeslníci a živnostníci. *Domažlické listy*. 22. 3. 1884, roč. 5, č. 12, s. 94 - 95.

⁴⁴⁵ Schůze řemeslníků a živnostníků. *Posel od Čerchova*. 24. 7. 1886, roč. 15, č. 30, nestr.

⁴⁴⁶ Řemeslnicko-živnostenská jednota. *Domažlické listy*. 24. 7. 1886, roč. 7, č. 30, s. 239.

⁴⁴⁷ Stanovy. *Domažlické listy*. 18. 9. 1886, roč. 7, č. 38, s. 303.

⁴⁴⁸ Valná hromada. *Posel od Čerchova*. 2. 10. 1886, roč. 15, č. 40, nestr.

⁴⁴⁹ Ustavující valná hromada. *Domažlické listy*. 2. 10. 1886, roč. 7, č. 40, s. 318 - 319.

⁴⁵⁰ Archiv muzea Chodska. Fond A4/1f. Stanovy řemeslnicko-živnostenské jednoty v Domažlicích.

⁴⁵¹ Ples. *Posel od Čerchova*. 15. 1. 1887, roč. 16, č. 3, nestr.

⁴⁵² Výlet Řemeslnicko-živnostenské jednoty. *Posel od Čerchova*. 25. 6. 1887, roč. 16, č. 26, nestr.

knihovnu s odbornými publikacemi a časopisy.⁴⁵³ A v roce 1889 se stala členem Řemeslnické besedy v Plzni a Hospodářsko-průmyslového spolku v Domažlicích.⁴⁵⁴

Řemeslnicko-živnostenská jednota měla v Domažlicích velký úspěch. Důvodem byla především vysoká koncentrace řemeslníků a živnostníků ve městě a množství nabízených aktivit. V její prospěch působily i oba místní týdeníky, což v dané době znamenalo mnoho.

Akademický spolek „Chod“

V roce 1887 si svůj spolek založili také vysokoškolští studenti z Domažlic. Vznik tohoto společenství úzce souvisel s existencí místního gymnázia a jeho bývalými studenty, kteří se jakožto posluchači vysokých škol do rodného města vraceli pravidelně na prázdniny. Už dříve byli v Domažlicích aktivní (viz výše), ale až od roku 1887 v rámci spolku, který nesl pojmenování Akademický spolek „Chod“.⁴⁵⁵ Jeho stanovy byly schváleny v roce 1887.⁴⁵⁶

Účelem nového sdružení bylo šíření osvěty a vzájemnosti prostřednictvím pořádání přednášek a diskuzí, dále také divadelních představení, plesů, koncertů, zakládáním knihoven atp.⁴⁵⁷ Bývalý člen spolku „Chod“ ve svých vzpomínkách uváděl, že se počítalo i s tím, že do města přinese „čerstvý vzduch a modernu z Prahy“. Místní dívky od členů očekávaly pořádání tanečních zábav, při kterých by s nimi mohly tancovat.

K povaze spolku dodejme, že se jednalo o elitní sdružení. Mnohokrát prý došlo k opravdu bouřlivým schůzím, při nichž se projednávalo, zda má ten který člen právo být jeho součástí, nebyla-li jeho příslušnost k vysoké škole zcela jasná.⁴⁵⁸ Za svou patronku si studenti určili sv. Annu, jejíž obraz byl umístěn také na spolkový prapor.⁴⁵⁹ Protektorem svého sdružení jmenovali městskou radu,⁴⁶⁰ čímž si chtěli zajistit občasný přísun finančních prostředků. Jinak totiž veškerou činnost prováděli na svoje náklady, což pro ně bylo velmi zatěžující.⁴⁶¹

⁴⁵³ Přátelům a příznivcům našeho řemeslnictva. *Posel od Čerchova*. 10. 12. 1887, roč. 16, č. 50, nestr.

⁴⁵⁴ Živnostensko-řemeslnická jednota. *Domažlické listy*. 12. 1. 1889, roč. 10, č. 2, nestr.

⁴⁵⁵ Zasláno. *Posel od Čerchova*. 8. 10. 1887, roč. 16, č. 41, nestr.

⁴⁵⁶ Spolek akademiků domažlických „Chod“. *Posel od Čerchova*. 16. 4. 1887, roč. 16, č. 15, nestr.

⁴⁵⁷ Feriální spolek akademiků domažlických „Chod“. *Posel od Čerchova*. 25. 6. 1887, roč. 16, č. 26, nestr.

⁴⁵⁸ Archiv muzea Chodska. Fond A4/3a. Vzpomínky H. Lamače.

⁴⁵⁹ Musíme si pospíšit. *Domažlické listy*. 16. 7. 1887, roč. 8, č. 29, s. 227 - 228.

Národní slavnost na Rýzmburku. *Domažlické listy*. 6. 8. 1887, roč. 8, č. 32, s. 352.

⁴⁶⁰ Akad. ferial. spolek „Chod“. *Domažlické listy*. 6. 8. 1887, roč. 8, č. 32, s. 352 - 353.

⁴⁶¹ Archiv muzea Chodska. Fond A4/3a. Vzpomínky H. Lamače.

Poprvé vystoupili na veřejnosti s divadelní hrou „Chodové“ od Veselého, kterou si vypůjčili z archivu Národního divadla. *„Děj obsahuje známý boj Chodů za osobní svobodu a zaručení privilegia pod vůdcem Janem Kozinou; básník ovšem nemálo modifikoval běžné podání, ale v hlavních rysech shoduje se s tradicí historickou;“* uvedly DL, aby diváky na výstup připravily.⁴⁶² PoČ přinesl následující reakci: *Obecenstvo tento kus neuspokojil, protože „neodpovídá onomu ústnímu podání, které v lidu našem až do dnes se bylo udrželo.“* Studenti chtěli ohromit, ale spíše zklamali. V další činnosti je to však neodradilo a ještě téhož roku uspořádali výlet s divadelními výstupy a hudbou anebo posvícenskou zábavu.⁴⁶³ V době mimo prázdniny se členové účastnili akcí jiných spolků anebo se scházeli v Praze, kde pro sebe pořádali schůze a přednášky.⁴⁶⁴ To jim však znemožňovalo, aby se staly členy i jiných domažlických spolků. Vstříc jim v tomto ohledu vyšli později například sokolové⁴⁶⁵ nebo Čerchovan, který jim nabídl volné členství.⁴⁶⁶

I tento spolek byl spojenectvím lidí se stejnými zájmy a cíli, a přestože se v osmdesátých letech zaměřoval především na zábavu, tak v desetiletí následujícím svou činnost dle vytknutého účelu podstatně rozšířil.

Politický spolek pro Domažlice a okolí

V roce 1888 se v Domažlicích ustanovilo další velmi významné společenství – Politický spolek pro Domažlice a okolí. Přestože se myšlenka na jeho vytvoření objevila v DL už v roce 1885, kdy se podobná sdružení zakládala i v jiných městech, trvalo ještě tři roky, než se přistoupilo k realizaci.⁴⁶⁷ Důvody mohly být různé: strach z reakce úřadů anebo přístup místních obyvatel ke spolkům, což potvrzuje také článek otisknutý v DL, který jeho vznik obhajoval, podtrhoval jeho přínos pro město a oponoval těm, kteří byli jako vždy proti všemu spolčování.⁴⁶⁸

Možná se proti tomuto nápadu stavěli i staročeši z obavy z nové opozice.

Nakonec se toho zřejmě právě z tohoto důvodu ujali svobodomyšlní obyvatelé města, tj. mladočeši, kteří den 8. dubna 1888 svolili poradní schůze za účelem vytvoření nového uskupení. Hlavními iniciátory byli pánové: Josef Klíma (úředník advokátní kanceláře), Jan Ludvík (obchodník), Dominik Prášil (obchodník) a

⁴⁶² Feriální spolek akademiků domažlických „Chod“. *Domažlické listy*. 25. 6. 1887, roč. 8, č. 26, s. 203.

⁴⁶³ Zasláno. *Posel od Čerchova*. 8. 10. 1887, roč. 16, č. 41, nestr.

⁴⁶⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A4/3a. Vzpomínky H. Lamače.

⁴⁶⁵ Akademikové rozšířily řady činných členů Sokola již v roce 1893, kdy se začali účastnit jeho cvičení – viz: *Ze Sokola. Domažlické listy*. 18. 3. 1893, roč. 14, č. 11, nestr.

⁴⁶⁶ Z akad. spolku „Chod“. *Domažlické listy*. 5. 9. 1903, roč. 24, č. 36, nestr.

⁴⁶⁷ viz: Nebylo by možno také u nás. *Domažlické listy*. 12. 12. 1885, roč. 6, č. 50, s. 397.

⁴⁶⁸ více viz: Slovo v čas. *Domažlické listy*. 14. 4. 1888, roč. 9, č. 16, s. 122 - 124.

August Královec.⁴⁶⁹ Dostavilo se na šedesát zájemců. Nejčetněji byla zastoupena Řemeslnicko-živnostenská jednota. Kvůli povaze spolku byl přítomen i okresní hejtman Leopold Gröger. Hlavním řečníkem byl Josef Klíma, který se poté uvolil společně s Alexandrem Halíkem a Františkem Nozarem (redaktorem DL) vypracovat stanovy.⁴⁷⁰ Poté, co byl jejich návrh schválen, byly zaslány místodržitelství.⁴⁷¹

Účelem nového spolku bylo „*buditi a šířiti vědomí o politických, občanských a národních právech a pečovati prostředky zákonnými o to, by jim zjednána byla platnost v životě veřejném.*“ Členem se mohl stát každý plnoletý rakouský občan bez rozdílu stavu, ženy nikoliv. Prostředkem k dosažení vymezeného cíle byly přednášky, společenské rozpravy a porady o národních, politických a národohospodářských záležitostech,⁴⁷² dále také zasilání petic, žádostí nebo deputací k samosprávným sborům a vládním orgánům.⁴⁷³

Stanovy došly schválení, takže se mohla uskutečnit ustanovující valná hromada. Předsedou nového spolku se stal Josef Klíma, místopředsedou Václav Paroubek (sklenář) a jednatelem Jan Voborník (profesor gymnázia). Do výboru zasedl František Nozar, Jan Halík (cukrář), Karel Hájek (majitel strojírný) a Jakub Pelnář (advokátní sollicitátor).⁴⁷⁴ Poté se spolek věnoval těm aktivitám, které byly uvedeny v jeho stanovách: Pořádal schůze, přednášky a hlavně rozšiřoval členskou základnu. Na následující valné hromadě pronesl člen Karel Marta „*účinnou a trefnou řeč, jejíž britkost stihla ony posměváčky, již při zařízení spolku politického tak nehezky a neslušně si počínaly a již nyní z veliké části sami uznávají platnou činnost spolku.*“⁴⁷⁵

Rostoucí neshody mezi staročechy a mladočechy se projevíly také ve vztahu tohoto sdružení a vedení města. V únoru roku 1889 podal politický spolek obecnímu výboru žádost s návrhem o provedení oprav tržního řádu.⁴⁷⁶ Předložený podklad byl sice jednohlasně schválen,⁴⁷⁷ ale jeho realizace již záměru spolku neodpovídala.⁴⁷⁸

Zastupitelé podle mladočechů pouze přepsali starý řád s nepatrnými změnami, které

⁴⁶⁹ Zasláno. *Posel od Čerchova*. 7. 4. 1888, roč. 17, č. 15, nestr.

⁴⁷⁰ Politický spolek. *Posel od Čerchova*. 14. 4. 1888, roč. 17, č. 16, nestr.

⁴⁷¹ Schůze. *Posel od Čerchova*. 23. 6. 1888, roč. 17, č. 26, nestr.

⁴⁷² Archiv muzea Chodska. Fond A4/1a. Politický spolek. Stanovy politického spolku pro Domažlice a okolí.

⁴⁷³ Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 10. 8. 1888, roč. 9, č. 34, s. 270.

⁴⁷⁴ Schůze politického spolku v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 25. 8. 1888, roč. 17, č. 35, nestr.

Výbor politického spolku pro Domažlice a okolí. *Posel od Čerchova*. 22. 9. 1888, roč. 17, č. 39, nestr.

⁴⁷⁵ Politický spolek. *Posel od Čerchova*. 26. 1. 1889, roč. 18, č. 4, nestr.

⁴⁷⁶ Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 23. 2. 1889, roč. 10, č. 8, nestr.

⁴⁷⁷ Důležitá předloha. *Domažlické listy*. 23. 2. 1889, roč. 10, č. 8, nestr.

⁴⁷⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 23. 2. 1889, roč. 10, č. 8, nestr.

by však městu zásadně ublížily. Zástupci města se proti jejich tvrzení bránili tím, že postupovali přesně podle jejich instrukcí.⁴⁷⁹ Záhy však sami přiznali: „*Pan starosta* (Jan Halík – pozn. aut.) vysvětluje, že *na návrh vypracovaný politickým spolkem a předložený obecnímu zastupitelstvu nebyl vzat náležitý zřetel a že nový řád nikdy nedojde schválení místodržitelského.*“⁴⁸⁰ Otázka zůstala nevyřešená až do nástupu mladočechů do čela Domažlic.⁴⁸¹ Politický spolek se stal oporou dosavadní opozice a centrem mladočeské strany ve městě. Získával pro její myšlenky i veřejnost. Snad i díky tomu se tato strana těšila u domažlických obyvatel dlouhodobé přízni.

Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová“ v Domažlicích Do roku 1888 neměly domažlické ženy přístup do žádného z místních spolků (coby členky) a ani žádný vlastní. „*Než vina neleží cele na těchto pobloudilých dcerách, nýbrž, bud' me upřímnými, i na synech této vlasti. Mužové zapomínají často, že ženě vyměřen jest v národě tak vážný a důležitý úkol jako muži.*“⁴⁸² Vhledem k celkovému společenskému dění osmdesátých let bylo jasné, že dříve nebo později nějaké takové sdružení, které by bylo určené ženám, vznikne. V roce 1888 byl vytvořen Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová“ v Domažlicích.⁴⁸³ Domažlické dámy na tuto velkou spisovatelku, která v Domažlicích pobývala, a na její odkaz nikdy nezapomněly a často si její památku připomínaly.⁴⁸⁴ V čele nového uskupení stanula Anna Kovařová (předsedkyně), Vilma Srnová (místopředsedkyně) a Anna Pitlová (jednatelka).⁴⁸⁵ Mezi další členky patřila Zuzana Duffková, Marie Grögerová, Luisa Peková, Marie Pitlová, Augustýna Samohrdová ad.⁴⁸⁶ Jednalo se především o ženy a dívky z měšťanských kruhů,⁴⁸⁷ z rodin významných představitelů města, kteří byli sami zakladateli mnoha spolků nebo měli výrazný podíl na dění v Domažlicích. Kromě vzoru svých manželů a otců následovaly také příklad žen po celé vlasti, které se v dobročinných a vlasteneckých

⁴⁷⁹ Důležitá předloha. *Domažlické listy*. 2. 3. 1889, roč. 10, č. 9, nestr.

Srov.: Trhový řád v král. městě Domažlicích. *Domažlické listy*. 9. 3. 1889, roč. 10, č. 10, nestr.

⁴⁸⁰ Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 30. 3. 1889, roč. 10, č. 13, nestr.

⁴⁸¹ Trhový řád byl přijat až v době purkmistra Petra Hany – viz:

Trhový řád. *Domažlické listy*. 28. 11. 1891, roč. 12, č. 48, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 5. 12. 1891, roč. 12, č. 49, nestr.

Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 18. 5. 1895, roč. 16, č. 20, nestr.

⁴⁸² Božena Němcová. *Domažlické listy*. 5. 5. 1888, roč. 9, č. 19, s. 147.

⁴⁸³ O zřízení spolku „Božena Němcová“ se místní ženy snažily ještě před rokem 1888. Kvůli formálním chybám ve stanovách k tomu však nedošlo – viz: Dobročinný. *Domažlické listy*. 4. 6. 1887, roč. 8, č. 23, s. 181.

„Spolek“. *Domažlické listy*. 23. 7. 1887, roč. 8, č. 30, s. 236.

⁴⁸⁴ viz: Oslava Boženy Němcové. *Domažlické listy*. 24. 12. 1886, roč. 7, č. 52, s. 412 – 413.

⁴⁸⁵ Zřizující valná hromada. *Posel od Čerchova*. 12. 5. 1888, roč. 17, č. 20, nestr.

⁴⁸⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A4/2e. Pozvánka na „Velkou přástvu“.

K valné hromadě spolku „Božena Němcová“. *Domažlické listy*. 12. 5. 1888, roč. 9, č. 20, s. 156.

⁴⁸⁷ SOKA Domažlice, fond Historie spolků na Domažlicku.

spolcích sdružovaly už dříve. Ve své činnosti se nové uskupení zaměřovalo na výchovu a vzdělávání svých stoupenkyň. Krom toho mělo za cíl pomáhat chudým lidem a rodinám, které přišly o živitele.⁴⁸⁸

První velkým počinem v duchu vytknutých cílů byla výstava ručních prací, jejíž výtěžek putoval ve prospěch ÚMŠ,⁴⁸⁹ podělování chudých lidí o Štědrém dnu atp.⁴⁹⁰ Cílem spolku bylo zapojit ženy do veřejného života tak, aby se na něm podílelo co nejvíc lidí a aby to národu přineslo další prospěch. Uvědomme si také, že měly mnohem větší podíl než muži na výchově dětí, které tak mohly vést k tomu, k čemu byly samy podněcovány nově vzniklým sdružením.

Nové projekty v městě Domažlice⁴⁹¹

Z důvodu nepříznivého stavu obecních financí bylo provádění obecních staveb a upravování města dost komplikované. Mnohé z těchto úkonů se pak staly předmětem sporů mezi občany a jejich zastupiteli (i mezi nimi navzájem) a důvodem k jejich nezvolení do čela města v roce 1887.

Největšími změnami prošlo v daném desetiletí Týnské předměstí, nejvíce opomíjeným bylo stejně jako v předchozích letech Bezděkovské, kde žilo na 1663 osob. Jeho obyvatelé se proti tomu ohradili prostřednictvím DL. Žádali o vybudování alespoň nějakého přímého spojení⁴⁹² s městem. Nejvíce jim v tomto ohledu vadilo, že ačkoliv se právě ukončila tvorba jedné cesty spojující Týnské předměstí s jádrem města, už se vytvářela další.⁴⁹³ Reakce na jejich stížnost přišla – jak jinak – z PoČ, který byl stále na straně staročeků. Pisatel uznal, že se zde v záležitosti cest a chodníků moc nevykonalo, odůvodňoval to však tím, že je důležité postarat se nejprve o frekventovanější čtvrti a pak teprve o ty ostatní. Obhajoval vytvoření nové cesty z jádra města na Týnské předměstí k městskému pivovaru i další nutné opravy: „*Ano, ano, opravy jsou nutné, potřebnější, než sám Bezděkov doufati může, ačkoliv ani tuto čtvrť nezapomeneme, a co možno pro onu*

⁴⁸⁸ Božena Němcová. *Domažlické listy*. 5. 5. 1888, roč. 9, č. 19, s. 147.

⁴⁸⁹ více viz: Výstava ručních prací ženských. *Domažlické listy*. 29. 9. 1888, roč. 9, č. 40, s. 318. Výstava a akademie. *Posel od Čerchova*. 6. 10. 1888, roč. 17, č. 41, nestr.

První výkaz sbírky Svatováclavské. *Posel od Čerchova*. 13. 10. 1888, roč. 17, č. 42, nestr.

⁴⁹⁰ „Božena Němcová“. *Posel od Čerchova*. 22. 12. 1888, roč. 17, č. 52, nestr.

⁴⁹¹ K přibližnému poznání tehdejší podoby města doporučuji využít turistického průvodce, který je ve svém pozdějším vydání dostupný také v Městské knihovně Boženy Němcové v Domažlicích – Duffek, Max. *Chodskem*. Domažlice: Klub českých turistů, 1903.

⁴⁹² Doposud museli jezdit přes Hořejší a Dolejší předměstí a i tam byly cesty obtížně sjízdné.

⁴⁹³ V příčině nutných oprav na zdejším Bezděkovském předměstí. *Domažlické listy*. 18. 6. 1881, roč. 2, č. 25, s. 199 – 200.

Zasláno. *Domažlické listy*. 1. 4. 1882, roč. 3, č. 13, s. 102.

čtvrť potřebnou, zastávati budeme.“⁴⁹⁴ Stále se tedy investovalo hlavně do Týnského předměstí, kde byl kupříkladu upraven mlynářský potok, aby v něm byl v případě požáru dostatek vody.⁴⁹⁵ Ani zde to však s úpravami nebylo vždy tak jednoduché, jak by se mohlo zdát.

Příkladem může být vydláždění Klášterní ulice žulovými kostkami. Místní spořitelna na tento projekt ze svého zisku vyčlenila částku 5000 zl., stačilo jí jen předložit plány ke schválení, aby daný obnos vydala. Městská rada se však vyjádřila v tom smyslu, že na provedení nemá dostatek kamene, čemuž mnozí nechtěli ani uvěřit.⁴⁹⁶ Zřejmě z toho důvodu se nakonec objevily dva návrhy na provedení dláždění nové ulice, z nichž si spořitelna vybrala ten, který vypracoval inženýr František Pek: Chtěl vydláždít celou Klášterní ulici kostkami a zakoupit zadní část augustiniánské zahrady, aby se skrze ni mohl vytvořit prodloužený příhodovský park vedoucí až ke zmiňované uličce.⁴⁹⁷ Obecní výbor se na rozdíl od vedení spořitelny rozhodl postupovat podle plánu městského stavitele Procházky.⁴⁹⁸ (Příčinou byly zřejmě i vzájemné vztahy vedení obce s Františkem Pekem.) Následovaly výměny názorů jednotlivých stran prostřednictvím místních týdeníků. V PoČ se dláždění žulovými kostkami různými argumenty kritizovalo,⁴⁹⁹ v DL naopak hájilo.⁵⁰⁰ Nakonec se ke sporu vyjádřili i zástupci spořitelny, kteří se obrátili na místodržitelství o radu. To jim dalo za pravdu, že by mělo být dodrženo to, co schválili – tedy dát peníze na plán, který představitelé spořitelny vybrali.⁵⁰¹ I díky tomu se dláždilo dle plánu inženýra Peka.⁵⁰² Spořitelna na to věnovala další 4000 zl. Nakonec projekt podpořil i PoČ.⁵⁰³ Klášterní ulice se stala ve městě první, která byla vydlážděna žulovými kameny.⁵⁰⁴ K ukončení prací a k předání k užívání došlo koncem října roku 1886.⁵⁰⁵

⁴⁹⁴ Opravy městské. *Posel od Čerchova*. 5. 4. 1882, roč. 11, č. 16, nestr.

⁴⁹⁵ Důležité opatření. *Domažlické listy*. 24. 2. 1883, roč. 4, č. 8, s. 60.

⁴⁹⁶ Slovo o dlažbě nové ulice. *Domažlické listy*. 15. 11. 1884, roč. 5, č. 46, s. 365.

⁴⁹⁷ Zregulování klášterní ulice. *Domažlické listy*. 13. 12. 1884, roč. 5, č. 50, s. 397.

Regulování klášterní ulice. *Domažlické listy*. 31. 1. 1885, roč. 6, č. 5, s. 37.

⁴⁹⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 21. 2. 1885, roč. 6, č. 8, s. 59.

⁴⁹⁹ viz: Slavné ředitelství spořitelny zdejší. *Posel od Čerchova*. 21. 2. 1885, roč. 14, č. 8, nestr.

⁵⁰⁰ viz: Zasláno. *Domažlické listy*. 28. 2. 1885, roč. 6, č. 9, s. 70 - 71.

Také něco o dlažbě. *Domažlické listy*. 7. 3. 1885, roč. 6, č. 10, s. 78.

⁵⁰¹ Valná hromada spořitelny. *Domažlické listy*. 19. 12. 1885, roč. 6, č. 51, s. 404.

⁵⁰² Ulice. *Domažlické listy*. 1. 5. 1886, roč. 7, č. 18, s. 142.

⁵⁰³ Úprava města. *Posel od Čerchova*. 29. 5. 1886, roč. 15, č. 22, nestr.

Podpora ze strany PoČ přišla až po smrti Jiřího Prunara – viz: Úmrtí. *Domažlické listy*. 23. 1. 1886, roč. 7, č. 4, s. 28.

⁵⁰⁴ Upravení klášterní ulice. *Domažlické listy*. 29. 5. 1886, roč. 7, č. 22, s. 171 - 172.

⁵⁰⁵ Klášterní ulice. *Posel od Čerchova*. 23. 10. 1886, roč. 15, č. 43, nestr.

Dříve než se dostal na řadu zmiňovaný Bezděkov, přistoupilo se k úpravě Dolejšího předměstí.⁵⁰⁶ V plánu byla jednak regulace a jednak také vybudování kanalizace (jak to doporučoval Hana již o několik let dříve), a to hlavně ze zdravotních důvod.⁵⁰⁷ Práce na Dolejším předměstí začaly hned v roce 1886. Spořitelna na to vyčlenila celých 9000 zl.⁵⁰⁸ První část plánu, tj. zakrytí otevřených stok, byla do konce roku hotova, na další rok se počítalo s regulováním zbytku.⁵⁰⁹ K tomu však již nedošlo. Regulace předměstí byla kvůli nedostatku financí zastavena a stagnovala až do roku 1889.⁵¹⁰

Jediné, co se v daném desetiletí v zájmu Bezděkova odehrálo, byly pravidelné odvody financí spořitelny na jeho budoucí regulaci.⁵¹¹ Záhy se začaly vypracovávat plány na proražení ulice od „branky“ do Dlouhé třídy na Bezděkovském předměstí, vybudování kanálů a položení silnice po celé délce Dlouhé třídy až po vavříneckou cestu atp.⁵¹² Přesto se během úřadování Staročechů k ničemu z toho na Bezděkově nepřistoupilo.

Největší problém toho, že k asanaci města nedocházelo, souvisel se zdravotními poměry Domažlic. DL upozorňovaly na otevřené stoky na předměstích, které zapáchaly, v nichž voda obzvlášť v létě stála a hnila. Nejzávažnější hrozbou bylo vypuknutí epidemie cholery, tyfu nebo neštovic. Z toho důvodu apelovaly na jejich vyčištění.⁵¹³

Podobně neslavně jako regulace dopadla také výstavba nových škol pro chlapce a pro dívky. Školní budova, ve které sídlila měšťanská dívčí i chlapecká škola sloužila od svého vzniku v roce 1832 různým účelům a pro školní potřeby byla jen upravena. Stropy se v roce 1886 zdály být v hodně špatném stavu.⁵¹⁴ Přestože byl stav dosavadních zařízení nedostačující, rozhodli se zastupitelé obce rozšířit dosavadní školní budovy přístavbou nebo dostavěním dalších poschodí na stávající budovy.⁵¹⁵ Celou záležitost dostal na starost stavitel Procházka z Prahy. Doporučil stávající školy nerozšiřovat a postavit nové. Ke svým návrhům předložil plány i

⁵⁰⁶ O zregulování Dolejšího předměstí. *Domažlické listy*. 21. 2. 1885, roč. 6, č. 8, s. 61 - 62.

⁵⁰⁷ Zregulování Dolejšího předměstí. *Domažlické listy*. 14. 3. 1885, roč. 6, č. 11, s. 85 - 86.

⁵⁰⁸ Úprava města. *Posel od Čerchova*. 29. 5. 1886, roč. 15, č. 22, nestr.

⁵⁰⁹ Regulování a kanalizace. *Posel od Čerchova*. 13. 11. 1886, roč. 15, č. 46, nestr.

⁵¹⁰ Regulace. *Domažlické listy*. 30. 3. 1889, roč. 10, č. 13, nestr.

⁵¹¹ Bezděkov a Dolejší předměstí. *Domažlické listy*. 6. 2. 1886, roč. 7, č. 6, s. 45.

⁵¹² Zdejší Bezděkovské předměstí. *Domažlické listy*. 8. 5. 1886, roč. 7, č. 19, s. 149.

⁵¹³ Zdravotní poměry. *Domažlické listy*. 8. 8. 1885, roč. 6, č. 32, s. 254.

⁵¹⁴ Stavba nové školy nutná. *Domažlické listy*. 13. 2. 1886, roč. 7, č. 7, s. 53.

⁵¹⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 3. 1885, roč. 6, č. 11, s. 82 - 83.

rozpočty. Provedení však nebylo vzhledem ke stavu obecních financí možné.⁵¹⁶ K dalším jednáním došlo až v roce 1886. Čekalo se, že se konečně dopřeje k nějakému řešení, následovaly další spory o to, zda a hlavně kde stavět. Kvůli tomu pak celá záležitost uvízla na „mrtvém bodě“.⁵¹⁷ I v tomto případě šlo o spory mezi „starou“ a „mladou“ stranou, která si však získávala stále více příznivců.

S podobným výsledkem skončila i oprava věže u „Svatých“, kterou ti samí zastupitelé schválili už v roce 1879.⁵¹⁸ Jediné, co se v dané záležitosti podniklo, bylo uspořádání sbírek mezi obyvateli města, kteří věnovali částku 1100 zl.⁵¹⁹ Z finančních důvodů se k žádným dalším krokům nepřistoupilo. Většina z toho, co staročeši zrealizovali, byly jen maličkosti: Zakoupili obecní nákladní kočár nebo sud na kropení náměstí a ulic, aby se z nich mohl v případě potřeby spláchnout prach.⁵²⁰ U vodovodu, který byl pokládán v šedesátých letech, došlo k výměně litinových rour za dřevěné s větším objemem, čímž se však nedostatek pitné vody pro město nevyřešil.⁵²¹ Vybudovaly chodník podél klášterní zdi a plotu příhodovského sadu z důvodu lepšího spojení Hořejšího předměstí s centrálním Městem.⁵²² Krom toho byla na hlavním náměstí vystavěna podle plánu Josefa Štěpánka, kameníka, nová kašna.⁵²³ Původní fontána totiž pocházela z roku 1838, a jelikož potřebovala často opravovat, byla zbořena a přistoupilo se ke stavbě nové.⁵²⁴ Do děkanského chrámu se pořídily jedny nové dveře a zbylé se opravily.⁵²⁵ Věž kostela sv. Antonína hrozící spadnutím se provizorně upravila a pobila plechem.⁵²⁶ Stará budova chlapecké školy se zřejmě proto, „aby se neřeklo“, natřela zpředu na bílo, ostatní strany však zůstaly stejné. Toto řešení se u veřejnosti setkalo s nelibostí.⁵²⁷ Veškeré zmíněné úpravy byly pouze kosmetické a pro město nijak

⁵¹⁶ Otázka stavby nové školy. *Domažlické listy*. 29. 3. 1885, roč. 6, č. 13, s. 100 - 101.

Stavba zdejších obecních škol. *Domažlické listy*. 17. 10. 1885, roč. 6, č. 42, s. 333.

⁵¹⁷ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 5. 1886, roč. 7, č. 19, s. 146 - 147.

Stavba škol. *Domažlické listy*. 12. 6. 1886, roč. 7, č. 24, s. 190.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 10. 7. 1886, roč. 7, č. 28, s. 220 - 221.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 6. 11. 1886, roč. 7, č. 45, s. 357.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 1. 1887, roč. 8, č. 2, s. 10.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 3. 1887, roč. 8, č. 11, s. 82.

⁵¹⁸ Oprava kostelní věže „U Svatých“. *Domažlické listy*. 21. 2. 1885, roč. 6, č. 8, s. 61.

⁵¹⁹ Věž kostelní „U Svatých“. *Posel od Čerchova*. 21. 5. 1887, roč. 16, č. 21, nestr.

⁵²⁰ Sud. *Domažlické listy*. 29. 8. 1885, roč. 6, č. 35, s. 278.

⁵²¹ Vodovod. *Domažlické listy*. 19. 9. 1885, roč. 6, č. 38, s. 300.

⁵²² Chodník. *Domažlické listy*. 26. 9. 1885, roč. 6, č. 39, s. 309.

⁵²³ Nová hlavní kašna. *Domažlické listy*. 31. 10. 1885, roč. 6, č. 44, s. 349.

⁵²⁴ Stará kamenná kašna. *Posel od Čerchova*. 22. 8. 1885, roč. 14, č. 34, nestr.

⁵²⁵ Nové dveře v děkanském chrámu zdejší. *Posel od Čerchova*. 13. 9. 1884, roč. 13, č. 37, nestr.

⁵²⁶ Opravování věže. *Posel od Čerchova*. 16. 9. 1882, roč. 11, č. 38, nestr.

⁵²⁷ Oprava školní budovy chlapecké. *Domažlické listy*. 5. 9. 1885, roč. 6, č. 36, s. 286.

zvlášť zásadní. Pasivita staročechům příznivce nezískávala, ba naopak, další odliv stoupenců zaznamenali v souvislosti s níže uvedenými projekty, které realizovali.

Městský pivovar

V předcházejícím desetiletí si obec vystavěla vlastní pivovar a nyní chtěla pokračovat s jeho rozšiřováním. V roce 1880 podal Petr Hana na jednání obecního zastupitelstva návrh, aby se k městskému pivovaru dříve než varna dostavěly sklepy. Zastupitelé s tím souhlasili. Největší problém byl, kde získat peníze.⁵²⁸ Obec byla stále zadlužená a její rozpočet i nadále schodkový. Přesto přese všechno se začalo se stavbou s tím, že veškeré náklady pokryje budoucí výnos podniku. Kvůli postupu stavitele a nutnosti dostavět dům pro umývání pivovarního nádobí však došlo k překročení rozpočtu, a tedy i k dalšímu zadlužování.⁵²⁹ Tato skutečnost se pro některé místní obyvatele stala záminkou k tomu, aby další výstavbu závodu odmítali.

V březnu roku 1882 byl schválen projekt nové varny s tím, že si na něj obec vypůjčí 50 000 zl. Pro návrh se vyslovila větší část zastupitelů i Petr Hana.⁵³⁰ Proti tomuto usnesení byl k okresnímu zastupitelstvu podán odpůrci stavby protest.⁵³¹ PoČ ve svých člancích stavbu varny ospravedlňoval a očerňoval ty, kteří se vyslovili proti. V DL se zase objevil text psaný oponenty stavby, kteří v něm další zadlužování města kritizovali a ztotožňovali situaci pivovaru s osudem cukrovaru. Dále namítali, že dosavadní varna stačí a že není nutné stavět novou. Pro úplnost ale uvedme, kdo byli oni odpůrci varny – právozářné obyvatelstvo, v jejichž vlastnictví dosavadní varna, kterou obec používala, byla. Ve sporu šlo v podstatě o konkurenční boj mezi majitelem městského pivovaru a vlastníky měšťanského. Na stránkách obou týdeníků, tj. PoČ a DL, se k danému tématu napsalo ještě mnoho. Obě strany si navzájem vyvracely argumenty a potvrzovaly své vlastní.⁵³² Nakonec tento spor

⁵²⁸ Sbor obecních starších. *Domažlické listy*. 6. 3. 1880, roč. 1, č. 3, s. 21 - 22.

⁵²⁹ Schůze obecních starších. *Domažlické listy*. 16. 10. 1880, roč. 1, č. 35, s. 275 - 276.

⁵³⁰ Schůze členů obecního výboru. *Domažlické listy*. 18. 3. 1882, roč. 3, č. 11, s. 83.

⁵³¹ Protest. *Domažlické listy*. 1. 4. 1882, roč. 3, č. 13, s. 101.

Protest v příčině výpůjčky za účelem postavení varny. *Domažlické listy*. 27. 5. 1882, roč. 3, č. 21, s. 163 - 165.

Protest. *Domažlické listy*. 1. 4. 1882, roč. 3, č. 13, s. 101.

⁵³² více k tématu: Ke stavbě varny. *Posel od Čerchova*. 4. 3. 1882, roč. 11, č. 10, nestr.

Varna při zdejší pivovaru. *Posel od Čerchova*. 18. 3. 1882, roč. 11, č. 12, nestr.

Slovo o pivovare a o várečnicích. *Posel od Čerchova*. 8. 4. 1882, roč. 11, č. 15, nestr.

Slovo o pivovare a o várečnicích. *Domažlické listy*. 15. 4. 1882, roč. 3, č. 15, s. 115 - 116.

Slovo o pivovare a várečnicích. *Domažlické listy*. 29. 4. 1882, roč. 3, č. 17, s. 131.

Slovo o pivovare a várečnicích. *Domažlické listy*. 13. 5. 1882, roč. 3, č. 19, s. 148 - 149.

Slovo o pivovare a várečnicích. *Domažlické listy*. 20. 5. 1882, roč. 3, č. 20, s. 154 - 155.

Důchodenský pivovar. *Posel od Čerchova*. 18. 5. 1872, roč. 1, č. 8, nestr.

Ctěné redakci „Domažlických listů“ v Domažlicích. *Domažlické listy*. 3. 6. 1882, roč. 3, č. 22, s. 174.

rozhodlo okresní zastupitelstvo, které stavbu varny a rozšíření sladovny schválilo⁵³³ a povolilo půjčku 50 000 zl.⁵³⁴ V polovině roku 1882 se s výstavbou začalo.⁵³⁵ Záhy poté byl do městského pivovaru instalován parní stroj.⁵³⁶

Ve stejném roce navrhla městská rada a pivovarní odbor vypovědět nájem měšťanskému pivovaru s tím, že se začne opět vyjednávat o odkupu právozárečného majetku.⁵³⁷ Město se tak snažilo zbavit svého největšího konkurenta v oblasti výroby piva.⁵³⁸ Právozárečníci souhlasili s prodejem svých podílů za 400 zl. za jeden (celkem 150).⁵³⁹ Obecní zastupitelé však nabízeli pouze 300 zl.⁵⁴⁰ Na to však měšťané nepřistoupili.⁵⁴¹ Následně zapsali do obchodního rejstříku firmu „*Měšťanský pivovar v Domažlicích*“ a začali vařit pivo jen ve vlastní správě.⁵⁴²

Spory mezi městem a právozárečným obyvatelstvem však neskončily. Šlo například o předávání nemovitostí (lednice a sklepů), které město vystavělo na vlastní náklady, dále pak o dřevo, na které si právozárečníci dělali nároky, nebo o povolení k další výstavbě měšťanského pivovaru, které ze strany zastupitelstva vydáno nebylo.⁵⁴³ Některé rozepře měly dokonce soudní dohru.⁵⁴⁴

Boje mezi městem a právozárečným obyvatelstvem trvaly až do roku 1887, kdy obci odprodali jak svá práva, a to za původní nabídku 300 zl. pro jednoho,⁵⁴⁵ tak také veškerý movitý i nemovitý majetek.⁵⁴⁶ Příčinou tohoto rozhodnutí mohly být jednak spory mezi samotnými právozárečníky⁵⁴⁷ a jednak také snižující se kvalita

⁵³³ Uvědomme si, že šest zastupitelů okresu bylo zároveň těmi, kteří hlasovali pro vystavění varny při schůzi městského výboru – viz: Volby do domažlického okresního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 11. 1880, roč. 1, č. 39, s. 323.

Schůze členů obecního výboru. *Domažlické listy*. 18. 3. 1882, roč. 3, č. 11, s. 83.

⁵³⁴ Okresní zastupitelstvo zdejší. *Domažlické listy*. 15. 4. 1882, roč. 3, č. 15, s. 117.

⁵³⁵ Stavební. *Domažlické listy*. 8. 6. 1882, roč. 3, č. 27, s. 213.

⁵³⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/1d. BOLOMSKÝ, Karel. Historie města Domažlice 1848 - 1948.

⁵³⁷ Schůze členů obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 7. 1883, roč. 4, č. 28, s. 218.

⁵³⁸ Vyjednávání o koupi majetku právozáreč. měšťanů. *Domažlické listy*. 21. 7. 1883, roč. 4, č. 29, s. 228.

⁵³⁹ Mimořádná valná hromada. *Domažlické listy*. 4. 8. 1883, roč. 4, č. 31, s. 244.

⁵⁴⁰ Schůze členů obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 8. 1883, roč. 4, č. 32, s. 251.

⁵⁴¹ Mimořádná valná hromada právozárečného měšťanstva. *Domažlické listy*. 18. 8. 1883, roč. 4, č. 33, s. 261.

⁵⁴² Jirák, 2012, 48 – 49.

⁵⁴³ Schůze členů obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 15. 12. 1883, roč. 4, č. 50, s. 395.

Schůze obecních starších. *Domažlické listy*. 29. 12. 1883, roč. 4, č. 52, s. 411.

Cesta. *Domažlické listy*. 26. 9. 1885, roč. 6, č. 39, s. 310.

Sl. sboru obecních starších jakož i občanstvu kr. města Domažlic. *Domažlické listy*. 25. 4. 1885, roč. 6, č. 17, s. 135.

Mimořádná schůze obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 1. 1886, roč. 7, č. 1, s. 3.

⁵⁴⁴ více viz: Proces. *Domažlické listy*. 22. 8. 1885, roč. 6, č. 34, s. 270.

⁵⁴⁵ Jirák, 2012, 48 – 49.

⁵⁴⁶ více viz: Zápas ukončen. *Domažlické listy*. 5. 3. 1887, roč. 8, č. 10, s. 75.

⁵⁴⁷ viz: Rekurs. *Domažlické listy*. 12. 6. 1886, roč. 7, č. 24, s. 190.

produktů, která od nákupu piva odrazovala. Převod majetku na město proběhl v roce 1888. Provoz měšťanského pivovaru byl ukončen až o sedm let později.⁵⁴⁸ Nový městský podnik byl do obchodního rejstříku zapsán v roce 1884 pod názvem „Obecní pivovar v Domažlicích“.⁵⁴⁹ Očekávalo se, že bude vydělávat o mnoho víc, než kolik ve skutečnosti vynášel. Řešením se stalo propuštění sládka Antonína Kratochvíle.⁵⁵⁰ Místo něj byl dosazen Sluníčko, bývalý vařič piva z akciového pivovaru v Plzni.⁵⁵¹ Ani s ním se však výtěžek městského pivovaru nezlepšil. Sluníčko byl opět propuštěn a nastala volba nového sládka.⁵⁵² Ta podle DL probíhala dosti dramaticky. Přítomno bylo všech třicet šest zastupitelů. Jedna strana byla nakloněna bývalému právovárečnému sládkovi Pavlu Neumannovi, druhá Antonínu Kozinovi ze Staňkova. Obě strany byly dost silné – jednu z nich tvořila městská rada a druhou zastupitelé, zřejmě bývalý právovárečníci, kteří měli s Neumannem dobré zkušenosti, anebo také mladočeši stojící v opozici k staročechům zasedajícím v radě.⁵⁵³ Volba proběhla celkem třikrát. Vítězem se stal Pavel Neumann, který měl vždy o pár hlasů víc než jeho protikandidát.⁵⁵⁴ Díky jeho vytrvalé práci a likvidaci právovárečného obyvatelstva se výnosy z pivovaru začaly zvyšovat. Projevilo se to i na obecním rozpočtu. Kvůli celé této záležitosti si však městští zastupitelé proti sobě postavili velkou část měšťanů, kteří se tak postupně přidávali na stranu mladočechů.

Budova gymnázia

I přes to, že byla obec zadlužena, bylo nutné vystavět novou gymnaziální budovu (zřejmě z úředního nařízení). Na začátku roku 1881 byla podepsána smlouva se stavitelem Svobodou z Prahy, schváleny plány a rozpočty, vymezena stavební čára a od dubna se začalo s pracemi.⁵⁵⁵ Položení základního kamene proběhlo 10. května 1881 na počest sňatku korunního prince Rudolfa s princeznou Štěpánkou.⁵⁵⁶ Budova vznikala poměrně rychle, když uvážíme, že sem již devět měsíců po schválení plánu byly přestěhovány veškeré gymnaziální třídy i s ředitelnu,

⁵⁴⁸ Jirák, 2012, 48 – 49.

⁵⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁵⁰ Pivovar obecní. *Domažlické listy*. 31. 1. 1885, roč. 6, č. 5, s. 38.

⁵⁵¹ V obec. par. pivovaře. *Domažlické listy*. 14. 2. 1885, roč. 6, č. 7, s. 54.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 7. 1885, roč. 6, č. 28, s. 218 - 219.

⁵⁵² Krise. *Domažlické listy*. 14. 1. 1888, roč. 9, č. 3, s. 20.

⁵⁵³ Volba sládka. *Domažlické listy*. 28. 1. 1888, roč. 9, č. 5, s. 36.

⁵⁵⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 28. 1. 1888, roč. 9, č. 5, s. 34.

K volbě sládkově. *Domažlické listy*. 28. 1. 1888, roč. 9, č. 5, s. 38.

⁵⁵⁵ Schůze obecních starších. *Domažlické listy*. 23. 4. 1881, roč. 2, č. 17, s. 133 – 134.

⁵⁵⁶ více viz: Program. *Posel od Čerchova*. 7. 5. 1881, roč. 10, č. 19, nestr.

Oslava sňatku. *Domažlické listy*. 14. 5. 1881, roč. 2, č. 20, s. 155 – 156.

sborovnou a bytem pro školníka. V té době zbývalo přesunout jen byt ředitele, vydláždít náměstí a upravit okolní ulice.⁵⁵⁷ Nová stavba byla vysvěcena v roce 1882 s tím, že se v ní učilo už od školního roku 1881/1882. K slavnostnímu otevření gymnázia došlo v den císařových jmenin, po sedmnácti měsících od položení základního kamene.⁵⁵⁸ Zakrátko byl do školy pořízen také telefon.⁵⁵⁹

Již jsem se zde několikrát zmínila o tom, že se město potýkalo s dluhy, musím tedy dodat, že zmíněnou budovu gymnázia mohlo postavit jen díky podpoře místní spořitelny. Ta městu poskytla půjčku v hodnotě 37 000 zl., kterou následně z vlastního zisku umořovala.⁵⁶⁰ Za tyto peníze byl opraven i dům bývalé reálné školy a zakoupeny školní lavice a potřebné školní pomůcky. Celkový náklad se nakonec vyšplhal na 52 517 zl.⁵⁶¹ Část z něj obec pokryla z příjmů (a ze zmíněné podpory spořitelny), ale na zbytek si musela opět půjčit, a to 8000 zl.⁵⁶² Tato skutečnost však znamenala další zadlužování města a tedy i úbytek voličů.

⁵⁵⁷ Budova gymnasijní. *Posel od Čerchova*. 5. 11. 1881, roč. 10, č. 45, nestr.

⁵⁵⁸ více viz: Program slavnosti položení základního kamene pro budovu gymnasijní. *Posel od Čerchova*. 7. 5. 1881, roč. 10, č. 19, nestr.

Budova gymnasia zdejšího. *Posel od Čerchova*. 30. 9. 1882, roč. 11, č. 39, nestr.

Slavnost svěcení gymnasia. *Posel od Čerchova*. 7. 10. 1882, roč. 11, č. 41, nestr.

⁵⁵⁹ Schůze členů obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 5. 1883, roč. 4, č. 19, s. 147.

⁵⁶⁰ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁵⁶¹ Kronika Gymnázia. *Posel od Čerchova*. 15. 7. 1882, roč. 11, č. 29, nestr.

⁵⁶² Okresní zastupitelstvo zdejší. *Posel od Čerchova*. 15. 5. 1882, roč. 11, č. 16, nestr.

Domažlice v době purkmistra Petra Hany

Volby do městského zastupitelstva

Volby, jež se konaly v roce 1888,⁵⁶³ byly panujícími rozpory ve městě velmi výrazně ovlivněny po celou dobu jejich trvání: „Volební zápas v městě našem připravuje se a chystá doopravdy.“⁵⁶⁴ Důkazem je i skutečnost, že zde byla poprvé od roku 1861 svolána voličská schůze. Jejimi pořadateli byli mladočeši.⁵⁶⁵ Jelikož se podobné zasedání v Domažlicích již dlouho nekonalo, byl o ně mezi místními velký zájem. Ústředním tématem byly obecní finance. Hovořilo se o půjčkách a dlužích, které se za dobu existence obecní samosprávy vyšplhaly na celkovou částku 273 367 zl., o tom, že se sice sestavuje rozpočet, ale nedodrží, a jak by se daly obecní příjmy zvýšit. Půjčování dalších peněz ani rušení škol (což bylo zvykem při zvyšování státního rozpočtu) nepřipadalo v úvahu. Navrhovalo se zlepšit hospodaření s lesy, otevřít městský kamenolom a vylepšit spolupráci⁵⁶⁶ s domažlickou spořitelnou. Na závěr této schůze bylo schváleno, že se na následujícím zasedání mladočechů vytvoří kandidátka pro voliče třetího volebního sboru, aby byli obeznámeni s tím, komu mají dát svůj hlas.⁵⁶⁷

Následně se v novinách objevil jak výše zmíněný seznam, tak také volební program strany. „Mladí“ v něm slibovali například zlepšení stavu obecních financí, zvýšení výnosu městského pivovaru, prodej nepotřebných obecních nemovitostí, stálý dohled nad prováděním městských staveb atp. Mezi doporučovanými kandidáty byli uvedeni tito pánové: Petr Hana, obchodník, Jan Weichart, kamnář, Antonín Holub, obchodník, Tomáš Duffek, obchodník, Karel Seger, obuvník, František Pek, stavitel, Jan Adamovič, hrnčíř, Augustýn Wimmer, měšťan, Antonín Hruška, obchodník, Antonín Doubek, hrnčíř, Václav Paroubek, sklenář, Karel Cenefels, kožešník a náhradníci.⁵⁶⁸ Uvedený seznam byl dozajista vytvářen i s přihlédnutím k tomu, jací voliči byli ve třetím volebním sboru zastoupeni nejčastěji, tj. obchodníci, živnostníci a řemeslníci.⁵⁶⁹ Povolání jednotlivých kandidátů měla přesvědčit o tom, že budou skutečně hájeny i jejich zájmy. Jistou volební kampaň

⁵⁶³ Před volbami. *Posel od Čerchova*. 7. 1. 1888, roč. 17, č. 2, nestr.

⁵⁶⁴ Volební zápas. *Domažlické listy*. 11. 2. 1888, roč. 9, č. 7, s. 53.

⁵⁶⁵ Voličové král. města Domažlic. *Domažlické listy*. 18. 2. 1888, roč. 9, č. 8, s. 62.

⁵⁶⁶ Představitelé spořitelního výboru, kteří mohli do jisté míry ovlivňovat, kam peníze ze zisku spořitelny poputují, byli voleni zastupiteli města.

⁵⁶⁷ Schůze voličů dne 20. února t. r. *Domažlické listy*. 18. 2. 1888, roč. 9, č. 8, s. 66 – 69.

⁵⁶⁸ Voličové, rodáci. *Posel od Čerchova*. 10. 3. 1888, roč. 17, č. 11, nestr.

⁵⁶⁹ viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 15, sign. 5/2. Listina ve III. sboru volebním.

za své znovuzvolení vedli i staročeši, nikoliv však prostřednictvím novin, které byly nakloněny mladočechům.⁵⁷⁰

Vítězství „domohla se tenkrát ve všech třech sborech tak zvaná strana „mladá“, která vesměs prorazila kandidáty svými.“⁵⁷¹ Tento výsledek mohl úzce souviset s volební účastí, jež byla o poznání vyšší než při předchozích volbách. Nejvíce patrné to bylo právě u třetího volebního sboru. Podle DL přišli i ti, kteří se dříve o politiku nezajímali. Z celkového počtu 1555 voličů se dostavilo na 623 z nich. Nejvyšší počet hlasů získal Petr Hana (467),⁵⁷² jako druhý se umístil inženýr František Pek (454) – jistě to pro ně byla určitá satisfakce vzhledem k výsledku předchozích voleb. I všechny ostatní zastupitelské posty získali kandidáti mladočechů. Žádný ze zástupců staročechů u třetího volebního sboru neuspěl: Josef Rádl (199), Dr. Antonín Steidl (198), Jan Kitzberger (197), Jan Halík (189), Jan Randa (188), Jan Královec (185), Antonín Kůstka (184), Josef Kovařík (184), Josef Ševčík (184), Jan Procházka (189), Ludvík Milota (172) a Karel Hájek (161).⁵⁷³

Za druhou volební skupinu se hlasování zúčastnilo 139 z celkového počtu 186 osob. Zvoleni byli následující pánové (většinou představitelé „mladých“):⁵⁷⁴ Josef Ludvík ml. (kandidát obou stran, mlynář, 126), Antonín Škoda (ředitel gymnázia, 97), František Kovář (ředitel chlapecké školy, 96), Karel Prunar (knihkupec, 96), Antonín Peroutka (kupec, 95), Václav Ludvík (obchodník, 94), František Kitzberger (kupec, 92), Jan Milota (obchodník, 90), Norbert Kresl (jirchář, 95), Antonín Hájek (řezník, 90), Augustýn Fastez (hostinský, 88) a Jan Bauc (hostinský, 86). Ani zde se staročeští kandidáti s následujícími výsledky neprosadili: Dr. Antonín Steidl (60), Jan Halík (54), Alex. Votýpka (48), Gotthard Schnábl (47), Jan Kitzberger (45), Karel Trnka (43), Jan Hájek (43), Jan Randa (42), Ludvík Milota (42), Antonín Kůstka (46) a Josef Hájek (40).⁵⁷⁵ Byli to téměř ti samí lidé, kteří neuspěli ani při předchozí volbě.

Pro první volební skupinu vzhledem k nízkému počtu volitelů žádná kandidátní listina vytvořena nabyla.⁵⁷⁶ K hlasování se z celkového počtu třiceti šesti fyzických a právnických osob dostavilo jen dvacet čtyři z nich. Až na dvě výjimky obsadili většinu postů opět mladočeši: Michal Florian (továrník, 19), Dr. Antonín Steidl

⁵⁷⁰ Volba nového obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 17. 3. 1888, roč. 9, č. 12, s. 90 - 91.

⁵⁷¹ Tamtéž.

⁵⁷² V závorkách je uveden počet obdržných hlasů každého kandidáta.

⁵⁷³ Volba nového obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 17. 3. 1888, roč. 9, č. 12, s. 90 - 91.

⁵⁷⁴ viz: Volby do obec. zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 17. 3. 1888, roč. 17, č. 12, nestr.

⁵⁷⁵ Volba nového obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 17. 3. 1888, roč. 9, č. 12, s. 90 - 91.

⁵⁷⁶ Volby do obec. zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 17. 3. 1888, roč. 17, č. 12, nestr.

(statkář, 21), Josef Horský (ředitel cukrovaru, 19), František März (majitel domu, 19), Dr. Josef Schnábl (notář, 20), Hynek Suda (majitel domu, 19), P. Bedřich Šlajs (katecheta, 19), Jan Královec (majitel pivovaru, 19), Josef Hruška (obchodník, 19), Emanuel Holý (kupec, 18), Maxmilián Duffek (hostinský, 18) a Karel Regál (mukař, 12). Výsledky voleb ukázaly, že si místní občané přejí změnu.⁵⁷⁷ Od těchto voleb tvořili staročeši pouze dvě pětiny z celého zastupitelstva včetně náhradníků.⁵⁷⁸

Proti výsledkům voleb byly podány námitky dvojího typu: Za prvé se poukazovalo na to, že ve třetím volebním sboru bylo odevzdáno více hlasů, než kolik se zúčastnilo voličů, a za druhé, že byly zvoleny i osoby, které jsou k obci ve služebním poměru, což se však s právem „být volen“ do městského výboru neslučovalo.⁵⁷⁹ Původci uvedených výhrad byli bez výjimky příslušníci strany „staré“ a to i ti, kteří měli do nově zvoleného zastupitelstva sami zasednout.⁵⁸⁰ Z toho důvodu se domnívám, že jim nešlo úplně tak o to, aby prodloužili funkční období starého zastupitelstva, ale o to, aby se ve třetím a druhém volebním sboru, v nichž nevyhráli, konaly nové volby.⁵⁸¹

Na řešení uvedených reklamací se podílelo i okresní hejtmanství,⁵⁸² které si zainteresované osoby pozvalo k výslechu.⁵⁸³ Celkem proběhla tři úřední jednání. Vyslechnuti byli někteří zástupci staročechů a mladočechů, vítězné i poražené strany, ti, kteří zmíněný protest podali, a další členové volební komise.⁵⁸⁴ Ještě v červnu, tj. dva měsíce poté, byly uvedené námitky předmětem vyšetřování hejtmanství, tudíž nebyly zaslány místodržitelství k finálnímu rozhodnutí.⁵⁸⁵ K tomu došlo zřejmě až v průběhu července a srpna. V září se totiž v novinách objevila informace o tom, že byly okresnímu hejtmanství veškeré protokoly a listiny vztahující se k volebním námitkám zaslány zpět s tím, aby se doplnily některé potřebné informace, které ve spisu obsaženy nebyly. Následně došlo k opětovnému

⁵⁷⁷ Volba nového obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 17. 3. 1888, roč. 9, č. 12, s. 90 - 91.

⁵⁷⁸ Volby do obec. zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 17. 3. 1888, roč. 17, č. 12, nestr.

⁵⁷⁹ Záležitost obecních voleb. *Domažlické listy*. 7. 9. 1888, roč. 9, č. 37, s. 296.

Námitky proti volbám. *Domažlické listy*. 31. 3. 1888, roč. 9, č. 14, s. 109.

K otázce pasivního práva voličského. *Domažlické listy*. 14. 4. 1888, roč. 9, č. 16, s. 124 - 125.

⁵⁸⁰ více viz: Volební námitky. *Posel od Čerchova*. 9. 6. 1888, roč. 17, č. 24, nestr.

⁵⁸¹ Obecně k problematice připomínkování výsledků voleb – viz: Jak mají vykonati se volby obecní. *Národní listy*. 11. 9. 1867, roč. 7, č. 160, s. 1.

⁵⁸² Okresní hejtmanství provádělo předběžné šetření. Výsledky této činnosti předkládalo místodržitelství, které o dané záležitosti nakonec závazně rozhodlo.

⁵⁸³ Námitky proti volbám. *Domažlické listy*. 31. 3. 1888, roč. 9, č. 14, s. 109.

⁵⁸⁴ Námitky proti volbám. *Posel od Čerchova*. 7. 4. 1888, roč. 17, č. 15, nestr.

Námitky volební. *Posel od Čerchova*. 14. 4. 1888, roč. 17, č. 16, nestr.

⁵⁸⁵ Námitky. *Domažlické listy*. 23. 6. 1888, roč. 9, č. 26, s. 203.

sčítání hlasů odevzdaných třetím voličským sborem, aby se přišlo na to, o kolik jich bylo odevzdáno víc.⁵⁸⁶ Zjistilo se, že šlo o třináct lístků. Příčina se všeobecně vysvětlovala účastí voličů, kteří nebyli na volebním seznamu.⁵⁸⁷ Po těchto úkonech byla daná záležitost opět předána místodržitelství k rozhodnutí.

Vzhledem k tomu, že se v následujících dvou měsících nic nového v této věci nepodniklo, podali představitelé vítězné strany místodržiteli baronu Krausovi žádost o její brzké vyřízení. Stěžovali si, že nastalým mezivládím trpí jak obec, tak také její obyvatelé. Navrhovali upravit připomínkování voleb lepším zákonem a pokutovat ty, kteří svými námitkami chtějí jen zdržovat. Sami se totiž domnívali, že jim to staročeši dělají jen „natruc“.⁵⁸⁸ Také politický spolek se chtěl v dané záležitosti angažovat a zaslat baronu Krausovi svou žádost. Jeho předseda to však zamítl s tím, že se sice jedná o politický spolek, ale že daná aktivita přísluší jen občanům.⁵⁸⁹

Napjatá situace v obci se projevovala především při projednávání pro město zásadních otázek. Jednou z nich byla také záležitost stavby nové radnice (viz níže). Dosavadní zastupitelé podle všeho o moc velkou součinnost veřejnosti nestáli. Svědčí o tom skutečnost, že o schůzi, při níž se o věci mělo rozhodovat, informovali pouze jeden den před jejím konáním. Byl tady však i politický spolek, nakloněný mladočeské opozici, který s dostatečným předstihem velkými plakáty o jednání zastupitelstva informoval. Zřejmě jen díky tomu se schůze účastnilo opravdu velké množství lidí včetně nových zastupitelů, kteří chtěli být „svědkem namáhání „staré strany““. (...) *Stáli tu proti sobě. Nevíme, jak jim bylo, ale z mnohého oka šlehal blesk. Již před jednáním rozpalovaly se tváře, každý přemýšlel a se strojíl k bitvě.*“ Když se k otázce provedení stavby radnice dostali, nastal „velký rámus a poplach mezi zastupitelstvem, které věc nevyřídilo a hlučně k domovu se rozešlo. (...) Vítězství „mladé“ strany bylo rozhodné, zračilo se také na jejich tvářích. Zápas veden sice houževnatě, ale s výsledkem.“⁵⁹⁰

V březnu roku 1889 uběhl od podání námitek už téměř rok, a přesto nebyly vyřešeny. DL k tomu poznamenaly: „Podaný rekurs neumírnil, ale oživil boj stran a tím i společenský život zdejší (...).“⁵⁹¹ V PoČ byla otisknuta omluva samotného

⁵⁸⁶ Záležitost obecních voleb. *Domažlické listy*. 7. 9. 1888, roč. 9, č. 37, s. 296.

⁵⁸⁷ K obec. volbám. *Domažlické listy*. 15. 9. 1888, roč. 9, č. 38, s. 302.

⁵⁸⁸ K obecním volbám. *Domažlické listy*. 1. 12. 1888, roč. 9, č. 49, s. 391.

⁵⁸⁹ Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 23. 2. 1889, roč. 10, č. 8, nestr.

⁵⁹⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 3. 1889, roč. 10, č. 9, nestr.

⁵⁹¹ Jubileum rekurzu. *Domažlické listy*. 16. 3. 1889, roč. 10, č. 11, nestr.

barona Krause, který vysvětloval, že je místodržitelství zahlceno prací, a sliboval, že se vše vbrzku vyřeší.⁵⁹²

Dne 4. dubna roku 1889 přišla do města zpráva o schválení výsledků voleb.⁵⁹³ Tato informace byla přijata velmi pozitivně: „*Po městě za to všude veselo, neboť i ten nejzarytější mžikem nyní na novou víru se obrací a každý chce býti „mladým“.*“ Nástup nového zastupitelstva byl očekáván s velkými nadějemi. Hovořilo se o jeho těžké úloze při řešení stavu obecních financí. Nejvíce se polemizovalo o tom, kdo by mohl být starosta a kdo radní. Místní týdeníky psaly, že se na funkci purkmistra příliš mnoho osob nehlásilo⁵⁹⁴ a na pozici radního se „stály fronty“.⁵⁹⁵

Novým starostou se nakonec stal velkoobchodník Petr Hana. Radními převážně mladočeši. Jediným, kdo pocházel z řad staročeků, byl Dr. Antonín Steidl. Ten se však svého mandátu vzdal.⁵⁹⁶ Do městské rady tedy zasedli: Tomáš Duffek, František Kitzberger, František Pek, Dr. Josef Schnábl, Václav Paroubek a Michal Florian.⁵⁹⁷ Všimněme si, o jaké osoby šlo – byli to obchodníci, jedni z nejlepších v oboru, notář mající právnické vzdělání, stavitel, jenž by mohl dohlížet na lepší provádění obecních staveb, a továrník, jehož závod měl v Domažlicích dlouholetou tradici. Měli ty nejlepší předpoklady k tomu, aby stav obecních financí vylepšili.

Nyní bych se chtěla krátce věnovat povaze obecního představenstva a hlavně pravomocím městského purkmistra. V první řadě starosta svolával obecní zastupitele k jednání, jimž následně předsedal. Do hlasování výboru se zapojoval jen při volbách, při jmenování městských úředníků a v případech, kdy došlo k rovnosti hlasů. Městská rada, v jejímž čele Hana stál, byla jediným stálým obecním (správním a výkonným) orgánem, který na rozdíl od zastupitelstva neměl kolegiální charakter.⁵⁹⁸ Fakticky byla pouze pomocným a zástupným orgánem starosty. Kromě toho, že prováděla usnesení obecního výboru, měla v některých záležitostech samostatnou působnost, čehož Hana nejednou využil.⁵⁹⁹

Vraťme se ale nyní zpět k tématu. Výsledku domažlických voleb si všimly i *Národní listy*: „*Po mnohých rekursech rozhodlo konečně místodržitelství o platnosti zdejších voleb, při nich dr. Steidl a jeho konzervativní stoupenci propadli. (...)*“

⁵⁹² Proč není vyřízen rekurs proti obecním volbám. *Posel od Čerchova*. 16. 3. 1889, roč. 18, č. 11, nestr.

⁵⁹³ Obecní volby vyřízeny. *Posel od Čerchova*. 6. 4. 1889, roč. 18, č. 14, nestr.

⁵⁹⁴ Důkazem tohoto tvrzení je, že při volbě purkmistra neměl žádného protikandidáta – viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 15, sign. 5/2. Protokol ze 17. dubna 1889.

⁵⁹⁵ V radnici zdejší. *Domažlické listy*. 13. 4. 1889, roč. 10, č. 15, nestr.

⁵⁹⁶ Volba starosty a městské rady. *Posel od Čerchova*. 20. 4. 1889, roč. 18, č. 16, nestr.

⁵⁹⁷ Nové zastupitelstvo. *Domažlické listy*. 20. 4. 1889, roč. 10, č. 16, nestr.

⁵⁹⁸ Balík, 2009, 43 – 44.

⁵⁹⁹ Kocourek, 2007, 11.

*Starostou města zvolen jednohlasně velkoobchodník i člen obchodní komory plzeňské pan Petr Hana, muž vlastenecký a neodvislý, jehož zvolení uvítáno v celém městě s neličeným uspokojením.*⁶⁰⁰ Proti jejich tvrzení o Dr. Steidlovi se v DL ohradil *Přítel pravdy*. Upozorňoval to, že uvedený pán žádnou stranu nevedl, a přestože se sám hlásil ke staročekům, byl ve volbách navržen i jako kandidát strany „mladé“, což svědčilo o dobrých vzájemných vztazích. Podle slov uvedeného anonyma nešlo hovořit ani o tom, že by ve volbách propadl.“ *O politických stranách národních nebylo při volbách obecních vůbec řeči. Také se nežádalo od žádného kandidáta strany „mladých“, aby přiznal určitou bravu. Čelní stoupenci strany „mladé“ hlásí se k oběma stranám národním. Ba zdá se, že většina nového výboru obecního hlásí se k zásadám konzervativním. Který směr nabude převahy, nelze dnes rozhodovati. Obecenstvo se raduje, že spory obecní umlkly (...). Zanášeti boj národní na radnici za nynějších neurovnaných poměrů, znamenalo by škodu obce.*⁶⁰¹ Z tohoto tvrzení je patrné, že i když ve městě existovala dvě odlišná politická uskupení – tj. „stará“ a „mladá“ strana – stále zde hrály větší úlohu jednotlivé osoby, jejich oblíbenost a vzájemné vztahy více než politická orientace. Také Petr Hana přešel do opozice jen kvůli osobním neshodám a rozdílným názorům na vedení města.

Uvedení nového purkmistra a městské rady do úřadu proběhlo slavnostně koncem dubna roku 1889. Petr Hana při té příležitosti slíbil, že ve svém konání bude sledovat vždy jen blaho obce, poděkoval všem, kteří jej podpořili, a provolal slávu sobě i svým souputníkům. Instalace probíhala dle DL způsobem nebývale slavnostním. Mezi přítomnými byli také městští stěelci, spolek vojenských vysloužilců, sbor dobrovolných hasičů, deputace Sokola a další představitelé místních spolků.⁶⁰²

Následující volby se měly konat v roce 1892.⁶⁰³ Jelikož však došlo k průtahům spojeným s vytvořením volebních listin⁶⁰⁴ a s řešením námitek, jež k seznamům podalo velké množství lidí,⁶⁰⁵ byly na dlouho odloženy.⁶⁰⁶ Veškeré stížnosti byly

⁶⁰⁰ Z Domažlic. *Národní listy*. 18. 4. 1889, roč. 24, č. 107, s. 2.

⁶⁰¹ Hlasy z obecenstva. *Domažlické listy*. 20. 4. 1889, roč. 10, č. 16, nestr.

⁶⁰² více viz: Slavnostní instalace. *Posel od Čerchova*. 27. 4. 1889, roč. 18, č. 17, nestr.

Instalace. *Domažlické listy*. 4. 5. 1889, roč. 10, č. 18, nestr.

⁶⁰³ Blížící se obecní volby. *Domažlické listy*. 12. 12. 1891, roč. 12, č. 50, nestr.

⁶⁰⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 30. 7. 1892, roč. 13, č. 31, nestr.

⁶⁰⁵ Námitky. *Domažlické listy*. 3. 12. 1892, roč. 13, č. 49, nestr.

⁶⁰⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 12. 1893, roč. 14, č. 48 nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 30. 12. 1893, roč. 14, č. 52 nestr.

sice zamítnuty, ale až v roce 1895.⁶⁰⁷ Díky tomu bylo stávající zastupitelstvo u moci více než pět let. Pořádalo v té době na šedesát osm schůzí a Hana byl až na jednu výjimku přítomen všem z nich.⁶⁰⁸

Při těchto volbách panovala ve městě ve srovnání s předchozími poměrně klidná atmosféra, na čemž se shodly i oba místní týdeníky.⁶⁰⁹ Volební schůze měly charakter důvěrných jednání, o která veřejnost nejevila zájem. Účelem těchto setkání bylo sjednotit dosavadní protivníky, tj. staročechy a mladočechy, a vytvořit společnou kandidátku ze zástupců města, kteří se ve své funkci osvědčili.⁶¹⁰

Krátce před volbami byl seznam vhodných kandidátů pro první, druhou i třetí voličskou třídu představen veřejnosti. Petr Hana opět usiloval o hlasy třetího sboru.⁶¹¹ Volební program sjednocených stran sliboval pokračování úprav města, vystavění nové dívčí školy a chudobince,⁶¹² upravení polních a veřejných cest, rozšíření vodovodní sítě, rozkvět pivovaru, doplnění průmyslového školství a podporu výstavby železničního spojení na Planou. Zároveň ujišťoval, že k dalšímu zadlužování obce nedojde.⁶¹³

I když se původně předpokládalo, že se ve městě vytvoří jen jedna kandidátní listina, bylo jich tu nakonec, jak napsaly DL, „jako hub po dešti“. Šlo převážně o jednotlivce, kteří se na společnou kandidátku nedostali.⁶¹⁴ Součástí jejich kampaně bylo většinou obcházení příbytků voličů a rozdávání volebních lístků vyplněných jejich jmény.⁶¹⁵ Vedle těchto osobních kandidatur, se zde objevila také jedna velká kandidátka, na níž byli zastoupeni pánové, kteří společný program staročechů a mladočechů vesměs také podepsali, ale kteří se mezi navrženými kandidáty neobjevili.⁶¹⁶ Josef Rádl, Jan Kitzberger, Josef Šefčík, Vojtěch Pachl, Jakub Vaněk, Ludvík Milota, Jan Šefčík, František Drbohlav, Jakub Růžek, Jindřich Peklo, Karel Cenefels, Gotthard Schnábl a Jan Procházka. Žádný z uvedených uchazečů o zastupitelský post se při těchto volbách neprosadil.

⁶⁰⁷ Obecní volby. *Domažlické listy*. 29. 12. 1894, roč. 15, č. 52, nestr.

Obecní volby v Domažlicích. *Domažlické listy*. 20. 4. 1895, roč. 16, č. 16, nestr.

⁶⁰⁸ O činnosti obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 1. 9. 1900, roč. 22, č. 35, nestr.

⁶⁰⁹ viz: Před volbami. *Domažlické listy*. 1. 6. 1895, roč. 16, č. 22, nestr.

Obecní volby. *Posel od Čerchova*. 1. 6. 1895, roč. 24, č. 22, nestr.

⁶¹⁰ Před volbami. *Domažlické listy*. 1. 6. 1895, roč. 16, č. 22, nestr.

⁶¹¹ Spoluobčané, rodáci. *Posel od Čerchova*. 8. 6. 1895, roč. 24, č. 23, nestr.

⁶¹² K postavení chudobince došlo až v roce 1906 – viz: Archiv muzea Chodska. Fond A2/2e. Hana, Otomar.

Městský chudobinec v Domažlicích.

⁶¹³ Pánům voličům král. města Domažlic. *Domažlické listy*. 8. 6. 1895, roč. 16, č. 23, nestr.

⁶¹⁴ K volbám. *Domažlické listy*. 8. 6. 1895, roč. 16, č. 23, nestr.

⁶¹⁵ Po volbách. *Domažlické listy*. 15. 6. 1895, roč. 16, č. 23, nestr.

⁶¹⁶ Srov.: Pánům voličům král. města Domažlic. *Domažlické listy*. 8. 6. 1895, roč. 16, č. 23, nestr.

Spoluobčané, rodáci. *Domažlické listy*. 8. 6. 1895, roč. 16, č. 23, nestr.

Přestože se v roce 1892 v novinách psalo, že je o ně mezi voliči třetího volebního sboru velký zájem, byla o tři roky později skutečnost úplně jiná.⁶¹⁷ Z celkového počtu 1571 voličů⁶¹⁸ se jich dostavilo pouze 285. Nejvyšší počet hlasů, tj. 282, obdržel opět Petr Hana, za ním se umístil a do výboru obce dostal: Petr Ludvík (koželuh), Antonín Pitterman (pekař), Jan Weichart (kamnář), Tomáš Randa (zámečník), Josef Regál ml. (punčochář), Jan Vondraš (obchodník), Josef Král (obuvník), František Nozar (knihtiskař), Maxmilián Duffek (majitel hostince), Jan Forst (kovář) a Jakub Krčma (obuvník) – všichni ze společné kandidátní listiny staročeků a mladočeků. V druhém volebním sboru odevzdalo svůj hlas z celkového počtu 243⁶¹⁹ voličů na 131 z nich. I u této třídy zvítězili pouze kandidáti navržení oběma politickými stranami, tj.: Antonín Holub (hostinský), Augustýn Wimmer (majitel nemovitosti), Josef Ludvík ml. (mlynář), Ferdinand Samohrd (profesor), František Kovář (ředitel), Jan Randa (mukař), Norbert Kresl (jirchář), Dr. Josef Schnábl (notář), Augustýn Šilhavý (mukař), Emanuel Holý (obchodník), František Kitzberger (obchodník) a Jan Bauc (hostinský).⁶²⁰

I u prvního volebního sboru vyhráli kandidáti navržení oběma stranami: Karel Trnka (obchodník), Antonín Štrec (mlynář), Michal Florian (továrník), Tomáš Duffek (obchodník), Karel Regál (mukař), František Pek (stavitel), Jiří Fürtsch (mlynář), Josef Hruška (obchodník), Dr. Antonín Steidl, Jan Milota (obchodník), Emanuel Hübner (ředitel cukrovaru) a Hynek Suda (majitel domu).⁶²¹

Purkmistrem byl opět zvolen obchodník Petr Hana, a to jednohlasně. Dodejme ale, že neměl protikandidáta.⁶²² Do rady byli vybráni pánové: Tomáš Duffek, František Kitzberger, Dr. Josef Schnábl, Emanuel Holý, Antonín Štrec a Antonín Holub.⁶²³ Nově zvolený výbor složil slavnostní slib 29. června 1895.⁶²⁴

Ani následující volby nelze označit za dramatické. Důvodem byla především spokojenost obyvatelstva se stávajícími zastupiteli. Konkrétní volební program stanoven nebyl. Kandidátní listinu pro tentokrát vytvořil politický spolek za pomoci představitelů třetí a druhé voličské třídy, jimž byla určena. Sami si měli ze svého

⁶¹⁷ Bližící se obecní volby. *Domažlické listy*. 12. 12. 1891, roč. 12, č. 50, nestr.

⁶¹⁸ Volební listiny. *Domažlické listy*. 29. 10. 1892, roč. 13, č. 44, nestr.

⁶¹⁹ Tamtéž.

⁶²⁰ Volba. *Domažlické listy*. 15. 6. 1895, roč. 16, č. 24, nestr.

⁶²¹ Při obecních volbách král. města Domažlice. *Posel od Čerchova*. 15. 6. 1895, roč. 24, č. 24, nestr.

⁶²² SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 15, sign. 5/2. Protokol z 24. června 1895.

⁶²³ Při volbě purkmistra. *Posel od Čerchova*. 28. 6. 1895, roč. 24, č. 26, nestr.

⁶²⁴ Nově zvolené zastupitelstvo. *Domažlické listy*. 6. 7. 1895, roč. 16, č. 27, nestr.

středu vybrat ty, kteří by jejich zájmy hájili nejlépe.⁶²⁵ V DL i v PoČ⁶²⁶ se nakonec objevil návrh pouze pro třetí volební sbor⁶²⁷ a jeho příslušníci se jím skutečně řídili, neboť zvítězili jen ti, jejichž jména se na něm objevila: František Nozar (knihtiskař), Václav Kusbach (pekař), Antonín Kalous (truhlář), Václav Kitzberger (zasílatel/speditér), Augustýn Hájek (hrnčír), Vilibald Čadek (tkaničkář), Jan Weichart (kamnář), František Wimmer (zámečnick), Augustýn Wimmer (hospodář), Emanuel Prunar (knihtiskař), Jiří Adamovič (hrnčír) a Jan Solfronk (cukrář). Druhý sbor zvolil následující pány: Dr. Gustava Halíka (lékaře místní nemocnice), Antonína Štrece (mlynáře), Františka Kováře (ředitele chlapeckých škol), Josefa Ludvíka ml. (mlynáře), Josefa Srnu (ředitele dívčích škol), Dr. Rudolfa Rubeše (právníka), Josefa Kauba (továrníka), Antonína Hrušku (obchodníka), Jana Halík (řezníka), Antonína Holuba (hostinského), Jana Randu (obchodníka) a Jindřicha Peklo (obchodníka). U prvního sboru zvítězili: Petr Hana (změna oprati předchozí volbě), Maxmilián Duffek (majitel hostince), Emanuel Hübner (ředitel cukrovaru), František Reiss (ředitel gymnázia), Jiří Fürtsch (mlynář), Jan Ludvík (obchodník), František Pek (stavitel), Karel Trnka (obchodník), Dr. Antonín Steidl (statkář), Ferdinand Samohrd (profesor gymnázia), Tomáš Duffek (obchodník) a Tomáš Milota (přednosta státní dráhy).⁶²⁸

Jelikož Hana opět neměl protivníka⁶²⁹ při volbě starosty, stal se jím díky dvaceti osmi hlasům z celkových třiceti dvou odevzdaných (čtyři zůstaly prázdné). Prvním radním se stal Dr. Antonín Steidl, druhým Josef Ludvík, třetím Maxmilián Duffek, čtvrtým Augustýn Halík, pátým Augustýn Wimmer a šestým Jan Ludvík.⁶³⁰ Při slavnostním skládání slibu Hana opět poděkoval za své znovuzvolení a žádal o podporu od zastupitelů a politického úřadu.⁶³¹

Atmosféra při následujících volbách byla stejně klidná jako při těch předchozích. Tato skutečnost potvrzovala stále trvající spokojenost obyvatel města s dosavadními

⁶²⁵ Pánům voličům král. m. Domažlic. *Domažlické listy*. 25. 8. 1900, roč. 22, č. 34, nestr.

Pánům voličům král. m. Domažlic. *Posel od Čerchova*. 25. 8. 1900, roč. 29, č. 35, nestr.

⁶²⁶ viz: Pánům voličům III. sboru král. města Domažlic. *Domažlické listy*. 1. 9. 1900, roč. 22, č. 35, nestr.

Pánům voličům III. sboru. *Posel od Čerchova*. 1. 9. 1900, roč. 29, č. 36, nestr.

⁶²⁷ Politický spolek chtěl zmíněné kandidátní listiny vyvěsit na plakátech. Žádné se však v archívech nenacházejí – viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 15, sign. 5/2. Volební záležitosti 1882 – 1900.

SOKA Domažlice, fond Politický spolek Domažlice.

⁶²⁸ Volby nového obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 9. 1900, roč. 22, č. 36, nestr.

⁶²⁹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 15, sign. 5/2. Zápis z 19. září 1900.

⁶³⁰ Volba obecního představenstva. *Domažlické listy*. 22. 9. 1900, roč. 22, č. 38, nestr.

⁶³¹ Složení slibu. *Domažlické listy*. 29. 9. 1900, roč. 22, č. 39, nestr.

zastupiteli (snad i určitou konzervativnost voličů).⁶³² „Poklidnou hladinu“ zčeřila pouze místní sdružení - katolická jednota, veteráni a ostrostřelci. Uspořádala totiž společnou volební schůzi, při níž agitovala za zvolení kandidátů pocházejících právě z těchto tří uskupení. Jednání přítomný Petr Hana je však napomenul, že není vhodné ztotožňovat zájmy obce se spolkovými, a žádal přítomné, aby si raději vybírali ty, kteří jsou s prací v zastupitelstvu obeznámeni. Purkmistr pak dostal za úkol svolat schůzi III. volebního sboru, na níž by se vytvořil seznam vhodných kandidátů.⁶³³ Záhy poté byl jeden takový zveřejněn v místních novinách. A voliči se podle něj opět řídili.⁶³⁴ Petra Hanu si za svého zástupce zvolila i protentokrát první třída a to třiceti hlasy z celkových jednatřiceti odevzdaných. K velkým personálním změnám při těchto volbách nedošlo. Zvítězili v nich téměř ti samí lidé jako v těch předchozích.⁶³⁵

Staronovým purkmistrem města se stal obchodník Petr Hana. Vyslovilo se pro něj třicet čtyři zastupitelů (jeden lístek byl odevzdán prázdný). Ani tehdy proti němu nikdo jiný nekandidoval.⁶³⁶ Součástí městské rady se stal: Jan Ludvík, Maxmilián Duffek, Dr. Gustav Halík, Dr. Rudolf Rubeš, Václav Kitzberger a Antonín Holub.⁶³⁷ Při skládání slibu nového zastupitelstva opět promluvil i starosta. Poukázal na úkoly obecní samosprávy a její povinnosti vůči národu, načež požádal o podporu pro svou činnost.⁶³⁸

Politické a jiné funkce purkmistra Petra Hany

Téměř po celou dobu svého působení v čele města zasedal Petr Hana i v okresním zastupitelstvu a jeho výboru. Od voleb roku 1888 jakožto zástupce velkoobchodu a velkopřemyslu⁶³⁹ a od těch následujících coby zastupitel velkostatků.⁶⁴⁰ Do výboru okresu byl opět vybrán až v roce 1892. Post okresního starosty zastával až do roku 1903 Dr. Antonín Steidl, jenž ve zmiňovaném roce na veškeré své funkce na zastupitelstvu rezignoval. V čele úřadu jej poté nahradil Maxmilián Duffek.⁶⁴¹

⁶³² K obecním volbám. *Posel od Čerchova*. 5. 12. 1093, roč. 32, č. 49, nestr.

⁶³³ Přípravy k příštím volbám. *Posel od Čerchova*. 5. 12. 1093, roč. 32, č. 49, nestr.

⁶³⁴ srov.: Pánům voličům III. sboru volebního. *Posel od Čerchova*. 12. 12. 1093, roč. 32, č. 50, nestr.

Do nového obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 19. 12. 1093, roč. 32, č. 51, nestr.

⁶³⁵ více viz: Volby nového obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 19. 12. 1903, roč. 24, č. 51, nestr.

⁶³⁶ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 2, sign. 2/25. Protokol z 29. prosince 1903.

⁶³⁷ Volba obec. představenstva. *Domažlické listy*. 2. 1. 1904, roč. 25, č. 1, nestr.

⁶³⁸ Složení slibu. *Domažlické listy*. 9. 1. 1904, roč. 25, č. 2, nestr.

⁶³⁹ Volby do okresního zastupitelstva v Domažlicích. *Domažlické listy*. 22. 9. 1888, roč. 9, č. 39, s. 310.

Volba okresního starosty a okresního výboru. *Domažlické listy*. 20. 10. 1888, roč. 9, č. 43, s. 341.

⁶⁴⁰ Okresní zastupitelstvo. *Domažlické listy*. 2. 4. 1892, roč. 13, č. 14 nestr.

Nové okresní zastupitelstvo domažlické. *Domažlické listy*. 16. 4. 1892, roč. 13, č. 16, nestr.

⁶⁴¹ viz: Do okresního zastupitelstva domažlického. *Posel od Čerchova*. 18. 1. 1896, roč. 25, č. 3, nestr.

Jakožto purkmistr města byl také předsedou místní školní rady, která vykonávala dozor nad obecními a měšťanskými školami v obci: kontrolovala dodržování školských zákonů, dohlížela na stav školních budov, jejich zařízení a učebních pomůcek a na učitele atp.⁶⁴² Mimo to byl také členem jedenáctičlenného výboru průmyslové školy coby její předseda a dohlížel tak na její fungování.⁶⁴³

V období od roku 1888 do roku 1890 a mezi lety 1901 a 1905 byl předsedou spořitelního výboru, což mu dávalo větší rozhodovací pravomoci nad touto institucí.⁶⁴⁴ Od roku 1888 zasedal (až do roku 1905) také ve vedení záložny, čímž se podílel jak na její správě tak také na tom, na jaké projekty se využijí její zisky.⁶⁴⁵

Po celou dobu svého „starostování“ byl také příslušníkem obchodní a živnostenské komory v Plzni. Pokaždé byl zvolen za odbor „obchodnictva“ (za velký a střední obchod).⁶⁴⁶ V letech 1902 až 1904 se stal jejím zatímním předsedou. Ten, jehož měl Hana v případě potřeby zastoupit, byl Josef Houdek. Zmiňuji se o něm hlavně proto, že při jeho zvolení odevzdalo čtrnáct německých členů své lístky prázdné, což svědčilo o stále panující rivalitě mezi Čechy a Němci na půdě komory.⁶⁴⁷

Další funkce, jíž Hana za doby svého působení v čele Domažlic zastával, byla pozice poslance na zemském sněmu. Když ho důvěrníci svobodomyšlné strany na své poradní schůzi navrhli jako možného kandidáta, s díky jejich nabídku z osobních důvodů odmítl. Následovaly však další porady v Domažlicích a Klatovech, na kterých důvěrníci strany stále trvali na svém s tím, že si jeho zvolení přejí sami voliči. Nakonec na jejich naléhání (hlavně kvůli argumentu o voličích) kývnul.⁶⁴⁸

Obě města měla dohromady na 1894 oprávněných voličů. K volbám jich přišlo 925 z nich. V Domažlicích získal hlasy 336 voličů, jeho protikandidát Randa (staročech)

Volby. *Domažlické listy*. 1. 2. 1896, roč. 17, č. 5, nestr.

Výsledek voleb do okresního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 16. 12. 1899, roč. 28, č. 51, nestr.

Z okresního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 23. 12. 1899, roč. 20, č. 52, nestr.

Výsledek voleb do okresního zastupitelstva domažlického na další tříleté období. *Posel od Čerchova*. 28. 11. 1903, roč. 32, č. 48, nestr.

Okresním starostou domažlickým. *Domažlické listy*. 12. 12. 1903, roč. 24, č. 50, nestr.

⁶⁴² Kocourek, 2007, 27.

⁶⁴³ Ukončení školního roku na průmyslové škole pokračovací. *Domažlické listy*. 5. 6. 1897, roč. 18, č. 23, nestr.

⁶⁴⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁶⁴⁵ Druhá řádná valná hromada záložny v Domažlicích. *Domažlické listy*. 7. 7. 1888, roč. 9, č. 28, s. 222 - 223.

Záložna v Domažlicích. *Domažlické listy*. 9. 5. 1903, roč. 24, č. 19, nestr.

⁶⁴⁶ Volby do obchodní komory plzeňské. *Domažlické listy*. 3. 3. 1888, roč. 9, č. 10, s. 75.

Doplňovací volby do obchodní a živnostenské komory v Plzni. *Domažlické listy*. 27. 1. 1894, roč. 15, č. 4, nestr.

Výsledek voleb. *Domažlické listy*. 29. 3. 1902, roč. 23, č. 13, nestr.

⁶⁴⁷ Ustavující schůze obchodní a živnostenské komory v Plzni. *Domažlické listy*. 10. 5. 1902, roč. 23, č. 19, nestr.

Volby v plzeňské obchodní komoře. *Domažlické listy*. 14. 3. 1903, roč. 24, č. 11, nestr.

Prezidentem plzeňské obchodní a živnostenské komory. *Domažlické listy*. 5. 3. 1904, roč. 25, č. 10, nestr.

⁶⁴⁸ K volbě poslance. *Domažlické listy*. 7. 12. 1894, roč. 15, č. 49, nestr.

pouze 145. V Klatovech obdržel 260 hlasů a Randa 176. S celkovým počtem 596 hlasů se stal zemským poslance za seskupení měst Domažlice- Klatovy.⁶⁴⁹ Jelikož byl zvolen v doplňovací volbě, záhy jeho mandát vypršel. I v následujících volbách usiloval své zvolení.⁶⁵⁰ Místo něj se však na volebním lístku svobodomyšlné strany objevil PhDr. Servác Heller, který jej ve sněmu nahradil.⁶⁵¹ Během svého ani ne ročního působení ve funkci zemského poslance usiloval především o dostavění českomoravské příčné dráhy z Domažlic do Tachova.⁶⁵²

Obecní samospráva (finanční záležitosti města)

Již záhy po svém zvolení, dosáhlo zastupitelstvo vedené Petrem Hanou přebytku v rozpočtu – jednak díky prodeji cihel z městské cihelny⁶⁵³ a jednak také zásob dřeva. Zlepšení hospodaření s městskými lesy bylo jednou z priorit nového vedení Domažlic.⁶⁵⁴ Za tímto účelem došlo k úpravě lesních školek, k přijetí opatření, aby se paseky do budoucna osazovaly pouze kvalitními sazenicemi, k vysazování nových stromů a nakupování pozemků za tímto účelem. Zpřísnil se také dohled nad obecními revíry. Stavěly se nové hájovny a lesní byty, aby se nemusely najímat soukromé byty. Pro dopravu dřeva do města bylo důležité pečovat o polní a lesní cesty, o což se zastupitelé také snažili. Práce v městských lesích se od té doby již neproplácela naturáliemi, ale penězi, aby nedocházelo k úbytkům dřeva.⁶⁵⁵ Upravovaly se obecní pole a louky, aby se z nich dal vybírat větší nájem.⁶⁵⁶ U vedení obce nastala v souvislosti s obecními lesy jedna převratná změna. Zastupitelé o nich přestali rozhodovat tzv. „od stolu“ a šli se na stav obecního majetku, tj. lesních školek, pasek, cest, hájoven a mysliven podívat osobně. „*Prohlídka tato, na pokyn samého p. purkmistra podniknutá, měla velmi dobrý a praktický účel, seznámili se totiž i méně obeznalí členové obecního zastupitelstva s hospodářstvím lesů obecních (...).*“⁶⁵⁷ Hana při tom dozajista vycházel z praxe

⁶⁴⁹ Doplňovací volba zemského poslance. *Domažlické listy*. 22. 12. 1894, roč. 15, č. 51, nestr.

⁶⁵⁰ Kandidatury do sněmu. *Posel od Čerchova*. 12. 10. roč. 24, č. 41, nestr.

⁶⁵¹ Kandidátní listina. *Domažlické listy*. 9. 11. 1895, roč. 16, č. 45, nestr.

Volby poslanců do sněmu království českého. *Domažlické listy*. 23. 11. 1895, roč. 16, č. 47, nestr.

⁶⁵² Sněm království českého. *Domažlické listy*. 5. 1. 1895, roč. 16, č. 1, nestr.

Ze sněmu království českého. *Domažlické listy*. 12. 1. 1895, roč. 16, č. 2, nestr.

viz také: Poděkování členů Měšťanské besedy v Klenčí poslanci Petru Hanovi. *Posel od Čerchova*. 12. 1. 1895, roč. 24, č. 2, nestr.

⁶⁵³ Městská cihelna dodávala na obecní stavby levnější materiál, čímž se obecnímu rozpočtu také ulehčilo.

⁶⁵⁴ viz: Zpráva. *Domažlické listy*. 10. 3. 1894, roč. 20, č. 10, nestr.

⁶⁵⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 1. 1890, roč. 11, č. 1, nestr.

Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 18. 5. 1895, roč. 16, č. 20, nestr.

⁶⁵⁶ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

⁶⁵⁷ Obchůzka lesního hospodářství. *Domažlické listy*. 25. 7. 1891, roč. 12, č. 30, nestr.

sadařské jednoty, která podobné vycházky do svých spolkových sadů také pořádala.⁶⁵⁸

Svým způsobem obecnímu rozpočtu pomohl svými výnosy také městský pivovar, v jehož čele stál bývalý sládek měšťanského pivovaru Pavel Neumann. Zajistil nákup levnějšího chmele a ječmene, čímž se výrazně ušetřilo na nákladech, kvalitu piva se mu však zachovat podařilo. Zájem o něj veřejnosti neklesl, ba naopak, zvýšil se jeho odbyt, takže i produkce.⁶⁵⁹ Dluhy na podniku byly však tak vysoké, že se většina z výnosu používala na jejich umoření.⁶⁶⁰

Ke snížení výdajů obce mělo přispět také převzetí silnice z Domažlic na Folmavu do správy okresu.⁶⁶¹ Ani to však nebylo tak jednoduché, jak by se mohlo vzhledem k tomu, jací lidé v něm zasedali, zdát. Zastupitelé totiž namítali, že nesplňuje parametry okresních silnic a že mají v daném roce v plánu výstavbu jiné silnice.⁶⁶² Městská rada i přes to navrhla požádat okresní výbor o její přijetí do okresní správy. Získala tedy plnou moc, aby v dané věci učinila vše potřebné.⁶⁶³ Následně došlo k prozkoumání daného úseku státním znalce, který její převzetí do správy okresu doporučil.⁶⁶⁴ Došlo k tomu ale až o tři roky později.⁶⁶⁵ Smlouva byla schválena v srpnu a v 1. září roku 1893 byl převod silnice do správy okresu oficiálně uskutečněn.⁶⁶⁶ Pro obec to znamenalo finanční příjem 17 400 zl.⁶⁶⁷

Městskému rozpočtu ulehčilo také převzetí gymnázia do správy státu.⁶⁶⁸ O převzetí domažlického gymnázia do správy státu usilovalo již předcházející zastupitelstvo, avšak marně, což mu svým způsobem zlepšení obecních financí také neulehčilo. Jejich nástupce to však neodradilo a pokračovali v jejich snažení i nadále. Byl to především Antonín Škoda, ředitel ústavu, který sepisoval potřebné žádosti, starosta Petr Hana, kterému v jeho konání sekundoval tajemník Arnošt Jícha, okresní hejtman Leopold Gröger, jehož hlas okresního hejtmana měl určitou váhu, a v neposlední řadě také Dr. Steidl, který byl jakožto poslanec zemského a říšského neustále v kontaktu s klubem českých poslanců, kteří se o schválení požadavku také

⁶⁵⁸ viz: Valná schůze sadařské jednoty. *Domažlické listy*. 30. 4. 1892, roč. 13, č. 18, nestr.

⁶⁵⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 1. 1890, roč. 11, č. 1, nestr.

⁶⁶⁰ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

⁶⁶¹ Spořme. *Domažlické listy*. 27. 4. 1889, roč. 10, č. 17, nestr.

⁶⁶² Ctěná redakce týdeníku „Domažlické Listy“ v Domažlicích. *Domažlické listy*. 4. 5. 1889, roč. 10, č. 18, nestr.

⁶⁶³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 20. 7. 1889, roč. 10, č. 29, nestr.

⁶⁶⁴ O silnici. *Domažlické listy*. 4. 10. 1890, roč. 11, č. 40, nestr.

⁶⁶⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 3. 1893, roč. 14, č. 11, nestr.

⁶⁶⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 8. 1893, roč. 14, č. 32, nestr.

⁶⁶⁷ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 1. 6. 1895, roč. 16, č. 22, nestr.

⁶⁶⁸ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

zasadili.⁶⁶⁹ Díky všem uvedeným nakonec k zestátnění domažlického gymnázia došlo. Požadované peníze se ve státním rozpočtu objevily s určením pro školní rok 1890/1891.⁶⁷⁰ Výhody převzetí ústavu do správy státu nesouvisely pouze s obecním rozpočtem, ale i s méně majetnými lidmi, kteří by si díky snížení školného mohli dovolit na škole také studovat.⁶⁷¹ Nelze si však myslet, že by se na vydržování školy obec již nadále nepodílela. Sama se uvolila na některé výdaje přispívat. Veškeré podmínky měla stanovit smlouva mezi ní a státem, o jejíž podobě se v průběhu roku 1890 vyjednávalo.⁶⁷² Obec navrhla ponechat si ve vlastní režii správu budovy a zajišťování učebních pomůcek a paliva k topení.⁶⁷³ Na návrh Dr. Antonína Steidla bylo jednomyslně usneseno, aby se k místodržiteli vyslala tříčlenná deputace s poděkováním za zestátnění gymnázia a k vyjednávání s erárem o podmínkách smlouvy a o předání. Do deputace byl zvolen František Pek, Dr. Antonín Steidl a Petr Hana.⁶⁷⁴ Definitivně došlo k převzetí školy do správy státu 1. září roku 1890.⁶⁷⁵ Za město o podmínkách vyjednávala městská rada a purkmistr.⁶⁷⁶ Začátkem roku 1895 byla do Domažlic konečně dopravena zemskou školní radou podepsaná smlouva, jíž bylo vše definitivně stvrzeno.⁶⁷⁷

Podobným způsobem obci ulehčilo i zestátnění domažlické pošty. Došlo k tomu 1. ledna roku 1895.⁶⁷⁸ Původcem myšlenky převzetí této instituce do správy státu byl politický spolek. První impulz dal již v roce 1889.⁶⁷⁹ O realizaci se poté postaralo nové vedení města v čele s Petrem Hanou. Podalo za tímto účelem žádost ministerstvu obchodu a zapojilo Obchodní a živnostenskou komoru v Plzni.⁶⁸⁰ Prostředníkem mezi ní a zastupiteli se stal logicky Petr Hana.⁶⁸¹ Ani politický spolek se nepřestal angažovat. V roce 1891 předal říšské radě svou vlastní petici.⁶⁸² Brzkému vyřešení žádostí bránil nedostatek financí.⁶⁸³ Nová erární pošta byla

⁶⁶⁹ SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 1 a, sign. 1/3.

⁶⁷⁰ Naše gymnasium bude zestátněné. *Domažlické listy*. 30. 11. 1889, roč. 10, č. 48, nestr.

⁶⁷¹ Obecní vyšší gymnasium zdejší bude zestátněno. *Posel od Čerchova*. 7. 12. 1889, roč. 18, č. 49, nestr.

⁶⁷² Obecní naše gymnasium. *Posel od Čerchova*. 18. 1. 1890, roč. 19, č. 3, nestr.

Schůze obecního zastupitelstva král. města Domažlic. *Posel od Čerchova*. 25. 1. 1890, roč. 19, č. 4, nestr.

⁶⁷³ Podmínky zestátnění. *Domažlické listy*. 18. 1. 1890, roč. 11, č. 3, nestr.

⁶⁷⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 25. 1. 1890, roč. 11, č. 4, nestr.

⁶⁷⁵ Gymnasium v Domažlicích. *Domažlické listy*. 12. 7. 1890, roč. 11, č. 28, nestr.

⁶⁷⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 21. 6. 1890, roč. 11, č. 25, nestr.

⁶⁷⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 5. 1. 1895, roč. 16, č. 1, nestr.

⁶⁷⁸ Obchodní a živnostenská komora v Plzni. *Domažlické listy*. 21. 10. 1893, roč. 14, č. 42, nestr.

⁶⁷⁹ Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 30. 3. 1889, roč. 10, č. 13, nestr.

Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 15. 2. 1890, roč. 11, č. 7, nestr.

⁶⁸⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 12. 1889, roč. 10, č. 50, nestr.

⁶⁸¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 3. 1891, roč. 12, č. 11, nestr.

⁶⁸² Z politického spolku pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 28. 11. 1891, roč. 12, č. 48, nestr.

⁶⁸³ K zestátnění pošty. *Domažlické listy*. 27. 2. 1892, roč. 13, č. 9, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 8. 1893, roč. 14, č. 32, nestr.

slavnostně otevřena až 15. ledna 1895 v domě stavitele Peka.⁶⁸⁴ Změny v provozu poštovního a telegrafního úřadu ve správě státu spočívaly především v tom, že se za většinu úkonů přestal vybírat poplatek. Jinak fungoval úplně stejně jako doposud: Přijímal a dodával poštovní zásilky všeho druhu i telegramy. Vedle toho sloužil i jako sběrna poštovského spořitelního úřadu.⁶⁸⁵

Stav obecních financí se za dobu působení Hany v čele města měnil jen nepatrně. Poprvé byl městský rozpočet schodkový až v roce 1896.⁶⁸⁶ Od té doby si zastupitelé začali vést knihu o výdajích, aby měli přehled o tom, do čeho přesně se investovalo.⁶⁸⁷ Díky podpoře spořitelny se však dařilo i nadále udržovat Domažlice „v plusu“.⁶⁸⁸ Jinak tomu bylo pouze roku 1901, kdy se stav účtu města pohyboval v „červených číslech“, zřejmě díky stavbě dívčí školy. Vše se poté vyřešilo prvním vypsáním obecních přírážek k daním.⁶⁸⁹ V následujících letech byl na kontě obce dokonce i přebytek.⁶⁹⁰

Spolkové záležitosti

Dříve, než se budu věnovat obecním stavbám a úpravám města, se krátce zmíním o stávajících spolcích a jednotách a nových sdruženích, která se v Domažlicích v dané době ustanovila. Důvodem je skutečnost, že mezi nimi a tím, co se v Domažlicích dělo, existovala určitá spojitost. Mnohé z nich si prošly změnami, které městské obyvatelstvo ovlivnilo. Některé záležitosti, které se těchto společenství týkaly, souvisely také s Petrem Hanou....

Spolky založené do roku 1880

Jedním z nejstarších místních uskupení byl sbor městských ostrostřelců. Po smrti jejich protektora prince Rudolfa, jej na této pozici vystřídal starosta Petr Hana.⁶⁹¹ Největší pozornost sboru se zaměřovala na veřejné sady ve spolkové Střelnici, na což jim městská spořitelna každý rok vyčlenila finanční obnos ze svého výnosu. Největším počinem bylo vytvoření tzv. pavilonu, který návštěvníkům Střelnice poskytoval úkryt za nepříznivého počasí. K jeho postavení došlo opět jen díky podpoře místní spořitelny. Plány a rozpočty na něj vypracoval stavitel Pek.⁶⁹² Se

⁶⁸⁴ Slavnostní otevření zdejší erární pošty. *Posel od Čerchova*. 19. 1. 1895, roč. 24, č. 3, nestr.

⁶⁸⁵ Erární poštovní a telegrafní úřad v Domažlicích. *Domažlické listy*. 12. 1. 1895, roč. 16, č. 2, nestr.

⁶⁸⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 15. 2. 1896, roč. 17, č. 7, nestr.

⁶⁸⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 5. 1896, roč. 17, č. 11, nestr.

⁶⁸⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 7. 1896, roč. 17, č. 27, nestr.

⁶⁸⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 3. 1901, roč. 22, č. 9, nestr.

⁶⁹⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 3. 1904, roč. 25, č. 11, nestr.

⁶⁹¹ Oslava sv. Šebestiána. *Domažlické listy*. 31. 1. 1891, roč. 12, č. 5, nestr.

⁶⁹² Sbor ostrostřelecký. *Domažlické listy*. 30. 1. 1897, roč. 18, č. 5, nestr.

stavbou se začalo v říjnu roku 1896.⁶⁹³ Otevření nové budovy proběhlo slavnostním způsobem⁶⁹⁴ v květnu roku 1897. V novinách se záhy poté objevilo poděkování věnované čestnému setníkovi Petru Hanovi za to, že pro pavilon zakoupil čtyři lampy.⁶⁹⁵ V lednu roku 1897 byl jmenován čestným členem sboru.⁶⁹⁶ O rok později se jím stala i městská spořitelna.⁶⁹⁷

Spolek vojenských vysloužilců oslavil v roce 1889 své pětadvacetileté jubileum.⁶⁹⁸ Při této příležitosti jmenoval Petra Hanu za jeho zásluhy čestným členem.⁶⁹⁹ Další velkou událostí v životě domažlických veteránů byl sjezd vojenských vysloužilců, jež organizovali. Do města přijely vojenské spolky ze Štáhlav, Staňkova, z Nepomuku, Rokycan, Plzně či Třemošné. Součástí akce byla společná zábava na Střelnici, prohlídka města i přednáška o vysloužilcích.⁷⁰⁰ Po tomto setkání se správní rada sboru vojenských vysloužilců českého západu rozhodla jmenovat starostu města Domažlic Petra Hanu za jeho zásluhy o zmiňovaný sjezd a o západočeské vysloužilce čestným členem svazu.⁷⁰¹ Obdržel diplom „Sborové rady vojenských vysloužilců západních Čech se sídlem v Plzni“,⁷⁰² který mu za přítomnosti místních členů předali zástupci výše zmíněného sdružení, a to tajemník sborové rady Otta a předseda spolku ze Štáhlav Sýkora. Hana jim jako projev díky věnoval 50 K na konto podpůrného fondu spolku.⁷⁰³

Měšťanská beseda, jejímž předsedou byl i nadále Petr Hana, se i v tomto období zaměřovala zejména na získávání nových členů, a to především z řad měšťanů. Prostředky ke splnění vytknutého cíle stále spatřovala v přednáškách, odebrání knih a časopisů, pořádání zábav, zpěvu a hudbě atp. Stále se profilovala jako spolek vzdělávací a zábavní, „*jest jediná schopna býti středem veškerého společenského života v městě našem. Nezná politických stran, zná jen jediný cíl nejvyšší, jenž jest: prospěch vlasti.*“⁷⁰⁴ Veškeré akce, které pořádala, byly i nadále soukromé a

⁶⁹³ Se stavbou. *Posel od Čerchova*. 24. 10. 1896, roč. 25, č. 43, nestr.

⁶⁹⁴ Nový pavilón na Střelnici. *Posel od Čerchova*. 15. 5. 1897, roč. 26, č. 20, nestr.

Slavnostní odevzdání a otevření pavilonu. *Posel od Čerchova*. 8. 5. 1897, roč. 26, č. 19, nestr.

⁶⁹⁵ Veřejné díkůvzdání. *Domažlické listy*. 29. 5. 1897, roč. 18, č. 22, nestr.

⁶⁹⁶ Ze sboru ostrostřeleckého. *Domažlické listy*. 29. 1. 1898, roč. 19, č. 5, nestr.

⁶⁹⁷ C. k. priv. měšťanský sbor ostrostřelecký v Domažlicích. *Domažlické listy*. 19. 3. 1898, roč. 19, č. 12, nestr.

⁶⁹⁸ více viz: Valná hromada. *Posel od Čerchova*. 20. 4. 1889, roč. 18, č. 16, nestr.

Jubilejní slavnost. *Posel od Čerchova*. 1. 6. 1889, roč. 18, č. 22, nestr.

První společný výlet pořádal. *Posel od Čerchova*. 8. 6. 1889, roč. 18, č. 23, nestr.

⁶⁹⁹ Čestné členství. *Domažlické listy*. 28. 6. 1889, roč. 10, č. 26, nestr.

⁷⁰⁰ Slavnost vojenských vysloužilců. *Domažlické listy*. 10. 8. 1901, roč. 22, č. 32, nestr.

⁷⁰¹ Čestné členství. *Domažlické listy*. 29. 3. 1902, roč. 23, č. 13, nestr.

⁷⁰² Valná hromada spolku vojenských vysloužilců. *Domažlické listy*. 21. 3. 1903, roč. 24, č. 12, nestr.

⁷⁰³ Osobní. *Domažlické listy*. 31. 5. 1902, roč. 23, č. 22, nestr.

⁷⁰⁴ Provolání. *Domažlické listy*. 14. 12. 1889, roč. 10, č. 50, nestr.

zadarmo.⁷⁰⁵ Zřejmě i z toho důvodu musela zvýšit členský příspěvek na 4 zl. Stoupenců i přesto přibývalo.⁷⁰⁶ V roce 1894 založila divadelní odbor, aby svůj program obohatila.⁷⁰⁷

Domažlický Sokol si v průběhu Hanova působení v čele města prošel velkými organizačními změnami. V roce 1897 došlo k vytvoření I. okrsku plzeňské župy, v němž byly kromě domažlické zahrnuty i jednoty z Kouta, Nové Kdyně, ze Staňkova a Kolovče. Účelem okrskového zřízení bylo zdokonalit technické vedení v jednotlivých jednotách a tím župě usnadnit dozor, který byl při její obsáhlosti velmi náročný. Členové se měli pravidelně scházet a dohlížet na sebe, což také činily. Hned na prvním okrskovém setkání zorganizovali veřejné cvičení spojené s výletem.⁷⁰⁸ Další výraznou změnou bylo založení ženského tělocvičného odboru v rámci domažlického Sokola.⁷⁰⁹ Prvotním impulsem se stal sokolský slet v roce 1901 v Praze. Nestáli za tím však mužští členové Sokola, nýbrž členky spolku „Božena Němcová“, které se o realizaci odboru postaraly. Jmenovitě to byla Zuzana Duffková a Klementýna Regálová. Mohly vytvořit samostatný spolek s vlastní správou, ony se však rozhodly setrvat i nadále pod vedením mužů. Do čela nového odboru se jakožto jeho náčelnice postavila Eliška Příbylová a místonáčelnice Klementina Regálová.⁷¹⁰ Členky se scházely dvakrát týdně ke společnému cvičení.⁷¹¹ Krom toho mohly navštěvovat i pravidelné přednášky, které pro ně odbor organizoval.⁷¹² Posléze začalo vedení spolku pořádat podobné vzdělávací akce pro všechny své členy.⁷¹³ Od roku 1903 se ženská sekce začala věnovat také cvičení dívčího dorostu, tj. dívkám školou povinným. Byla v té době jediná z celé plzeňské župy.⁷¹⁴ Jediným hendikepem domažlického Sokola byla absence vlastní tělocvičny, což bylo dáno především nedostatkem financí na její vybudování. Přesto se o to sokolové snažili a sháněli peníze, „kde se dalo“. Na tyto účely přispěl několikrát i Petr Hana,⁷¹⁵ za což mu spolek udělil děkovný diplom.⁷¹⁶ V roce 1902 si spolek vytvořil po úrazu jednoho ze svých příslušníků podpůrný fond určený

⁷⁰⁵ Měšťánská beseda v Domažlicích. *Domažlické listy*. 14. 12. 1889, roč. 10, č. 50, nestr.

⁷⁰⁶ Valná hromada. *Domažlické listy*. 7. 2. 1891, roč. 12, č. 6, nestr.

⁷⁰⁷ Měšťánská beseda v Domažlicích. *Domažlické listy*. 17. 3. 1894, roč. 15, č. 11, nestr.

⁷⁰⁸ Věstník sokolský. *Domažlické listy*. 26. 6. 1897, roč. 18, č. 26, nestr.

⁷⁰⁹ více viz: O účelnosti ženských odborů sokolských. *Domažlické listy*. 1. 3. 1902, roč. 23, č. 9, nestr.

⁷¹⁰ Ženský odbor Sokola v Domažlicích. *Domažlické listy*. 25. 1. 1902, roč. 23, č. 4, nestr.

⁷¹¹ Ženám a dívkám v Domažlicích. *Domažlické listy*. 2. 11. 1901, roč. 22, č. 44, nestr.

⁷¹² Ženský odbor Sokola v Domažlicích. *Domažlické listy*. 25. 1. 1902, roč. 23, č. 4, nestr.

⁷¹³ Ze vzdělávacího ruchu Sokola zdejšího. *Domažlické listy*. 19. 4. 1902, roč. 23, č. 16, nestr.

⁷¹⁴ Ženský odbor. *Domažlické listy*. 16. 1. 1904, roč. 25, č. 3, nestr.

⁷¹⁵ Sokolský věstník. *Domažlické listy*. 5. 6. 1897, roč. 18, č. 23, nestr.

K následování. *Domažlické listy*. 19. 5. 1900, roč. 21, č. 20, nestr.

⁷¹⁶ Věstník sokolský. *Domažlické listy*. 19. 2. 1898, roč. 19, č. 8, nestr.

cvičícím členů, kdyby se jim v budoucnu stalo něco podobného.⁷¹⁷ Dlouholetým starostou spolku byl Maxmilián Duffek, trvale v jeho čele stál například i Josef Žuvniček (učitel), Jan Solfronk (cukrář), Karel Prunar (knihtiskař), Václav Rybařík (učitel), Antonín Peroutka (obchodník) nebo Dr. Gustav Halík (lékař).⁷¹⁸

Hasiči si za svého předsedu vybrali Hanu krátce před tím, než byl zvolen za starostu města. Jelikož byl svou novou funkcí příliš zaměstnán, rozhodl se na post předsedy rezignovat.⁷¹⁹ Stal se však, jak tomu bylo v případě jeho předchůdců purkmistrů, protektorem sboru.⁷²⁰ A jako takový se účastnil většiny valných hromad, které pořádal. Coby jeho ochránce se pro něj snažil získávat prostřednictvím novin nové členy. Zřejmě se už nechtěl dočkat opětovného zániku spolku (viz výše).⁷²¹ K tomu však nedošlo a počet členů i nadále stoupal. V roce 1900 jich bylo celkem 245. Trvalý post ve vedení spolku zastával coby předseda František Pek (stavitel), místopředseda Karel Trnka (obchodník), jednatel Václav Wimmer (malíř), náčelník Emanuel Holý (obchodník), místonáčelník Antonín Pitterman (pekař) i pokladník Josef Ludvík (mlynář).⁷²² V roce 1898 byl Petr Hana za své zásluhy o spolek jmenován na návrh náčelníka čestným členem. Purkmistr za toto vyznamenání poděkoval a přislíbil spolek i nadále podporovat a hájit.⁷²³ Jelikož byla činnost hasičů velmi nebezpečná, byl založen fond pro podporování zchudlých a práce neschopných činných členů, jejich vdovám a sirotkům.⁷²⁴ V roce 1902 spolek oslavil své pětadvacetileté trvání.⁷²⁵ Dvacetileté výročí si v Domažlicích na přelomu století připomněla i okresní hasičská jednota. Slavnosti se účastnilo mnoho zástupců hasičských sborů v okolí, což svědčilo o zvyšujícím se zájmu a přízni veřejnosti. Jednota podle jejího předsedy Maxe Duffka sdružovala třicet jedna sborů, tedy na 910 činných členů, což bylo ve srovnání s jejími začátky více než uspokojivé. Z důvodu vysokého počtu sborů došlo k rozdělení jednoty na část domažlickou a novokdyňskou.⁷²⁶

⁷¹⁷ Valná hromada tělocvičné jednoty. *Domažlické listy*. 1. 2. 1902, roč. 23, č. 5, nestr.

⁷¹⁸ viz: Řádná valná hromada. *Domažlické listy*. 17. 6. 1893, roč. 14, č. 24, nestr.

⁷¹⁹ Výroční valnou hromadu. *Domažlické listy*. 5. 4. 1890, roč. 11, č. 14, nestr.

⁷²⁰ Ze sboru hasičského. *Domažlické listy*. 25. 4. 1891, roč. 12, č. 17, nestr.

⁷²¹ viz: Provolání. *Domažlické listy*. 20. 2. 1892, roč. 13, č. 8, nestr.

⁷²² srov.: Valná hromada sboru dobrovolných hasičů. *Domažlické listy*. 12. 5. 1894, roč. 15, č. 19, nestr.

Valná hromada. *Domažlické listy*. 13. 1. 1900, roč. 21, č. 2, nestr.

⁷²³ Valná hromada sboru dobrovolných hasičů. *Domažlické listy*. 15. 1. 1898, roč. 19, č. 3, nestr.

⁷²⁴ Valná hromada sboru dobrovolných hasičů v Domažlicích. *Domažlické listy*. 19. 1. 1901, roč. 22, č. 3, nestr.

⁷²⁵ více viz: Pětadvacetileté trvání sboru dobrovolných hasičů. *Domažlické listy*. 30. 8. 1902, roč. 23, č. 35, nestr.

⁷²⁶ více viz: Jubilejní slavnost hasičská. *Domažlické listy*. 11. 8. 1900, roč. 22, č. 32, nestr.

Slavnostní řeč. *Domažlické listy*. 18. 8. 1900, roč. 22, č. 33, nestr.

Sadařská jednota pokračovala i nadále v činnosti, kterou vykonávala doposud. Krom toho se stala také „okrašlujícím“ spolkem, což znamenalo, že vybírala a upravovala cesty a místa, která byla vhodná k osázení nových stromků. Aby na tuto činnost získala více peněz, zavedla nově institut „přispívajícího člena“. Ten dával spolku 1 zl. ročně bez nároku na podíl ze zisku jednoty. Na to konto Hana apeloval na všechny příslušníky spolku, aby se snažili získávat nové stoupence a měli tak dostatečně vysoký příjem k rozvíjení spolkové činnosti.⁷²⁷ Kromě Hany byl trvale ve vedení spolku také místopředseda Antonín Hájek (řezník), správce sadů Jakub Martínek (učitel), pokladník Emanuel Holý (obchodník) a zapisovatel Jakub Růžek.⁷²⁸

Spolky založené do nástupu Petra Hany do čela města

Krejcarový spolek pokračoval i nadále s podporou chudých studentů obecných a měšťanských škol.⁷²⁹ I v jeho případě bylo nejdůležitější, aby měl velké množství členů a aby si neustále získával nové a nové příznivce. Prostředkem se staly emotivní výzvy obsažené v místních novinách, k nimž byl vždy připojen i seznam dárců, aby se obecně vědělo, kdo pomáhá, což jak se domnívám, mnohé z čtenářů přesvědčilo, aby také přispěli.⁷³⁰ Pod texty, jež čtenáře vyzývali k podpoře krejcarového spolku, byli zpravidla podepsáni tito pánové: František Kovář, Petr Hana a děkan Jan Dobrý.⁷³¹ Mezi hlavní mecenáše spolku patřili učitelé a učitelky, ředitelé škol, profesori, úředníci, obchodníci, živnostníci a jejich manželky.⁷³² Svou podporu mu vyjádřil i Petr Hana a to příspěvkem 25 zl.⁷³³ Krom toho se coby starosta města účastnil i následného předávání dárků chudým dětem obecných a měšťanských škol, a to společně s děkanem Janem Dobrým, místopředsedou krejcarového spolku Antonínem Srnou, pokladníkem P. Bedřichem Šlajsem a jednatelem Františkem Kovářem.⁷³⁴ V roce 1894 došlo ke zvýšení členského příspěvku na 52 kr. Se stávajícím počtem členů by se totiž potřebná částka, tj. 500 zl., za kterou se každý rok nakupovaly dárky dětem, nedosáhlo. V té době byl předsedou spolku Hana a místopředsedou děkan Dobrý,⁷³⁵ a i když se všemožně

⁷²⁷ Valná hromada sadařské jednoty. *Domažlické listy*. 1. 3. 1890, roč. 11, č. 9, nestr.

⁷²⁸ viz: Sadařská jednota v Domažlicích. *Domažlické listy*. 14. 4. 1894, roč. 15, č. 15, nestr.

Sadařská jednota v Domažlicích. *Domažlické listy*. 18. 5. 1901, roč. 22, č. 20, nestr.

⁷²⁹ Dobročinný krejcarový spolek. *Posel od Čerchova*. 17. 11. 1888, roč. 17, č. 47, nestr.

⁷³⁰ Provolání. *Domažlické listy*. 30. 11. 1889, roč. 10, č. 48, nestr.

⁷³¹ Velectěnému občanstvu zdejšímu. *Domažlické listy*. 7. 12. 1889, roč. 10, č. 49, nestr.

⁷³² Provolání. *Domažlické listy*. 30. 11. 1889, roč. 10, č. 48, nestr.

⁷³³ Seznam. *Domažlické listy*. 14. 12. 1889, roč. 10, č. 50, nestr.

⁷³⁴ Dobročinný spolek krejcarový. *Domažlické listy*. 21. 12. 1889, roč. 10, č. 51, nestr.

⁷³⁵ Provolání. *Domažlické listy*. 13. 10. 1894, roč. 15, č. 41, nestr.

snažili spolek udržet při životě,⁷³⁶ došlo v roce 1895 k rozdávání šatů a bot mezi místní chudé chlapce a dívky naposledy.⁷³⁷ Téměř o šest let později se však ustavil nový Podpůrný spolek pro školní mládež obecných a měšťanských škol v Domažlicích jiný spolek. Jeho prvním počinem bylo zprovoznění „polévkového ústavu“,⁷³⁸ jež byl určen nemajetným žákům, kteří se zde mohli najíst zadarmo. Celkový náklad na provoz, tj. 400 zl., hradila obec.⁷³⁹ Podporu jí poskytla i spořitelna a záložna a obce Havlovice, Bořice a Petrovice. Polévku připravovaly i roznášely ctihodné sestry. Při prvním výdeji, ke kterému došlo v lednu roku 1903, bylo pohoštěno na 363 dětí. Přítomno bylo i vedení spolku: předseda děkan Antonín März, místopředseda Petr Hana a jednatel Jan FASTER. V článku, který o této události informoval, se dále psalo: „*Domažlice, v jejichž čele jest p. purkmistr Petr Hana, muž nad jiné obětavý a lidumilný, konají velice mnoho pro chudinu a věru bylo by záhodno, aby častěji o tom veřejnost zvěděla.*“⁷⁴⁰ O „polévkový ústav“ byl od jeho otevření velký zájem, o čemž svědčilo i 15 522 rozdaných porcí polévky za první čtyři dny jeho fungování.⁷⁴¹

O spolku, který se věnoval podporování chudých studentů gymnázia, se toho v místních týdenících příliš mnoho nepsalo. Až v roce 1889, kdy do svého názvu přijal pojmenování „Tuhošť“,⁷⁴² byla jeho aktivita více patrná i v novinách. Stejně jako předchozí spolek totiž v Domažlicích pro své svěřence otevřel veřejnou kuchyni. Spolupracoval při tom s dámským spolkem „Božena Němcová“.⁷⁴³ Vařilo se zde čtyřikrát týdně⁷⁴⁴ a pouze během školního roku.⁷⁴⁵ Kapacita jídelny byla oproti předchozí omezena. V roce 1901 mohla kupříkladu nakrmit pouze třicet studentů denně.⁷⁴⁶ Mnozí z místních občanů projekt podporovali i tím, že dodávali potřeby k vaření.⁷⁴⁷ Hana věnoval obnos 30 K.⁷⁴⁸ Finančně podnik podporovala i místní záložna.⁷⁴⁹ V čele nového spolku byli i nadále mnozí z těch, kteří jej zakládali – například předseda Dr. Steidl či pokladník P. Janda. Místopředsedou

⁷³⁶ Na ošacení. *Domažlické listy*. 17. 11. 1894, roč. 15, č. 46, nestr.

Na ošacení. *Domažlické listy*. 24. 11. 1894, roč. 15, č. 47, nestr.

⁷³⁷ Štědrovečerní podělování. *Domažlické listy*. 5. 1. 1895, roč. 16, č. 1, nestr.

⁷³⁸ Provolání. *Domažlické listy*. 17. 1. 1903, roč. 24, č. 3, nestr.

⁷³⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 12. 1902, roč. 23, č. 50, nestr.

⁷⁴⁰ Dobročinnost. *Domažlické listy*. 17. 1. 1903, roč. 24, č. 3, nestr.

⁷⁴¹ Provolání. *Domažlické listy*. 17. 1. 1903, roč. 24, č. 3, nestr.

⁷⁴² Provolání. *Posel od Čerchova*. 4. 11. 1899, roč. 28, č. 45, nestr.

⁷⁴³ Veřejná kuchyně. *Posel od Čerchova*. 18. 11. 1899, roč. 28, č. 47, nestr.

⁷⁴⁴ Dobročinný vlastenecký spolek. *Domažlické listy*. 10. 2. 1900, roč. 21, č. 6, nestr.

⁷⁴⁵ V kuchyni. *Domažlické listy*. 14. 7. 1900, roč. 22, č. 28, nestr.

⁷⁴⁶ Studentská kuchyně. *Domažlické listy*. 21. 9. 1901, roč. 22, č. 38, nestr.

⁷⁴⁷ více viz: Kuchyně. *Domažlické listy*. 30. 12. 1899, roč. 21, č. 1, nestr.

⁷⁴⁸ Dobročinnost. *Domažlické listy*. 30. 6. 1900, roč. 22, č. 26, nestr.

⁷⁴⁹ „Tuhošť“. *Domažlické listy*. 3. 3. 1900, roč. 21, č. 9, nestr.

spolku se stal ředitel gymnázia František Reiss a ve výboru zasedl i Petr Hana, Tomáš Duffek a Dr. Rudolf Rubeš.⁷⁵⁰

Mnohem významnější funkci plnil Petr Hana v NJP, byl totiž jejím předsedou. Na svůj post ale – stejně jako v případě hasičského sboru – po zvolení do čela města rezignoval. O dění ve spolku se však zajímal i nadále.⁷⁵¹ Důkazem je i jeho účast na sjezdu chodských odborů v Újezdě v roce 1889, při němž byl zvolen jejich předsedou.⁷⁵² Na počátku roku 1893 spolku věnoval dílo „Die Kunst im Hause“, což jeho trvalý zájem o něj opět potvrzuje.⁷⁵³ Zřejmě i z těchto důvodů byl v roce 1893 do čela domažlické sekce opět zvolen.⁷⁵⁴ Mezi stálé členy vedení spolku patřili kromě něho i učitelé Ferdinand Samohrd a Petr Vrba, Dr. Gustav Halík, truhlář Antonín Kalous nebo knihtiskař Karel Prunar.⁷⁵⁵ Roku 1895 se v Domažlicích konal sjezd místních odborů NJP. Rokovalo se při něm o dalších úkolech jednoty a o vytvoření župní jednotky,⁷⁵⁶ v jejímž čele by stanul právě domažlický odbor. Na akci promluvil i Petr Hana. Pronesl přání, zda by ústřední výbor mohl vydávat odborné knihy pro průmyslníky a řemeslníky, utvořit pro ně knihovnu a vysílat do města učitele za účelem jejich vzdělávání. Většinu jeho proseb bylo vyhověno.⁷⁵⁷

Na následujícím sjezdu NJP byl domažlický odbor kárán za to, že je málo činný, což mohlo souviset s úpadkem zájmu veřejnosti.⁷⁵⁸ Ve skutečnosti však aktivní byl, pouze se nezaměřoval na Domažlice, ale na národnostně smíšené obce.⁷⁵⁹ Zřejmě proto, aby se veřejnost o jeho práci dozvěděla, se o něm v místních novinách začalo psát mnohem častěji než dříve. Měšťané si tak mohli přeciť o péči, jakou věnoval matičním školám na Pelechách, v Prapořisti, Třebnicích a Blížejově,⁷⁶⁰ o tom, že

⁷⁵⁰ „Tuhošť“. *Domažlické listy*. 17. 2. 1900, roč. 21, č. 7, nestr.

⁷⁵¹ Valná hromada místního odboru Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 1. 6. 1889, roč. 10, č. 22, nestr.

⁷⁵² Sjezd chodských odborů Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 15. 6. 1889, roč. 10, č. 24, nestr.

⁷⁵³ Místní odbor Národní jednoty pošumavské v Domažlicích. *Domažlické listy*. 28. 1. 1893, roč. 14, č. 4, nestr.

⁷⁵⁴ Valná hromada. *Domažlické listy*. 17. 6. 1893, roč. 14, č. 24, nestr.

⁷⁵⁵ viz: Valná hromada. *Domažlické listy*. 17. 6. 1893, roč. 14, č. 24, nestr.

Valná hromada místního odboru Národní jednoty pošumavské pro Domažlice. *Domažlické listy*. 19. 10. 1895, roč. 16, č. 42, nestr.

Výbor odboru Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 21. 10. 1899, roč. 20, č. 43, nestr.

⁷⁵⁶ Při tomto sjezdu došlo k oné decentralizaci, o které jsem se zmiňovala již dříve. Místní odbory přestaly fungovat pouze jako sběrný peněz.

⁷⁵⁷ Sjezd místních odborů Národní jednoty pošumavské v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 9. 11. 1895, roč. 22, č. 45, nestr.

⁷⁵⁸ Místní odbor Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 26. 8. 1899, roč. 20, č. 35, nestr.

⁷⁵⁹ Valná hromada odboru Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 14. 10. 1899, roč. 20, č. 42, nestr.

⁷⁶⁰ Domažlická skupina Národní jed. pošumavské. *Domažlické listy*. 18. 5. 1901, roč. 22, č. 20, nestr.

z vlastních peněz vydržoval českého právníka v Horšovském Týně,⁷⁶¹ nebo o přenosné knihovně,⁷⁶² kterou zasílal na místa, kde žádnou neměli.⁷⁶³

V roce 1900 došlo k ustanovení skupiny odborů NJP (zřejmě šlo o župu, jež se měla vytvořit už v roce 1895), v jejímž čele stála domažlická sekce.⁷⁶⁴ Krom toho, že dostala na starost odbory z Havlovic, Stráže, Milavče, Mrákova, Postřekova, Klenčí, Loučimi, Pocinovic, Hluboké, Nové Kdyně a Prapořiště,⁷⁶⁵ založila nové v Draženově, na Peci, v Újezdě atd. Zástupci odborů se pak scházeli na společných schůzích, pořádali společné výlety, organizovali veřejné přednášky a sbírky atp.⁷⁶⁶ V roce 1904 společně oslavili dvacetileté trvání jednoty. V čele skupiny stál jakožto její předseda Petr Hana a také domažlický právník Alexander Halík.⁷⁶⁷

Také Řemeslnicko-živnostenská jednota oslavila v průběhu Hanova „starostování“ výročí⁷⁶⁸ svého desetiletého působení ve městě – v roce 1896. I při této akci purkmistr města pronesl několik slov. Poděkoval jménem obce za uznání, jež mu spolek projevil, a podtrhnul význam jednoty pro rozvoj řemeslnictva v Domažlicích.⁷⁶⁹ V následujícím roce byl za svoje zásluhy o živnostníky a řemeslníky ve městě jmenován společně s ředitelem průmyslové školy Františkem Kovářem čestným členem jednoty.⁷⁷⁰ Mezi nejvýznamnější počiny spolku (jehož součástí byla i místní živnostenská společenstva)⁷⁷¹ patřilo zřízení nového výročního trhu v den sv. Tomáše. Původně se členové snažili o vytvoření dvou trhů, také na Zelený čtvrtek, nakonec se však rozhodli zažádat jen o jeden.⁷⁷² Povolení k uskutečnění pátého výročního trhu bylo místodržitelstvím uděleno až dva roky po podání žádosti.⁷⁷³ V roce 1897 si spolek, stejně jako některé další výše uvedené, vytvořil podpůrný fond.⁷⁷⁴ Jeho účelem bylo pomáhat činným členům, jejich vdovám a sirotkům v těžkých životních chvílích. Prostředkem k získávání peněz

⁷⁶¹ Domažlická skupina Národní jed. pošumavské. *Domažlické listy*. 18. 5. 1901, roč. 22, č. 20, nestr.

⁷⁶² Místní odbor Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 15. 12. 1900, roč. 22, č. 50, nestr.

Z místního odboru Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 20. 12. 1902, roč. 23, č. 51, nestr.

⁷⁶³ Místní odbor Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 14. 3. 1903, roč. 24, č. 11, nestr.

⁷⁶⁴ Z Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 19. 5. 1900, roč. 21, č. 20, nestr.

⁷⁶⁵ Schůze odborů. *Domažlické listy*. 21. 4. 1900, roč. 21, č. 16, nestr.

⁷⁶⁶ Skupina Domažlická. *Domažlické listy*. 24. 5. 1902, roč. 23, č. 21, nestr.

⁷⁶⁷ Ku dvacetiletí Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 2. 7. 1904, roč. 25, č. 27, nestr.

⁷⁶⁸ více viz: Řemeslnicko-živnostenská jednota v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 14. 11. 1896, roč. 25, č. 46, nestr.

⁷⁶⁹ Řemeslnicko-živnostenská jednota. *Posel od Čerchova*. 28. 11. 1896, roč. 25, č. 48, nestr.

⁷⁷⁰ Řemeslnicko-živnostenská jednota. *Domažlické listy*. 2. 1. 1897, roč. 18, č. 1, nestr.

⁷⁷¹ viz: Z Řemeslnicko-živnostenské jednoty v Domažlicích. *Domažlické listy*. 31. 12. 1898, roč. 20, č. 1, nestr.

⁷⁷² Řemeslnicko-živnostenská jednota. *Domažlické listy*. 2. 1. 1897, roč. 18, č. 1, nestr.

⁷⁷³ Nový, pátý trh v Domažlicích povolen. *Domažlické listy*. 18. 2. 1899, roč. 20, č. 8, nestr.

⁷⁷⁴ Z Řemeslnicko-živnostenské jednoty v Domažlicích. *Domažlické listy*. 31. 12. 1897, roč. 19, č. 1 nestr. Z Řemeslnicko-živnostenské jednoty. *Posel od Čerchova*. 9. 4. 1898, roč. 27, č. 15, nestr.

byly pěvecké a hudební zábavy a přednášky, jejichž výnos byl určen právě fondu.⁷⁷⁵

I v případě tohoto spolku byli ve vedení stabilně ti samí lidé: Karel Hájek (majitel strojí továrny), František Nozar (knihtiskař), František Kresl (obchodník), Vilibald Čadek (tkaničkář), Augustýn Šilhavý (mukař), Norbert Kresl (jirchář) a František Kresl (obchodník).⁷⁷⁶ Jejich zasedání byl nejednou přítomen i Petr Hana. Při schůzi v roce 1903 apeloval na členy, aby navštěvovali obecní knihovnu, ve které jsou pro ně k dispozici odborné knihy.⁷⁷⁷

Akademický spolek „Chod“ patřil v Domažlicích mezi ty nejvíce činná sdružení. I nadále pokračoval s činnostmi, se kterými jsme se seznámili již dříve. Vedle toho se věnoval i jiným aktivitám: Pořádal kurzy národních tanců – tzv. holuběnky, sekerečky a řeznické.⁷⁷⁸ Zřizoval knihovny tam, kde doposud nebyly, čímž napodobil činnost ostatních akademických spolků – např. „Radbuzy“.⁷⁷⁹ Organizoval přednášky ve městě i okolí⁷⁸⁰ a v roce 1904 také tzv. „univerzitní extense“.⁷⁸¹ Jednalo se o přednášky univerzitních profesorů, které měly za cíl popularizovat vědu u veřejnosti.⁷⁸² Zahrnovaly témata z filosofie, práva a medicíny. Díky podpoře místních spolků a institucí⁷⁸³ se za vstup neplatilo. V čele komise, která měla na starosti veškerou organizaci, stál jakožto její předseda purkmistr města.⁷⁸⁴ Hana podporoval většinu z aktivit „Choda“. Jednak měl nad nimi protektorát,⁷⁸⁵ což znamenalo, že je finančně podporoval, a jednak se jich i sám účastnil.⁷⁸⁶ V roce 1895 přistoupil za přispívajícího členem spolku.⁷⁸⁷ Zapojil se i do další dobročinné činnosti, kterou akademici ve městě organizovali. V roce 1901

⁷⁷⁵ Z řemeslnicko-živnostenské jednoty. *Posel od Čerchova*. 16. 4. 1898, roč. 27, č. 16, nestr.

⁷⁷⁶ viz např. Řemeslnicko-živnostenská jednota v Domažlicích. *Domažlické listy*. 12. 1. 1895, roč. 16, č. 2, nestr.

Řemeslnicko-živnostenská jednota. *Domažlické listy*. 2. 1. 1897, roč. 18, č. 1, nestr.

Z řemeslnicko-živnostenské jednoty v Domažlicích. *Domažlické listy*. 3. 1. 1903, roč. 24, č. 1, nestr.

⁷⁷⁷ Z řemeslnicko-živnostenské jednoty v Domažlicích. *Domažlické listy*. 3. 1. 1903, roč. 24, č. 1, nestr.

⁷⁷⁸ Vyučování národním tancům. *Domažlické listy*. 11. 8. 1894, roč. 15, č. 32, nestr.

Národní tance. *Domažlické listy*. 18. 8. 1894, roč. 15, č. 33, nestr.

⁷⁷⁹ Akad. spolek „Chod“. *Domažlické listy*. 1. 8. 1903, roč. 24, č. 31, nestr.

⁷⁸⁰ Z akad. spolku „Chod“. *Domažlické listy*. 28. 6. 1902, roč. 23, č. 26, nestr.

⁷⁸¹ více viz: Univerzitní extense. *Domažlické listy*. 9. 1. 1904, roč. 25, č. 2, nestr.

⁷⁸² Zasláno. *Domažlické listy*. 2. 1. 1904, roč. 25, č. 1, nestr.

⁷⁸³ Finanční příspěvek darovaly následující spolky: „Chod“, „Budeč“, Měšťanská beseda, Literární jednota, Sokol, NJP, Řemeslnicko-živnostenská jednota, hasiči, „Lassalle“, politický spolek, řadové společenstvo, Hospodářsko-průmyslový spolek, divadelní ochotníci, sadaři, ostrostřelci, „Božena Němcová“, obchodní grémium ad. Dále pak městská rada, okresní výbor, spořitelna a záložna – viz: Účet o universitní extensi (3 přednášky) v Domažlicích. *Domažlické listy*. 14. 5. 1904, roč. 25, č. 20, nestr.

⁷⁸⁴ Univerzitní extense. *Domažlické listy*. 6. 2. 1904, roč. 25, č. 6, nestr.

⁷⁸⁵ Zasláno. *Domažlické listy*. 14. 1. 1893, roč. 14, č. 2, nestr.

Ples. *Domažlické listy*. 16. 12. 1893, roč. 14, č. 50, nestr.

⁷⁸⁶ Ples Akad. spolku „Chod“. *Domažlické listy*. 13. 1. 1894, roč. 15, č. 2, nestr.

⁷⁸⁷ Z Akademického spolku „Chod“. *Domažlické listy*. 28. 12. 1895, roč. 16, č. 52, nestr.

iniciovali založení odboru Husova fondu,⁷⁸⁸ jež byl určen méně majetným posluchačům českých vysokých škol. Úkolem bylo především získávání peněz. Členové zřizujícího komitě byli: Petr Hana, Emanuel Hübner (ředitel cukrovaru), Jan Ludvík (obchodník), Dr. František Wellner (právník), Josefina Regálová (choť městského lékaře), Maxmilián Duffek (majitel hostince), Emanuel Prunar (knihtiskař) a Antonín Ševčík (student práv).⁷⁸⁹ Prvním předsedou nového odboru se stal Hübner, jednatelem Ševčík a pokladníkem Prunar.⁷⁹⁰ V prvním roce se vedení spolku zaměřovalo především na získávání nových členů, aby se mu podařilo vybrat co nejvíce peněz. Nakonec zapojily devadesát šest osob. Určitou finanční podporu jim darovalo i okresní a obecní zastupitelstvo, Sokol, „Chod“ a místní abiturienti. První rok se vybralo 450 K, což bylo více než potěšující.⁷⁹¹ Dalším, podobně činným sdružením byl politický spolek: Vedení obce předložil petici o vytvoření obecní knihovny, říšskou radu žádal o podporu v záležitosti vybudování železničního spojení Domažlice -Planá, zestátnění místní pošty anebo o otevření pedagogické školy ve městě.⁷⁹² I nadále organizoval veřejné schůze, na které zval zemské a říšské poslance zvolené za město Domažlice.⁷⁹³ Každoročně od roku 1895 oslavoval památku Mistra Jana Husa velkou slavností. V roce 1896 při tom spolupracoval i s Akademickým spolkem „Chod“.⁷⁹⁴ S Řemeslnicko-živnostenskou jednotou se zase spojil proto, aby pořádali společné přednášky a vzdělávali tak řemeslníky a živnostníky v politických věcech. Petr Hana se členem spolku stal až v roce 1891.⁷⁹⁵ O tři roky později zasedl do výboru a v roce 1896 se stal jeho předsedou a nahradil na tomto postu Josefa Klímu. Ve výkonu funkce mu povětšinou sekundovali pánové: František Kresl (obchodník), Václav Wimmer (malíř), Martin Holub (zahradník), Emil Tšída (továrník z Nové Kdyně), Jan Solfronk (cukrář), František Kitzberger (obchodník) nebo Augustýn Šilhavý (obchodník).⁷⁹⁶ V roce 1900 se Hana vedení vzdal, „že mu není možno působiti, jak

⁷⁸⁸ více viz: Husův fond. *Domažlické listy*. 5. 10. 1901, roč. 22, č. 40, nestr.

⁷⁸⁹ Provolání. *Domažlické listy*. 24. 8. 1901, roč. 22, č. 34, nestr.

⁷⁹⁰ Místní odbor Husova fondu pro Domažlice. *Domažlické listy*. 26. 10. 1901, roč. 22, č. 43, nestr.

⁷⁹¹ Místní odbor Husova fondu. *Domažlické listy*. 11. 10. 1902, roč. 23, č. 41, nestr.

⁷⁹² Politický spolek. *Domažlické listy*. 5. 12. 1891, roč. 12, č. 49, nestr.

Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 13. 4. 1895, roč. 16, č. 15, nestr.

⁷⁹³ viz: Veřejná schůze. *Domažlické listy*. 2. 4. 1898, roč. 19, č. 14, nestr.

Veřejná schůze. *Domažlické listy*. 9. 4. 1898, roč. 19, č. 15, nestr.

⁷⁹⁴ Výbor politického spolku. *Domažlické listy*. 30. 5. 1896, roč. 17, č. 22, nestr.

⁷⁹⁵ Z politického spolku pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 28. 11. 1891, roč. 12, č. 48, nestr.

⁷⁹⁶ Valná hromada politického spolku. *Domažlické listy*. 24. 2. 1894, roč. 15, č. 8, nestr.

Výbor politického spolku. *Domažlické listy*. 23. 1. 1897, roč. 18, č. 4, nestr.

by sobě přál a žádal (...).“ Zůstával však i nadále členem výboru.⁷⁹⁷ Jelikož byl tento spolek složen především z mladočechů, vystupoval velmi radikálně proti sociální demokracii a agrárikům, kteří se v Domažlicích také prosazovali.⁷⁹⁸

Spolek „Božena Němcová“, jež vznikl jako poslední ze všech místních sdružení do nástupu Petra Hany do čela města, se věnoval organizování přednášek, hudebních a tanečních zábav a jiných akcí pro místní paní a dívky. Zbudoval pro ně také čítárnu. Jeho členky se i nadále zabývaly dobročinností. Pečovaly o děti z místní opatrovny, obdarovávaly chudé lidi jídlem, přispívaly na učební pomůcky nemajetným žačkám, vyučovaly ruční práce na dívčí měšťanské škole atp.⁷⁹⁹ Krom toho se sdružení zasazovalo o otevření krajkářské školy ve městě (v tom však neuspěl) nebo o zavedení vzdělávacího kurzu pro dívky. Když pak ve městě jeden takový opravdu vznikl, podpořilo jej zakoupením potřebného šicího stroje. Od roku 1898 začaly členky spolku také podnikat. Cílem bylo získat na své aktivity potřebné peníze a zaměstnat místní dívky.⁸⁰⁰ Prostřednictvím novin nabízely zájemcům prošívané přikrývky plněné ovčí vlnou z pošumavských přádelen.⁸⁰¹ Výdělečná činnost byla jedna z možností, jak řešit nedostatek členů a tedy i financí – viz také sadařská jednota.

Nové spolky

V roce 1889 se v městě vytvořil Český klub velocipedistů v Domažlicích. Mezi jeho aktivity patřily především společné vyjížděky členů spolku do okolí města. O tři roky později zorganizoval výlet plzeňských cyklistů do Domažlic a v roce 1899 veřejně oslavil své desetileté trvání silničními závody a výletem na Českou Kubici.⁸⁰² Zřejmě ani jemu se však v Domažlicích příliš nedařilo. V roce 1901 se v novinách objevila informace o tom, že se zakládá znovu. Nejprve si spolek vybudoval cvičiště na Palackého třídě u Střelnice a závodní dráhu pro své aktivity, tj. výuku jízdy na kole, spolkové závody a slavnosti.⁸⁰³ V červnu roku 1901 byl s realizací hotov. Pro veřejnost připravil dvě kola (dámské a pánské) k zapůjčení.⁸⁰⁴

⁷⁹⁷ Politický spolek. *Domažlické listy*. 20. 1. 1900, roč. 21, č. 3, nestr.

⁷⁹⁸ viz: Veřejná schůze politická v Domažlicích. *Domažlické listy*. 10. 3. 1900, roč. 21, č. 10, nestr.

⁷⁹⁹ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁸⁰⁰ Domácí výroba pokrývek. *Domažlické listy*. 17. 9. 1898, roč. 19, č. 38, nestr.

⁸⁰¹ Šumavské výrobky. *Domažlické listy*. 22. 4. 1899, roč. 20, č. 17, nestr.

⁸⁰² více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁸⁰³ Klub cyklistů. *Domažlické listy*. 13. 4. 1901, roč. 22, č. 15, nestr.

⁸⁰⁴ Z Klubu velocipedistů. *Posel od Čerchova*. 8. 6. 1901, roč. 30, č. 23, nestr.

Mezi veřejností o to byl skutečný zájem: „Každým dnem v odpoledních hodinách a zejména k večeru jest oživeno pestrou společností pánů i dam (...).“ Spolek si tímto krokem získal velký počet členů, který vystoupal až na sedmdesát osm osob.⁸⁰⁵ Od svého znovuzřízení se pak nevěnoval pouze organizaci výletů pro svoje členy, ale i jiným aktivitám jako například pořádání spolkových večírků.⁸⁰⁶

Za doby starosty Petra Hany se v Domažlicích vytvořily tři dělnické spolky: „Komenský“ – všeobecně dělnický vzdělávací a podpůrný spolek, „Lassalle“ – všeobecně vzdělávací spolek dělnictva, a Národní vzdělávací dělnická beseda „Petr Fastr“. Svými aktivitami se zaměřovaly hlavně na dělníky a živnostníky. Pořádaly pro ně různé zábavy, přednášky, kurzy, výlety, vycházky, veřejné schůze a zřizovaly knihovny.⁸⁰⁷ Kromě toho v roce 1892 poprvé a také legálně naposledy uspořádaly v Domažlicích oslavu prvního máje.⁸⁰⁸ Petr Hana se v nich nijak výrazně neangažoval. Trvalou připomínkou existence jednoho z těchto spolků je pamětní deska věnovaná Petru Fastrovi.⁸⁰⁹

V roce 1889 si dosavadní divadelní ochotníci vytvořili sdružení nesoucí název „Havlíček“. Přestože se jednalo o spolek divadelní, organizoval pro veřejnost také přednášky, vycházky, hudební zábavy aj. Hlavním těžištěm jeho aktivit zůstávala i nadále představení, jejichž výtěžek se posílal na dobročinné účely.⁸¹⁰

V roce 1893 se konečně⁸¹¹ ujala myšlenka na vytvoření odboru Klubu českých turistů (dále jen KČT) v Domažlicích. Za členy se dříve, než došlo k jeho oficiálnímu potvrzení, přihlásili: Dr. Antonín Steidl, Josef Srna, Ferdinand Samohrd, Karel a Emanuel Prunarovi ad. Ustanovující schůzi byli přítomni i zástupci ústředí z Prahy Dr. Pacovský a Dr. Kurz. Prvním předsedou spolku zvoleným při této příležitosti se stal purkmistr Petr Hana, jednatelem Maxmilián Duffek a do výboru zasedl například Dr. Augustýn Regál nebo profesor Ferdinand Samohrd. Spolek se dle svých stanov staral o povznesení místní turistiky. Instaloval

⁸⁰⁵ Cvičiště klubu českých velocipedistů. *Posel od Čerchova*. 22. 6. 1901, roč. 30, č. 25, nestr.

⁸⁰⁶ Klub velocipedistů v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 5. 7. 1902, roč. 31, č. 27, nestr.

⁸⁰⁷ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁸⁰⁸ SOKA Domažlice, fond Historie spolků na Domažlicku.

⁸⁰⁹ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁸¹⁰ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁸¹¹ Za vytvoření odboru klubu se o dva roky dříve zasazovaly DL. Psalo se v nich o tom, že je místní krajina vhodná k výletům a že je potřeba založit spolek, který by o ni za tímto účelem pečoval – viz: Naše výletní místa. *Domažlické listy*. 17. 4. 1886, roč. 7, č. 16, s. 131.

za tímto účelem orientační turistické tabulky na cestách kolem Domažlic (např. na Čerchov).⁸¹² Pro své členy pořádal výlety s přednáškami, koncerty a jinými zábavami. Zajistil pro ně i spolkový odznak a slevu při jízdě na železnici. Každý měsíc jim také zasílal spolkový časopis. V roce 1893 založil pro cestující studenty⁸¹³ v Domažlicích noclehárnu. O rok později postavil pro veřejnost na Čerchově vyhlídkovou věž a později i útulnu nazvanou podle jejího architekta „Pasovského chýše“.⁸¹⁴ Zasadil se také o to, aby byla na České Kubici otevřena železniční zastávka (participoval na tom také Petr Hana).⁸¹⁵ V roce 1896 se stal hostitelem sjezdu⁸¹⁶ klubů českých turistů z Čech a Moravy, kterých bylo v dané době třicet šest. Pro tuto příležitost nechal domažlický odbor vypracovat brožuru s popisem města, fotkami některých významných budov a s nabídkou různých výletů do okolí.⁸¹⁷ Mezi aktivity spolku se řadila i dobročinnost. Jak ústředí KČT v Praze, tak také domažlický odbor pořádal vánoční sbírky pro chudé děti v kraji pod Čerchovem. Vybrané peníze se zasílaly do těchto obcí: Pec, Česká Kubice, Starý a Nový Postřekov, Pelechy,⁸¹⁸ Mrákov, Tlumačov, Starý a Nový Klíčov, Pasečnice,⁸¹⁹ Klenčí, Trhanov, Chodov a Babylon.⁸²⁰ Na sbírku pravidelně přispíval i Petr Hana a to jak materiálně⁸²¹ tak i finančně.⁸²²

Za zásluhy Petra Hany po něm domažlický KČT pojmenoval novou cestu od České studánky na Kubici na vrchol Čerchova. Slavnostní otevření „Hanovy cesty“ proběhlo 1. září 1901.⁸²³ Poslední velký počín domažlického odboru bylo vybudování nové zděné věže na Čerchově. Plány opět vypracoval Vratislav Pacovský, tentokrát se však nová stavba věnovala druhému ze zakladatelů KČT v Čechách Dr. Vilému Kurzovi (umístili sem pamětní desku s jeho jménem).⁸²⁴

⁸¹² viz: Řádná valná schůze. *Domažlické listy*. 7. 12. 1894, roč. 15, č. 49, nestr.

⁸¹³ Díky noclehárnám, které domažlický odbor KČT po vzoru ostatních v okolí zřizoval, se zvýšil počet studentů, kteří město navštěvovali – více viz: Studentské noclehárny. *Domažlické listy*. 28. 6. 1901, roč. 22, č. 26, nestr.

⁸¹⁴ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁸¹⁵ Odbor klubu českých turistů. *Domažlické listy*. 19. 12. 1896, roč. 17, č. 51, nestr.

⁸¹⁶ více viz: Sjezd klubu českých turistů. *Posel od Čerchova*. 31. 7. 1897, roč. 26, č. 31, nestr.

Třetí sjezd Klubu českých turistů v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 21. 8. 1897, roč. 26, č. 34, nestr.

⁸¹⁷ Průvodce po Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 31. 7. 1897, roč. 26, č. 31, nestr.

„Průvodce po Domažlicích a okolí“. *Posel od Čerchova*. 14. 8. 1897, roč. 26, č. 33, nestr.

⁸¹⁸ Pozvání ku slavnostem vánočních stromků. *Domažlické listy*. 31. 12. 1898, roč. 20, č. 1, nestr.

⁸¹⁹ Z odboru turistů v Domažlicích. *Domažlické listy*. 20. 1. 1900, roč. 21, č. 3, nestr.

⁸²⁰ Vánoční podělování. *Domažlické listy*. 29. 12. 1900, roč. 22, č. 52, nestr.

⁸²¹ Ku vánočnímu stromku. *Domažlické listy*. 2. 1. 1897, roč. 18, č. 1, nestr.

⁸²² Výkaz sbírky. *Domažlické listy*. 24. 12. 1898, roč. 19, č. 52, nestr.

Turisté chudé školní mládeži. *Domažlické listy*. 27. 12. 1902, roč. 23, č. 52, nestr.

⁸²³ Příznivcům české turistiky. *Domažlické listy*. 31. 8. 1901, roč. 22, č. 35, nestr.

⁸²⁴ Kurzova věž. *Domažlické listy*. 26. 3. 1904, roč. 25, č. 13, nestr.

Položení základního kamene proběhlo koncem května roku 1905, v té době byl Hana ještě předsedou, jejímu otevření (na konci téhož roku) už ale přítomen nebyl.⁸²⁵

V roce 1897 se ve městě vytvořila Katolická jednota. Iničiátory byli vedle duchovních děkana Dobrého a P. Metoděje Mühlsteina také laici: Jakub Bílek (obuvník), Bedřich Doubek (kamnář), Matěj Horn (obchodník), Ant. Kitzberger (cukrář), Tomáš Milota (náměstek přednosta stanice), Josef Procházka (měšťan), Antonín Schmidt (punčochář) nebo Jakub Vaněk (obchodník).⁸²⁶ Předsedou spolku se nakonec stal převor Mühlstein, místopředsedou Milota a jednatelem Antonín Schmidt. Jednota se profilovala jako obranná, jako sdružení vzdělávací, zábavné a podpůrné. Nejčastěji pořádala členské schůze spojené s přednáškami s náboženskou tematikou. Jednu z nich spojila také s vycházkou do Klíčova. Dále pro své členy pořídila odznaky, vytvořila po vzoru jiných místních spolků podpůrný fond a dále pak knihovnu a čítárnu.⁸²⁷ Její zástupci se účastnili oslav veškerých církevních svátků, které se v Domažlicích konaly.⁸²⁸ Petr Hana se členem tohoto uskupení nestal, což je patrné ze seznamů nových členů, které uveřejňovala na stránkách PoČ a DL.

V roce 1899 se v městě vytvořil ještě jeden spolek s podobným označením, a to Literární jednota.⁸²⁹ Zprávy, jež se o aktivitách nového sdružení v novinách objevovaly, informovaly především o přednáškové činnosti, konání zábavných,⁸³⁰ recitačních⁸³¹ a tzv. „čajových“⁸³² večírků a literárních diskuzích. Krom toho svým členům nabízela i výhodný nákup nových knih. Jednota sdružovala jak pány tak také dámy a lákala je především na to, že se budou scházet v prostorách místního gymnázia a ne v hostincích, jako tomu bylo v případě jiných spolků, což bylo pro některé členy finančně náročné.⁸³³ Tato skutečnost jistě souvisela i s tím, že v jejím čele stanul gymnaziální ředitel František Reiss, který to mohl snáze zařídit.

⁸²⁵ Základní kámen Kurzově věži. *Domažlické listy*. 28. 5. 1904, roč. 25, č. 22, nestr.

⁸²⁶ Provolání. *Domažlické listy*. 11. 9. 1897, roč. 18, č. 37, nestr.

⁸²⁷ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁸²⁸ Z katolické jednoty v Domažlicích. *Domažlické listy*. 9. 11. 1901, roč. 22, č. 45, nestr.

⁸²⁹ Literární jednota. *Domažlické listy*. 25. 11. 1899, roč. 20, č. 48, nestr.

⁸³⁰ „Literární jednota“. *Domažlické listy*. 3. 11. 1900, roč. 22, č. 44, nestr.

⁸³¹ Literární jednota. *Domažlické listy*. 12. 1. 1901, roč. 22, č. 2, nestr.

⁸³² Z literární jednoty. *Domažlické listy*. 29. 11. 1902, roč. 23, č. 48, nestr.

⁸³³ Literární jednota. *Domažlické listy*. 20. 10. 1900, roč. 22, č. 42, nestr.

Jednatelem spolku byl profesor téhož ústavu Dr. Eduard Štolovský. Ostatní členové, kteří nebyli ve vedení spolku, se nazývali „literární zpravodajové“.⁸³⁴

Na přelomu století se v Domažlicích utvořilo další hospodářské sdružení – Rybářský spolek. O nutnosti jeho založení se DL zmiňovaly již v roce 1886,⁸³⁵ přesto se však k jeho realizaci přistoupilo až v roce 1900. Při ustanovující schůzi stanul v jeho čele coby předseda purkmistr Petr Hana. Místopředsedou byl zvolen okresní hejtman Gustav Kraffer, jednatelem Jan Ruda (učitel), pokladníkem Max Duffek (majitel hostince) a porybným Jan Kuber (učitel). Do výboru zasedl gymnaziální profesor Ferdinand Samohrd a mlynář Antonín Štrec. Na úvod se o členství přihlásilo třiasmdesát osob, což svědčí o velkém zájmu veřejnosti. Domnívám se, že to bylo jednak účelem spolku, jednak tím, kdo jej zakládal, a také kvůli výhodám, které z členství vyplývaly (viz níže). Krátce po svém vzniku se spolek zaměřil na řeku Bystřici, začal v ní chovat pstruhy.⁸³⁶ Postavil si kvůli tomu dokonce vlastní líheň.⁸³⁷ Záhy poté mu město Domažlice povolilo rybolov ve všech svých rybnících, potocích a bystřinách. Spolek se na to konto usnesl vysazovat ryby i v nich.⁸³⁸ Na svou činnost si vydělával prodáváním ryb a rybářských lístků, které své držitele opravňovaly k rybolovu ve vodách, jež si spolek pronajal – například v Zubřině nebo ve smolovském potoku. Prováděl tak vlastně nepřímou kontrolu odchytu ryb v Domažlicích a jejich okolí. Podával také informace o tom, co se smí a co ne v danou dobu chytat,⁸³⁹ čímž se vlastně podílel na ochraně ryb.⁸⁴⁰ Krom jiného se snažil bránit znečišťování vod a dohlížel na dodržování úředních vyhlášek souvisejících s rybařením. Pro své členy organizoval vycházky k okolním vodám, nakupoval rybářské náčiní, pořádal zábavy s rybími hostinami, nakupoval také odborné časopisy⁸⁴¹ a pořádal přednášky z rybářství.⁸⁴² Finanční podpora se spolku za jeho záslužnou činnost dostávala ze strany okresního zastupitelstva,⁸⁴³ spořitelny, městské rady a okresního hejtmanství (podobně jako v případě sadařů). Oba místní týdeníky jej na svých stránkách také dost výrazně propagovaly.

⁸³⁴ „Literární jednota“. *Domažlické listy*. 3. 11. 1900, roč. 22, č. 44, nestr.

⁸³⁵ Nové podniky záslužné. *Domažlické listy*. 19. 6. 1886, roč. 7, č. 25, s. 199.

⁸³⁶ Rybářský spolek v Domažlicích. *Domažlické listy*. 24. 3. 1900, roč. 21, č. 11, nestr.

⁸³⁷ Rybářský spolek. *Domažlické listy*. 26. 5. 1900, roč. 21, č. 21, nestr.

⁸³⁸ Rybářský spolek v Domažlicích. *Domažlické listy*. 28. 4. 1900, roč. 21, č. 17, nestr.

⁸³⁹ Rybářský spolek. *Domažlické listy*. 21. 7. 1900, roč. 22, č. 29, nestr.

⁸⁴⁰ Rybářský spolek. *Domažlické listy*. 9. 2. 1901, roč. 22, č. 6, nestr.

⁸⁴¹ Rybářský spolek v Domažlicích. *Domažlické listy*. 11. 4. 1903, roč. 24, č. 15, nestr.

⁸⁴² Rybářský spolek. *Domažlické listy*. 9. 2. 1901, roč. 22, č. 6, nestr.

⁸⁴³ Z okresního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 3. 11. 1900, roč. 22, č. 44, nestr.

Poslední spolek, který v době starosty Petra Hany vznikl, byl „Čerchovana“. Jednalo se sdružení, jehož cílem bylo sjednotit všechny hudební a pěvecké síly z Domažlic pod jedno vedení a pořádat různá hudební a pěvecká vystoupení. Ustanovující schůzi bylo přítomno sedmdesát pánů i dam.⁸⁴⁴ Členové se scházeli na pravidelných zkouškách v dívčí škole - v pondělí muži i ženy zvlášť a ve čtvrtek dohromady.⁸⁴⁵ V roce 1902 se ustavil mužský nižší odbor, který sdružoval chlapce od šestnácti let.⁸⁴⁶ O rok později, zřejmě proto, aby se pro hudbu a umění nadchlo více lidí, začal s dovolením obou místních týdeníků vést rubriku, která se věnovala domácím i zahraničním hudebním událostem.⁸⁴⁷ Ani poté to však ve městě neměl jednoduché: „*Tento mladý spolek přes mnohé nesnáze, jež se mu kladou v cestu ze strany obecnstva a bohužel i ze strany účinkujících, přec sleduje svůj vytyčený úkol svědomitě, s chutí opravdu nevšední.*“⁸⁴⁸ V čele spolku stáli například učitelé František Ninger a Antonín Procházka, sbormistr František Flégl a Josef Skalický anebo Dr. Augustýn Halík (předseda) a profesor gymnázia Dr. Štolovský (místopředseda).⁸⁴⁹

Nové projekty v městě Domažlice

V této kapitole bych se chtěla věnovat některým projektům, které „Hanovo zastupitelstvo“ a lidé žijící v jeho době zrealizovali. Již víme, že to bylo možné především díky lepšímu stavu obecních financí, dále pak podpoře místní spořitelny a dozajista i díky určité odvaze dělat kroky, o kterých nebylo dopředu jisté, zda budou přijaty kladně. Nový městský výbor si dal za cíl vyřešit problémy, které obec neustále zatěžovaly, a Petr Hana věděl, co je kde potřeba udělat. Byl přece jeden čas členem stavitelského odboru obce. V době jeho „starostování“ se tedy navázalo na to málo, co se v úpravě města učinilo už za předchozího vedení. Město procházelo stejně jako i jiná historická sídla tzv. asanací a regulací. Zbavovalo se posledních (ne všech) vzpomínek na středověkou podobu Domažlic.

V roce 1880 byl nedaleko centra města instalován pomník P. Antonína Příhody⁸⁵⁰ a kolem něj vybudován útulný park.⁸⁵¹ O deset let později byl rozšířen právě

⁸⁴⁴ Nový spolek. *Domažlické listy*. 27. 4. 1901, roč. 22, č. 17, nestr.

⁸⁴⁵ Z Čerchovana. *Domažlické listy*. 21. 9. 1901, roč. 22, č. 38, nestr.

⁸⁴⁶ Provolání všem zpěvumilovným. *Domažlické listy*. 13. 12. 1902, roč. 23, č. 50, nestr.

⁸⁴⁷ Hudba. *Domažlické listy*. 21. 2. 1903, roč. 24, č. 8, nestr.

⁸⁴⁸ Z Čerchovana. *Domažlické listy*. 19. 12. 1903, roč. 24, č. 51, nestr.

⁸⁴⁹ Z „Čerchovana“. *Domažlické listy*. 10. 10. 1903, roč. 24, č. 41, nestr.

⁸⁵⁰ Petr Hana byl členem realizační komise a sám na pomník i přispíval – viz:

SOKA Domažlice, fond AM Domažlice. Kniha zápisů z jednání zastupitelstva 1869 – 1892, s. 20 – 21.

Konečný účet. *Posel od Čerchova*. 22. 10. 1881, roč. 10, č. 42, nestr.

zakopáním bývalých městských příkopů z období středověku, nacházejících se za klášterní zahradou.⁸⁵² Podobný sad⁸⁵³ byl vytvořen i místo bývalého „Regálovic rybníka“, který byl v předcházejícím období zasypán.⁸⁵⁴ DL jej označily za „smrdutou louži“, takže zřejmě nevyhovoval hygienickým požadavkům.⁸⁵⁵

Ze zdravotních důvodů se z nařízení obecní komise⁸⁵⁶ přistoupilo také k asanaci města. Podnětem mohlo být neustálé stěžování obyvatel předměstí, kteří žádali vedení Domažlic, aby se stavem míst, kde žijí, konečně něco udělalo. První na řadě bylo, jako i v předchozích letech, Týnské předměstí. Nejprve došlo k úpravě prostor k pořádání dobytčích trhů.⁸⁵⁷ O tom, že tato část města již nebyla prioritou číslo jedna, svědčí i skutečnost, že se její regulace, tj. úprava terénu, a budování kanalizace muselo několikrát pro nedostatek peněz pozastavit.⁸⁵⁸ Nikdy se s tím však nepřestalo úplně, takže se i zde kryly otevřené stoky, pokládaly nové chodníky atp.⁸⁵⁹

Nejvíce si na počátku Hanova působení v čele města stěžovali na stav svého bydliště občané Dolejšího předměstí. S jeho regulací se totiž začalo již za starého vedení a doposud nebylo ukončeno.⁸⁶⁰ Za pravdu jim v tomto ohledu dala i komise v čele s okresním lékařem, která zařídila další pokračování úprav této městské části.⁸⁶¹ První na řadě bylo vybudování kanalizace s připojením na domy (ty si však majitelé zřizovali na své náklady – pozn. aut.), aby po ulicích dál nevytékala močůvka, poté nové chodníky a lepší silnice. Část úkolů byla hotova již v roce 1890.⁸⁶² S jejich plněním se pak pokračovalo, až byla celá městská čtvrť zbavena všech nedostatků,⁸⁶³ na něž si měšťané stěžovali. Díky tomu se mohlo přistoupit i

⁸⁵¹ Bývalé příhodovské náměstí. *Posel od Čerchova*. 27. 8. 1881, roč. 10, č. 35, nestr.

⁸⁵² Příhodovy sady. *Domažlické listy*. 18. 1. 1890, roč. 11, č. 3, nestr.

Městský sad. *Domažlické listy*. 11. 10. 1890, roč. 11, č. 41, nestr.

⁸⁵³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 7. 1902, roč. 23, č. 28, nestr.

⁸⁵⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 2. 1897, roč. 18, č. 7, nestr.

⁸⁵⁵ Regulování Bezděkovského předměstí. *Domažlické listy*. 10. 5. 1890, roč. 11, č. 19, nestr.

⁸⁵⁶ Členem zdravotní komise města, která se na řešení problémů spojených s nedostatečnou hygienou podílela, byl i Petr Hana – viz: Zdravotní komise. *Domažlické listy*. 4. 4. 1891, roč. 12, č. 14, nestr.

⁸⁵⁷ Stavba. *Domažlické listy*. 20. 7. 1889, roč. 10, č. 29, nestr.

Upravování. *Domažlické listy*. 30. 11. 1889, roč. 10, č. 48, nestr.

⁸⁵⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 17. 5. 1890, roč. 11, č. 20, nestr.

Schůze obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 3. 1893, roč. 14, č. 11, nestr.

⁸⁵⁹ V regulování města. *Domažlické listy*. 4. 6. 1892, roč. 13, č. 23, nestr.

S regulováním Týnského předměstí. *Domažlické listy*. 2. 7. 1892, roč. 13, č. 27, nestr.

⁸⁶⁰ Regulování Dolejšího předměstí. *Domažlické listy*. 18. 5. 1889, roč. 10, č. 20, nestr.

⁸⁶¹ K upravení Dolejšího předměstí. *Domažlické listy*. 15. 6. 1889, roč. 10, č. 24, nestr.

⁸⁶² Upravování. *Domažlické listy*. 30. 11. 1889, roč. 10, č. 48, nestr.

Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 27. 4. 1895, roč. 16, č. 17, nestr.

⁸⁶³ detailní seznam oprav viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 17, sign. 5/11. Rozpočet výloh pro regulování a kanalizaci Dolejšího předměstí.

k pokládání chodníku na nádraží, které leželo daleko za městem.⁸⁶⁴ Jeho zbudování podporovali také místní turisté, kteří kvůli lepšímu přístupu na něj zažádali, aby se vchod do nádraží přesunul doprostřed komplexu.⁸⁶⁵ Požadavku bylo vyhověno.⁸⁶⁶ Další městskou částí, na kterou se „Hanovo zastupitelstvo“ zaměřilo, bylo Bezděkovské předměstí. I jeho obyvatelé si na stav své čtvrti neustále stěžovali.⁸⁶⁷ V roce 1890 došlo konečně k vytvoření plánů a rozpočtů na její asanaci, regulaci, vybudování kanalizace a hlavně na lepší spojení s vnitřním městem.⁸⁶⁸ Největší podporu projektu poskytla městská spořitelna. Po dlouhou dobu na jeho realizaci poukazovala peníze za svého zisku.⁸⁶⁹ Poté, co veškeré návrhy na provedení schválili obyvatelé předměstí pozvaní za tímto účelem na radnici, se přistoupilo v květnu roku 1890 k pracím.⁸⁷⁰ Jako první se na hlavní bezděkovské třídě (dnes ulice Žižkova, Klášterského a Jiráskova)⁸⁷¹ vybudovala kanalizace a nová silnice.⁸⁷² Poté se vytvořila ona požadovaná spojení s jádrem města. Jednak šlo o ulici pod „Brankou“, kterou zadnímu Bezděkovu zpřístupnilo zbourání několika domů a postavení mostu přes říčku Zubřinu.⁸⁷³ Dále o vytvoření cesty přes tentýž potok k bývalému „Regálovic“ rybníku.⁸⁷⁴ V úpravách této městské části se pokračovalo ještě i v novém století.⁸⁷⁵

Poslední přišlo na řadu Hořejší předměstí.⁸⁷⁶ I zde bylo potřeba provést regulaci, kanalizaci atd.⁸⁷⁷ Plány a rozpočty vypracoval stavitel Pek.⁸⁷⁸ Některým lidem se zamýšlené úpravy nelíbily a podaly proti nim protest.⁸⁷⁹ Realizace projektu se tím⁸⁸⁰ a z části také z nedostatku financí notně oddálila.⁸⁸¹ Pokračování přišlo až v roce 1895, což bylo téměř o tři roky později, než se původně plánovalo. Následná jednání s místními obyvateli dopadla dobře⁸⁸² a peníze poskytla spořitelna. Konečně

⁸⁶⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 4. 1898, roč. 19, č. 14, nestr.

⁸⁶⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 10. 11. 1900, roč. 22, č. 45, nestr.

⁸⁶⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 5. 1901, roč. 22, č. 19, nestr.

⁸⁶⁷ viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 17, sign. 5/11. Žádost ze dne 18. ledna 1890.

⁸⁶⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 22. 2. 1890, roč. 11, č. 8, nestr.

⁸⁶⁹ Upravování zdejších předměstí. *Domažlické listy*. 8. 3. 1890, roč. 11, č. 10, nestr.

⁸⁷⁰ Regulování. *Domažlické listy*. 24. 5. 1890, roč. 11, č. 21, nestr.

⁸⁷¹ dle SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 17, sign. 5/11. Protokol ze dne 26. května 1890.

⁸⁷² Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 11. 5. 1895, roč. 16, č. 19, nestr.

⁸⁷³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 30. 7. 1892, roč. 13, č. 31, nestr.

⁸⁷⁴ Nová cesta. *Domažlické listy*. 13. 6. 1896, roč. 17, č. 24, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 7. 1896, roč. 17, č. 27, nestr.

⁸⁷⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 5. 1901, roč. 22, č. 19, nestr.

⁸⁷⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 29. 3. 1890, roč. 11, č. 13, nestr.

⁸⁷⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 17. 5. 1890, roč. 11, č. 20, nestr.

⁸⁷⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 5. 12. 1891, roč. 12, č. 49, nestr.

⁸⁷⁹ Upravení Hořejšího předměstí. *Domažlické listy*. 28. 5. 1892, roč. 13, č. 22, nestr.

⁸⁸⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 29. 4. 1893, roč. 14, č. 16, nestr.

⁸⁸¹ Schůze obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 3. 1893, roč. 14, č. 11, nestr.

⁸⁸² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 6. 7. 1895, roč. 16, č. 27, nestr.

se tedy mohlo přistoupit k dláždění silnic a chodníků.⁸⁸³ Na žádost Maxmiliána Duffka se zde sázely i stromy.⁸⁸⁴ Se zmíněnými pracemi se pokračovalo ještě i v letech 1896⁸⁸⁵ a 1897.⁸⁸⁶ A jelikož šlo stejně jako v případě Bezděkova o dlouho opomíjené předměstí, tak se zde s úpravami neskončilo ani v novém století.⁸⁸⁷

Poslední z městských celků, který přišel na řadu, byla centrální část zvaná Město. Nejproblematictější byla ulice Kostelní a Vodní, a to kvůli prodejcům, kteří tudy projížděli s těžkými povozy, a tím je poničili.⁸⁸⁸ Nejprve přišla na řadu, na návrh inženýra Peka, první uvedená ulice, protože byla rušnější než druhá.⁸⁸⁹ Pek byl posléze autorem plánů a rozpočtů na provedení dláždění i zhotovitelem projektu. Finanční podporu městu poskytla opět spořitelna.⁸⁹⁰ Další úprava města souvisela s Hradskou ulicí, kde byl nově položen chodník.⁸⁹¹ Nejvíce patrným a pro obyvatele celého města nejdůležitějším⁸⁹² počinem „Hanova zastupitelstva“ bylo vydláždění hlavního náměstí a úprava jeho terénu.⁸⁹³

K výše uvedeným aktivitám DL v roce 1895 poznamenaly: „(...) *nechybíme, řekneme-li, že obecní starosta jest jakoby lékařem obce. Je-li svědomitým a starostlivým lékařem, snaží se odstraniti každý neduh. Dnes vidíme, že starosta p. Petr Hana prokázal se býti lékařem dobrým. Ať z vlastního popudu, ať na usnesení rady městské, zastupitelstva obecního, zdravotní rady neb z úředního nařízení vykonal mnoho dobrého.*“⁸⁹⁴ Jeho aktivity neušly ani okresnímu hejtmanství, které jemu a ostatním zastupitelům v roce 1901 udělilo uznání místodržitelství za péči o asanaci města.⁸⁹⁵

Pozornost Petra Hany a jeho spolupracovníků v čele města patřila také historickým budovám města Domažlice. Postarali se o vnitřní a vnější opravu děkanského

⁸⁸³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 9. 3. 1895, roč. 16, č. 10, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

⁸⁸⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 27. 6. 1896, roč. 17, č. 26, nestr.

⁸⁸⁵ Vyhláška. *Domažlické listy*. 25. 4. 1896, roč. 17, č. 17, nestr.

Kolaudační komise. *Domažlické listy*. 28. 11. 1896, roč. 17, č. 48, nestr.

⁸⁸⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 6. 1898, roč. 19, č. 25, nestr.

⁸⁸⁷ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 19. 3. 1904, roč. 25, č. 12, nestr.

⁸⁸⁸ Dlažba. *Domažlické listy*. 16. 8. 1890, roč. 11, č. 33, nestr.

⁸⁸⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 10. 2. 1894, roč. 15, č. 6, nestr.

⁸⁹⁰ Vydláždění a zregulování kostelní ulice. *Domažlické listy*. 26. 1. 1895, roč. 16, č. 4, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 9. 3. 1895, roč. 16, č. 10, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

⁸⁹¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 5. 3. 1904, roč. 25, č. 10, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 6. 1904, roč. 25, č. 24, nestr.

⁸⁹² Náměstí bylo centrem celého města, reprezentovalo jej, tudíž na jeho vzhledu záleželo relativně všem občanům.

⁸⁹³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 5. 1901, roč. 22, č. 19, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 28. 6. 1901, roč. 22, č. 26, nestr.

Kostková dlažba. *Domažlické listy*. 27. 7. 1901, roč. 22, č. 30, nestr.

⁸⁹⁴ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

⁸⁹⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 5. 10. 1901, roč. 22, č. 40, nestr.

kostela Narození Panny Marie – o postavení nového komínu, natření celého kostela novou barvou,⁸⁹⁶ upravení střechy, položení nové dlažby,⁸⁹⁷ pořízení nových⁸⁹⁸ a opravení⁸⁹⁹ stávajících lavic a také o úpravu varhan.⁹⁰⁰ Všechno to však byly jen dílčí změny. Nejrozsáhlejší rekonstrukce proběhla až v roce 1892. Autorem plánů a rozpočtů⁹⁰¹ byl architekt Václav Kaura.⁹⁰² Zároveň dostal na starost i samotnou realizaci.⁹⁰³ Při této příležitosti se do chrámu pořizovala také nová okna. Peníze na ně věnovali prostřednictvím sbírky⁹⁰⁴ místní obyvatelé.⁹⁰⁵ Tři z nich zakoupili ze svých peněz místní mecenáši: obchodník Karel Trnka, děkan Jan Dobrý a purkmistr Petr Hana.⁹⁰⁶ Poslední dva zmínění poté rozhodovali o jejich provedení.⁹⁰⁷ Vybírali při tom z návrhů, které do města přivezl jejich tvůrce Jindřich Pazdera.⁹⁰⁸ Vnější práce byly hotovy v roce 1894, poté se přistoupilo k vnitřku kostela. Jelikož však nebyly peníze, žádal o ně děkan Jan Dobrý při svých kázáních i prostřednictvím místních novin.⁹⁰⁹ Peníze poskytlo mnoho místních obyvatel⁹¹⁰ i Petr Hana⁹¹¹ a domažlická záložna.⁹¹² Poté, co byla vybrána dostatečná částka, se přistoupilo k dalším opravám. Mezi nejvýraznější patřila výmalba, kterou provedl malíř Emanuel Boháč. Na starost dostal i hlavní oltářní obraz, s nímž byl hotov v roce 1904.⁹¹³

Nutnými opravami prošel také kostel sv. Antonína. Jelikož se jednalo o hodně vlhkou budovu, došlo k jejímu vysušení, vytvoření kanálků na odvod vody, nahození nové omítky, dále opravě oken, schodů, žlabů ad.⁹¹⁴ Poté, co v roce 1897

⁸⁹⁶ Stavby obecní. *Domažlické listy*. 22. 3. 1890, roč. 11, č. 12, nestr.

⁸⁹⁷ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 11. 5. 1895, roč. 16, č. 19, nestr.

⁸⁹⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 9. 1890, roč. 11, č. 37, nestr.

⁸⁹⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 15. 5. 1891, roč. 12, č. 21, nestr.

⁹⁰⁰ Oprava zdejšího děkanského chrámu Páně. *Domažlické listy*. 6. 9. 1890, roč. 11, č. 36, nestr.

⁹⁰¹ více viz: Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 18. 5. 1895, roč. 16, č. 20, nestr.

⁹⁰² K restaurování. *Domažlické listy*. 4. 6. 1892, roč. 13, č. 23, nestr.

⁹⁰³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 20. 8. 1892, roč. 13, č. 34, nestr.

Oprava kostela. *Domažlické listy*. 27. 8. 1892, roč. 13, č. 35, nestr.

⁹⁰⁴ Zasláno. *Domažlické listy*. 16. 12. 1893, roč. 14, č. 50, nestr.

⁹⁰⁵ viz: Zasláno. *Domažlické listy*. 12. 11. 1892, roč. 13, č. 46, nestr.

V. Výkaz. *Domažlické listy*. 31. 12. 1892, roč. 13, č. 53, nestr.

⁹⁰⁶ K opravě děkanského kostela. *Domažlické listy*. 5. 11. 1892, roč. 13, č. 45, nestr.

⁹⁰⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 1. 1893, roč. 14, č. 1, nestr.

⁹⁰⁸ K opravě děkanského kostela. *Domažlické listy*. 29. 10. 1892, roč. 13, č. 44, nestr.

⁹⁰⁹ Rodáci. *Domažlické listy*. 21. 4. 1894, roč. 15, č. 16, nestr.

⁹¹⁰ viz: I. seznam. příspěvků. *Domažlické listy*. 21. 4. 1894, roč. 15, č. 16, nestr.

⁹¹¹ II. seznam. příspěvků. *Domažlické listy*. 9. 6. 1894, roč. 15, č. 23, nestr.

III. Výkaz. *Domažlické listy*. 29. 9. 1894, roč. 15, č. 39, nestr.

⁹¹² Na opravu. *Domažlické listy*. 26. 5. 1894, roč. 15, č. 21, nestr.

⁹¹³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 26. 4. 1902, roč. 23, č. 17, nestr.

Mohutná klenba ve zdejším děkanském chrámu. *Domažlické listy*. 23. 8. 1902, roč. 23, č. 34, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 6. 1904, roč. 25, č. 24, nestr.

⁹¹⁴ Stavby obecní. *Domažlické listy*. 22. 3. 1890, roč. 11, č. 12, nestr.

Stavební ruch. *Domažlické listy*. 19. 3. 1892, roč. 13, č. 12, nestr.

Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 25. 5. 1895, roč. 16, č. 21, nestr.

skončily vnější opravy, se přistoupilo k vnitřním.⁹¹⁵ Chrám byl vymalován, položila se v něm nová dlažba, opravily oltáře a instalovaly nové varhany.⁹¹⁶ K dalším vnějším úpravám se přistoupilo ještě v roce 1904.⁹¹⁷

V devadesátých letech devatenáctého století se konečně přistoupilo i k opravě kostela při hřbitově „U Svatých“.⁹¹⁸ Návrh na řešení bídneho stavu chrámu dal Maxmilián Duffek, a to hned několikrát.⁹¹⁹ Svůj souhlas mu v roce 1892 vyjádřil i purkmistr.⁹²⁰ Nejprve byly nutné znalecké posudky na způsob opravy. Toho se ujal architekt Mocker.⁹²¹ K provedení svých návrhů poté doporučil architekta a profesora na průmyslové škole v Plzni Viktora Schwertdnera.⁹²² V roce 1897 se začalo s nejnnutnějšími opravami.⁹²³ Při té příležitosti se do kostela instaloval také zvon⁹²⁴ z odkazu Evy Pitzkové.⁹²⁵ K provedení dalších prací byl Schwertdnerem doporučen architekt Pacovský.⁹²⁶ Čekání na zemskou subvenci pokračování prací oddálilo. Přišla až na konci roku 1902,⁹²⁷ byla však příliš malá, takže se čekalo na další. K ukončení restaurování hřbitovního kostela u „Svatých“ za doby Petra Hany již nedošlo.⁹²⁸

Péče, kterou „Hanovo zastupitelstvo“ církevní stavbám věnovalo, neušlo pozornosti budějovického biskupa, který purkmistrovi zaslal v roce 1897 dopis, v němž mu vyjádřil své uznání a dík za blahovolnost a ušlechtilou snahu ve zvelebování kostelů.⁹²⁹

Mezi opravovanými budovami však nebyly jen církevní, ale i světské stavby, například Chodský hrad, respektive jeho věž (uvnitř i vně),⁹³⁰ na níž se krom jiného instaloval nový hromosvod. Menšími úpravami prošla i východní brána, pozůstatek

⁹¹⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 11. 1897, roč. 18, č. 46, nestr.

⁹¹⁶ Oprava kostela. *Domažlické listy*. 22. 1. 1898, roč. 19, č. 4, nestr.

⁹¹⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 31. 12. 1904, roč. 25, č. 53, nestr.

⁹¹⁸ více viz: Archiv muzea Chodska. Fond A2/7c. KOSTELY U SVATÝCH v Domažlicích.

⁹¹⁹ Městský sad. *Domažlické listy*. 11. 10. 1890, roč. 11, č. 41, nestr.

⁹²⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 20. 8. 1892, roč. 13, č. 34, nestr.

⁹²¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 5. 1894, roč. 15, č. 19, nestr.

⁹²² Oprava kostela a věže U Svatých. *Domažlické listy*. 23. 6. 1894, roč. 15, č. 25, nestr.

⁹²³ Věž „U Svatých“. *Domažlické listy*. 1. 8. 1896, roč. 17, č. 31, nestr.

⁹²⁴ Nový zvon. *Posel od Čerchova*. 17. 10. 1896, roč. 25, č. 42, nestr.

Nový zvon. *Posel od Čerchova*. 31. 10. 1896, roč. 25, č. 44, nestr.

⁹²⁵ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 27. 6. 1896, roč. 25, č. 26, nestr.

⁹²⁶ Oprava věže. *Domažlické listy*. 10. 10. 1896, roč. 17, č. 41, nestr.

⁹²⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 28. 6. 1901, roč. 22, č. 26, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 6. 9. 1902, roč. 23, č. 36, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 12. 1902, roč. 23, č. 50, nestr.

⁹²⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 31. 12. 1904, roč. 25, č. 53, nestr.

⁹²⁹ Projev uznání. *Domažlické listy*. 26. 6. 1897, roč. 18, č. 26, nestr.

⁹³⁰ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 27. 4. 1895, roč. 16, č. 17, nestr.

gotického opevnění města: spravila se střecha, instalovala ochrana před bleskem, natřela se novou tmavou barvou a vymaloval znak města.⁹³¹

Krom uvedených úprav se prováděly i méně patrné změny: Dřevěná zábradlí se měnila za železná.⁹³² Dláždily se přechody přes silnice.⁹³³ Pracovalo se na lepším osvětlení města.⁹³⁴ Upravovalo se koryto řeky Zubřiny (čistilo se, hloubilo a zdilo).⁹³⁵ V době, kdy mnoho lidí nemělo zaměstnání, se poskytovala tzv. „práce z nouze“ spočívající většinou v budování nových cest: ke Dmoutu,⁹³⁶ od Petrovic k „Jezeru“, od Domažlic k Luženicím na kopec Budov atp.⁹³⁷

Kromě výše uvedených změn se „Hanovo zastupitelstvo“ věnovalo také budování. V roce 1902 nechalo k městskému pivovaru postavit novou sladovnu.⁹³⁸ Následujícího roku otevřelo novou městskou plovárnu.⁹³⁹ Ve stejné době došlo také k zprovoznění nové zastávky, nazvané „Domažlice město“. Její vybudování souviselo s existencí stanice Česká Kubice o pár let dříve. Ta byla od centrálního nádraží Domažlic vzdálena 11 km, kvůli čemuž se na trase Domažlice - Česká Kubice platil větší poplatek za dopravu osob i zboží. Tato skutečnost škodila jak obchodu, tak také turistice.⁹⁴⁰ Zřejmě právě z toho důvodu byla zprovozněna zastávka „Domažlice město“, která se nacházela blíž (u silnice do Tlumačova) po trase.⁹⁴¹ K otevření došlo 15. července 1903 příjezdem poledního vlaku.⁹⁴² V roce 1904 byly dokončeny dlouholeté práce související se zajištěním většího přísunu vody pro obyvatele města. Vznikly tři nové sběrné studny, ze kterých do Domažlic proudilo tzv. „lužnickým vodovodem“ více vody než doposud.⁹⁴³

Městské muzeum

Myšlenka na vybudování domažlického muzea vznikla již v roce 1883. Jejím autorem byl gymnaziální profesor Hynek Tůma.⁹⁴⁴ Městská rada se jeho návrhem začala zabývat již záhy a vytvořila komitét, jenž se měl o realizaci muzea postarat.

⁹³¹ Hromosvodem. *Domažlické listy*. 28. 6. 1889, roč. 10, č. 26, nestr.

Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 27. 4. 1895, roč. 16, č. 17, nestr.

Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 25. 5. 1895, roč. 16, č. 21, nestr.

⁹³² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 7. 1896, roč. 17, č. 27, nestr.

⁹³³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 17. 10. 1896, roč. 17, č. 42 nestr.

⁹³⁴ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 10. 1900, roč. 22, č. 41, nestr.

⁹³⁵ Regulování Bezděkovského předměstí. *Domažlické listy*. 10. 5. 1890, roč. 11, č. 19, nestr.

⁹³⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 28. 6. 1901, roč. 22, č. 26, nestr.

⁹³⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 31. 12. 1904, roč. 25, č. 53, nestr.

⁹³⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 10. 11. 1900, roč. 22, č. 45, nestr.

⁹³⁹ Plovárna na Jezeře. *Domažlické listy*. 23. 7. 1904, roč. 25, č. 30, nestr.

⁹⁴⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 4. 1898, roč. 19, č. 14, nestr.

⁹⁴¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 28. 6. 1901, roč. 22, č. 26, nestr.

⁹⁴² Otevření zastávky Domažlice město. *Domažlické listy*. 11. 7. 1903, roč. 24, č. 28, nestr.

⁹⁴³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 11. 1904, roč. 25, č. 46, nestr.

⁹⁴⁴ Historické museum. *Domažlické listy*. 21. 4. 1883, roč. 4, č. 16, s. 124.

Zasedli v něm pánové: děkan Karel Hájek, Josef Kresl (bývalý purkmistr města), gymnaziální profesori Bohumil Strér, Vojtěch Němeček, Ferdinand Samohrd a Hynek Tůma. Do čela tohoto uskupení se postavil purkmistr města Jan Halík. Muzeum se podle jejich rozhodnutí rozdělilo na tři sekce: historickou, kterou měl na starost Hájek, Kresl, Strér a Němeček, přírodovědnou, již spravoval Samohrd, a průmyslovou, za níž zodpovídal Hana. Budoucím záměrem bylo propojit muzeum s městským archívem. O vhodné prostory se měla postarat městská rada.⁹⁴⁵

Dlouho se však v dané záležitosti ze strany města nic nového nepodniklo. Hlavním důvodem mohl být špatný stav obecních financí. Převážně staročeské vedení obce za to sklízelo ostrou kritiku od DL.⁹⁴⁶ I nadále zde však působili jednotlivci, kteří se sbíráním předmětů za účelem vytvoření městského muzea nikdy nepřestali, například Bohumil Strér. Zásadní v tomto případě bylo, že o tom neinformovali ani DL a ani PoČ, takže se zdálo, že se na něj úplně zapomnělo. První zprávy o aktivitách těchto jedinců se začaly objevovat až na konci roku 1887.⁹⁴⁷ Záhy poté začaly oba místní týdeníky zveřejňovat jména dárců, kteří muzeu přispěli předměty.⁹⁴⁸ Přijímaly se veškeré listiny, knihy, obrazy, malby či rytiny, věci z drahých kovů i železa, mědi, olova či cínu, ze dřeva, skla i porcelánu, peníze a pečetě, obleky a různé části oděvu, zbraně, nerosty, vycpaní ptáci, rostliny apod. i finanční příspěvky.⁹⁴⁹ Petr Hana věnoval vzácné historické mince.⁹⁵⁰

V roce 1888 se v domažlických týdenících objevilo provolání o nutnosti spojit všechny síly, aby se myšlenka na vybudování muzea stala konečně reálnou. Obsahovalo také objasnění významu a charakteru budoucí městské instituce. Podporu projektu vyjádřil: děkan Karel Hájek, Dr. Antonín Steidl, Antonín Škoda, Petr Hana, Josef Horský, František Pek, Dr. Rudolf Rubeš, P. Jakub Janda, František Kovář, Dr. Jan Halík, Antonín Srna, Josef Kresl, Jan Halík, Josef Hájek, Ferdinand Samohrd, Bohumil Strér, z přespolních například Bořek Dohalský z Dohalic (velkostatkář na Přívozci) a lidé z Kouta, Nové Kdyně, Klenčí, Trhanova, Luženic, Meclova ad. Prim mezi nimi hráli pedagogičtí pracovníci, úředníci,

⁹⁴⁵ Městské museum. *Posel od Čerchova*. 28. 4. 1883, roč. 12, č. 17, nestr.

Historické muzeum. *Domažlické listy*. 28. 4. 1883, roč. 4, č. 17, s. 132.

⁹⁴⁶ viz: Městské museum Domažlické. *Domažlické listy*. 29. 9. 1883, roč. 4, č. 39, s. 307.

Městské museum. *Domažlické listy*. 3. 11. 1883, roč. 4, č. 44, s. 348.

⁹⁴⁷ Museum. *Domažlické listy*. 3. 12. 1887, roč. 8, č. 49, s. 386.

Museum. *Domažlické listy*. 17. 12. 1887, roč. 8, č. 51, s. 404.

⁹⁴⁸ viz např. Museum v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 24. 12. 1887, roč. 16, č. 52, nestr.

Městské muzeum. *Posel od Čerchova*. 5. 5. 1888, roč. 17, č. 19, nestr.

⁹⁴⁹ Příznivcům musea v královském městě Domažlicích. *Domažlické listy*. 5. 5. 1888, roč. 9, č. 19, s. 146.

⁹⁵⁰ Příspěvky. *Domažlické listy*. 10. 8. 1888, roč. 9, č. 34, s. 269.

církevní hodnostáři, obchodníci a živnostníci.⁹⁵¹ Idea otevření městského muzea nakonec našla oporu i u městské spořitelny a obecního zastupitelstva. Konvent augustiniánů nabídl pro získané předměty prostory ve svém klášteře.⁹⁵²

Záležitosti spojené s realizací muzea si vzal na starost muzejní spolek, o kterém jsem se v předchozí kapitole nezmínila, ale který také vznikl za doby purkmistra Petra Hany. Jeho stanovy byly vypracovány a předány místodržitelství v lednu roku 1889. Svého schválení došly v květnu téhož roku, kdy se konala ustavující valná hromada „Muzejní společnosti v královském městě Domažlicích“. Veškerý majetek muzea sice náležel obci, ale jeho správa dvanáctičlennému výboru spolku, jehož součástí bylo osm volených osob, tři kustodi sbírek a jeden zástupce obce.⁹⁵³ Při první volbě do něj zasedl děkan Karel Hájek, Dr. Antonín Steidl, Petr Hana, Karel Behenský (dirigent z Kouta), Jan Regál, Josef Till (berní inspektor), P. František Lang (farář z Milavčí) a Ondřej Švejnar (učitel z Luženic).⁹⁵⁴ Správcem historických sbírek se stal Bohumil Strér (gymnaziální profesor), kustodem přírodovědeckého odboru František Samohrd (gymnaziální profesor) a průmyslového oddělení Antonín Srna (ředitel dívčích škol).⁹⁵⁵ Město zastupoval Antonín Škoda (ředitel gymnázia). Tento výbor měl také svého předsedu, kterým byl zvolen děkan Hájek, místopředsedu, jímž se stal purkmistr Petr Hana, a jednatele v osobě Bohumila Stréra.⁹⁵⁶ Poté, co zemřel děkan Hájek, jej v čele spolku natrvalo nahradil Petr Hana. Post místopředsedy přenechal Karlu Behenskému.⁹⁵⁷

Muzeum si ve městě našlo velké množství podporovatelů. Řadili se mezi ně převážně úředníci, učitelé, církevní hodnostáři, lékaři, obchodníci a živnostníci. Mezi zakládající členy, kteří jej podpořili částkou 20 zl. se zařadil Dr. Michal Halík, Dr. Antonín Steidl, děkan Karel Hájek, Jan Královec, domažlický rodák žijící v Americe, Petr Hana, Jakub Královec, Antonín Srna, Dr. Rudolf Rubeš, Antonín Škoda a Dr. Jan Halík.⁹⁵⁸

Největším problémem muzea byla absence vhodných prostor k uložení a vystavení sbírek. Hlavní roli při jeho hledání hrála bezpečnost, nedělitelnost a zachování

⁹⁵¹ Příznivcům musea v královském městě Domažlicích. *Domažlické listy*. 5. 5. 1888, roč. 9, č. 19, s. 146.

⁹⁵² Městské muzeum. *Posel od Čerchova*. 5. 5. 1888, roč. 17, č. 19, nestr.

Schůze obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 6. 1888, roč. 9, č. 23, s. 178 – 180.

⁹⁵³ Museum v Domažlicích. *Domažlické listy*. 1. 2. 1889, roč. 10, č. 5, nestr.

Schůze obecního zastupitelstva kr. města Domažlice. *Posel od Čerchova*. 30. 3. 1889, roč. 18, č. 13, nestr.

⁹⁵⁴ Valná hromada musejní společnosti v Domažlicích. *Domažlické listy*. 25. 5. 1889, roč. 10, č. 21, nestr.

⁹⁵⁵ Musejní společnost zdejší. *Posel od Čerchova*. 25. 5. 1889, roč. 18, č. 21, nestr.

⁹⁵⁶ Musejní společnost zdejší. *Posel od Čerchova*. 8. 6. 1889, roč. 18, č. 23, nestr.

⁹⁵⁷ Výbor musejní společnosti. *Domažlické listy*. 21. 12. 1889, roč. 10, č. 51, nestr.

⁹⁵⁸ Musejní společnost zdejší. *Posel od Čerchova*. 8. 6. 1889, roč. 18, č. 23, nestr.

Musejní společnost zdejší. *Posel od Čerchova*. 15. 6. 1889, roč. 18, č. 24, nestr.

všech získaných předmětů. Vedení spolku se nakonec dohodlo na tom, že se pokusí získat potřebné místnosti na nové radnici.⁹⁵⁹ To se jim skutečně podařilo, zřejmě i zásluhou Petra Hany. V roce 1893 se díky tomu mohlo konečně otevřít pro veřejnost. Ve stejném roce se stalo ozdobou velké hospodářské průmyslové a národopisné výstavy v Domažlicích.⁹⁶⁰

Význam této instituce spočíval především v prohlubování vzdělání veřejnosti prostřednictvím vystavených předmětů. Jednalo se o památky historické, kulturní, přírodní ad. související zpravidla s městem a jeho okolím. Nevztahovaly se však pouze k minulosti, ale i k přítomnosti, která se tímto způsobem měla zachovat i pro budoucí generace.⁹⁶¹

Na přelomu století došlo z důvodů nedostatku financí k ochromení činnosti muzea. Ačkoliv mu svou přízeň zachovala místní spořitelna i městské zastupitelstvo, nemělo dostatek peněz na to, aby své aktivity vyvíjelo naplno.⁹⁶² Příčinou byl klesající zájem veřejnosti o muzeum, potažmo i o muzejní společnost, na jejíž valnou hromadu se v roce 1901 dostavilo jen devět osob.⁹⁶³ Situaci se nepodařilo vyřešit ani další sbírkovou akcí (Petr Hana daroval košík a obrázek), od níž se očekávalo, že muzeu zajistí nová „lákadla“ pro veřejnost.⁹⁶⁴ Jeho obliba i nadále klesala.

Budova nové městské radnice

Původní radnice⁹⁶⁵ města Domažlice shořela při velkém požáru v roce 1822.⁹⁶⁶ Od té doby se vedení města včetně městské spořitelny nacházelo v budově, která potřebám obou zmíněných nestačila. Myšlenka na změnu se poprvé objevila v roce 1883. V té době se navrhovalo zakoupit vedlejší dům patřící Štrecovým a využít jeho místnosti k účelům obou městských institucí.⁹⁶⁷ O tři roky později se pro změnu přišlo s nápadem zvýšit stávající radnici o jedno patro.⁹⁶⁸ Ani jeden z návrhů

⁹⁵⁹ Místnosti musejní a knihovna. *Posel od Čerchova*. 14. 12. 1889, roč. 18, č. 50, nestr.

Výbor musejní společnosti. *Posel od Čerchova*. 21. 12. 1889, roč. 18, č. 51, nestr.

⁹⁶⁰ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

⁹⁶¹ Příznivcům muzea v královském městě Domažlicích. *Domažlické listy*. 5. 5. 1888, roč. 9, č. 19, s. 146.

Museum v Domažlicích. *Domažlické listy*. 1. 2. 1889, roč. 10, č. 5, nestr.

⁹⁶² Bretlová, 2006, 102.

⁹⁶³ Musejní společnost. *Domažlické listy*. 18. 5. 1901, roč. 22, č. 20, nestr.

⁹⁶⁴ Z musejní společnosti domažlické. *Domažlické listy*. 27. 12. 1902, roč. 23, č. 52, nestr.

⁹⁶⁵ více viz: Stavba radnice. *Posel od Čerchova*. 26. 4. 1890, roč. 19, č. 17, nestr.

⁹⁶⁶ více viz: Archiv muzea Chodska. Fond A1/2k. Historie požárů v královském městě Domažlice 1341 – 1863.

⁹⁶⁷ Rozšíření radnice. *Domažlické listy*. 28. 4. 1883, roč. 4, č. 17, s. 132.

⁹⁶⁸ Nový projekt. *Domažlické listy*. 6. 2. 1886, roč. 7, č. 6, s. 44.

prozatím neprošel. Důvodem byl zřejmě nedostatek peněz anebo i to, že žádný z nich nebyl vhodným východiskem.

Znovu se problém spojený s nedostatkem prostoru v současné radnici začal řešit až v roce 1889. Jedna část zastupitelů navrhovala levnější přestavbu, druhá nákup nové budovy a třetí, aby si spořitelna postavila vlastní dům. Konečné rozhodnutí o tom, co dál, ztěžoval jednak stav obecních financí a jednak také neshody, které panovaly mezi „starým“ a „novým“ vedením Domažlic. Mladočeši si totiž nepřáli, aby o záležitosti rozhodovali ti, kteří již více než rok v čele města stát neměli (viz výše).⁹⁶⁹ Na situaci reagoval i politický spolek. Svolal veřejnou schůzi a žádal veřejnosti o podporu.⁹⁷⁰ „Mladá“ strana slavila úspěch. K postavení radnice přes její odpor a podporu veřejnosti nedošlo.

Situace spořitelny se tím však nevyřešila. Potřeba nových místností se stala ještě víc naléhavou. Předseda ředitelství, purkmistr Petr Hana, proto navrhnul postavit ústavu vlastní budovu. Jeho nápad schválil jak výbor tak také ředitelství.⁹⁷¹ Záhy poté se za účelem výstavby nového spořitelního domu začalo vyjednávat s majiteli „masných krámů“⁹⁷² a Josefem a Antonínem Štrecovými o prodeji jejich nemovitostí a pozemků.⁹⁷³ Vše potřebné bylo zakoupeno za celkovou částku 20 000 zl.⁹⁷⁴ Následně došlo k jednání také se zastupiteli města. Bylo jim nabídnuto, aby se k projektu připojili a věnovali starou radnici, která se nacházela v blízkosti nově nabitého majetku, místo níž by se postavilo společné sídlo pro oba úřady. Vedení Domažlic na to přistoupilo s tou podmínkou, že se stane majitelem nové budovy a že neponese žádné náklady při její výstavbě, což měla ošetřit společná smlouva.⁹⁷⁵

V listopadu roku 1899 byla vypsána veřejná soutěž na vytvoření stavebních plánů. Celkový náklad byl vyčíslen na 60 000 zl.⁹⁷⁶ Okresní hejtmanství v březnu následujícího roku daný výdaj spořitelně schválilo a udělilo jí i povolení ke stavbě.⁹⁷⁷ Městské zastupitelstvo mezi tím oproti původnímu záměru schválilo, že se na nové budově objeví i loubí. Zároveň se rozhodlo požádat ředitelství spořitelny

⁹⁶⁹ Schůze obecního zastupitelstva kr. města Domažlice. *Posel od Čerchova*. 23. 2. 1889, roč. 18, č. 8, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 3. 1889, roč. 10, č. 9, nestr.

⁹⁷⁰ Veřejná schůze poplatnictva král. města Domažlic. *Posel od Čerchova*. 2. 3. 1889, roč. 18, č. 9, nestr.

⁹⁷¹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁹⁷² více viz: Masné krámy. *Domažlické listy*. 19. 4. 1890, roč. 11, č. 16, nestr.

⁹⁷³ Změna držebnosti. *Domažlické listy*. 21. 9. 1889, roč. 10, č. 38, nestr.

⁹⁷⁴ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁹⁷⁵ Schůze obecního zastupitelstva kr. města Domažlice. *Posel od Čerchova*. 26. 10. 1889, roč. 18, č. 43, nestr.

⁹⁷⁶ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁹⁷⁷ Stavba radnice. *Domažlické listy*. 29. 3. 1890, roč. 11, č. 13, nestr.

o přibrání dvou zástupců obecního výboru do komise, jež měla vybudování společného úředního domu na starosti.⁹⁷⁸

Při zmiňovaném výběrovém řízení předložil svoje návrhy také architekt Josef Drexler.⁹⁷⁹ Jelikož byly výběrovou komisí považovány za nejlepší, vypracoval podle nich detailní plány a rozpočty.⁹⁸⁰ Poněvadž se však spolupráce s Josefem Drexlerem ukázala být dost problematická (viz stavba chlapecké školy), byly veškeré jím vypracované materiály předány ke kontrole architektu Kaurovi. Měl je buď přepracovat, nebo vytvořit nové. On se rozhodl pro druhou variantu.⁹⁸¹ Vzhledem k tomu, že došlo k navýšení nákladů na 107 000 zl.,⁹⁸² bylo nutné požádat místodržitelství o povolení k další půjčce, tentokrát v hodnotě 70 000 zl. Zároveň mu byla zaslána ke schválení také předloha smlouvy⁹⁸³ mezi obcí a spořitelnou.⁹⁸⁴

Ještě před tím, než se přikročilo k prvním stavením úkonům, schválilo ředitelství spořitelny žádost zastupitelstva o přibrání dvou zástupců města do výše zmíněné komise.⁹⁸⁵ Za stavitele nové radnice byl vybrán inženýr Pek. Dohled si ponechal architekt Kaura.⁹⁸⁶ V březnu roku 1891 se začalo s bouráním starých budov. Našlo se při tom mnoho vzácných starožitných předmětů.⁹⁸⁷ Základní kámen k nové radnici byl slavnostně umístěn v červnu téhož roku. Při té příležitosti se do něj vložil pamětní list⁹⁸⁸ spolu s několika dobovými penězi (věnovanými Hanou a Steidlem), výtisky zdejších novin, fotkami města a dalšími dobovými dokumenty.⁹⁸⁹

Záhy poté se realizace projektu zkomplikovala. Místodržitelství zamítlo jak výše uvedenou půjčku, tak také návrh smlouvy. Považovalo jej vzhledem k nákladu, který spořitelna nesla, za nevýhodný a žádalo o jeho přepracování. K tomu došlo až v březnu roku 1893.⁹⁹⁰ Městské zastupitelstvo označilo spořitelnu za výhradního

⁹⁷⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 7. 1890, roč. 11, č. 28, nestr.

⁹⁷⁹ Ku stavbě radnice a školy. *Domažlické listy*. 12. 4. 1890, roč. 11, č. 15, nestr.

Stavba radnice a spořitelny. *Domažlické listy*. 24. 5. 1890, roč. 11, č. 21, nestr.

⁹⁸⁰ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁹⁸¹ Se stavbou nové radnice. *Posel od Čerchova*. 21. 1. 1891, roč. 20, č. 4, nestr.

⁹⁸² Stavba radnice a spořitelny. *Domažlické listy*. 28. 2. 1891, roč. 12, č. 9, nestr.

⁹⁸³ Schůze obecního zastupitelstva král. města Domažlic. *Posel od Čerchova*. 14. 3. 1891, roč. 20, č. 11, nestr.

⁹⁸⁴ Nová radnice-spořitelna. *Posel od Čerchova*. 15. 7. 1893, roč. 22, č. 29, nestr.

⁹⁸⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 3. 1891, roč. 12, č. 11, nestr.

⁹⁸⁶ Stavba nové radnice. *Posel od Čerchova*. 28. 2. 1891, roč. 20, č. 9, nestr.

⁹⁸⁷ více viz: Nález. *Domažlické listy*. 28. 2. 1891, roč. 12, č. 9, nestr.

Na stavbě nové radnice. *Posel od Čerchova*. 2. 5. 1891, roč. 20, č. 18, nestr.

Nález listin. *Domažlické listy*. 13. 6. 1891, roč. 12, č. 24, nestr.

⁹⁸⁸ více viz: Pamětní list. *Domažlické listy*. 20. 6. 1891, roč. 12, č. 25, nestr.

⁹⁸⁹ Základní kámen. *Posel od Čerchova*. 20. 6. 1891, roč. 20, č. 25, nestr.

Slavnost položení základního kamene. *Domažlické listy*. 20. 6. 1891, roč. 12, č. 25, nestr.

⁹⁹⁰ Nová radnice-spořitelna. *Posel od Čerchova*. 15. 7. 1893, roč. 22, č. 29, nestr.

vlastníka nové budovy.⁹⁹¹ Tyto události dostavbu radnice notně oddálily.⁹⁹² Původně se totiž počítalo s tím, že bude hotova v průběhu září 1892.⁹⁹³

Slavnostní svěcení⁹⁹⁴ proběhlo až v červenci následujícího roku. Hlavní slovo si při tom vzal Dr. Antonín Steidl. Pohovořil o historii a významu místní spořitelny a o spořivosti. Po něm promluvil i Petr Hana: „*S radostí a hrdostí pohlížím na novou budovu spořitelny, jež spojenými silami, vzornou českou prací co symbol uvědomělosti občanstva nákladem spořitelny městské zbudována, mnohá staletí účelům veřejným, městu i spořitelně sloužiti bude.*“ Poté řekl několik slov o významu vytrvalé práce pro národ a pro jednotlivce (zastával heslo „Co člověk chce, to může se udělat“) a o budově, jíž chápal jako výsledek zdokonalování řemesel, vzdělání, národního uvědomění a české práce. Na závěr poděkoval všem za podporu při její výstavbě.⁹⁹⁵ DL posléze napsaly, že se stane „*památníkem na dobu pilné práce a šlechetné snahy, na dobu četných oprav a staveb v Domažlicích za panování zasloužilého primátora Petra Hany.*“⁹⁹⁶

Úvodní slovo si při první výborové schůzi v nové radnici vzal opět purkmistr: „*Zajisté také naplní vás pohled na tuto překrásnou dvoranu přesvědčením, že jako ona se skví a leskne neporušena, i naše láska pro právo a pravdu, pro zdar rodné obce i milé vlasti se vždy skvíti a lesknouti bude neporušeným jasným žářem, osvětlujícím a rozehřívajícím nás i veškeré občanstvo při všech činech obce nebo vlasti naší se týkajících, aby pokrok obce neméně jako rozvoj vlasti se šířil, mohutněl a národ ku zdárným koncům přivedl.*“ Prohlásil také, že bude budoucím generacím ještě dlouho hlásat snahu zastupitelstva o zvelebení města.⁹⁹⁷

Ve svém posledním tvrzení se Hana nemýlil. Radnice, jež byla postavena v době jeho „starostování“, stojí dodnes. Z tohoto důvodu se o jejím vzhledu nebudu příliš rozepisovat. Zmíním se pouze o tom, k jakým účelům se její prostory původně využívaly. Nacházely se zde místnosti určené pro městský úřad, spořitelnu, muzeum s archivem, městskou váhu, dále pak kancelář policejního komisaře, kasárna policejní stráže a strážnice, ordinanční síň městského lékaře, byt vrátného, hasičská kůlna, městské vězení a byt dozorce.⁹⁹⁸

⁹⁹¹ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 3. 1893, roč. 14, č. 11, nestr.

⁹⁹² Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

⁹⁹³ Stavba nové radnice. *Posel od Čerchova*. 28. 2. 1891, roč. 20, č. 9, nestr.

⁹⁹⁴ Slavnostní vysvěcení. *Domažlické listy*. 8. 7. 1893, roč. 14, č. 26, nestr.

⁹⁹⁵ Slavnost svěcení radnice a spořitelny. *Posel od Čerchova*. 22. 7. 1893, roč. 22, č. 30, nestr.

⁹⁹⁶ Slavnost vysvěcení. *Domažlické listy*. 22. 7. 1893, roč. 14, č. 29, nestr.

⁹⁹⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 1. 1894, roč. 15, č. 2, nestr.

⁹⁹⁸ Stavba budovy radnice a spořitelny. *Domažlické listy*. 26. 9. 1891, roč. 12, č. 39, nestr.

Definitivní smlouva mezi obcí a spořitelnou o vlastnictví budovy a hrazení nákladů byla podepsána až v roce 1898. Konečný účet byl uzavřen jen tři roky před tím. Bylo z něj patrné, že se celkový náklad na stavbu vyšplhal na 373 291 zl. Spořitelna tuto částku hradila až do konce Hanova působení v čele města, tj. do roku 1905.⁹⁹⁹

Nový městský hřbitov

Obyvatelé Domažlic a tzv. přifařených obcí, tj. Havlovic, Petrovic, Staré a Nové Pasečnice, Stráže, Nevolic, Smolova, Spáňova, Bořic a Chrastavic,¹⁰⁰⁰ využívali k pohřbívání svých zesnulých do nástupu Petra Hany do funkce purkmistra dva městské hřbitovy – u kaple sv. Jana a u kostela „U Svatých“. První informace o jejich nedostacích se objevily v DL¹⁰⁰¹ již v roce 1884.¹⁰⁰² O dva roky později se kritika jejich nízké kapacity, polohy v blízkosti města a zmatků při pohřbívání¹⁰⁰³ objevila znovu.¹⁰⁰⁴ V dané době se na tom však nic zásadního nezměnilo.

Až v roce 1888 svolalo okresní hejtmánství schůzi zástupců města a přifařených obcí, aby byli o současném stavu hřbitovů informováni a poté rozhodli, jaké kroky se v této záležitosti budou nadále činit.¹⁰⁰⁵ K určitému řešení dospěli až na následujícím setkání: Shodli se na vybudování nového hřbitova na pozemcích nacházejících se za sv. Janem. Za tímto účelem se vytvořila komise, která dostala na starost ohledání místa, sestavení předběžného rozpočtu a další nezbytné práce.¹⁰⁰⁶ Vzhledem k tomu, že se redaktoru PoČ zdálo, že se v této věci nic nového neděje, otisknul ve svých novinách podobnou kritiku jako DL před lety a žádal, aby se situace co nejrychleji vyřešila.¹⁰⁰⁷ Zřejmě si nepřál, aby se na tento problém zapomnělo.

Konečnému řešení však předcházela ještě další nutná vyjednávání.¹⁰⁰⁸ Přifařené obce s vytvořením nového místa k ukládání svých zesnulých nejprve souhlasily, ale poté, co zjistily, že se na projektu budou muset finančně také podílet, své rozhodnutí přehodnotily a podaly proti výstavbě stížnost k místodržitelství. To

⁹⁹⁹ Archiv muzea Chodska. Fond A1/9a. Pamětní spis.

¹⁰⁰⁰ Zdejší hřbitovy. *Domažlické listy*. 22. 9. 1888, roč. 9, č. 39, s. 311.

¹⁰⁰¹ Kritiku DL bychom mohli dávat do souvislosti s tím, že byly nakloněny mladočeské opozici, jejich názor však potvrdil i okresní lékař – viz: Náš nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 23. 11. 1889, roč. 18, č. 47, nestr.

¹⁰⁰² Urovnání zdejších hřbitovů. *Domažlické listy*. 4. 10. 1884, roč. 5, č. 40, s. 316.

¹⁰⁰³ Lidé, kteří měli totožná příjmení, byli pohřbíváni do stejných hrobů, i když nebyli příbuzní.

¹⁰⁰⁴ Z našich hřbitovů. *Domažlické listy*. 27. 3. 1886, roč. 7, č. 13, s. 101 - 102.

¹⁰⁰⁵ Hřbitovy. *Domažlické listy*. 26. 6. 1886, roč. 7, č. 26, s. 208.

¹⁰⁰⁶ Hřbitovy. *Domažlické listy*. 21. 1. 1888, roč. 9, č. 4, s. 30.

¹⁰⁰⁷ Upravení zdejších hřbitovů. *Domažlické listy*. 4. 2. 1888, roč. 9, č. 6, s. 44.

¹⁰⁰⁸ Nový náš hřbitov. *Posel od Čerchova*. 3. 3. 1888, roč. 17, č. 10, nestr.

Nový náš hřbitov. *Posel od Čerchova*. 10. 3. 1888, roč. 17, č. 11, nestr.

¹⁰⁰⁸ více viz: Rozšíření zdejších hřbitovů. *Domažlické listy*. 22. 3. 1889, roč. 10, č. 12, nestr.

Zdejší hřbitovy. *Domažlické listy*. 22. 9. 1888, roč. 9, č. 39, s. 311.

jejich námitky sice zamítlo, ale až po více než roční odmlce, což realizaci nového hřbitova notně oddálilo.¹⁰⁰⁹ Ani poté se odpůrci stavby nenechali rozhodnutím místodržitelství od dalších stížností odradit a obrátili se na ministerstvo duchovních záležitostí a vyučování. Ani zde jim však vyhověno nebylo.¹⁰¹⁰

Následně se mohlo opět přistoupit k dalšímu jednání. Zástupci přífařených obcí na něj přišli se seznamem podmínek,¹⁰¹¹ za kterých by byli ochotni k projektu přistoupit. „(...) zájmy obce zdejší hájil purkmistr p. Petr Hana, takže konečně jedna část zástupců venkovských, a sice Havlovic, Stráže a Pasečnice bezvýminečně pro jednotný společný hřbitov s obcí zdejší se vyslovila, kdežto druhá na splnění kladených jimi podmínek naléhala.“ Výsledkem tedy bylo, že se část obcí přidala na stranu Domažlic s tím, že budou mít společný konfesní hřbitov, a část si svůj vlastní postaví sama.¹⁰¹²

Zastupitelé poté přistoupili k projednávání možných způsobů uhrazení nákladů spojených s výstavbou nového městského hřbitova. Shodli se, že větší díl uhradí město Domažlice, část příslušníci místní farnosti a přífařené obce tolik, kolik jim stanovuje zákon.¹⁰¹³ Následně se přistoupilo k výběru vhodného místa. Volba padla na pozemky při cestě do Chrastavic. Děkan Jan Dobrý při té příležitosti opět navrhl rozšířit stávající hřbitov u sv. Jana. Přífařené obce jeho myšlenku také podpořily. Přítomní znalci jim ale vysvětlili, že to není možné, protože leží příliš blízko městu. Spory s přífařenými obcemi byly prozatím ukončeny.¹⁰¹⁴

Další problémy se objevily mezi samotnými zastupiteli města. Někteří z nich se totiž znovu vyslovili pro rozšíření hřbitova u sv. Jana. Purkmistr jejich žádost postoupil k rozhodnutí okresnímu hejtmánství.¹⁰¹⁵ To jejich prosbu zamítlo a nařídilo stavět na místě, které bylo za tímto účelem již vybráno a schváleno komisí. Zároveň nařídilo, aby se přistoupilo k vypracování plánů a rozpočtů.¹⁰¹⁶ Purkmistr dostal za úkol vyhlédnuté pozemky zakoupit.¹⁰¹⁷

¹⁰⁰⁹ Záležitost ku zřízení nového hřbitova. *Domažlické listy*. 16. 11. 1889, roč. 10, č. 46, nestr.

Náš nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 23. 11. 1889, roč. 18, č. 47, nestr.

¹⁰¹⁰ Záležitost stavby nového hřbitova. *Domažlické listy*. 8. 3. 1890, roč. 11, č. 10, nestr.

¹⁰¹¹ více viz: Nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 22. 3. 1890, roč. 24, č. 12, nestr.

¹⁰¹² Zřízení nového hřbitova. *Domažlické listy*. 15. 3. 1890, roč. 11, č. 11, nestr.

Nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 22. 11. 1890, roč. 24, č. 47, nestr.

¹⁰¹³ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 29. 3. 1890, roč. 24, č. 13, nestr.

¹⁰¹⁴ Komise. *Domažlické listy*. 10. 5. 1890, roč. 11, č. 19, nestr.

Nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 17. 5. 1890, roč. 24, č. 20, nestr.

¹⁰¹⁵ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 24. 5. 1890, roč. 24, č. 21, nestr.

¹⁰¹⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 21. 6. 1890, roč. 11, č. 25, nestr.

Otázka zřízení nového hřbitova. *Posel od Čerchova*. 21. 6. 1890, roč. 24, č. 25, nestr.

¹⁰¹⁷ Ku zřízení nového hřbitova. *Domažlické listy*. 21. 6. 1890, roč. 11, č. 25, nestr.

V srpnu roku 1890 byl František Pek s návrhem na provedení hřbitova hotov a předložil jej komisi k posouzení.¹⁰¹⁸ Zasedli do ní představitelé okresního hejtmanství, purkmistrovského a patronátního úřadu, přiřazených obcí a techničtí a zdravotní znalci. Jednali společně o rozvrhu prací a materiálu, o způsobech krytí výloh, o úpravách v předběžných plánech, organizaci pohřbívání atd.¹⁰¹⁹ Definitivní vypracování plánů a rozpočtů se opět svěřilo inženýru Františku Pekovi.¹⁰²⁰

V září roku 1891 byl finální návrh na realizaci projektu schválen okresním hejtmanstvím. Následně o něm jednali zastupitelé Domažlic. Největším problémem se stalo uhrazení nákladů spojených s výstavbou. Obecní rozpočet byl zatěžován stavbou školy a radnice. Vedení města se proto rozhodlo zvýšit přiřazeným obcím¹⁰²¹ jejich příspěvek a vyžadovalo, aby jej do čtyř týdnů vybraly a odevzdaly.¹⁰²² Jejich zástupci se však proti tomuto nařízení postavili podáním protestu k místodržitelství.¹⁰²³ Žádali o odklad do doby, kdy se začne stavět. Místodržitelství jim vyhovělo. Zároveň stanovilo lhůtu pro dokončení výstavby nového hřbitova na den 30. září 1892. Zastupitelstvo se pokusilo tento termín o rok posunout z důvodu vynakládání financí do jiných činností, místodržitelství na to však nepřistoupilo.¹⁰²⁴

Následně se opět vynořila myšlenka na rozšíření dosavadního hřbitova u sv. Jana. Tentokrát s ní přišli obyvatelé Hořejšího a Týnského předměstí.¹⁰²⁵ Jejich mluvčím se stal zastupitel Jan Ševčík. Požádal, aby se jejich petice předala okresnímu hejtmanství k rozhodnutí.¹⁰²⁶ To ji však z důvodu nevhodného umístění starého hřbitova v blízkosti města opět zamítlo.¹⁰²⁷ S podobnými námitkami pak přišel ještě i další člen výboru Domažlic, a to Augustýn Wimmer. Navrhnul, aby se vytvořila komise, která by se rozšířením současného hřbitova u sv. Jana zabývala.¹⁰²⁸

V novinách se dokonce objevila vyhláška oslovující majitele pozemků ležících

¹⁰¹⁸ Zřízení. *Domažlické listy*. 9. 8. 1890, roč. 11, č. 32, nestr.

Plány pro založení nového katolického hřbitova. *Posel od Čerchova*. 6. 9. 1890, roč. 24, č. 36, nestr.

¹⁰¹⁹ Nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 22. 11. 1890, roč. 24, č. 47, nestr.

¹⁰²⁰ Úřední jednání. *Domažlické listy*. 22. 11. 1890, roč. 11, č. 47, nestr.

¹⁰²¹ K projektu se nakonec připojily: Bořice, Chrastavice, Havlovice, Stráž, Nevovice, Pasečnice, Petrovice, Spáňov a Draženov – viz: Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 24. 10. 1891, roč. 20, č. 43, nestr.

¹⁰²² O záležitosti zřízení nového hřbitova. *Posel od Čerchova*. 17. 10. 1891, roč. 20, č. 42, nestr.

¹⁰²³ Rekurz. *Domažlické listy*. 24. 10. 1891, roč. 12, č. 43, nestr.

¹⁰²⁴ Nový hřbitov domažlický. *Posel od Čerchova*. 18. 6. 1892, roč. 21, č. 25, nestr.

V záležitosti stavby. *Domažlické listy*. 18. 6. 1892, roč. 13, č. 25, nestr.

¹⁰²⁵ V záležitosti zřízení nového hřbitova v městě. *Posel od Čerchova*. 23. 7. 1892, roč. 21, č. 30, nestr.

¹⁰²⁶ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 30. 7. 1892, roč. 21, č. 31, nestr.

¹⁰²⁷ Nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 6. 8. 1892, roč. 21, č. 32, nestr.

¹⁰²⁸ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 13. 8. 1892, roč. 21, č. 33, nestr.

poblíž, zda a za kolik by je byli ochotni odprodat.¹⁰²⁹ Tyto události neušly pozornosti hejtmanství, které zastupitelům připomnělo, že se v dané věci již nedá nic změnit, a přikázalo, aby se kvůli hrozbě vypuknutí cholery přistoupilo k budování hradeb a cesty k novému hřbitovu. Dále vedení Domažlic nařídilo vypsát veřejnou soutěž na provedení prací a vybrat peníze od přifařených obcí. Zároveň pohrozilo, že pokud by se objevily další obstrukce, postavilo by hřbitov na své náklady, které by pak na městu vymáhalo.¹⁰³⁰

Zastupitelstvo tedy přikročilo k realizaci.¹⁰³¹ Schválilo rozpočet o dodatečných pracích vypracovaný Františkem Pekem¹⁰³² a záhy pak i finanční plán související s položením nové silnice ke hřbitovu.¹⁰³³ Okresní hejtmanství po předchozích událostech na veškeré kroky obce bedlivě dohlíželo a nechalo se o dění pravidelně informovat.¹⁰³⁴

Provedení hřbitova bylo zadáno Emilu Holému za částku 18. 321 zl.¹⁰³⁵ Stejný stavitel dostal na starost i zhotovení nové cesty, a to za 2 200 zl.¹⁰³⁶ Silnice byla hotová v říjnu roku 1892. Do své správy ji poté převzal okresní výbor.¹⁰³⁷ Následně se přistoupilo ke stavbě budov na hřbitově (například umrlčí komory, bytu pro hrobníka ad.) a k vybrání peněz od přifařených obcí, což se rozložilo do dvou let, aby je to příliš nezatížilo.¹⁰³⁸

Na poslední schůzi vedení Domažlic roku 1893 byl schválen hřbitovní řád a instrukce pro hrobníka.¹⁰³⁹ Ten musel umět číst a psát, aby se jimi mohl řídit a vést katastr hrobů. Díky své funkci dostal od obce byt a veškeré vybrané poplatky spojené s kopáním hrobů.¹⁰⁴⁰ Na tuto pozici byl vybrán Matěj Ničovský.¹⁰⁴¹

Do května roku 1894 hřbitov schválilo budějovické biskupství¹⁰⁴² a poté i úřední komise.¹⁰⁴³ V červenci téhož roku byl celý prostor vyjma místa určeného pro

¹⁰²⁹ Vyhláška. *Posel od Čerchova*. 13. 8. 1892, roč. 21, č. 33, nestr.

¹⁰³⁰ V záležitosti stavby. *Domažlické listy*. 27. 8. 1892, roč. 13, č. 35, nestr.

Nový náš hřbitov. *Posel od Čerchova*. 3. 9. 1892, roč. 21, č. 36, nestr.

¹⁰³¹ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 10. 9. 1892, roč. 21, č. 37, nestr.

¹⁰³² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 29. 10. 1892, roč. 13, č. 44, nestr.

¹⁰³³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 1. 1893, roč. 14, č. 1, nestr.

¹⁰³⁴ Nový náš hřbitov. *Posel od Čerchova*. 14. 1. 1893, roč. 22, č. 3, nestr.

¹⁰³⁵ Stavba nového hřbitova zdejšího. *Posel od Čerchova*. 22. 4. 1893, roč. 22, č. 17, nestr.

Stavba hřbitova. *Domažlické listy*. 22. 4. 1893, roč. 14, č. 16, nestr.

¹⁰³⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 10. 1893, roč. 14, č. 41 nestr.

¹⁰³⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 10. 1893, roč. 14, č. 41 nestr.

¹⁰³⁸ Přírážky. *Domažlické listy*. 11. 11. 1893, roč. 14, č. 45 nestr.

Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 2. 12. 1893, roč. 22, č. 49, nestr.

¹⁰³⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 30. 12. 1893, roč. 14, č. 52 nestr.

¹⁰⁴⁰ Vypsání konkursu. *Domažlické listy*. 7. 7. 1894, roč. 15, č. 27, nestr.

¹⁰⁴¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 8. 1894, roč. 15, č. 31, nestr.

¹⁰⁴² Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 12. 5. 1894, roč. 23, č. 19, nestr.

¹⁰⁴³ Nový hřbitov. *Posel od Čerchova*. 19. 5. 1894, roč. 23, č. 20, nestr.

nektřence, sebevrahy a nekatolíky¹⁰⁴⁴ slavnostně vysvěcen.¹⁰⁴⁵ Od té doby bylo užívání starých hřbitovů zakázáno.¹⁰⁴⁶ První zemřelá osoba, která se na hřbitov uložila, byla manželka okresního hejtmana Leopolda Grögera.¹⁰⁴⁷ Záhy poté se výstavní síň pro mrtvé přeměnila v malou kapli s oltářem, aby se smuteční ceremonie nemusely vykonávat v kostele sv. Antonína.¹⁰⁴⁸ Správa nového hřbitova včetně jeho výnosů náležela do majetku děkanského kostela.¹⁰⁴⁹

Účty týkající se stavby hřbitova byly uzavřeny až v roce 1902. Přifařeným obcím se poté vracely přeplatky a přírážky.¹⁰⁵⁰ Celkový náklad se vyšplhal na více než 18 000 zlatých.¹⁰⁵¹ Průběh realizace tohoto projektu poukazyval na to, jak nesnadné bylo v této době něco zásadního vykonat – ať už to bylo dáno vlivem vyšších správních úřadů, obyvatel anebo zastupitelstva, v němž zasedali skutečné osobnosti mající na věc rozdílný názor. I když by se zdálo, že to bylo v neprospěch celé věci, poukazyvalo to spíše na rozvoj společnosti, která se učila zajímat se o dění kolem sebe a zasahovat do něj. V případě stavby radnice a městského hřbitova i chlapecké školy (viz níže) se opět projevilo, jak nesnadné bylo rozvíjet obce bez dostatku finančních prostředků, kterých se jí ze strany státu nedostávalo, a že to nebyl problém jen Domažlice, ale i přifařených obcí. V jejich případě se projevilo i to, že každý sledoval především své vlastní zájmy a kvůli nim byl ochoten bránit modernizaci.

Městská knihovna¹⁰⁵²

Myšlenka na vybudování veřejné knihovny spojené s čítárnou se poprvé (a hned několikrát) objevila na stránkách DL v roce 1886.¹⁰⁵³ V té době však nebyl nikdo, kdo by se této záležitosti věnoval. Až v roce 1891 podal politický spolek obecnímu zastupitelstvu žádost o vytvoření veřejné obecní knihovny.¹⁰⁵⁴ K projednávání této otázky došlo na zasedání zastupitelstva hned v lednu roku 1892. Petr Hana byl

¹⁰⁴⁴ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 30. 6. 1894, roč. 23, č. 26, nestr.

¹⁰⁴⁵ více viz: Pozvání. *Posel od Čerchova*. 30. 6. 1894, roč. 23, č. 26, nestr.

Slavnost svěcení nového hřbitova. *Domažlické listy*. 7. 7. 1894, roč. 15, č. 27, nestr.

Svěcení nového hřbitova. *Posel od Čerchova*. 7. 7. 1894, roč. 23, č. 27, nestr.

¹⁰⁴⁶ Otevření nového hřbitova. *Domažlické listy*. 23. 6. 1894, roč. 15, č. 25, nestr.

¹⁰⁴⁷ více viz: Úmrtí. *Domažlické listy*. 23. 6. 1894, roč. 15, č. 25, nestr.

¹⁰⁴⁸ Výstavní síň. *Posel od Čerchova*. 7. 7. 1894, roč. 23, č. 27, nestr.

¹⁰⁴⁹ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 30. 6. 1894, roč. 23, č. 26, nestr.

¹⁰⁵⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 6. 1902, roč. 23, č. 23, nestr.

¹⁰⁵¹ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Posel od Čerchova*. 25. 5. 1895, roč. 24, č. 21, nestr.

¹⁰⁵² obecně k tématu: MLNÁŘÍKOVÁ, Hana, ZÁVACKÁ, Věra. *Kapitoly z dějin domažlické knihovny. 1845-1985*. Domažlice: KBN, 1985.

¹⁰⁵³ Veřejná knihovna. *Domažlické listy*. 20. 2. 1886, roč. 7, č. 8, s. 94.

Ku povznesení národního vědomí. *Domažlické listy*. 4. 9. 1886, roč. 7, č. 36, s. 286.

Veřejnou knihovnu pro lid. *Domažlické listy*. 19. 9. 1886, roč. 7, č. 38, s. 300.

¹⁰⁵⁴ Z Politického spolku pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 28. 11. 1891, roč. 12, č. 48, nestr.

myšlenke založení knihovny v Domažlicích od počátku nakloněn, svědčí o tom i jeho návrh, aby se na ni přispívalo ne 50 zl. ale 100 zl. Obecní výbor však prosbu politického spolku nevyslyšel.¹⁰⁵⁵

Další, kdo se celé záležitosti ujal, byla Měšťanská beseda. Nabídla svoji spolkovou knihovnu čítající na 700 svazků a velké množství časopisů za základ nové městské instituce. S obcí o tom vyjednával výbor ve složení: Petr Hana, Max Duffek, Antonín Kalous, František Pek, Karel Procházka (profesor gymnázia), Jan Ruda, Hynek Suda, Dr. Josef Schnábl ad.¹⁰⁵⁶ Zastupitelstvo jejich nabídku také nepřijalo a celá záležitost se tímto o více než rok odložila.¹⁰⁵⁷

Další pokus o vytvoření nové knihovny učinil opět politický spolek, a to ve spolupráci s Akademickým spolkem „Chod“. Zorganizovaly společně veřejnou schůzi občanů, při níž vznikla petice určená obecnímu zastupitelstvu. Vedle toho byl zvolen výbor, který se měl o realizaci knihovny postarat. Jeho předsedou byl Jan Matějček (ředitel gymnázia), místopředsedou Josef Klíma a jednatelem Alexander Halík. Kromě nich zde zasedl i Jan Ruda, František Kovář, Tomáš Duffek, František Kresl, profesori gymnázia Vojtěch Kebrle a František Drbohlav, Josef Křištof, Alex Votýpka, Karel Procházka ad. Jejich úkolem bylo vybrat vhodné místnosti, pořídit nábytek, opatřit knihy, získat informace o tom, jak spravovat knihovnu a jak vytvořit provozní řád.¹⁰⁵⁸

Nakonec se do projektu zapojilo i město. Rozhodlo se vzít knihovnu pod svou ochranu. Do rozpočtu na rok 1894 zařadilo částku, jež byla určena na výdaje kuratoria knihovny. Její výše se odvozovala od počtu zástupců města ve výboru knihovny¹⁰⁵⁹ a byla stanovena na 300 zl.¹⁰⁶⁰ Uvedená suma na pokrytí všech prvotních nákladů nestačila. Bylo proto nutné získat peníze i jinak. Řemeslnicko-živnostenská jednota za tímto účelem uspořádala spolkový ples.¹⁰⁶¹ Důkazem zájmu měšťanů o otevření obecní knihovny byla jejich velká účast. Dostavilo se 103 osob a vybralo 104 zl. Kvůli výdajům spojeným s pořádáním bálu se nakonec odevzdalo pouhých 11 zl. (ostrořtelci si za svou kapelu účtovali 40 zl., což bylo vzhledem k účasti jejich předsedy Alexandra Votýpky v konsorciu více než zvláštní).¹⁰⁶² Na

¹⁰⁵⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 1. 1892, roč. 13, č. 1, nestr.

¹⁰⁵⁶ Měšťanská beseda v Domažlicích. *Domažlické listy*. 30. 1. 1892, roč. 13, č. 5, nestr.

¹⁰⁵⁷ Ku zřízení obecné knihovny. *Posel od Čerchova*. 30. 1. 1892, roč. 21, č. 5, nestr.

¹⁰⁵⁸ Zřízení veřejné knihovny v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 4. 11. 1893, roč. 22, č. 45, nestr.

¹⁰⁵⁹ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 2. 12. 1893, roč. 22, č. 49, nestr.

¹⁰⁶⁰ Městská knihovna. *Posel od Čerchova*. 16. 12. 1893, roč. 22, č. 51, nestr.

¹⁰⁶¹ Ples. *Domažlické listy*. 20. 1. 1894, roč. 15, č. 3, nestr.

¹⁰⁶² Seznam příjmů a vydání. *Domažlické listy*. 17. 2. 1894, roč. 15, č. 7, nestr.

účely knihovny nakonec přispěla také místní záložna a spořitelna, mnohé z domažlických spolků i jednotlivci.¹⁰⁶³

Knihovní řád byl zpracován v březnu roku 1894. Zastupitelé žádali, aby byl nejdříve zveřejněn v místních novinách a dodán každému z nich v opisu, aby si jej mohly lépe prostudovat a rozhodnout o jeho schválení. Lidé to však považovali za další obstrukce obce v záležitosti zprovoznění obecní knihovny.¹⁰⁶⁴ Veřejnost tím byla znechucena.¹⁰⁶⁵ Ke schválení knihovního a výpůjčního řádu nakonec došlo již záhy, a to v květnu roku 1894.¹⁰⁶⁶

Zanedlouho poté se ustavilo tzv. široké konsorcium. Zasedli v něm představitelé učitelů (jeden za gymnázium, druhý za obecné školy a třetí za měšťanky), zástupci všech sdružení, která se zabývala vzděláváním nebo jinou mravní či hmotnou podporou (tj. i spořitelny a záložny), dále šest reprezentantů města¹⁰⁶⁷ a každý, kdo na ni přispěl částkou 50 zl. Hlavním úkolem tohoto výboru bylo shánět nové knihy. Vedle něj vzniklo i užší konsorcium, které mělo na starosti provoz knihovny. Jeho součástí se stali téměř ti samí lidé jako v předchozím až na ty, kteří si členství zaplatili.¹⁰⁶⁸ Předsedou¹⁰⁶⁹ užšího vedení se stal purkmistr Petr Hana.¹⁰⁷⁰ Krom toho, že se knihy nakupovaly, bylo i mnoho těch, kteří je knihovně darovali. Spolek divadelních ochotníků odevzdal všechny své hry, tj. 200 svazků.¹⁰⁷¹ Jména všech dárců byla pravidelně zveřejňována v PoČ.

V lednu roku 1895 se konala další veřejná schůze. Hovořilo se na ní o vzniku a významu městské knihovny, o jejím výpůjčním a organizačním řádu i o četbě obecně. Petr Hana ve volných návrzích upozornil na potřebu zakoupit odbornou literaturu pro řemeslníky, což vedlo k tomu, aby i všechny ostatní spolky předložily seznam knih, které by měl výbor zakoupit.¹⁰⁷²

Dne 3. února roku 1895 byla knihovna slavnostně otevřena.¹⁰⁷³ Hlavní zásluhy za vytvoření knihovny byly přiznány Petru Hanovi, Alexandru Halíkovi, Josefu

¹⁰⁶³ Knihovna obecní. *Posel od Čerchova*. 16. 6. 1894, roč. 23, č. 24, nestr.

¹⁰⁶⁴ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 24. 3. 1894, roč. 23, č. 12, nestr.

¹⁰⁶⁵ Kronika. *Posel od Čerchova*. 7. 4. 1894, roč. 23, č. 14, nestr.

¹⁰⁶⁶ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 12. 5. 1894, roč. 23, č. 19, nestr.

¹⁰⁶⁷ Děkan Jan Dobrý, Jan Matějček, František Kovář, František Kitzberger, Karel Prunar a František Nozar.

¹⁰⁶⁸ Knihovna obecní. *Posel od Čerchova*. 16. 6. 1894, roč. 23, č. 24, nestr.

¹⁰⁶⁹ Petr Hana byl předsedou knihovního výboru téměř až do konce svého působení v čele města.

¹⁰⁷⁰ Veřejná knihovna. *Domažlické listy*. 6. 10. 1894, roč. 15, č. 40, nestr.

¹⁰⁷¹ Obecní knihovna. *Posel od Čerchova*. 17. 11. 1894, roč. 23, č. 46, nestr.

¹⁰⁷² Veřejná schůze politického spolku zdejšího. *Posel od Čerchova*. 12. 1. 1895, roč. 24, č. 2, nestr.

¹⁰⁷³ Veřejná knihovna. *Posel od Čerchova*. 26. 1. 1895, roč. 24, č. 4, nestr.

Klímovi, Josefu Matějčkovi, Karlu Procházkovi a Františku Tittelbachovi (učiteli).¹⁰⁷⁴

Nová městská instituce se nacházela v druhém patře radnice. Knihy se půjčovaly dvakrát týdně (ve středu a v neděli) všem dospělým osobám, které zaplatili záruku 1 zl. Výpůjční lhůta byla čtrnáct dní, poté se kniha musela vrátit zpět.¹⁰⁷⁵ Zřejmě kvůli tomu, že se oba místní týdeníky proti výši záruky postavily s tím, že znemožňoval přístup chudším lidem,¹⁰⁷⁶ anebo proto, že novou instituci vydatně podporovaly místní spolky (např. vysloužilci, „Chod“, Řemeslnicko-živnostenská jednota, politický spolek ad.),¹⁰⁷⁷ byla jejich členům udělena výjimka z placení záruky. Chudí lidé si tak díky ručení spolku, jehož byli členy, mohli zapůjčit knihy za pouhý 1 krejcar¹⁰⁷⁸ za tzv. „složný lístek“.¹⁰⁷⁹

I poté se našli dobrodinci, kteří jí darovali nové knihy: P. Mühlstein,¹⁰⁸⁰ domažlickí rodáci žijící v Americe,¹⁰⁸¹ spolek „Božena Němcová“, jež jí odevzdal celou spolkovou knihovnu,¹⁰⁸² muzejní společnost nebo i Petr Hana, který věnoval spis „O strojích v řemeslech“ od Františka Rösslera – a to hned několikrát.¹⁰⁸³

V červnu roku 1896 disponovala nová domažlická knihovna 1567 svazky, díky čemuž se mohlo přistoupit ke zpracování výpůjčního katalogu.¹⁰⁸⁴ Inspirací se při tom staly knihovny ve Francii a v Německu. Podle jejich vzoru se vytvořil systém zařazování knih, byl sepsán inventář atp. Hlavní zásluhu o to měl výbor knihovny: předseda Petr Hana, jednatel Alexander Halík a knihovník Jan Kautský. Podle nového systému se začalo půjčovat od prosince roku 1896. Půjčování knih zajišťovaly učitelky z místní dívčí školy.¹⁰⁸⁵ Důkazem, že se jednalo o velmi

¹⁰⁷⁴ Veřejná knihovna. *Posel od Čerchova*. 1. 2. 1895, roč. 24, č. 5, nestr.

¹⁰⁷⁵ Veřejná knihovna. *Posel od Čerchova*. 1. 2. 1895, roč. 24, č. 5, nestr.

¹⁰⁷⁶ Je-li nutno veřejně městské knihovně záruky poskytnouti. *Posel od Čerchova*. 9. 2. 1895, roč. 24, č. 6, nestr. Veřejná knihovna v Domažlicích. *Domažlické listy*. 9. 2. 1895, roč. 16, č. 6, nestr.

¹⁰⁷⁷ Veřejná knihovna. *Posel od Čerchova*. 2. 3. 1895, roč. 24, č. 9, nestr.

¹⁰⁷⁸ Později se poplatek zvýšil na 8 krejcarů – viz: Veřejná knihovna. *Domažlické listy*. 20. 2. 1897, roč. 18, č. 8, nestr.

¹⁰⁷⁹ Veřejná knihovna. *Domažlické listy*. 1. 2. 1895, roč. 16, č. 5, nestr.

Knihovna veřejná. *Posel od Čerchova*. 23. 3. 1895, roč. 24, č. 12, nestr.

¹⁰⁸⁰ Veřejná knihovna. *Posel od Čerchova*. 23. 11. 1895, roč. 24, č. 47, nestr.

¹⁰⁸¹ Z veřejné knihovny pro lid. *Posel od Čerchova*. 14. 12. 1895, roč. 24, č. 50, nestr.

¹⁰⁸² Z veřejné knihovny. *Posel od Čerchova*. 4. 1. 1896, roč. 25, č. 1, nestr.

¹⁰⁸³ Veřejná knihovna. *Domažlické listy*. 9. 3. 1895, roč. 16, č. 10, nestr.

Veřejnou knihovnu. *Domažlické listy*. 13. 4. 1895, roč. 16, č. 15, nestr.

Z veřejné knihovny. *Domažlické listy*. 11. 1. 1896, roč. 17, č. 2, nestr.

¹⁰⁸⁴ Z veřejné knihovny. *Posel od Čerchova*. 20. 6. 1896, roč. 25, č. 25, nestr.

¹⁰⁸⁵ Z veřejné knihovny. *Domažlické listy*. 27. 6. 1896, roč. 17, č. 26, nestr.

Veřejná knihovna. *Posel od Čerchova*. 12. 12. 1896, roč. 25, č. 50, nestr.

důmyslný systém, byla prosba obce Sobotka o pomoc při organizaci vlastní knihovny.¹⁰⁸⁶

V roce 1899 byl vytvořen seznam všech knih, byl vydán tiskem a nabízen veřejnosti k zakoupení.¹⁰⁸⁷ Lidé tak měli mít větší přehled o literatuře, které městská knihovna nabízí. Mělo to podnítit jejich zájem. Čtení knih pak vedlo k rozvoji ducha, k sebevzdělávání, které bylo v dané době na prvním místě. O tom, že byla návštěva knihovny také do určité míry zábavou, svědčila skutečnost, že měla největší návštěvnost v neděli, kdy měli lidé zpravidla volno pro vlastní aktivity.¹⁰⁸⁸

Veřejná jatka

O špatném stavu domažlických jatek (nalézajících se ve Vodní ulici č. p. 31) se vědělo už na počátku osmdesátých let. Oficiální upozornění úřadům na to, že jsou zdraví škodlivé, podali obyvatelé sousedních domů až v roce 1882.¹⁰⁸⁹ Záhy poté se z nařízení okresního hejtmána konala poradní schůze, jež měla posoudit, zda by se měly přesunout či nikoliv.¹⁰⁹⁰ Výsledkem jednání bylo schválení jejich přesunu z centra města jinam. Proti tomu se ale jejich majitelé odvolali, a tak byly prozatím ponechány na svém dosavadním místě.¹⁰⁹¹ Dva roky poté však okresní hejtmanství svůj návrh na postavení nových jatek opět obnovilo. Městské zastupitelstvo jejich výstavbu také schválilo.¹⁰⁹² Nic nového se však v dané věci po dlouhou dobu nepodniklo. Zřejmě za to mohl i nedostatek obecních financí.

Aktuální se otázka výstavby nových jatek stala opět až za purkmistra Petra Hany.¹⁰⁹³ Příčinou byla, stejně jako v případě nového městského hřbitova, obava z vypuknutí epidemie cholery. Zdravotní komise města došla k závěru, že se stará jatka stojící uprostřed Domažlic, ohrožující zdraví lidí a obtěžující nečistotou a zápachem musí zavřít. Nová se podle jejího usnesení směla vybudovat jen mimo město. Okresní hejtmanství závěry komise potvrdilo a omezilo na jejich základě na stávajících jatkách kvůli nedodržování hygienických předpisů provoz.¹⁰⁹⁴ Zároveň rozhodlo, aby se o postavení nových jatek postaralo buďto město, anebo místní

¹⁰⁸⁶ Veřejná knihovna městská. *Domažlické listy*. 24. 12. 1896, roč. 17, č. 52 nestr.

¹⁰⁸⁷ Veřejná knihovna. *Domažlické listy*. 23. 9. 1899, roč. 20, č. 39, nestr.

¹⁰⁸⁸ Z veřejné obecní knihovny. *Domažlické listy*. 5. 12. 1903, roč. 24, č. 49, nestr.

¹⁰⁸⁹ V příčině zúčastnění se vypsane lokální komise ohledně jatek. *Posel od Čerchova*. 19. 8. 1882, roč. 11, č. 34, nestr.

¹⁰⁹⁰ Jatky. *Domažlické listy*. 12. 8. 1882, roč. 3, č. 32, s. 153.

¹⁰⁹¹ Jatky. *Domažlické listy*. 25. 11. 1882, roč. 3, č. 47, s. 371.

¹⁰⁹² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 9. 1884, roč. 5, č. 37, s. 299.

¹⁰⁹³ Jatky. *Domažlické listy*. 27. 8. 1892, roč. 13, č. 35, nestr.

¹⁰⁹⁴ Vzhledem k špatnému stavu zdejší jatek. *Posel od Čerchova*. 26. 11. 1892, roč. 21, č. 48, nestr.

řezníci a uzenáři. Zastupitelé se proti tomuto nařízení odvolali k místodržitelství s odůvodněním, že obci tato povinnost nenáleží a že se o to mají postarat řezníci.¹⁰⁹⁵ Následovalo dvouleté období, v němž se v dané záležitosti opět nic nového nepodniklo. Domnívám se, že to bylo dáno buďto vyřizováním námitek města místodržitelstvím, anebo tím, že se oficiální provoz stávajících jatek ukončil až v průběhu roku 1894. Až tato skutečnost donutila místní řezníky a uzenáře, aby ke stavbě vlastních jatek konečně přistoupili.¹⁰⁹⁶ Na to konto vyjelo několik z nich do Strakonice, kde si prohlédli výkresy a rozpočty tavných jatek, jejichž opisy si pro sebe také pořídili, aby podle nich mohli postupovat při stavbě vlastního podniku.¹⁰⁹⁷ Vedení města bylo společenstvím řezníků a uzenářů požádáno o cenově výhodné nebo bezplatné poskytnutí pozemků ke stavbě.¹⁰⁹⁸ Zastupitelé jim však nemohli vyhovět, protože si vybrali místo, které leželo moc blízko městu a veřejné silnici, a nabídlo jiné pozemky.¹⁰⁹⁹ Řezníci a uzenáři se však na stavbě nových jatek nedohodli,¹¹⁰⁰ proto rozhodli od stavby jatek upustit s tím, ať si je obec postaví sama. Zastupitelé o tom na své následující schůzi skutečně jednali. Projekt měl však více odpůrců než příznivců, takže byl zamítnut.¹¹⁰¹ Předseda společenství řezníků a uzenářů se však nenechal odbít a požádal obec o postavení jatek opakovaně. Výbor města se nakonec uvolil, že se tím bude zabývat: vyhledá vhodné místo, nechá si vypracovat nákresy a rozpočty a promyslí otázku spojenou s uhrazením nákladu na stavbu a provoz jatek.¹¹⁰²

Ani půl roku po tomto rozhodnutí se však nic zásadního nedělo. Zřejmě proto, aby obecní představitelé ke stavbě vyburcovali, oznámili řezníci a uzenáři, že si svá jatka postaví sami. Důkazem, že se jednalo pouze o připomenutí se, byla skutečnost, že na nabídku obce ohledně vhodných pozemků ke stavbě, nereagovali. Obecní výbor proto opět konstatoval, že stavbu provede město na svoje náklady.¹¹⁰³ Plán jim tak vyšel, ale jen z části, což se ukázalo již záhy.

¹⁰⁹⁵ Nové jatky v Domažlicích. *Domažlické listy*. 17. 12. 1892, roč. 13, č. 51, nestr.

¹⁰⁹⁶ Jatky zavřeny. *Domažlické listy*. 14. 4. 1894, roč. 15, č. 15, nestr.

¹⁰⁹⁷ Stavba nových jatek. *Domažlické listy*. 28. 4. 1894, roč. 15, č. 17, nestr.

¹⁰⁹⁸ Stavba jatek v Domažlicích. *Domažlické listy*. 5. 5. 1894, roč. 15, č. 18, nestr.

¹⁰⁹⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 5. 1894, roč. 15, č. 19, nestr.

¹¹⁰⁰ Jatka. *Posel od Čerchova*. 2. 6. 1894, roč. 23, č. 22, nestr.

¹¹⁰¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 30. 6. 1894, roč. 15, č. 26, nestr.

¹¹⁰² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 25. 8. 1894, roč. 15, č. 34, nestr.

¹¹⁰³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 15. 12. 1894, roč. 15, č. 50, nestr.
Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 1. 2. 1895, roč. 16, č. 5, nestr.

Na schůzi zastupitelstva v březnu roku 1895 byl předložen situační plán nových jatek a bez jakéhokoliv řešení odložen.¹¹⁰⁴ Společenstvo tedy muselo výbor města opět urgovat, aby k výstavbě nových jatek konečně přistoupilo. Tato žádost vyvolala mezi zastupiteli opět bouřlivou debatu. Někteří z jednání dokonce odešli, takže bylo přerušeno.¹¹⁰⁵ Pokračovalo až následující týden, kde se nejvíce sporná otázka, tj. financování projektu, konečně vyřešila a mohlo se přistoupit ke stavbě.¹¹⁰⁶

Na lednové schůzi zastupitelstva v roce 1896 byly předloženy a schváleny plány a rozpočty k novým jatkám.¹¹⁰⁷ Jejich autorem byl inženýr Kalousek z Prahy.¹¹⁰⁸ Počátkem února téhož roku přišla další nečekaná komplikace. Řezníci a uzenáři přišli opět s tím, že si svá jatka postaví sami na louce „U Svatých“.¹¹⁰⁹ Okresní zastupitelstvo jim však jejich záměr zamítlo.¹¹¹⁰

Následující problémy byly spojeny s výběrem stavebního pozemku za městskou cihelnou, a to i přesto, že už byl dávno schválen jak obecním, tak také okresním zastupitelstvem.¹¹¹¹ Výhrady měli někteří zastupitelé i řezníci. Chtěli mít nová jatka spíše na loukách za hřbitovem „U Svatých“. Následovaly další průtahy spojené s volbou vhodného místa trvající několik měsíců.¹¹¹² Zastupitelé se však nakonec vrátili k původnímu plánu stavět za městskou cihelnou. S finanční podporou společenstva už nepočítali. Rozhodli se obrátit na městskou spořitelnu a zažádat o půjčku. Chtěli si postavit jatka jen ve vlastní režii, což by jim dávalo veškeré rozhodovací pravomoci.¹¹¹³ Okresní zastupitelstvo obci schválilo půjčku na 30 000 zl.¹¹¹⁴ a hejtmanství zase potvrdilo, že se jedná o veřejná jatka a že v obvodu města žádná podobná být už nesmějí (čímž zablokovaly další pokusy řezníků a uzenářů).¹¹¹⁵

¹¹⁰⁴ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 9. 3. 1895, roč. 24, č. 10, nestr.

¹¹⁰⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 4. 5. 1895, roč. 16, č. 18, nestr.

¹¹⁰⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 5. 1895, roč. 16, č. 19, nestr.

¹¹⁰⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 25. 1. 1896, roč. 17, č. 4, nestr.

¹¹⁰⁸ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 23. 5. 1896, roč. 25, č. 21, nestr.

¹¹⁰⁹ Stavba jatek. *Domažlické listy*. 8. 2. 1896, roč. 17, č. 6, nestr.

¹¹¹⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 27. 6. 1896, roč. 17, č. 26, nestr.

¹¹¹¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 22. 6. 1895, roč. 16, č. 25, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 10. 8. 1895, roč. 16, č. 32, nestr.

¹¹¹² Na stavbě jatek. *Domažlické listy*. 11. 7. 1896, roč. 17, č. 28, nestr.

Komisionální ohledání stavebních míst. *Posel od Čerchova*. 31. 10. 1896, roč. 25, č. 44, nestr.

¹¹¹³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 6. 3. 1897, roč. 18, č. 10, nestr.

¹¹¹⁴ Okresní zastupitelstvo. *Domažlické listy*. 14. 8. 1897, roč. 18, č. 33, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 9. 1897, roč. 18, č. 38, nestr.

¹¹¹⁵ Vyhláška. *Domažlické listy*. 12. 6. 1897, roč. 18, č. 24, nestr.

Se stavbou se začalo koncem března roku 1897 pod vedením městského stavitele Procházky.¹¹¹⁶ Ačkoliv se zastupitelé dušovali, že zajistí, že k překročení rozpočtu nedojde, záhy své sliby porušili, protože bylo nutné postavit ještě chladírnu pro maso.¹¹¹⁷ V červnu roku 1897 byl schválen jateční řád a instrukce pro jatečního zřizence.¹¹¹⁸ Novým tzv. „jateckým“ se stal František Straka, řeznický mistr.¹¹¹⁹ Slavnostní otevření jatek proběhlo 1. října 1898. Při této příležitosti krátce promluvil i Petr Hana. Hovořil o účelu jatek, o tom, že obec nelituje nákladů na jejich stavbu a že se s největším úsilím snažila o to, aby odpovídaly požadavkům kladeným na moderní závody tohoto typu. Po něm pronesl několik slov i předseda spolčenstva řezníků a uzenářů Jan Halík: Nejprve obci poděkoval za postavení jatek a poté členy spolčenstva upozornil na jejich povinnosti k vlasti a národu. První porážky se v nové budově odehrávaly ještě ten den odpoledne.¹¹²⁰ Dohled nad tím měl zprvu městský lékař Dr. Augustýn Regál, později „zeměpanský“ zvěrolékař Antonín Hruža¹¹²¹ a až poté byl najat městský zvěrolékař František Šub z Třebnic.¹¹²²

Městská čítárna

O otevření městské čítárny se začalo uvažovat už v roce 1895.¹¹²³ Ani tři roky poté se však k realizaci nepřistoupilo. Až v roce 1898 se toho ujal Akademický spolek „Chod“ a svolal veřejnou schůzi.¹¹²⁴ Na jednání se dostavili zástupci městské knihovny, ÚMŠ, NJP, dělnické besedy „Petr Fasteř“, divadelního spolku „Havliček“, vzdělávacího dělnického spolku „Lassalle“, sboru dobrovolných hasičů, politického spolku, Sokola a samozřejmě i členové „Choda“. Řemeslnicko-životnostenská jednota a Katolická jednota se omluvily, čímž o věc projevíly zájem, i když se schůze neúčastnily. Všechna přítomná sdružení se shodla na tom, že budou nové městské instituci zasílat své spolkové časopisy. Otázkou zůstávalo, kam ji umístit a kdo ji bude financovat. O pomoc při řešení se rozhodli požádat obecní zastupitelstvo, záložnu i spořitelnu. Poté zvolili přípravný výbor, který se měl o realizaci projektu postarat. Zasednul v něm například předseda „Choda“ Antonín

¹¹¹⁶ Se stavbou jatek. *Domažlické listy*. 27. 3. 1897, roč. 18, č. 13, nestr.

¹¹¹⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 6. 3. 1897, roč. 18, č. 10, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 5. 1897, roč. 18, č. 19, nestr.

¹¹¹⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 6. 1898, roč. 19, č. 25, nestr.

¹¹¹⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 3. 9. 1898, roč. 19, č. 36, nestr.

¹¹²⁰ Otevření jatek. *Domažlické listy*. 8. 10. 1898, roč. 19, č. 41, nestr.

¹¹²¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 11. 1898, roč. 19, č. 46, nestr.

¹¹²² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 3. 1899, roč. 20, č. 12, nestr.

¹¹²³ Z veřejné knihovny. *Domažlické listy*. 14. 12. 1895, roč. 16, č. 50, nestr.

¹¹²⁴ Veřejná schůze. *Posel od Čerchova*. 20. 8. 1898, roč. 27, č. 34, nestr.

Milota, Alexander Halík, Antonín Martinovský, Josef Krištof, František Kresl ad.¹¹²⁵

Jednání s městem o poskytnutí prostor na nové radnici nedopadlo dobře, žádné volné místnosti nebyly k dispozici. Zastupitelstvo se tedy rozhodlo podporovat čítárnu alespoň finančně – částkou 100 zl.¹¹²⁶ Jednalo se sice o celkem vysoký obnos, ale na pokrytí všech výloh nestačil. „Chod“ proto pořádal sbírky a přijímal jak peníze, tak také časopisy, stoly, židle, lampy a další vybavení. Absence vhodné a cenově výhodné místnosti otevření čítárny zdržovala. Členové přípravného výboru doufali v nějakého mecenáše. Z toho důvodu a také proto, aby veřejnost nové instituce naklonili, pořádali další veřejnou schůzi.¹¹²⁷ Hovořilo se zde o rozdílech mezi spolkovými a obecnými čítárnami, o výhodách a povaze budoucí městské instituce.¹¹²⁸ Záhy poté se onen mecenáš, který čítárně vhodné prostory za nepatrný poplatek poskytl, našel – malíř Václav Wimmer.¹¹²⁹

Veškeré přípravné práce byly ukončeny v září 1899. Co se týče fungování nové čítárny, bylo stanoveno následující: Dospělí měli vstup zdarma. Časopisy se půjčovaly jednotlivcům i spolkům. Každý nově přichozí se musel zapsat do knihy hostů kvůli statistice návštěvnosti. Všichni se museli podřídit řádu čítárny. Byla určena pro všechny, chápána jako neutrální půda, i z toho důvodu zde byly vyloženy časopisy s různou tematikou.¹¹³⁰ Hlavním účelem čítárny bylo umožnit vzdělání široké veřejnosti i nižším vrstvám obyvatelstva, zároveň byla poctou Františku Palackému.

Slavnostní otevření veřejné čítárny proběhlo 15. října 1899.¹¹³¹ V této době měla již na sedmdesát časopisů.¹¹³² Další, kdo se uvolil dodávat nové nebo zapůjčit své vlastní časopisy, byla Katolická jednota, „Budeč“, sbor gymnaziální profesorů, veřejná knihovna, městské zastupitelstvo, Petr Hana, děkan Jan Dobrý, Karel Trnka ad. Svou přízeň jí i nadále zachovaly a finančně ji podporovaly: obec, „Chod“, NJP, „Lassalle“, sadaři, turisté, spořitelna, záložna, „Božena Němcová“, okresní

¹¹²⁵ Veřejná čítárna v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 27. 8. 1898, roč. 27, č. 35, nestr.

Veřejná čítárna v Domažlicích. *Domažlické listy*. 27. 8. 1898, roč. 19, č. 35, nestr.

¹¹²⁶ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 24. 9. 1898, roč. 27, č. 39, nestr.

¹¹²⁷ Veřejná čítárna. *Posel od Čerchova*. 26. 8. 1899, roč. 28, č. 35, nestr.

Veřejná čítárna. *Domažlické listy*. 26. 8. 1899, roč. 20, č. 35, nestr.

¹¹²⁸ Veřejná čítárna. *Posel od Čerchova*. 2. 9. 1899, roč. 28, č. 36, nestr.

Veřejná čítárna. *Domažlické listy*. 2. 9. 1899, roč. 20, č. 36, nestr.

¹¹²⁹ Veřejná čítárna. *Posel od Čerchova*. 14. 10. 1899, roč. 28, č. 42, nestr.

¹¹³⁰ Výbor pro pořízení a udržování veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 23. 9. 1899, roč. 20, č. 39, nestr.

¹¹³¹ Veřejná čítárna. *Posel od Čerchova*. 14. 10. 1899, roč. 28, č. 42, nestr.

¹¹³² Veřejná čítárna. *Domažlické listy*. 28. 10. 1899, roč. 20, č. 44, nestr.

výbor,¹¹³³ politický spolek, Sokol,¹¹³⁴ spolek národního dělnictva „Petr Fasteř“, „Havlíček“,¹¹³⁵ Řemeslnicko-živnostenská jednota, hospodářský spolek,¹¹³⁶ obchodní grémium, „Komenský“,¹¹³⁷ Měšťanská beseda,¹¹³⁸ NJP,¹¹³⁹ spolek vojenských vysloužilců ad.¹¹⁴⁰ Důvodem tak velké podpory mohlo být jednak to, že zde pro své členy chtěly mít k dispozici čítárnu, a jednak také určitý zájem na tom, aby se jejich časopisy četly. V roce 1902 přišla v životě čítárny ještě jedna zásadní změna, město pro ni našlo nové prostory. Jan Solfronk navrhl, aby se přestěhovala do prostor bývalé dívčí školy¹¹⁴¹ u Augustiniánského kláštera, což také učinila.¹¹⁴² V DL se toho o návštěvnosti nové čítárny napsalo hodně. Nejprve nabádaly ženy, aby ji hojně navštěvovaly, a pak je kritizovaly, že tak nečiní.¹¹⁴³ Zřejmě to na ně nějaký vliv mělo, protože patřily mezi nejčastější návštěvníky společně s živnostníky a studenty.¹¹⁴⁴ Krom toho žádaly veřejnost, aby do čítárny docházela i v týdně, aby tam o víkendu nebylo přeplněno.¹¹⁴⁵ Z toho je patrné, že ji obyvatelé města vyhledávali také jako místo vhodné ke strávení volného času.

Školství

Ve prospěch vzdělávání veřejnosti a domažlických školních institucí se toho v době starosty Petra Hany udělalo také mnoho. Svou podporu poskytovala jak místní školní rada (včele s Hanou), tak také zastupitelstvo. Důkazem byl jednak každoroční příspěvek města na nákup učebních pomůcek pro chudé žáky a také zrušení školného¹¹⁴⁶ na všech vzdělávacích ústavech v únoru roku 1901, což mělo ulehčit docházku především těm méně majetným. Při obecných školách se v průběhu Hanova „starostování“ zřizovaly nové pobočky a tzv. „selské“ škole přibyla třetí třída, čímž došlo ke snížení počtu žáků ve dvou stávajících ročnících.¹¹⁴⁷ Nové možnosti v rozšiřování vědomostí nabízely také kurzy, které se v Domažlicích pořádaly pro učitele obecných škol, obuvníky anebo místní dívky,

¹¹³³ Veřejná čítárna. *Domažlické listy*. 4. 11. 1899, roč. 20, č. 45, nestr.

¹¹³⁴ Z veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 11. 11. 1899, roč. 20, č. 46, nestr.

¹¹³⁵ Z veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 25. 11. 1899, roč. 20, č. 48, nestr.

¹¹³⁶ Z veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 16. 12. 1899, roč. 20, č. 51, nestr.

¹¹³⁷ Z veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 30. 12. 1899, roč. 21, č. 1, nestr.

¹¹³⁸ Z veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 7. 12. 1900, roč. 22, č. 49, nestr.

¹¹³⁹ Místní odbor Národní jednoty pošumavské. *Domažlické listy*. 15. 12. 1900, roč. 22, č. 50, nestr.

¹¹⁴⁰ Valná hromada spolku vojenských vysloužilců. *Domažlické listy*. 21. 3. 1903, roč. 24, č. 12, nestr.

¹¹⁴¹ V roce 2014 zde sídlí Městská knihovna Boženy Němcové v Domažlicích.

¹¹⁴² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 6. 1902, roč. 23, č. 23, nestr.

¹¹⁴³ Z veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 16. 12. 1899, roč. 20, č. 51, nestr.

¹¹⁴⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 6. 1902, roč. 23, č. 23, nestr.

¹¹⁴⁵ Z veřejné čítárny. *Domažlické listy*. 3. 3. 1900, roč. 21, č. 9, nestr.

¹¹⁴⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 3. 1901, roč. 22, č. 9, nestr.

¹¹⁴⁷ Kovář, 1901, 58 – 87.

kteřé již nadále nebyly školou povinné a chtěly si doplnit vzdělání.¹¹⁴⁸ Poslední ze zmíněných oproti očekávání trval pro nezájem pouze dvě léta. Až v roce 1902 o něj řada absolventek měšťanské školy opět projevila zájem.¹¹⁴⁹ K jeho otevření však nakonec nedošlo.¹¹⁵⁰ Naopak průmyslová škola i nadále vzkvétala, musel se v ní dokonce navyšovat počet ročníků, protože měla víc studentů, než kolik mohl dosavadní počet tříd pojmout.¹¹⁵¹ Krom toho bylo v dané době zestátněno domažlické gymnázium (viz výše), zprovozněn sirotčinec a postaveny nové budovy pro chlapecké i dívčí školy.

Ještě dříve, než se jim budu věnovat, zmíním se o jubileích, která místní vzdělávací instituce v době starosty Petra Hany oslavily: V roce 1891 si připomněla z podnětu Norberta Kresla své třicetileté výročí za přítomnosti dosud žijících členů učitelského sboru Antonína Srny a Jana Bittnera bývalá trojtřídní nižší reálná škola.¹¹⁵² O pět let později se podobných oslav dočkala také místní opatrovna¹¹⁵³ a gymnázium. Jelikož se v případě druhého zmíněného jednalo o velmi důležitý ústav, bylo ono pětadvacetileté jubileum existence školy pojato slavnostněji než v případě ostatních. Součástí realizační komise byl také Petr Hana, jakožto její předseda, kromě něj se na přípravách podílel P. Jakub Janda, Antonín Topinka, František Drbohlav, Antonín Procházka, Dr. Augustýn Regál, Maxmilián Duffek, Ferdinand Samohrd, Dr. Josef Schnábl, Arnošt Jícha ad. Svou podporu přislíbil i Akademický spolek „Chod“.¹¹⁵⁴ Průběhu oslav¹¹⁵⁵ se již věnovat nebudu, chtěla bych zmínit pouze to, že se k nim připojil i spolek podporující chudé gymnaziální studenty. Jmenoval za zásluhy v péči o posluchače školy čestnými členy spolku: Bedřicha ze Stadionů, Konstancii Steidlovou, obecní spořitelnu, Antonína Škodu, profesorský sbor, Dr. Antonína Steidla, P. Jakuba Jandu (oba poslední zmínění byli

¹¹⁴⁸ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

¹¹⁴⁹ Pokračovací kurs pro dívky. *Domažlické listy*. 30. 8. 1902, roč. 23, č. 35, nestr.

¹¹⁵⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 11. 1902, roč. 23, č. 45, nestr.

Z politického spolku pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 29. 11. 1902, roč. 23, č. 48, nestr.

¹¹⁵¹ Zvelebení zdejší pokračovací školy průmyslové. *Domažlické listy*. 5. 11. 1898, roč. 19, č. 45, nestr.

¹¹⁵² více viz: Po třiceti letech. *Posel od Čerchova*. 1. 8. 1891, roč. 20, č. 31, nestr.

Společná schůze. *Posel od Čerchova*. 29. 8. 1891, roč. 20, č. 35, nestr.

Po třiceti letech. *Posel od Čerchova*. 12. 9. 1891, roč. 20, č. 37, nestr.

¹¹⁵³ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

¹¹⁵⁴ Slavnost 25letého trvání gymnasia v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 23. 5. 1896, roč. 25, č. 21, nestr.

Komité. *Posel od Čerchova*. 30. 5. 1896, roč. 25, č. 22, nestr.

¹¹⁵⁵ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

ve spolku od jeho založení, od roku 1874, první zastával post předsedy a druhý jednatele a pokladníka) a také Petra Hanu.¹¹⁵⁶ V roce 1896 oslavila dvaceti pětileté výročí trvání také chlapecká o rok později i dívčí škola.¹¹⁵⁷

Na veškerých výše zmíněných oslavách byl Petr Hana jakožto starosta přítomen. Nedomnívám se však, že by jeho účast souvisela pouze s úřadem, který zastával, anebo s funkcí předsedy místní školní rady. Dozajista byl otázkou vzdělávání velmi zaujat a mladým lidem značně nakloněn. Dokazuje to i jeho pravidelná účast na slavnosti zakončení školního roku průmyslové školy.¹¹⁵⁸ Nikdy si nenechal ujít možnost k přítomným žákům promluvit: Nabádal je například ke spořivosti.¹¹⁵⁹ Poučoval o tom, jaké vlastnosti by si měli osvojit, aby jim jejich řemeslo pomohlo v životě.¹¹⁶⁰ Vybízal je, aby se i v budoucnosti vzdělávali a nepřestali milovat svou vlast.¹¹⁶¹ Jednou na závěr své řeči pronesl: „*Milujte Boha, vlast a rodiče své a šťastná budoucnost vás nemine.*“¹¹⁶² Důkazem, že si uvědomoval význam vzdělání pro řemeslníky a živnostníky, bylo i to, že do školy posílal i své vlastní učně.¹¹⁶³

O jeho náklonnosti ke studentům hovoří i založení nadace na ošacení chudé školní mládeže v roce 1894 při příležitosti otevření nové radnice. Věnoval částku 1000 zl., z jejíhož úroku se mělo potřebné oblečení nakupovat.¹¹⁶⁴ „*Velkodušný tento čin, jenž pojí se k mnohým šlechetným darům našeho p. starosty, byl obec. zastupitelstvem přivítán s vděčnou uznalostí a voláním „slávy“ a „na zdar!“ Činem tím postavil si dárce pomník nehynoucí a získal si vděčnou paměť veškerého občanstva a zvláště chudé školní mládeže.*“¹¹⁶⁵ Novou nadaci dostalo na starost vedení města.¹¹⁶⁶ V roce 1897 obdržel Petr Hana dopis od budějovického biskupa, který mu v něm kromě jiného (viz výše) vyjádřil své uznání v péči o školy, opatrovnu a sirotčinec.¹¹⁶⁷

¹¹⁵⁶ Spolek pro podporování chudých studujících. *Domažlické listy*. 25. 7. 1896, roč. 17, č. 30 nestr.

¹¹⁵⁷ více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

¹¹⁵⁸ viz: Ukončení školního roku. *Domažlické listy*. 25. 5. 1901, roč. 22, č. 21, nestr.

¹¹⁵⁹ Školská slavnost. *Domažlické listy*. 3. 6. 1893, roč. 14, č. 22, nestr.

¹¹⁶⁰ XXIV. školní rok zdejší průmyslové školy pokračovací. *Domažlické listy*. 23. 5. 1903, roč. 24, č. 21, nestr. Ukončení školního roku na zdejší průmyslové škole pokračovací. *Domažlické listy*. 30. 5. 1903, roč. 24, č. 22, nestr.

¹¹⁶¹ Výstava pokr. průmyslové školy. *Domažlické listy*. 1. 6. 1889, roč. 12, č. 22, nestr.

Ukončení XXV. školního roku na zdejší pokračovací škole průmyslové. *Domažlické listy*. 21. 5. 1904, roč. 25, č. 21, nestr.

¹¹⁶² Výstava pokr. průmyslové školy. *Domažlické listy*. 31. 5. 1890, roč. 11, č. 22, nestr.

¹¹⁶³ Ukončení XXIII. školního roku. *Domažlické listy*. 24. 5. 1902, roč. 23, č. 21, nestr.

¹¹⁶⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 13. 1. 1894, roč. 15, č. 2, nestr.

¹¹⁶⁵ Šlechetný dar. *Domažlické listy*. 13. 1. 1894, roč. 15, č. 2, nestr.

¹¹⁶⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 24. 3. 1894, roč. 15, č. 12, nestr.

¹¹⁶⁷ Projev uznání. *Domažlické listy*. 26. 6. 1897, roč. 18, č. 26, nestr.

Budova obecné, měšťanské a průmyslové školy

O nedostatecích stávajících školních budov se vědělo již v době, kdy v čele města stáli staročeši. Vyřešit tento problém se jim však nepodařilo. Celou záležitost si na podzim roku 1889 vzal na starost politický spolek: Podal „Hanovu zastupitelstvu“ žádost o postavení nových škol.¹¹⁶⁸ Projekt měl mezi zastupiteli své odpůrce, ale i příznivce, jejichž početní převaha nakonec umožnila přistoupit k realizaci. Výbor města se shodl na tom, že se nejprve postaví budova pro chlapce a pak teprve pro dívky. Za vhodné místo byl vybrán pozemek na Týnském předměstí.¹¹⁶⁹ V lednu roku 1890 byla přibližná podoba nového ústavu a jeho okolí i stavební parcela příslušnou komisí¹¹⁷⁰ schválena.¹¹⁷¹

Místní školní rada vypsala na zhotovení plánů k nové budově obecné, měšťanské a průmyslové školy veřejnou soutěž. Důraz při tom kladla na architektonické provedení i finanční řešení.¹¹⁷² Pro dva nejlepší stanovila odměny v hodnotě 500 zl. a 300 zl. O tom, komu budou přiděleny, rozhodovala odborná komise.¹¹⁷³ Zasedl do ní Jiří Pacold, profesor na českém polytechnickém ústavu v Praze, Emil Kloc, architekt z Plzně, Alois Procházka, městský stavitel, Gotthard Schnábl, zástupce místní školní rady, a Petr Hana coby představitel města.¹¹⁷⁴ Koncem března roku 1890 se zmínění pánové sešli, aby posoudili přijaté nabídky.¹¹⁷⁵ Ani jedna však nesplňovala požadovaná kritéria. Z tohoto důvodu se rozhodli neudělit finanční ohodnocení nikomu. Místní školní rada oproti jejich doporučení zakoupila – za 200 zl. za jeden – dva nejlepší návrhy, tj. projekt „Čerchov“ (česky) stavitele Františka Peka a „Čerchov“ (německy) architekta Josefa Drexlera. Zamýšlela podle nich nechat vytvořit nový bezchybný plán za 400 zl., podle kterého by se mohlo začít stavět.¹¹⁷⁶

František Pek její nabídku i honorář odmítl a vyžádal si své materiály zpět.¹¹⁷⁷ Byl dotčen tím, že ačkoliv splnil všechny požadavky stanovené konkurzním řízením a získal pochvaly od technických znalců, neobdržel cenu v plné výši a jeho plány

¹¹⁶⁸ Politický spolek. *Domažlické listy*. 19. 10. 1889, roč. 10, č. 42, nestr.

Žádost. *Domažlické listy*. 19. 10. 1889, roč. 10, č. 42, nestr.

¹¹⁶⁹ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 26. 10. 1889, roč. 18, č. 43, nestr.

¹¹⁷⁰ Petr Hana do této komise zasedl coby zástupce místní školní rady – viz: V záležitosti stavby budovy. *Domažlické listy*. 18. 1. 1890, roč. 11, č. 3, nestr.

¹¹⁷¹ Stavěniště. *Posel od Čerchova*. 18. 1. 1890, roč. 24, č. 3, nestr.

¹¹⁷² V záležitosti stavby nové školní budovy. *Domažlické listy*. 1. 2. 1890, roč. 11, č. 5, nestr.

¹¹⁷³ V záležitosti stavby. *Posel od Čerchova*. 8. 3. 1890, roč. 24, č. 10, nestr.

¹¹⁷⁴ Kovář, 1901, 61.

¹¹⁷⁵ K záležitosti stavby škol. *Domažlické listy*. 29. 3. 1890, roč. 11, č. 13, nestr.

¹¹⁷⁶ Stavba školní budovy. *Domažlické listy*. 19. 4. 1890, roč. 11, č. 16, nestr.

¹¹⁷⁷ Projektant stavebních plánů. *Posel od Čerchova*. 19. 4. 1890, roč. 24, č. 16, nestr.

dostal přepracovat jiný architekt.¹¹⁷⁸ Považoval výběrové řízení za zmanipulované.¹¹⁷⁹ Jisté pochybení připustil na jednání městského zastupitelstva také Petr Hana.¹¹⁸⁰ Místní školní rada se nakonec usnesla na tom, že se použijí plány s označením „Čerchov“ (psáno německy) a že je jejich autor za částku 600 zl. ještě předělá.¹¹⁸¹ DL k tomu napsaly: „*Pochvaly zasluhuje místní školní rada, která se horlivě o to starala, by stavba obecné, měšťanské a průmyslové školy co nejdříve provedena byla. Zvláště pak pokroku milovný starosta města p. Petr Hana jako předseda místní školní rady zasluhuje uznání, že odstranil dosud všechny překážky, které se stavěly vstříc příznivému vyřízení této palčivé otázky.*“¹¹⁸²

K vypracování potřebných plánů a rozpočtů došlo již v průběhu května roku 1890.¹¹⁸³ Záhy poté je školní rada předložila zastupitelstvu k projednání. Proti jejich schválení se postavil pouze František Pek. Ostatní představitelé města je schválili. Následně zvolili komisi ve složení Josef Ludvík, Jan Milota, Hynek Suda a Maxmilián Duffek, která dostala za úkol dohlížet na realizaci projektu společně s místní školní radou.¹¹⁸⁴ Ani poté se František Pek nenechal od další kritiky odradit. Prostřednictvím novin upozorňoval na špatně umístěné záchody, nedostatečné osvětlení a odvětrávání a na chybně stanovený rozpočet, v němž podle něj nebyly zahrnuty všechny vedlejší práce.¹¹⁸⁵ Společně s dalším radním Tomášem Duffkem podal proti postavení školy protest k okresnímu výboru.¹¹⁸⁶ Ten jejich stížnost zamítl.¹¹⁸⁷ Nelze se tomu ale divit, uvážíme-li, že v něm zasedali téměř ti samí lidé jako v čele města.

Na konci srpna roku 1890 se sešla nová komise složená ze zástupců okresu, místních orgánů a dalších osob, jež měla rozhodnout o definitivní podobě plánů a rozpočtů. Při tomto jednání došlo k některým důležitým změnám: k přemístění záchodů, zvětšení školního dvoru ad. Vše potřebné bylo provedeno a nakonec i

¹¹⁷⁸ Konkurenční plány. *Posel od Čerchova*. 26. 4. 1890, roč. 24, č. 17, nestr.

¹¹⁷⁹ více viz: V záležitosti našich škol. *Posel od Čerchova*. 26. 4. 1890, roč. 24, č. 19, nestr.

¹¹⁸⁰ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 29. 3. 1890, roč. 24, č. 13, nestr.

¹¹⁸¹ Plány. *Domažlické listy*. 10. 5. 1890, roč. 11, č. 19, nestr.

¹¹⁸² Ku stavbě školy. *Domažlické listy*. 24. 5. 1890, roč. 11, č. 21, nestr.

¹¹⁸³ Stavba školy. *Posel od Čerchova*. 24. 5. 1890, roč. 24, č. 21, nestr.

¹¹⁸⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 7. 1890, roč. 11, č. 28, nestr.

¹¹⁸⁵ Zasláno. *Posel od Čerchova*. 19. 7. 1890, roč. 24, č. 29, nestr.

¹¹⁸⁶ Rekurs. *Domažlické listy*. 26. 7. 1890, roč. 11, č. 30, nestr.

¹¹⁸⁷ Stavba školy. *Domažlické listy*. 9. 8. 1890, roč. 11, č. 32, nestr.

schváleno.¹¹⁸⁸ Realizace školy byla zadána staviteli Molkovi z Nového Strašecí za částku 81 750 zl. Dozor si ponechal architekt Drexler.¹¹⁸⁹

Obec si na postavení nové školní budovy vzala půjčku 100 000 zl. Zamýšlela ji krýt z výnosu z „pivního krejcaru“, který už nemusela používat na provoz domažlického gymnázia. Zároveň si podala žádost o zemskou podporu.¹¹⁹⁰ Na následující schůzi zastupitelstva se František Pek obořil tentokrát proti odměně, již si Josef Drexler za dohled nárokoval. Plat 5000 zl. považoval za přemrštěný a navrhnul zajistit levnější dozor.¹¹⁹¹ Kvůli problémům, které se na stavbě vyskytly v souvislosti s podzemní vodou, rezignoval architekt Drexler na svou pozici ještě dřív, než byl vedením obce odvolán.¹¹⁹² Jeho funkci narychlo převzal inženýr Procházka. Jelikož se však našly další chyby i v plánech, požádalo městské zastupitelstvo o pomoc stavitele Josefa Kauru z Prahy. Ten vadné materiály upravil a převzal i dohled nad realizací projektu. Tímto však problémy neskončily. Tentokrát došlo k neshodám mezi místní školní radou a obecními zástupci, kteří dostali za úkol s ní spolupracovat. Školský orgán o některých záležitostech rozhodoval bez jejich vědomí, což mezi nimi vyvolalo roztržku a odchod představitelů Domažlic ze společné komise.¹¹⁹³

Na konci března roku 1891 se začalo se stavbou.¹¹⁹⁴ Denně na ní pracovalo na 150 zedníků, tesařů a nádeníků.¹¹⁹⁵ Někteří zastupitelé se divili, proč dochází k překročení rozpočtu. Purkmistr to vysvětloval změnami v plánech. Tomáš Duffek však namítal, že za to může nesprávně stanovený rozpočet, na což společně s Františkem Pekem upozorňovali už od počátku. Řešením se měl stát očekávaný příspěvek od státu.¹¹⁹⁶ Základní kámen k nové budově byl slavnostně položen v červnu téhož roku.¹¹⁹⁷ V průběhu následujícího měsíce se do něj při obřadu svěcení¹¹⁹⁸ vložil pamětní spis.¹¹⁹⁹

¹¹⁸⁸ Ku stavbě školy. *Domažlické listy*. 30. 8. 1890, roč. 11, č. 35, nestr.

Zkoumání plánů a rozpočtů. *Posel od Čerchova*. 30. 8. 1890, roč. 24, č. 35, nestr.

¹¹⁸⁹ O stavbě nové chlapecké školní budovy. *Posel od Čerchova*. 23. 8. 1890, roč. 24, č. 34, nestr.

¹¹⁹⁰ Nová škola pro hochy. *Posel od Čerchova*. 13. 9. 1890, roč. 24, č. 37, nestr.

¹¹⁹¹ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 27. 9. 1890, roč. 24, č. 39, nestr.

¹¹⁹² Ku stavbě školy. *Domažlické listy*. 27. 9. 1890, roč. 11, č. 39, nestr.

¹¹⁹³ Stavba školy. *Posel od Čerchova*. 11. 10. 1890, roč. 24, č. 41, nestr.

Stavba školy. *Posel od Čerchova*. 25. 10. 1890, roč. 24, č. 43, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 11. 1890, roč. 11, č. 45, nestr.

¹¹⁹⁴ Stavba školy. *Domažlické listy*. 21. 3. 1891, roč. 12, č. 12, nestr.

¹¹⁹⁵ Stavba radnice a školy. *Domažlické listy*. 18. 4. 1891, roč. 12, č. 16, nestr.

¹¹⁹⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 20. 6. 1891, roč. 12, č. 25, nestr.

¹¹⁹⁷ Stavba nové měšťanské školy. *Domažlické listy*. 20. 6. 1891, roč. 12, č. 25, nestr.

¹¹⁹⁸ více viz: Slavnostní uložení pamětního spisu. *Posel od Čerchova*. 11. 7. 1891, roč. 20, č. 28, nestr.

Svěcení základního kamene. *Domažlické listy*. 18. 7. 1891, roč. 12, č. 29, nestr.

¹¹⁹⁹ více viz: Pamětní list. *Domažlické listy*. 18. 7. 1891, roč. 12, č. 29, nestr.

Další problém při provedení projektu přišel v souvislosti se stavbou tělocvičny.¹²⁰⁰ Názory na její umístění se u mnohých lišily.¹²⁰¹ Kvůli tomu byla finální podoba a poloha nové budovy schválena až v prosinci roku 1891.¹²⁰² Její provedení způsobilo další navýšení nákladů, takže si obec musela vzít další půjčku v hodnotě 25 000 zl.¹²⁰³ Realizaci dostal na starost opět stavitel Molek.¹²⁰⁴

K ukončení stavebních prací došlo v září 1892.¹²⁰⁵ Celkový náklad na vybudování školy i tělocvičny a jejich vybavení se v konečném součtu vyšplhal na 130 201 zl., tj. téměř o 50 000 zl. víc, než se původně zamýšlelo. Kromě dvou půjček, které si na to obec vzala, došla i zemská subvence (4 705 zl.)¹²⁰⁶ a příspěvek od okresního hejtmanství (2000 zl.).¹²⁰⁷ Vzhledem k výdajům se však jednalo o velmi malé částky.

Slavnostní svěcení nové školy¹²⁰⁸ proběhlo 18. září roku 1892, tj. o více než rok déle, než se předpokládalo.¹²⁰⁹ Při této příležitosti promluvil i purkmistr Petr Hana: *„Velectěné shromáždění! Vysoce ctění pánové a dámy! Drazí hosté! Přijal jsem klíč od nové budovy školní, jejíž stavba po dvouletém namáhavém úsilí, vzdor všem překážkám i příkořím ukončena jest. Povinnost a potřeba vyžadovaly velkých obětí ku prospěchu občanstva, ke cti a slávě národa. Všem těm, jichž přičiněním dílo toto ukončeno jest, vzdávám nejsrdečnější díky jménem veškerého občanstva. V tomto radostném rozechvění vítám Vás všechny, kteří jste přišli, abyste radost s námi sdíleli, a děkuji Vám za to z celého srdce jménem celé obce. Dílo toto jako každé nejdokonalejší dílo moci ducha a síly vytvořené má potřebí, má-li trvání míti, ochrany moci vyšší – požehnání. Proto jsme požádali veledůstojné duchovenstvo, aby školu tu, než ji účelu jejímu odevzdáme, vysvětilo. I žádám Vás, veledůstojný pane děkane a rodáku náš, abyste ráčil modlitby své s modlitbami našimi dnes spojití a požehnání a ochranu Boží nad dílem tím vyprositi. Vás pak, velectěný pane řediteli, odevzdávaje Vám klíč domu, žádám, byste klíč ten co symbol Vám odevzdané správy přijal a dnes klíčem tím dveře domu otevřel, aby svěcení*

¹²⁰⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 19. 9. 1891, roč. 12, č. 38, nestr.

¹²⁰¹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 5. 12. 1891, roč. 12, č. 49, nestr.

¹²⁰² Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 5. 12. 1891, roč. 20, č. 49, nestr.

¹²⁰³ Tělocvična. *Posel od Čerchova*. 27. 2. 1892, roč. 21, č. 9, nestr.

Schůze místní školní rady. *Posel od Čerchova*. 2. 4. 1892, roč. 21, č. 14, nestr.

Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 10. 9. 1892, roč. 21, č. 37, nestr.

¹²⁰⁴ Stavba nové tělocvičny. *Posel od Čerchova*. 7. 5. 1892, roč. 21, č. 19, nestr.

¹²⁰⁵ Nová školní budova. *Posel od Čerchova*. 24. 10. 1892, roč. 21, č. 39, nestr.

¹²⁰⁶ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Posel od Čerchova*. 18. 5. 1895, roč. 24, č. 20, nestr.

¹²⁰⁷ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 31. 12. 1892, roč. 21, č. 1, nestr.

¹²⁰⁸ Pořádek slavnostního průvodu. *Posel od Čerchova*. 10. 9. 1892, roč. 21, č. 37, nestr.

Slavnost svěcení nové školní budovy. *Domažlické listy*. 10. 9. 1892, roč. 13, č. 37, nestr.

¹²⁰⁹ Stavba. *Domažlické listy*. 16. 8. 1890, roč. 11, č. 33, nestr.

vykonáno býti mohlo, by dívky Vám svěřené lásce k Bohu a lásce k bližnímu vedeny byly.“¹²¹⁰

Výhody nové školy a hlavně tělocvičny měšťané ocenili již záhy po jejich otevření. Kromě toho, že zde cvičili studenti gymnázia i ostatních chlapeckých škol,¹²¹¹ sokolové¹²¹² a členové sdružení „Chod“,¹²¹³ se v ní konaly výstavy, vánoční představení dětí z místní opatrovny,¹²¹⁴ politické schůze a volby a místní spolky zde pořádaly svá setkání.¹²¹⁵

Městský sirotčinec

Iniciátorem myšlenky vytvoření městského sirotčince byl Dr. Michal Halík, který navrhnul, aby se na počest očekávaného narození dítěte do rodiny korunních manželů každoročně ukládala částka 300 zl. po dobu příštích deseti let.¹²¹⁶ Městské zastupitelstvo s tím souhlasilo. Prodloužilo však dobu spoření na patnáct let.¹²¹⁷ Akademičtí studenti věnovali na vybudování sirotčince výtěžek ze svého divadelního představení.¹²¹⁸ Na stejné účely putoval také výnos z národní slavnosti, při níž se oslavoval nový královský potomek.¹²¹⁹ Při této příležitosti přispěla i městská spořitelna (1000 zl.) a Petr Hana (50 zl.).¹²²⁰ Dlouho poté se v dané záležitosti nic nového nepodniklo. Místní sirotci byli i nadále posíláni do opatrování k milosrdným sestrám do pražského Karlína¹²²¹ nebo se umisťovali do náhradních rodin, jimž obec za jejich služby platila.¹²²²

Znovu se myšlenky vytvoření městského sirotčince ujaly až domažlické paní a dívky, a to v roce 1887. Pořádaly za tímto účelem různé sbírky¹²²³ a zábavy.¹²²⁴ Proti jejich konání se ale postavili městští zastupitelé. Upozorňovali je na to, že je úkolem obce jej vybudovat, a požádali je, aby už veřejnost dalším vybíráním peněz neobtěžovaly. Následně se o tom jednalo i na zasedání městského výboru.

¹²¹⁰ Slavnost svěcení nové školní budovy. *Domažlické listy*. 24. 9. 1892, roč. 13, č. 39, nestr.

¹²¹¹ Schůze obecního zastupitelstva kr. města Domažlic. *Posel od Čerchova*. 29. 10. 1892, roč. 21, č. 44, nestr.

¹²¹² Sokolům tato možnost pomohla získat nové cvičence a zvýšit tak zájem veřejnosti o něj – viz: Sokolský věštník. *Domažlické listy*. 4. 3. 1893, roč. 14, č. 9, nestr.

¹²¹³ Z akad. spolku „Chod“. *Domažlické listy*. 31. 7. 1897, roč. 18, č. 31, nestr.

¹²¹⁴ viz: Vánoční hru dětskou. *Posel od Čerchova*. 24. 12. 1892, roč. 21, č. 52, nestr.

¹²¹⁵ Kronika. *Posel od Čerchova*. 3. 2. 1894, roč. 23, č. 5, nestr.

¹²¹⁶ Schůze obecních starších. *Posel od Čerchova*. 11. 8. 1883, roč. 12, č. 32, nestr.

¹²¹⁷ Schůze členů obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 8. 1883, roč. 4, č. 32, s. 251.

¹²¹⁸ Divadlo. *Posel od Čerchova*. 1. 9. 1883, roč. 12, č. 35, nestr.

¹²¹⁹ Zasláno. *Posel od Čerchova*. 15. 9. 1883, roč. 12, č. 37, nestr.

¹²²⁰ Značný dar. *Posel od Čerchova*. 7. 9. 1883, roč. 12, č. 36, nestr.

¹²²¹ Schůze obecního zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 4. 1887, roč. 8, č. 14, s. 107

¹²²² Sirotčinec a chorobinec. *Domažlické listy*. 8. 7. 1893, roč. 14, č. 26, nestr.

O otázce. *Posel od Čerchova*. 27. 1. 1894, roč. 23, č. 4, nestr.

¹²²³ Sirotčinec v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 29. 1. 1887, roč. 16, č. 5, nestr.

¹²²⁴ Dozvuk masopustní. *Posel od Čerchova*. 5. 3. 1887, roč. 16, č. 10, nestr.

Největším zastáncem vybudování zmiňovaného ústavu byl městský tajemník Arnošt Jicha. Oporou mu byl například František Kitzberger. Kromě nich zde však bylo mnoho takových, kteří jeho výstavbu z obavy, že se tím město ještě víc zadluží, zavrhovali.¹²²⁵ Zřejmě právě z tohoto důvodu se v celé záležitosti opět více než rok nic nového nestalo.

Až v době, kdy se slavilo čtyřicetileté jubileum panování císaře Františka Josefa I., přišlo nové vedení města s tím, že by se na jeho počest mohl udělat nějaký dobrý skutek. Tím se mělo stát vybudování městského sirotčince, který by zároveň nesl jeho jméno.¹²²⁶ V den oslav se konala slavnostní schůze městského zastupitelstva, při níž byl předchozí návrh schválen. Vedení spořitelny obci přislíbilo částku 10 000 zl.¹²²⁷ Přispěli také jednotlivci: Ludvíkovi, Jakubšovi, Růžkovi, purkmistr Jan Halík ad.¹²²⁸ Menší obnos věnovala i Řemeslnicko-živnostenská jednota a Měšťanská beseda.¹²²⁹ Děkan Hájek odkázal sirotčinci ve své závěti 2000 zl.¹²³⁰ V danou chvíli vyvstala otázka, kam tuto instituci umístit.

Petr Hana v červenci roku 1890 zakoupil při dražbě hospodářské stavení na Bezděkovském předměstí za 7 230 zl. Tato koupě si získala kladné ohlasy u veřejnosti. Vyržování sirotků, chudých a chorých lidí byla záslužná činnost a vyžadovala ocenění.¹²³¹ Zakoupení zmiňovaného domu bylo schváleno i městským zastupitelstvem. Rada dostala za úkol rozhodnout o tom, jak bude využit, zda pro chorobinec, chudobinec nebo sirotčinec, nakonec se rozhodla pro třetí možnost.¹²³² Následující období bylo věnováno úpravě budovy a okolního terénu¹²³³ a dalším administrativním záležitostem.¹²³⁴ V té době vznikly stanovy upřesňující fungování ústavu.¹²³⁵ Správu sirotčince dostaly na starost – stejně jako v případě opatrovny – jeptišky z kongregace školských sester Notre Dame z Horažďovic.¹²³⁶

¹²²⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 2. 4. 1887, roč. 16, č. 14, nestr.

¹²²⁶ Sirotčinec v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 18. 8. 1888, roč. 17, č. 34, nestr.

¹²²⁷ Slavnostní schůze obec. zastupitelstva král. města Domažlic. *Posel od Čerchova*. 7. 12. 1888, roč. 17, č. 50, nestr.

¹²²⁸ Výkaz darů. *Posel od Čerchova*. 1. 12. 1888, roč. 17, č. 49, nestr.

Výkaz darů. *Posel od Čerchova*. 7. 12. 1888, roč. 17, č. 50, nestr.

¹²²⁹ Slavnostní akademii. *Posel od Čerchova*. 1. 12. 1888, roč. 17, č. 49, nestr.

Poděkování. *Domažlické listy*. 15. 2. 1890, roč. 11, č. 7, nestr.

¹²³⁰ Slavnost. *Posel od Čerchova*. 23. 2. 1895, roč. 24, č. 8, nestr.

¹²³¹ Sirotčinec a chorobinec. *Domažlické listy*. 8. 7. 1893, roč. 14, č. 26, nestr.

¹²³² Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 15. 7. 1893, roč. 14, č. 28, nestr.

¹²³³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 8. 1893, roč. 14, č. 32, nestr.

¹²³⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 4. 1894, roč. 15, č. 1143, nestr.

¹²³⁵ více viz: SOKA Domažlice, fond AM Domažlice, č. kartonu 19, sign. 4/21 S. Dokument č. 217.

¹²³⁶ Městský sirotčinec. *Posel od Čerchova*. 6. 10. 1894, roč. 23, č. 40, nestr.

Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 3. 11. 1894, roč. 23, č. 44, nestr.

K otevření nové městské instituce došlo v únoru roku 1895 za přítomnosti zastupitelstva města, mnoha hostů a také šestnácti budoucích chovanců.¹²³⁷ Mši celebroidal děkan Jan Dobrý. Hlavní slovo si po vysvěcení nového ústavu vzal Arnošt Jícha, který připomněl historii zřizování sirotčince. Prohlídkou nové budovy celá slavnost skončila.¹²³⁸ „*O vzniku, zvláště pak o uskutečnění obou těchto podniků (sirotčince a chlapecké školy pozn. aut.), získal si největších zásluh starosta p. Petr Hana, jehož jméno s těmito podniky povždy zůstane sloučeno. A poněvadž při něm pevně stála městská rada, stalo se provedení jich snazším.*“¹²³⁹

Purkmistr města nové výchovné zařízení podporoval i nadále. Obec mu příliš mnoho peněz nedávala, takže bylo nutné získávat prostředky i jinde. Prostřednictvím místních týdeníků žádal veřejnost o peníze na vánoční dary pro osiřelé děti.¹²⁴⁰ Jejich rozdávat byl také přítomen.¹²⁴¹ Stejnou činnost vyvíjel i v letech následujících. Sám také na ústav přispíval, obvykle částkou 10 zl. (později 20 K).¹²⁴²

V roce 1902 došlo k přestěhování sirotčince do vhodnějších prostor, na Týnské předměstí do Heldova domu č. p. 19.¹²⁴³ V této budově se nacházela i opatrovna.¹²⁴⁴ Purkmistr poté požádal městské zastupitelstvo, aby se zmiňovaný dům oběma ústavům věnoval, aby z něj nemusely platit činžovní daň.¹²⁴⁵ O rok později se v sirotčinci vybuďovala z žádosti děkanského úřadu veřejná kaple.¹²⁴⁶ Ve stejném roce přišla poprvé i zemská subvence, a to pro deset chudých dětí s tím, že jedna polovina z celé částky byla určena pro domažlické děti a druhá pro přesporní sirotky, které vybíral zemský výbor.¹²⁴⁷

Budova dívčích škol

O nedostatečnosti domů užívaných k výuce dívek se vědělo již na konci osmdesátých let. Dlouho se však daný problém kvůli nedostatku financí neřešil. První oficiální žádost ředitelství dívčích škol o novou budovu přišla v roce 1896.

¹²³⁷ viz: Otevření sirotčince. *Domažlické listy*. 16. 2. 1895, roč. 16, č. 7, nestr.

Slavnost. *Posel od Čerchova*. 23. 2. 1895, roč. 24, č. 8, nestr.

¹²³⁸ Otevření městského sirotčince. *Domažlické listy*. 23. 2. 1895, roč. 16, č. 8, nestr.

¹²³⁹ Z kroniky o činnosti nynější obecní správy. *Domažlické listy*. 25. 5. 1895, roč. 16, č. 21, nestr.

¹²⁴⁰ Žádost. *Domažlické listy*. 19. 12. 1896, roč. 17, č. 51 nestr.

¹²⁴¹ Slavnost vánočního stromku. *Domažlické listy*. 2. 1. 1897, roč. 18, č. 1, nestr.

¹²⁴² Účet. *Domažlické listy*. 12. 1. 1883, roč. 4, č. 2, s. 14.

Děkuvzdání. *Domažlické listy*. 2. 1. 1897, roč. 18, č. 1, nestr.

¹²⁴³ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 26. 4. 1902, roč. 23, č. 17, nestr.

¹²⁴⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 11. 1902, roč. 23, č. 45, nestr.

¹²⁴⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 24. 1. 1903, roč. 24, č. 4, nestr.

¹²⁴⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 4. 1903, roč. 24, č. 16, nestr.

¹²⁴⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 22. 8. 1903, roč. 24, č. 34, nestr.

Byla však ze stejných důvodů zamítnuta.¹²⁴⁸ Znovu se toto téma otevřelo až o dva roky později. Za největší obtíž se v té době považovala volba vhodného stavebního místa.¹²⁴⁹ Jeho výběr dostala na starost komise ve složení: Dr. Antonín Steidl, Jan Bauc, Karel Regál, Josef Hruška a Augustýn Wimmer.¹²⁵⁰ PoČ apeloval na vyřešení této otázky s tím, že jde o jednu z nejnáléhavějších potřeb města.¹²⁵¹ Buď tím chtěl udržet myšlenku stavby nové školy v povědomí veřejnosti, aby jí zůstala i nadále nakloněna, nebo se mu zdálo, že se v této záležitosti nic zásadního neděje.

Příhodné místo bylo zvoleno až v březnu roku 1899. Volba¹²⁵² padla na Týnské předměstí, Komenského třídu, kde se v té době nacházela i opatrovna a dívčí obecná škola.¹²⁵³ Zastupitelstvo zakoupení pozemku a staveb na něm stojících schválilo a vše předalo na starost místní školní radě.¹²⁵⁴ Ta vypsala veřejnou soutěž na vypracování plánů. První cena byla stanovena na 500 K a druhá na 250 K pro dva nejlepší.¹²⁵⁵ Následně předložila městskému výboru ke schválení seznam místností¹²⁵⁶ v nové budově a zažádala o povolení k půjčce a k vybírání obecních přírážek, jež měly náklady na provedení stavby pokrýt.¹²⁵⁷

V listopadu roku 1899 zasedla komise složená z vrchního inženýra Novotného, architekta Pacovského a městského stavitele Procházky, aby posoudila všech sedmnáct došlých plánů. První cenu získal projekt nesoucí název „Chod“, jehož autorem byl Jaroslav Valečka, místodržitelství stavební adjunkt v Praze. Druhou cenu obdrželi projektanti Jan Mužík, městský asistent z Pardubic, a Jan Letzl, asistent průmyslové školy z téhož města, za svůj návrh označený „Dívčí hlava v modrém poli“. Pochvalné uznání získal také „Chod v kroužku“ a „Sever“. Žádný z nich však nebyl bez chyby. Příčinou byl malý stavební prostor, se kterým si většina z nich nedokázala poradit, což se projevilo na velikosti tříd, umístění kreslírny atp. Jediným řešením se tak stalo rozšíření pozemku určeného pro stavbu školy.¹²⁵⁸ Zastupitelstvo uvedený návrh nejprve zamítlo.¹²⁵⁹ Rozhodlo se totiž

¹²⁴⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 29. 8. 1896, roč. 17, č. 35 nestr.

Stavba nové dívčí školy. *Posel od Čerchova*. 29. 8. 1896, roč. 25, č. 35, nestr.

¹²⁴⁹ Stavba nové dívčí školy. *Posel od Čerchova*. 8. 1. 1898, roč. 27, č. 2, nestr.

¹²⁵⁰ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 4. 1898, roč. 19, č. 14, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 6. 1898, roč. 19, č. 25, nestr.

¹²⁵¹ více viz: Stavba dívčí školy. *Posel od Čerchova*. 27. 8. 1898, roč. 27, č. 35, nestr.

¹²⁵² Pro stavbu. *Posel od Čerchova*. 24. 12. 1898, roč. 27, č. 52, nestr.

¹²⁵³ Stavba dívčích škol. *Domažlické listy*. 11. 3. 1899, roč. 20, č. 11, nestr.

¹²⁵⁴ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 3. 1899, roč. 20, č. 12, nestr.

¹²⁵⁵ K stavbě dívčí školy. *Domažlické listy*. 17. 6. 1899, roč. 20, č. 25, nestr.

¹²⁵⁶ Počet místností v nové budově byl menší, než by bylo záhodno. Příčinou byl malý stavební prostor – viz:

Důsledkem. *Posel od Čerchova*. 16. 9. 1899, roč. 28, č. 38, nestr.

¹²⁵⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 23. 9. 1899, roč. 20, č. 39, nestr.

¹²⁵⁸ K stavbě dívčí školy. *Domažlické listy*. 18. 11. 1899, roč. 20, č. 47, nestr.

vybrat jiné místo. Nakonec však svoje stanovisko přehodnotilo a souhlasilo s menším rozšířením.¹²⁶⁰

Místní školní rada na svém následujícím zasedání upravené plány a rozpočty přijala. Dozor svěřila inženýru Františku Pekovi.¹²⁶¹ Krátce poté vše schválila i okresní školní rada.¹²⁶² Náklad na stavbu činil 139 778 K.¹²⁶³ Okresní zastupitelstvo za tímto účelem povolilo obci půjčku v hodnotě 200 000 K.¹²⁶⁴ Školní přírážky se kvůli tomu vyšplhaly na 14 %.¹²⁶⁵ Datum dokončení stavby byl stanoven na 1. září roku 1901. Provedení stavby dostal na starost zednický mistr Ničovský a někteří místní řemeslníci a živnostníci.¹²⁶⁶

S přípravnými pracemi se začalo v březnu roku 1901. Došlo při tom k bouráním starých budov a vyklízení staveniště. PoČ podroboval velikost stavebního místa kritice i nadále, k ničemu to však nevedlo.¹²⁶⁷ Slavnostní uložení základního kamene proběhlo na počátku června téhož roku. Starosta města do něj uložil zvláštní schránku s pamětní listinou, mincemi, pohledy na město a jinými dokumenty. Poté vylíčil význam budovy a vyslovil přání, aby přispívala ke slávě českého národa. Nato mu stavební dělníci provolali slávu a předali květinu. Autorem pamětního listu byl Alexander Halík. Zaznamenal do něj historii stavby školy a podobu současného školství v Domažlicích. V doslovu věnoval několik slov budoucím generacím.¹²⁶⁸

Svěcení nové školní budovy proběhlo 15. září 1901. Začalo mší, jež celebroidal děkan März. Hovořil při tom o budově školy a o jejím účelu (tj. vzdělávání a výchova dívek), o víře v Boha a o povinnostech učitelů a rodiny k dětem. Na závěr poděkoval všem, kteří se o stavbu zasloužili, také spolku „Komenský“ a katolické jednotě. Purkmistr Petr Hana ji poté předal do užívání řediteli Drbohlavovi. Ten po obřadech svěcení pronesl: „*Vykonáno dílo velkolepé. Zásahu především má slavná místní školní rada a její předseda purkmistr P. Hana, osvědčený přítel školství, muž osvícený a pokroku milovný.*“ Vzpomněl ale i další, kteří se na zbudování školy

¹²⁵⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 12. 1899, roč. 20, č. 49, nestr.

¹²⁶⁰ Schůze obecního zastupitelstva kr. města Domažlice. *Posel od Čerchova*. 17. 2. 1900, roč. 29, č. 8, nestr.

¹²⁶¹ Stavba dívčí školy. *Domažlické listy*. 3. 3. 1900, roč. 21, č. 9, nestr.

¹²⁶² Schůze komise okresní školní rady. *Posel od Čerchova*. 19. 5. 1900, roč. 29, č. 21, nestr.

¹²⁶³ K stavbě dívčí školy. *Domažlické listy*. 12. 5. 1900, roč. 21, č. 19, nestr.

¹²⁶⁴ Usnesení z jednání okr. zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 16. 6. 1900, roč. 29, č. 25, nestr.

¹²⁶⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 24. 3. 1900, roč. 21, č. 11, nestr.

¹²⁶⁶ Stavba školy. *Domažlické listy*. 2. 6. 1900, roč. 22, č. 20, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 16. 6. 1900, roč. 22, č. 24, nestr.

¹²⁶⁷ viz: Stavba dívčí školy. *Posel od Čerchova*. 3. 3. 1900, roč. 29, č. 10, nestr.

Staveniště dívčí školy. *Posel od Čerchova*. 10. 3. 1900, roč. 29, č. 10, nestr.

¹²⁶⁸ Stavba dívčí školy. *Domažlické listy*. 6. 7. 1901, roč. 22, č. 27, nestr.

podíleli. Následně promluvil pár slov k přítomným dívkám, jejich učitelům a matkám a poděkoval všem podporovatelům ústavu, čímž byla celá slavnost ukončena.¹²⁶⁹

Purkmistr Petr Hana

Předchozí informace, které jsem o purkmistru Petru Hanovi uvedla, nezahrnuly vše, čemu se během své působnosti v čele města věnoval. Podílel se na většině sbírek, které v Domažlicích v dané době probíhaly. Mylně bychom se domnívali, že tak činil jen kvůli své funkci. On totiž přispíval i v době, kdy ji ještě nezastával: obyvatelům Klenčí postiženým velkým požárem věnoval chleba,¹²⁷⁰ kdyňským pro změnu peníze,¹²⁷¹ na štědrovečerní večeři určenou chudým lidem z Domažlic poskytl švestky¹²⁷² atd. Coby starosta města s projevy dobročinnosti pokračoval i nadále: podporoval například školu na Pelechách,¹²⁷³ v Blížejově¹²⁷⁴ a v Prapořišti¹²⁷⁵ anebo domažlický sirotčinec¹²⁷⁶ a opatrovnu.¹²⁷⁷ V roce 1890 uspořádal společně se spolkem „Chod“ národní slavnost ve prospěch lidí zasažených povodní: *„Úspěch její finanční byl skvělý. (...) Zásluha, že toliko možno účelu věnovati, náleží předem purkmistrovi p. P. Hanovi, sl. městské radě a pp. členům Akademického spolku „Chod“. Předsedou komitétu pro pořádání slavnosti té byl p. Petr Hana a měl věru na zdaru slavnosti účast nemalou.“*¹²⁷⁸ Několikrát sám inicioval sbírkové akce na pomoc postiženým přírodními katastrofami.¹²⁷⁹ Ve chvíli, kdy podobné neštěstí postihlo i Domažlice a jeho okolí,¹²⁸⁰ poskytl největší částku ze všech dárců.¹²⁸¹ Zároveň zajistil bezplatnou lékařskou péči hasiči, který se při zásahu zranil.¹²⁸² Hana byl v tomto ohledu skutečným mecenášem, pomáhal všude tam, kde bylo potřeba. I mnoho dalších měšťanů mělo k dobročinnosti podobný vztah jako on. Do jisté míry šlo o všeobecný trend.

¹²⁶⁹ Svěcení nové budovy dívčí školy. *Domažlické listy*. 21. 9. 1901, roč. 22, č. 38, nestr.

¹²⁷⁰ Seznam. *Domažlické listy*. 20. 8. 1881, roč. 2, č. 34, s. 173.

¹²⁷¹ Seznam. *Domažlické listy*. 17. 9. 1881, roč. 2, č. 38, s. 304.

¹²⁷² Dnes o štědrém večeru. *Posel od Čerchova*. 24. 12. 1887, roč. 16, č. 52, nestr.

¹²⁷³ Na obdarování. *Domažlické listy*. 13. 1. 1894, roč. 15, č. 2, nestr.

¹²⁷⁴ Z místního odboru Ústř. mat. školské v Domažlicích. *Domažlické listy*. 22. 12. 1900, roč. 22, č. 51, nestr.

¹²⁷⁵ Slavnost vánočního stromku. *Domažlické listy*. 23. 1. 1897, roč. 18, č. 4, nestr.

¹²⁷⁶ viz: K vánočnímu stromku v sirotčinci přispěli pp. a pí. *Domažlické listy*. 14. 1. 1899, roč. 20, č. 3, nestr.

Děkuvzdání. *Domažlické listy*. 17. 1. 1903, roč. 24, č. 3, nestr.

¹²⁷⁷ Výkaz milodarů na podělení dítek v opatrovně zdejší. *Domažlické listy*. 7. 1. 1899, roč. 20, č. 2, nestr.

¹²⁷⁸ Národní slavnost. *Domažlické listy*. 20. 9. 1890, roč. 11, č. 38, nestr.

¹²⁷⁹ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 27. 9. 1890, roč. 11, č. 39, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 6. 1892, roč. 13, č. 24, nestr.

¹²⁸⁰ více viz: Živelní pohroma v Domažlicích. *Domažlické listy*. 3. 8. 1901, roč. 22, č. 31, nestr.

Povodeň v Domažlicích a okolí. *Domažlické listy*. 10. 8. 1901, roč. 22, č. 32, nestr.

¹²⁸¹ Výkaz. *Domažlické listy*. 31. 8. 1901, roč. 22, č. 35, nestr.

¹²⁸² Valná hromada sboru dobrovolných hasičů v Domažlicích. *Domažlické listy*. 18. 1. 1902, roč. 23, č. 3, nestr.

Coby purkmistr byl Petr Hana ve srovnání se svými předchůdci jeden z nečinnějších.¹²⁸³ Zápisy z jednání zastupitelstva města se za jeho funkčního období notně prodloužily, a to díky tzv. „sdělením purkmistra“, v nichž zastupitele informoval o činnosti městské rady, a zodpovídání otázek,¹²⁸⁴ které na něj jednotliví zástupci Domažlic měli. Mnohokrát vyvíjel i svou vlastní aktivitu: zakoupil pro obec pozemek na České Kubici, aby se na něm mohla vybudovat hájovna,¹²⁸⁵ a louku v revíru městských lesů na Folmavě.¹²⁸⁶ Se souhlasem městské rady nechal vydláždít přechody přes státní silnici na náměstí¹²⁸⁷ atp.

Nejvýrazněji se Hana angažoval při realizaci železničního spojení z Domažlic do Tachova, nazvaného „šumavská spojovací dráha“.¹²⁸⁸ Přesvědčoval obce po trase,¹²⁸⁹ aby se k projektu také připojily.¹²⁹⁰ Snažil se od nich získávat finance na jeho provedení. Oslovoval i další potencionální zájemce o vznik tohoto dopravního spojení.¹²⁹¹ Jednal s úřady o peněžní podpoře.¹²⁹² Sepisoval za tímto účelem různé žádosti.¹²⁹³ Nejednou vycestoval do Vídně, aby o tom vyjednával na ministerstvu železnic nebo financí.¹²⁹⁴ Byl kvůli tomu dokonce i na zemském sněmu.¹²⁹⁵ Po celou dobu organizoval schůze zainteresovaných osob, aby je informoval o průběhu a o dalším postupu v této záležitosti.¹²⁹⁶ Sám na projekt přispěl 5000 zl.¹²⁹⁷ Zajistil také příspěvek zastupitelstva Domažlic¹²⁹⁸ a pomoc Obchodní a živnostenské komory v Plzni.¹²⁹⁹ Většinou mu v jeho snažení sekundoval Dr. Antonín Steidl.¹³⁰⁰ O vytrvalé práci Petra Hany v dané záležitosti vypovídá také prohlášení Dr. Böttgera, který „jménem shromážděných zájemníků vzdává díky p. purkmistrovi P.

¹²⁸³ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 14. 3. 1891, roč. 12, č. 11, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 11. 4. 1891, roč. 12, č. 15, nestr.

Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 8. 8. 1891, roč. 12, č. 32, nestr.

¹²⁸⁴ viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 25. 1. 1890, roč. 11, č. 4, nestr.

¹²⁸⁵ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 7. 1890, roč. 11, č. 28, nestr.

¹²⁸⁶ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 7. 1890, roč. 11, č. 28, nestr.

¹²⁸⁷ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 2. 12. 1893, roč. 14, č. 48 nestr.

¹²⁸⁸ Dráha – Domažlice – Tachov - Planá. *Domažlické listy*. 28. 5. 1898, roč. 19, č. 22, nestr.

¹²⁸⁹ Dráha Domažlice – Planá. *Domažlické listy*. 21. 12. 1895, roč. 16, č. 51, nestr.

¹²⁹⁰ Politický spolek pro Domažlice a okolí. *Domažlické listy*. 15. 2. 1890, roč. 11, č. 7, nestr.

¹²⁹¹ Dráha z Domažlic do Tachova. *Domažlické listy*. 11. 9. 1897, roč. 18, č. 37, nestr.

¹²⁹² viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 12. 6. 1897, roč. 18, č. 24, nestr.

K stavbě dráhy pošumavské. *Domažlické listy*. 5. 2. 1898, roč. 19, č. 6, nestr.

¹²⁹³ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 18. 3. 1899, roč. 20, č. 12, nestr.

¹²⁹⁴ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 7. 6. 1902, roč. 23, č. 23, nestr.

¹²⁹⁵ více viz: Dráha Domažlice - Tachov. *Domažlické listy*. 10. 10. 1903, roč. 24, č. 41, nestr.

¹²⁹⁶ Dráha Domažlice - Tachov - Planá. *Domažlické listy*. 18. 6. 1898, roč. 19, č. 25, nestr.

Dráha Domažlice Bor. *Domažlické listy*. 24. 3. 1899, roč. 20, č. 13, nestr.

¹²⁹⁷ Dráha z Domažlic do Boru. *Domažlické listy*. 3. 9. 1898, roč. 19, č. 36, nestr.

¹²⁹⁸ Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 16. 6. 1900, roč. 22, č. 24, nestr.

¹²⁹⁹ více viz: Nové dráhy. *Domažlické listy*. 23. 12. 1899, roč. 20, č. 52, nestr.

¹³⁰⁰ viz: O dráze z Domažlic do Plané. *Domažlické listy*. 19. 4. 1890, roč. 11, č. 16, nestr.

Dráha Domažlice – Tachov – Planá. *Domažlické listy*. 15. 7. 1899, roč. 20, č. 29, nestr.

Hanovi za neúnavnou snahu k zdárnému uskutečnění dráhy této (...). ¹³⁰¹ Jeho cílem bylo dozajista napomoci k většímu rozmachu obchodu, průmyslu a řemesel. ¹³⁰²

Své uznání mu vyjádřilo i zastupitelstvo obce Bořice. V roce 1903 jej jmenovalo čestným občanem: „*Jmenování to učinilo z toho důvodu, že vidí v něm vzor obecního starosty, jenž za doby svého působení mnoho vykonal v obci jeho správě svěřené, a že jako opravdový vlastenec pevně stojí na stráži zájmů národních.*“ Při předávání oznámení o tomto usnesení mu zvláštní poselstvo Bořic poděkovalo za zásluhy o jejich obec a za jeho činnost ve prospěch celého kraje. ¹³⁰³ Jako projev díky jim Petr Hana věnoval 100 K na dobročinné účely. ¹³⁰⁴

Další pocta, která se Hanovi dostala, ¹³⁰⁵ pocházela od samotného císaře Františka Josefa I., který mu věnoval zlatý záslužný kříž s korunou. ¹³⁰⁶ Ten byl udělován civilním osobám za všeobecné zásluhy ve prospěch obecního dobra. Jednalo se o činnosti takového významu, které nepostačovaly k udělení jiného záslužného řádu. Koruna poukazovala na to, že jde o vyšší formu vyznamenání. ¹³⁰⁷ Slavnostní připnutí se uskutečnilo na městské radnici v únoru roku 1899. ¹³⁰⁸ Na počest svých takto ověčených spolučlenů, tj. Petra Hany, Leopolda Grögera a Dr. Josefa Schnábla, uspořádala Měšťanská beseda večírek. ¹³⁰⁹

V čele města stál Petr Hana do května roku 1905, kdy se na radu lékaře odebral do přímořských lázní v Opatiji. Zastupitelé mu tam z podnětu Ludvíka Miloty zaslali na důkaz „*oddanosti a lásky*“ telegram. ¹³¹⁰ Odtamtud se Hana přemístil do sanatoria v pražské Krči. Kvůli dotazům obyvatel na zdraví starosty, otiskly oba místní týdeníky zprávu o jeho stavu. PoČ psal o tom, že je velmi vážný, takřka beznadějný. ¹³¹¹ V DL se naopak objevilo, že se pacient zlepšil a začíná se zotavovat. ¹³¹² Zřejmě chtěly dát měšťanům nějakou naději. Jelikož bylo

¹³⁰¹ viz: Dráha Domažlice Tachov. *Domažlické listy*. 27. 5. 1899, roč. 20, č. 22, nestr.

¹³⁰² více viz: MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/95850/?lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

¹³⁰³ Čestné občanství. *Domažlické listy*. 11. 7. 1903, roč. 24, č. 28, nestr.

¹³⁰⁴ Dar. *Domažlické listy*. 1. 8. 1903, roč. 24, č. 31, nestr.

¹³⁰⁵ Hana nebyl jediným, komu se tato pocta dostala – viz: Vyznamenání. *Domažlické listy*. 10. 12. 1898, roč. 19, č. 50, nestr.

¹³⁰⁶ Vyznamenání. *Domažlické listy*. 3. 12. 1898, roč. 19, č. 49, nestr.

¹³⁰⁷ Koláčný, 2006, 234.

¹³⁰⁸ více viz: Slavnostní připínání zlatého záslužného kříže. *Domažlické listy*. 25. 2. 1899, roč. 20, č. 9, nestr.

¹³⁰⁹ Z Měšťanské Besedy v Domažlicích. *Domažlické listy*. 25. 2. 1899, roč. 20, č. 9, nestr.

¹³¹⁰ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 13. 5. 1905, roč. 34, č. 20, nestr.

Starosta král. města Domažlice. *Posel od Čerchova*. 13. 5. 1905, roč. 34, č. 20, nestr.

¹³¹¹ Na mnohostranné dotazy. *Posel od Čerchova*. 12. 8. 1905, roč. 34, č. 33, nestr.

¹³¹² Osobní. *Domažlické listy*. 21. 10. 1905, roč. 26, č. 41, nestr.

zastupitelům jasné, že se jeho stav už nezlepší, přistoupili k volbě nového purkmistra.¹³¹³ V listopadu téhož roku byl Hana soudem prohlášen za slabomyslného. Jeho opatrovníkem se stal Dr. Rudolf Rubeš.¹³¹⁴

Petr Pavel Hana zemřel 23. června 1908 ve věku 72 let.¹³¹⁵ Ve své závěti odkázal 5000 K ÚMŠ i NJP, 1000 K Sokolu na vybudování tělocvičny, 10 000 K na sirotčinec, 5000 K na vytvoření nadace pro chudé a stejný obnos na fond určený studentům, 6000 K pro městský chudobinec, 1000 K pro opatrovnu a na úpravu domažlické brány. Obci věnoval pozemky u nemocnice, sadařské jednotě přenechal péči o území osázená stromy a veškeré své knihy daroval městské knihovně¹³¹⁶ a muzeu, celkem 150 svazků.¹³¹⁷ Spořitelna k uctění jeho památky darovala 50 K místním chudým.¹³¹⁸ Svůj hold mu vzdali také bývalí kolegové, zastupitelé města Domažlic,¹³¹⁹ hasiči,¹³²⁰ „Chod“¹³²¹ a sadaři.¹³²² Nový městský sad u silnice vedoucí do Dražanova (za nemocnicí), o jehož vytvoření požádal vedení obce ve svém testamentu, byl hotov rok po jeho smrti a pojmenován „Hanův park“.¹³²³

¹³¹³ Zdravotní stav. *Posel od Čerchova*. 28. 10. 1905, roč. 34, č. 44, nestr.

¹³¹⁴ Schůze obecního zastupitelstva. *Posel od Čerchova*. 11. 11. 1905, roč. 34, č. 46, nestr.

¹³¹⁵ Zemřelí v Domažlicích. *Domažlické listy*. 18. 7. 1908, roč. 29, č. 29, nestr.

¹³¹⁶ více viz: Veřejné obecní knihovně. *Domažlické listy*. 27. 6. 1908, roč. 29, č. 33, nestr.

¹³¹⁷ Odkazy p. Petra Hany. *Domažlické listy*. 27. 6. 1908, roč. 29, č. 26, nestr.

¹³¹⁸ Spořitelna v Domažlicích. *Domažlické listy*. 27. 6. 1908, roč. 29, č. 26, nestr.

¹³¹⁹ více viz: Schůze obec. zastupitelstva. *Domažlické listy*. 22. 8. 1908, roč. 29, č. 34, nestr.

¹³²⁰ Valná hromada „Hasičské jednoty“ v Domažlicích. *Domažlické listy*. 16. 1. 1909, roč. 30, č. 3, nestr.

¹³²¹ Z jednatelské zprávy Akademického spolku „Chod“. *Domažlické listy*. 25. 7. 1908, roč. 29, č. 35, nestr.

¹³²² Zpráva o řádné valné hromadě Sadařské jednoty v Domažlicích. *Domažlické listy*. 27. 3. 1909, roč. 30, č. 13, nestr.

¹³²³ Nový městský sad v Domažlicích. *Domažlické listy*. 18. 7. 1909, roč. 30, č. 29, nestr.

Závěr

Město Domažlice prošlo ve druhé polovině devatenáctého a na počátku dvacátého století velkým rozmachem. Díky tomu se stalo skutečným politickým, společenským i kulturním centrem celého Chodska a jeho okolí. Příčinou byly změny, ke kterým po celé vymezené období docházelo, obzvláště za purkmistra Petra Hany.

Šedesátá léta lze charakterizovat jako etapu jakéhosi uvolnění a národního vzepětí. Projevovalo se to například v prosazování češtiny na úřadech a ve školách, dále pak ve zřizování spolků jako Měšťanská beseda, „Břetislav“, „Jitka“ nebo Sokol. V této době došlo k plnému rozvinutí obecní správy, která mohla začít pečovat o rozvoj města a jeho obyvatel. První počinem v tomto duchu bylo postavení nové budovy podreálné školy a zřízení městské nemocnice. Nástrojem k dalšímu rozkvětu Domažlic se měla stát spořitelna a záložna. Oba ústavy založili zastupitelé města, kteří patřili doposud s několika málo dalšími lidmi mezi hlavní aktéry veškerého dění v obci. Účelem těchto institucí bylo zajistit pro obec kapitál. To úzce souviselo i s nutností podporovat místní obyvatele v jejich vlastních aktivitách. Prostředkem se stalo zřízení městské pošty, telegrafního úřadu a železničního spojení na Prahu a do Německa.

Prvotní nadšení a rozmach let šedesátých vystřídala v následujícím desetiletí určitá stagnace, což mimo jiné souviselo se špatným stavem obecních financí. Vedení města realizovalo příliš mnoho projektů, které nevydělávaly tolik, kolik se od nich původně očekávalo, anebo rozpočet zásadně zatížily. Šlo například o vybudování městského pivovaru, hřebčince, opatrovny a gymnázia. I když se jednalo o velmi prospěšné instituce a podniky, jejich vytvoření Domažlice většinou zadlužilo. Kvůli nedostatku peněz v rozpočtu pak zanikla například i veřejná knihovna a podpůrný spolek „sv. Ludmila“. V této době se poprvé projevily výhody spojené s existencí městské spořitelny, která se na řešení finančních problémů obce nejednou podílela. Jinak tomu bylo v případě záložny, jež utrpěla velké ztráty při neúspěšném zřizování cukrovaru. Mnoho změn v tomto období nastalo z nařízení úřadů. Vlastní aktivita občanů se do jisté míry nacházela v útlumu.

Osmdesátá léta byla nejvíce poznamenána konflikty ve vedení města, jež odrážely celkovou politickou situaci ve státě a vztahy mezi představiteli městské elity, které souvisely s rozdílnými názory na hospodaření obce. Kromě toho se nesla také ve znamení zakládání spolků – ať už tzv. „shora“ nebo „zdola“. Reagovalo se tím vždy

na nějakou aktuální potřebu společnosti. Jejich úkolem bylo suplovat určitým způsobem funkce státu a obce a zapojit do dění také ty, kteří doposud zůstávali stranou. Oba záměry se zprvu dařilo plnit jen obtížně. Obyvatelé Domažlic si na nová uskupení museli nejprve zvyknout. To se projevovalo nedostatkem členů, a tudíž i finančních prostředků na jejich aktivity. Navíc je většinou zakládali stále ti samí lidé, kteří na ně pak neměli dostatek času. Některé spolky se zabývaly pouze vybíráním peněz, jiné vzděláváním, dobročinností, organizováním zábav, divadelních představení atp. Lze říct, že se některé lišily jen tím, koho sdružovaly. Čím větší byla skupina osob, na kterou se zaměřovaly, a množství činností, jež nabízely, tím úspěšněji v Domažlicích fungovaly. Dalším úkolem těchto sdružení bylo vytvářet vědomí jednoty českého národa pod heslem „v jednotě je síla“, což zřejmě zapříčinilo i jejich početní nárůst. Snažily se přitáhnout celou společnost, co největší počet členů skrze jejich zájmy. Později se díky tomu staly organizátory veškerého dění ve městě.

Období purkmistra Petra Hany se neslo ve znamení modernizace města. Důležitým předpokladem bylo zlepšení stavu obecních financí, což zapříčinilo lepší hospodaření s městskými lesy, pivovarem a cihelnou a také nastalé okolnosti, tj. zestátnění domažlického gymnázia a pošty a „likvidace“ právovárečné konkurence. Svůj podíl na rozvoji města měla i spořitelna a záložna, které na nejrůznější projekty v Domažlicích každoročně přispívaly, a v neposlední řadě rostoucí vliv spolků na společnost. Díky všem těmto aspektům po sobě Hana a jeho spolupracovníci zanechali trvalou památku v podobě městského hřbitova, dodnes stojících budov (radnice, chlapecké a dívčí školy, zastávky „Domažlice -město“ ad.) a fungujících institucí (muzea s archivem, knihovny a čítárny). O kvalitách Hanova vedení obce a jeho samého vypovídá i fakt, že stál v čele města po dlouhých šestnáct let.

O Petru Hanovi, jako o člověku, jsem zjistila mnohé. Dalo by se říct, že byl velmi pokrokový, což dokládá i jeho účast na veškerých projektech, které se ve městě realizovaly, vytrvalý, čínorodý a zřejmě i temperamentní. Označila bych ho slovy dnešní terminologie za schopného manažera. Důkazem je fakt, že se jeho obchod stal jedním z nejlepších v Domažlicích, dále také jeho působení v čele města a mnoha místních spolků. Pro jeho aktivity – hlavně proto, že zrealizoval mnoho projektů, které byly dlouhou dobu odkládány – ho lidé uznávali a oblíbili si jej, o čemž svědčí bezpočet čestných titulů a uznání. On sám svou náklonnost projevoval

především chudým a znevýhodněným lidem, studentům a řemeslníkům, o jejichž lepší podmínky v životě i praxi usiloval.

Z celého mého bádání mi vyvstalo několik aspektů, které považuji pro dobu Petra Hany za charakteristické. Nejdůležitější bylo získat dostatečné vzdělání, proto se také dával důraz na rozvoj školství, vznikla ÚMŠ, podpůrné spolky, výchovné a vzdělávací instituce atp. Díky němu se člověk mohl lépe uplatnit v praxi, rozvinout svou osobnost a vydělat více peněz, které by mohl použít na pro národ prospěšné projekty. Nutným předpokladem k tomu, aby tak skutečně učinil, bylo vytvoření pocitu sounáležitosti s ostatními lidmi. Prostředkem se staly spolky, které jednak slučovaly místní obyvatele a jednak zprostředkovávaly setkání se vzdálenějšími příslušníky národa. Vytvářely u svých členů vztah k solidaritě a dobročinnosti. Pomáhaly v člověku zakořenit myšlenku národní jednoty, proto se snažily obsáhnout celou českou společnost. Veškeré činnosti a akce, které se v Domažlicích uskutečnily, byly prováděny s myšlenkou na povznesení národa, ať už to bylo jakkoliv obtížné a složité. Nemám v úmyslu tuto dobu idealizovat, ale do určité míry všechno, co se tehdy odehrávalo, zahrnovalo vedle praktických důvodů také nějaký ideál. Pro rozvoj společnosti byl vedle vzdělání důležitý také dostatečný kapitál a politická moc. Zásadní roli hrály také místní noviny, které veřejnost na veškeré dění upozorňovaly. Co se v nich neobjevilo, jako by neexistovalo. Oba místní týdeníky dokázaly do jisté míry mobilizovat obyvatele města, aby se o danou věc nebo problém začaly zajímat. Umožňovaly jim vyjádřit názor. Podílely se tím společně s dalšími výše uvedenými aspekty na vytváření občanské společnosti.

Charakter novin byl hlavním důvodem, proč jsem s nimi natolik pracovala i já. Archivní zdroje mi většinou poskytovaly fakta, zatímco DL a PoČ zprostředkovávaly „žité dějiny“ v době Petra Hany. Díky nim jsem se mohla seznámit s těmi, kteří se na rozkvětu Domažlic podíleli. Zjistila jsem, že se jednalo převážně o duchovní, učitele, úředníky, lékaře, právníky a lidi z praxe, tj. živnostníky, řemeslníky, obchodníky, kteří měli potřebné vzdělání a jeho význam pro českou společnost si také naplno uvědomovali, kteří disponovali potřebným kapitálem a často i politickou mocí (zasedali v zastupitelstvu), což potvrzuje výše uvedené myšlenky.

Mnohokrát jsem se při svém bádání setkávala s týmiž jmény: Ludvík, Steidl, Kitzberger, Hájek, Halík, Randa, Milota, Procházka, Kresl, Schnábl, Holý, Trnka, Pek, Duffek, Florian, Regál, Nozar, Prunar, Rádl, Holub, Wimmer, Štrec ad. Jejich

rody žily v Domažlicích po dlouhou dobu (a některé i dodnes) a je tedy jasné, že kromě blaha českého národa a občas i svého vlastního, což jim však nelze zazlívat, chtěli dobro také pro svou obec. Hana mezi nimi v mnoha ohledech vynikal, bez jejich podpory by však některé své myšlenky realizovat nemohl.

Veškeré výše uvedené skutečnosti umožnily rozmach města Domažlice v druhé polovině devatenáctého a začátku dvacátého století, především pak v době purkmistra Petra Hany.

Seznam použitých a prostudovaných zdrojů

Prameny a archivní materiály

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Fondy:

Archiv města Domažlice
Měšťanská beseda v Domažlicích
Historie spolků na Domažlicku
Spolek vojenských vysloužilců v Domažlicích
Politický spolek Domažlice

Archiv muzea Chodska v Domažlicích

Fond Dějiny města Domažlic:

A1/1d Karel Bolomský. Historie Domažlic 1848 – 1948
A1/2g Ludvík Kulhánek: Vzpomínky
A1/2h František Rádl: Vzpomínka na město Domažlice
A1/2k Požáry v dějinách Domažlic
A1/3i Domažlice v 19. století
A1/5a Dobové dokumenty
A1/5f Obyvatelstvo, měšťanstvo
A1/6b František Rádl: Domažličtí starostové
A1/9a Spořitelna
A1/9b Záložna
A2/1a Železniční doprava
A2/1c Historie poštovníctví na Domažlicku
A2/2e Dětská opatrovna
A2/2e Chudina
A2/7c Kostel U Svatých
A3/3c Cukrovarnictví
A4/1a Spolkový život v Domažlicích
A4/1e Hospodářské spolky
A4/1f Řemeslnicko-živnostenská jednota
A4/1g Spolky pro podporu chudých studentů
A4/2b Pěvecké spolky – sborový zpěv

A4/2d Měšťanská beseda v Domažlicích
A4/2e Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová“
A4/3a Akademický a studentský spolek „Chod“
A4/4a Národní jednota pošumavská
A4/4c Sbor ostrostřelců
A4/5c Sbor dobrovolných hasičů
A4/6b TJ Sokol v Domažlicích

Fond Regionální osobnosti:

E1/8b Josef Kresl – starosta (1832 – 1898)
E1/4g Petr Hana – starosta, obchodník (1836 – 1908)

Sekundární literatura

BALÍK, Stanislav. *Komunální politika*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-802-4729-084.

BRETLOVÁ, Marie. *Historie a současnost podnikání na Domažlicku*. Žehušice: Městské knihy, 2006. ISBN 80-86699-36-6.

DUFFEK, Max. *Chodskem*. Domažlice: Klub českých turistů, 1903.

HANA, Petr. 1000 let Domažlic: 700 let královského města. In *Domažlice včera dnes a zítra*. Domažlice : Městský národní výbor v Domažlicích, 1971 - 1972 (b). s. 9 - 22. ISBN 59-216-71.

HANA, Petr. Škola dvou akademiků: Sto let gymnázia J. Š. Baara v Domažlicích. In *Domažlice včera dnes a zítra*. Domažlice : Městský národní výbor v Domažlicích, 1971 - 1972 (a). s. 23 - 24. ISBN 59-216-71.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, 2005. ISBN 9788071067092.

JANÁK, Jan, Robert KVAČEK a Zdeňka HLEDÍKOVÁ. *Dějiny státní správy a samosprávy a místní kultura*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994. ISBN 80-706-8077-6.

JIRÁK, Jan. *Chodská pivovarská chasa, aneb, Pivovary a pivovárky okresu Domažlice*. V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa, 2012. ISBN 978-80-87316-25-2.

KOCOUREK, Ludomír. *Správa v českých zemích a v Československu v letech 1848-2005*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2007. ISBN 978-808-6754-758.

KOLÁČNÝ, Ivan. *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie*. Praha: Elka Press, 2006. ISBN 80-902-7459-5.

KOVÁŘ, František a kol. *Zpráva o školství v král. městě Domažlicích*. Domažlice: Knihkterkárna Emanuela Prunara, 1901.

MACHÁČKOVÁ, Tereza. *Kulturní aktivity v městě Domažlice. Postřekov, 2011*. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/95850/?lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

MLNÁŘÍKOVÁ, Hana, ZÁVACKÁ, Věra. *Kapitoly z dějin domažlické knihovny. 1845-1985*. Domažlice: KBN, 1985.

PAROUBKOVÁ, Vlasta. *100 let Klubu českých turistů v Domažlicích*. Domažlice: Klub českých turistů, 1993.

SEDLÁČEK, August. Domažlice. In *Ottův slovník naučný*. Praha, Litomyšl: Paseka, Argo, 1999. Domažlice, s. 799 - 800. ISBN 80-7185-226-0, ISBN 80-7203-196-1.

SCHREIER, Pavel. *Zrození železnic v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Baset, 2004, 263 s. ISBN 80-734-0034-0.

Internetové zdroje

<http://actapublica.eu/>

<http://mekbn.domazlice.info/sdeleni/vyroci-ctenarskeho-spolku-mestanska-beseda.html&tisk=ano>

<http://mekbn.domazlice.info/sdeleni/vyroci-ctenarskeho-spolku-slovanska-lipa.html>

<http://www.portafontium.cz>

<http://zeleznicar.cd.cz/>

Periodika

„Domažlické listy, Týdeník pro zábavu a poučení“ z let 1880 – 1894 (roč. 1 – 15)

„Domažlické listy, Týdeník pro zábavu a poučení, jakož i pro zájmy politické“ z let 1894 – 1905, 1908 a 1909 (roč. 15 – 26, 29 a 30)

„Domažlický zpravodaj“ z roku 1999 (roč. 21)

„Domažlický deník“ z let 1998 a 1999 (roč. 7 a 8)

„Národní listy“ z let 1867 a 1889 (roč. 7 a 24)

„Posel od Čerchova, Domažlický týdeník pro zájmy politické, obecné a spolkové“
z let 1880 - 1897 (roč. 1 - 16)

„Posel od Čerchova, Domažlický týdeník“ z let 1898 – 1905, 1913, 1933 a 1938
(roč. 17 – 34, 42, 62 a 67)

Seznam příloh

Příloha č. I Petr Hana na tablu KČT z roku 1893

Příloha č. II: Busta Petra Hany

Příloha č. III: Budova nové městské radnice

Příloha č. IV: Budovy chlapeckých škol

Příloha č. V: Budovy dívčích škol

Příloha č. VI: Sídlo opatrovny a městského sirotčince